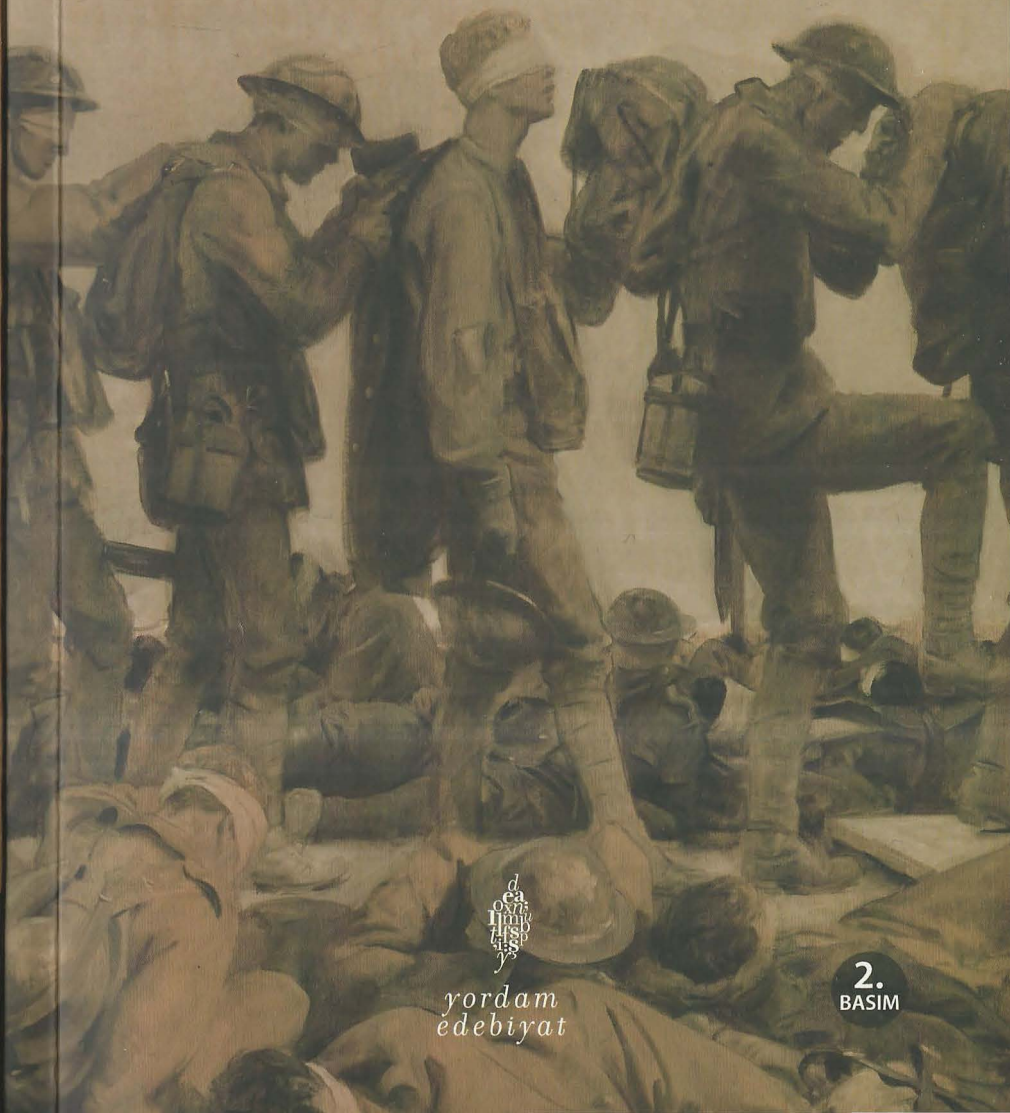
ERNST GLAESER – 1902 DOĞUMLULAR

ERNST GLAESER

1902 Doğumlular

Türkçesi: Öner Ünalan

yordam edebiyat

2. BASIM

Öner Ünalan *(5 Ocak 1935, Bursa - 27 Ocak 2011, Ankara)*

Bursa Erkek Lisesi ve Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesini bitirdi. ABD'de eğitim dalında master yaptı. Öğretmen, teknik eleman, danışman ve yönetici olarak çalıştı. 1988'de emekli oldu.

1965'te "Karıncayı İncitmeyen Adam" öyküsüyle Yunus Nadi Armağanı kısa öykü birincilik ödülünü aldı.

Almanca ve İngilizceden bilimsel yapıtlar çevirdi: Charles Darwin'den *Türlerin Kökeni, İnsanın Türeyişi, Seksüel Seçme;* A. Einstein-L. Infeld'den *Fiziğin Evrimi*; K. Marx'tan *Matematiksel Elyazmaları*; F. Engels'ten *Ütopik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm*; Marx, Engels, Lenin'den *Marksizm, Kadın ve Aile*... gibi.

Ünalan dil ve politika üstüne yazdığı inceleme ve denemelerinin bir bölüğünü *Dil ve Politika*; gene dil üstüne günlük biçimde yazdığı kısa denemelerini *Dil Günlüğü* adıyla kitaplaştırdı. Darwin'in bilim tarihindeki yerini *Darwin Ne Yaptı* adlı kitabında anlattı.

Öner Ünalan'ın Almancadan yaptığı *1902 Doğumlular* çevirisi, ilk olarak 1970'te (Toplum Kitabevi) yayınlanmıştır.

Eserin özgün adı:

Jahrgang 1902

✲

Çevirinin önceki basımları:

1970, Toplum Kitabevi

1981, Can Yayınları

1997, Saypa Yayınları

ERNST GLAESER

1902 DOĞUMLULAR

ROMAN

TÜRKÇESİ
ÖNER ÜNALAN

yordam
edebiyat

Yordam Edebiyat: 4 • **1902 Doğumlular** • Ernst Glaeser
ISBN 978-605-172-156-9 • *Türkçesi:* Öner Ünalan
Düzeltme: Yağmur Yıldırımay • *Kapak ve İç Tasarım*: Savaş Çekiç
Sayfa Düzeni: Gönül Göner • *Birinci Basım*: Eylül 2016 • *İkinci Basım*: Ekim 2018
© Wallstein Verlag, Göttingen 2013 © Yordam Kitap, 2016

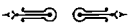
Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 10829)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat:3 34110 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • **Faks:** 0212 528 19 09
W: www. yordamkitap.com • **E:** info@yordamkitap. com
www.facebook.com/YordamEdebiyat • www.twitter.com/YordamEdebiyat

---

Baskı: İnkılap Kitabevi Baskı Tesisleri (Sertifika No: 10614)
Çobançeşme Mah. Altay Sok. No: 8
Yenibosna - Bahçelievler / İstanbul
Tel: (0212) 496 11 11

1902 DOĞUMLULAR

ROMAN

SUNUŞ

Öner Ünalan

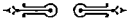
Yüzyılımızın önemli Alman yazarlarından E. Glaeser, 1902'de, Güney Almanya'da, Butzbach'ta doğdu. Savaş düşmanı tutumu ve politik düşünceleri dolayısıyla yapıtları Hitler Almanya'sında yasaklandı ve yakıldı. Glaeser yıllarca yurdundan uzak yaşamak zorunda kaldı. Yapıtlarının birçoğu dış ülkelerde yayımlanabildi.

Glaeser'in başlıca yapıtları şunlardır: *Frieden* (Barış), roman, 1933'te Almanya'da yakıldı. *Der Letzte Zivilist* (Son Sivil), roman, Almanya'da yasaklandı, 1936'da İsviçre'de basıldı. *Das Gut im Elsass* (Alsas'taki Çiftlik), büyük öykü, 1933'te Almanya'da yakıldı. *Das Jahr* (Yıl), büyük öykü, Almanya'da yasaklandı, 1937'de Zürich'te basıldı. *Das Unvergaengliche* (Kalımlı), öyküler, Almanya'da yasaklandı, Amsterdam'da basıldı. *Das Kirschenfest* (Kiraz Bayramı), öyküler ve *Jahrgang 1902* (*1902 Doğumlular*) roman, 1933'te Almanya'da yakıldı.

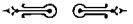
Jahrgang 1902 (1902 Cari Yılı), dilimize *1902 Doğumlular* adıyla çevrildi. Bu, yazarın dilimize çevrilmiş ilk yapıtıdır. Burhan Arpad, daha önce, bu romandan çarpıcı bir parça çevirip yayımlamış ve Glaeser'i kısaca tanıtmıştır. (*Adımlar*, İlkkânun 1943, sayı, 8). *Garp Cephesinde Yeni Bir Şey Yok*'un Erich Maria Remarque'ın yazarlık yaşamında yeri neyse, *1902 Doğumlular*'ın Ernst Glaeser'in yazarlık yaşamındaki yeri de

odur. Bu roman, yazarını uluslararası üne kavuşturan yapıtlardandır. 1958'e kadar yirmi dört ülkede yayımlanmış, durmadan yeni baskıları yapılmıştır. *1902 Doğumlular*, bir zaman bölümünün türlü akımlarını, çelişkilerini başarıyla veren bir tablo olmanın ötesinde, yüzyılımızın bir kuşağın alınyazısı-romanıdır. Bu roman, Sovyetler Birliği, ABD, İngiltere, Fransa, Çin, İsveç, Norveç gibi ülkelerde, üniversite öğrencilerine inceleme konusu olarak verilmiştir. Glaeser, *1902 Doğumlular*'da, Birinci Dünya Savaşı'nın ortaya çıkardığı olaylar zincirini çok önceden vermeyi başarmış, 1914'te başlayan önemli toplumsal değişmelerin sonuçlarını yanılmadan görmüştür. Bugün olayları bilen herkes, bu romanın tarihsel bir değeri olduğunu da kabul edecektir.

BİRİNCİ KISIM

İLERİ YÜRÜYÜŞ

La guerre-ce sont nos parents...
Gaston P.

Kızıl Binbaşı

"Hazır ol! Sağdan say!"

"Bir – iki – Üç – Dört – Beş – Altı – Yedi – Sekiz – Dokuz –"

"On!" – Ferd'di bu.

"On bir!" – Bu da bendim.

"On üç!.."

"Dur!"

Sınıf öğretmenimiz beden eğitimi öğretmeni Dr. Brosius sırayı gözden geçiriyor. Başını öne uzatıyor; gömleğinin aşırı kolalanmış sert yakasından baba hindiler gibi uzatıyor kırmızı boynunu. Sonra ayağını yere vuruyor, birkaç çakıl taşı sıçrıyor çevreye. Dr. Brosius'un kelebek gözlüğü sallanıyor, ama kulağının üstüne attığı gümüş köstek düşmekten kurtarıyor gözlüğü. Yanakları titriyor. Başlarımız dimdik, karşıya bakıyoruz. Yalnız birimizin yüzü kıpkırmızı.

"Silberstein! David Silberstein ile Ortakları Toptan Kumaş Ticarethanesi'nden Sayın Silberstein elbet! On ikiye kadar sayamaz. Çık ileri!"

Sınıfımızdaki tek Yahudi öğrenci Leo Silberstein ileri çıkıyor.

"Geç yerine!" diye gürlüyor Dr. Brosius. "Hangi adımını attın önce?"

"Sol..."

"Askerlikte böyle mi yanıt verilir?" diye bağırıyor Dr. Brosius. Bir itişte sıraya sokuyor Silberstein'ı.

"Başüstüne. Sol adımımı attım Sayın Dr. Brosius," böyle durumlarda gözleri sulanıveren Leo yutkunuyor.

"İleri çık!"

Bu kez başarıyor Leo.

Leo önümüzde esas duruşta, yüzü kıpkırmızı selam veriyor.

"Şaşırdım Sayın Dr. Brosius."

"Şaşırdın mı?" Dr. Brosius o ünlü kahkahalarından birini atıyor. "Şaşırmış? Sayarken ha! Sırada kaçıncı olduğunu bilmiyorsun sen! Ayakta uyuyorsun..!"

"Sayıları hatırımda tutamam pek," diyor Leo yavaşça. Başını eğiyor, dalgınlıkla sol ayağını yere sürtüyor.

"Benimle konuşurken esas duruşunu bozamazsın!"

Leo irkiliyor, toparlanıyor. Yanaklarından birkaç damla gözyaşı süzülüyor. Esas duruşta olduğu için silemiyor gözlerini. Brosius sırıtıyor, olduğu yerde ileri geri bir iki kez sallandıktan sonra yüzünü ekşiterek zavallı çocuğun çevresini dolanıyor. Esas duruşta, sessiz hıçkırıklarla sarsılan Leo'ya bakarak alaylı alaylı:

"Muharip sınıflara giremez ya..." diyor. "Belki ulaştırmaya ayrılır..."

1914 yılında ulaştırmaya ayrılmak, bir Alman genci için orduya alınmamak gibi aşağılatıcı bir şey. Brosius, Silberstein'ın çevresini alaylı alaylı sırıtarak üç kez daha dolanıyor. Leo ağlanacak durumda. Havi dökülmüş ceketinin altında korsesinin çarpıklığı belli oluyor. Sıska bacakları, burunları yanlara çevrilmiş kocaman ayakkabılarına gömülmüş. Omuzlarını bir şeyden sakınır gibi kaldırmış. Sol omuzu düşük. Boynu kirden kararmış. Leo, yüzünden başka yerlerini yıkamayı

sevmez. Yalnız, gözleri, özellikle saçları güzel: Kara akik gibi parlak.

Brosius başını sallıyor. Leo'nun tam karşısına geçip genzinden konuşarak diyor ki:

"Sen sayı saymayı beceremezsen ne olur bunun sonu yavrucuğum? Rahat, uzun günler boyunca para saymaktan başka işi olmayan babacığın ne der buna? Ha?.."

Brosius biraz eğiliyor, sol bacağını kaldırıyor, sırtını kamburlaştırıyor, gözlüğünü burnunun ucuna kaydırıyor; sonra avuç dolusu çil altın sayarmış gibi başparmağını işaret parmağına sürtüyor.

Birkaç kişi kıkırdıyor.

Bay Brosius bütün kentte alaycılığı ile tanınır. Donanma Derneği'nin şenliklerinde, önemli konuk olarak yaptığı nükteli konuşmalar herkesi kırar geçirir. Brosius, hayvan seslerini de çok güzel yansılar. Tirol köyleri üstüne yazılmış piyesler oynayan gazinolarda sahne gerisinden kahramanların tanıtılması işini kimse onun gibi yapamaz. Kır eğlencelerinde çok daha başarılıdır. Hanımların isteği üzerine öküzlere verdiği aslına uygun karşılıkların hayvanlara etkisi hayranlıkla izlenir. Kentimizin en varlıklı mirasçısı olan Hainstadt'ların kızı ona karşı pek lütufkârdır. Yedek subaydır Brosius. Heidelberg'teki bir birlikte, erdenliğinin yanı sıra yanaklarının kadınsı pürüzsüzlüğünü de yitirmiştir. Sınıfımızda Brosius'un şakalarına gülmemeye cesaret eden tek kişi Ferd v. K.'dir. Onun için Ferd'i elinden geldiği kadar küçük düşürmeye çalışır.

Esas duruştaki küçük Leo Silberstein, önümüzde hüngür hüngür ağlıyor. Yalnızca elleri garip bir öfke içinde kımıl kımıl. Brosius onu alaylı bir acımayla süzüyor. Birdenbire görev sırasındaki ciddiliğini takınıyor, gözlüğünü düzelterek buyuruyor:

"Sağdan sayarken üçtür ayakta uyuduğu için Silberstein yirmi beş kez çöküp kalkacak!"

"Rahat!" diyor bize, sonra Silberstein'ın önüne dikilip saymaya başlıyor:

"Bir, iki üç...", "Bir, iki, üç..."

Leo beş kez doğru olarak çöküp kalkıyor. Sonra titrediğini fark ediyorum. Dizleri kesiliyor. Başı öne düşüyor. Çöküp kalkarken yerde yuvarlak çukurcuklar açıyor ayak burunları.

Dr. Brosius gülüyor. "Hop, hop!" diye bağırıyor. "Hadi bakalım Silberstein, göster bir Alman genci olduğunu..!"

Leo çok üzgün, umutsuz çabalıyor. Parmakları kuma gömülüyor. Gövdesi bükülüyor. Ama Brosius durdurmuyor işkenceyi:

"Olmuyor!"

"Alçak herif!" diye mırıldanıyor yanı başımda Ferd v. K.

Brosius, ayakta sallanan Leo'nun yanına gidip duruyor, kendi komutuna uyarak düzgün çöküp kalkmaya başlıyor. Besbelli bunu alay etmenin dik âlâsı sayıyor. Ama hiçbirimiz gülmüyoruz. Öylece duruyor, susuyoruz.

Birden Ferd'in sırıttığını fark ediyorum. Ağzı kulaklarına varıyor. Keyifli keyifli soluduğunu duyuyorum. Kahkahayla gülmemek için kendini zorlamaktan gözleri yaşarmış. Beni dürterek Leo'yu gösteriyor. Lastik bir hacıyatmaz gibi çöküp kalkıyor Leo. Yanında Brosius, 21. komutunu veriyor. Ama Leo yılmadan sıçrayıp duruyor. Bizim takım alabildiğine sırıtıyor. Gülüp de askerce duruşumu bozmamaya uğraşıyorum. Çünkü Leo, Brosius'un artık karşısında durmadığını, hareketlerini denetleyemediğini fark eder etmez, işin kolayını buluyor: Üç denince topuklarını yere basıp gövdesini dim dik tutarak dengesini bulmanın güçlüğünden kurtuluyor, üstelik

sıçraması için gerekli desteği sağlıyor. İnsan, Leo Silberstein bile olsa böyle 50 kez çöküp kalkabilir.

Brosius hiçbir şeyin farkında değil. Kendi hareketlerinin güzelliğine kapılmış. Yirmi beşinci çöküşünden sonra hızla sıçrıyor, ellerini çırpıyor, topuklarına basmayı bırakıp arta kalan gücüyle kusursuz çöküp kalkan Leo'ya korkunç bir şaşkınlık içinde bakakalıyor. Bir adım gerileyip elleriyle gözlerini kapatıyor.

"28..." soluyor Leo... "29... 30..." Kazanmanın yorgunluğu içinde yere yığılıyor, gözleri kapanıyor.

Brosius donakalmış. Boğazını açabilmek için üç kez öksürdükten sonra "Nasıl!" diyor. Yarım çember çiziyor yerde yatan Leo'nun çevresinde. "Nasıl?" diyor bir daha. Sonra, "Allah kahretsin!" deyip duruyor. Terli alnı, kapalı gözleriyle yerde bitkin yatan Leo'yu gözden geçiriyor. Keyfi adamakıllı kaçıyor: Aşırı zorlanmadan çocuğun yüreği sıkışmış olabilir. Bunun sonu kötüye varabilir, diye düşünüyor Brosius, mesleğinden olmak kaygısına düşüyor. Basının, bir Yahudi öğrenciye yapılan böyle zararsız bir şakayı nasıl şişireceği bilinen bir şey. Basına sızmamalı, diye düşünüyor Brosius, rezalet çıkmamalı. Kendi durumundaki bütün insanlar gibi o da açıklıktan korkuyor. Öksürerek boğazını açıyor gene. "Hımmm!" diyor. Üç kez "Hımmm!" diyor. Bu sırada gömleğinin yeninden fırlamış kolalı manşetlerini sinirli el hareketleriyle düzeltiyor.

"Silberstein!" diye sesleniyor. "Ne'n var? Kalk bakim!" Leo kımıldamıyor. Brosius'un sesi gittikçe yumuşuyor.

"Silberstein, çok iyi yaptın, aferin yavrum! Kalk artık ama... Üşüteceksin kendini..."

Leo'nun benzi kül gibi.

"Allah için böyle olsun istemedim... Şaka ettim yalnızca... Sen şaka götüremez misin hiç? Kalk hadi Silberstein!"

Küçük Yahudi'yi, geleceğin ulaştırma eri olan zavallı Leo'yu sırtından tutup kaldırmak istiyor. Leo kaskatı kesilmiş.

"Su! Su getirin!"

Çeşmeye koşuyorum. Herkesin yüzünde bir kaygı.

"Başıma bu da mı gelecekti!" diye mırıldanıyor Brosius başını sallayarak.

"Çok zorlandı," diyor birdenbire Ferd v. K. "Kalbi de zayıf zaten, ara sıra böyle olur."

"Öyleyse beden eğitimi derslerine girmemesi gerekir!" diye bağırıyor Brosius; rahatlamış, doğruluyor. "Ben nerden bileyim! Benim kabahatim yok! Velilerinizin tutumuna aklım ermiyor. Allah kahretsin!"

"Oğulları ile alay edilmesin diye böyle davranıyorlar," diyor Ferd.

Ama hiç kimse bir şey demiyor. Herkes Leo'ya bakıyor çünkü.

Brosius bağırarak ilenince irkiliyor Leo, gözleri fal taşı gibi açılıyor, kasları titreyerek ayağa kalkıyor, olduğu yerde sallanırken topuklarını vurup selam vererek çatlak bir sesle: "Buyurun Sayın Dr. Brosius!" diyor.

Ferd v. K. sıçrıyor, tutuyor Leo'yu. Brosius gözlerini öğrencilere dikiyor. Yüzü rahat. Mendiliyle alnını kuruluyor. Dizlerindeki tozları silktikten sonra dostça Leo'ya sokuluyor.

"Fenalık mı geçirdin Silberstein?"

Leo'nun benzi solmuş, gözlerinin altı morarmış. Otuz kez çökebilen kahraman, takımın tek Yahudisi, ulaştırma eri Leo gülümsüyor. Belirli bir neşeyle yanıt veriyor:

"Hayır, Sayın Dr. Brosius!" Ama sallanıyor o sırada.

"Peki," diyor Brosius, "üstünde durulacak bir şey yok öyleyse. Yalnız, gelecek kez kalbinin yetersiz olduğunu önceden

söyle bana..." "Sonra," diye ekliyor, "bu durum seni ulaştırmaya ayrılmaktan da kurtarır..."

Leo başını dimdik tutuyor, iki kez yutkunduktan sonra, öğretmeninin gülümseyen yüzüne doğru "Başüstüne," diyor, "ben, bir hiç olduğumu biliyorum."

Brosius gülüyor. "Herkesin asker olması gerekli değil. Belki de sen iyi bir işadamı olacaksın. Silberstein Anonim Ortaklığı..?" Leo'nun yüzü kor gibi kızarıyor. Vurulmuş gibi iki büklüm oluyor.

O zaman Ferd sol kolunu kaldırıyor: "Affınızı dilerim, Leo'nun titremesi gittikçe artıyor."

"Evine götürün öyleyse." Dr. Brosius bana işaret ediyor.

Leo'yu duvarın dibine götürüp ayakkabılarını çıkarıyoruz. Ferd, çizmelerini giymesine yardım ediyor.

"Bırakın, bırakın," diyor Leo; ama yardımımızı istemiyorsa bunu bize hiç çekinmeden söylemesi gerektiğini anlatıyor Ferd. O zaman gülümsüyor Leo, Ferd'in gür saçlarını avuçluyor.

Kollarına giriyoruz. "Taşıyalım mı seni?" diye soruyor Ferd.

"Hayır," diyor Leo, ama sendeliyor.

Biz tam okulun sağ kapısından çıkarken, bahçeden Dr. Brosius'un sert komutları ile sağdan sayan takımın ateş gibi sıraladığı sayıların gürültülü yankıları işitiliyor. On üç denince Leo iki büklüm oluyor. Korkunç iki böğürdemeden sonra okul müdürünün ön bahçesini çevreleyen çite kusuyor.

Onu evine taşıyoruz. Annesi bize kocaman bir çörek veriyor. Sonra hekime telefon ediyor.

• • •

Ferd'e yoldaşlık ediyorum. Aylardan nisan, gök puslu. Tarlalarda çift süren köylüler beygirlere kamçılarını şaklatıyor. İlk çiçekleri püsküllenen fındıkların dallarında zorlu bir poyrazın ıslıkları. Hava güzel, kadınların arabalardan dirgenlerle boşalttığı buğulu hayvan gübrelerinin kokusuyla dolu.

Kavaklı derede duruyoruz. Ferd'in ayakkabısının bağı kopmuş. Öylesine bağlayıveriyor. Çörekten bir parça ısırıyorum. Kentten çekiç sesleri, arada bir de dokuma fabrikasının, arabaların belirsiz gürültüleri geliyor. Hava sıkıntılı. Gökyüzünde yağmur yüklü kara bulutlar var. Yollarda evlerine dönen bisikletli işçi dizileri. Ferd v. K. önümde duruyor. Elleri meşin pantolonunun ceplerinde, sağ ayağı ile ak bir çakıl taşına vuruyor.

"Biliyor musun," diyor, "Brosius'un yaptığına alçaklık denir." Başımı sallıyorum. Çörek, göğsümde ufalanıyor.

"Küçük Leo ile alay etmek kolay elbet. Brosius da bilir bunu. Leo olanları anlatırsa babası ne yapacak? Brosius'un müdürle arası iyi. Değerli bir öğretmen sayılıyor. Babamın dediğine göre, Bakanlıkta da tutuluyormuş." Ferd v. K. yanıma oturuyor. İnce, uzun başı önüne düşüyor. Bacak bacak üstüne atıp hafiften ıslık çalmaya başlıyor. Biliyorum ki önemli şeyler düşünüyor, çünkü sağ işaret parmağını burnuna dayamış.

Birden ayağa kalkıyor, söğüdün birinden bir değnek kesiyor. Körpe otlar arasında sarı sarı parıldayan birkaç aslan dişi çiçeğini değneğiyle biçerken, "Leo'yu korumalıyız..." diyor. Değneği yeniden otlara sallıyor.

"Elbette," diyerek Ferd'in önerisine coşkunlukla katılıyorum. "Leo iyi çocuktur. Daha geçenlerde Fransızca ödevini baştan sona kopya ettirdi bana. Biliyor benim dilek kipleriyle aramın iyi olmadığını."

Ferd bana dik dik bakıyor. "Leo'nun iyiliği söz konusu değil burada. Birçok iyi arkadaş var, ama onlar için parmağımı bile kımıldatmam. Leo'yu koruyan kimse yok. Top oynarken bile çelme takarlar ona, tökezleyince de söverler. Her yerde horlanır. Herkes güler ona. Onu koruyan kimse yok da ondan. Yeğenim donanmada hizmet ediyor falan diyemez Leo. Babasının madalyası yoktur. Hekimlik yapan amcası falan da yok onun. Leo bizim gibi değil, her yerde alay ederler onunla. Bunu yaşamının olağan bir yanı saysa gerek. Onun için mutsuzdur. Ama Brosius onunla alay ederse, bilsin ki kendisiyle de alay edilecek." Ferd alnını kırıştırıyor. Ağzı bıçak sırtı gibi. "Babam, güçsüzleri korumamın da ödevlerimden biri olduğunu daha yeni söyledi. Kendini savunamayacağı bilinen birine vurmak iğrenç bir şey. Brosius aşağılık bir herif..."

"Kendini beğenmişin biri," diyorum. "Yeğenimin anlattığına bakılırsa, bir kendinden bir de Kayzer'den söz edermiş."

"Ödlek. Bütün yüksekten atanlar gibi." Gülüyor Ferd.

Değneğini bir su birikintisine daldırıyor.

"Ama işi büyütüyor. Geçenlerde işittiğime göre parlamentoya girecekmiş."

"Neden olmasın," diyor Ferd, "orası onun gibilerle dolu."

Ferd'e hayran kalıyorum. Babamın düşlerine giren parlamentoya bile saygısı yok. Ailemin, adı anılınca selama durduğu ya da sustuğu ne varsa hepsini hor görüyor. Ferd, sapına kadar erkek. Her şey vız geliyor ona.

"Evet!" diye haykırıyorum, "ikimiz Leo'yu koruyalım!"

Başını sallıyor. Kolumu boynuna doluyorum. Sonra bir türkü tutturuyoruz. Yüzeyi yapışkan bir sıvıdan oluşmuş, patlamayan hava kabarcıklarıyla kaplı bir gölette erkenci bir ateş semenderi buluyor Ferd. Söğüt dalının ucunu hayvanın başına dokunduruyor. İrkiliyor semender, ele benzeyen han-

tal ayaklarıyla koşarak göletin kıyısındaki sazların arasına dalıyor. Yol üzerinde iri, kara bir kurbağa uyukluyor. Pütürlü sırtında sivrisinekler geziniyor. Patates saklanan kokuşmuş, boş çukurlardan birinde mayısböceği kurtçukları arayan kargalara kocaman kesekler atıyoruz.

Kent arkamızda kalıyor. Kara bulutlarda bir şimşek ışıldıyor, parlamaya başlayan kül renkli damlarda yansılanıyor. Sonra yağmur başlıyor. Koşuyoruz...

Ferd'lerin çiftliği anayoldan 500 metre kadar uzakta, iki yanında akkavaklar sıralanan sarı, bakımlı bir yol çiftliğe ayrılıyor. Bu yolda bisikletle dolaşmak güzel olur. Hiç sarsılmazsınız. Ferd'le burada dolanır dururuz.

Çiftliğin avlusu geniştir. Sağda 18. yüzyılda yapılmış, duvar sarmaşıklarıyla donanmış asıl kapı yükseliyor. Yanı başında süthane, samanlık, ahırlar. Karşısında hizmetçilere ayrılan ev, onun arkasında Polonyalı mevsimlik işçiler için barakalar.

• • •

Bay v. K., Bismark'ın düşmesinden birkaç yıl sonra ordudan ayrılmıştı. II. Wilhelm'in tutumuna bütünüyle karşı çıkan ailesinin yolunu izledi. Ordudan ayrıldıktan sonra üç yıl yaşadığı İngiltere'de, bunun doğruluğuna iyiden iyiye inandı. Soylu İngilizlerle, diplomatlarla yakın ilişkileri oldu. Almanya'nın korkunç bir yalnızlığa sürüklendiğini çabucak gördü. Masraflı donanmalarla, şimdi olduğu gibi sömürgeler edinmek için kendini tüketmeyip geleceğini Avrupa kıtasında arayan eski Prusya geleneğine hayınlık ettiği için II. Wilhelm'e düşman oldu. Tutucu içgüdüleriyle, Almanya'nın gerçeklerine uymadığına inandığı o gürültülü, insana usanç veren yeni akıma karşı çıktı. Kayzer'in yaldızlı kofluğuna

karşı dedesinin asker yalınlığını, babasının evrensel liberalizmini tuttu. Temeli İngiliz donanması ile sömürgeciliğinin üstünlüğünü tanımak olan bir İngiliz-Alman antlaşmasının Avrupa'da yüzyıllarca denge sağlayabileceğine kesinlikle inanmıştı. Dışişleri Bakanlığına verdiği muhtırasında, bu düşüncelerinden başka, İngiltere ile ortaklarına karşı açılacak bir savaşın monarşi için yaratacağı iç tehlikeleri de enine boyuna belirtti. Kayzer muhtırayı küçümseyerek gözden geçirdi, ama Binbaşı'nın üslubundan, yazdıklarından da ürktü. Memurluktan uzak kalmasına kesin karar verdi.

Binbaşı, gönlündeki kadını İngiltere'de buldu. Soyluydu kadın, babası Bismark'ın aşırı hayranlarındandı. Binbaşı, karısıyla Hindistan'a gitti. Oğulları Ferd, Kalküta'da, Majestic Hotel'de doğdu. Binbaşı v. K. üç yıl gezginlik etti, avcılık yaptı. Himalayalar'da bir inceleme gezisinde karısı, sarıhummadan öldü. Binbaşı, oğlunu Puriten bir İngiliz kadını olan dadısının elinden çekti aldı, Japonya'ya götürdü. Gerçekten yas tuttuğu uzun, olaysız aylardan sonra bir Fransız ataşesinin kızıyla tanıştı. Taşrada, sessiz bir Japon kasabasında altı ay birlikte yaşadılar. Bu, dediğine göre Binbaşı'nın yaşamındaki en aydınlık dönemdir.

Ferd, bu arada konuşmayı, koşmayı öğrendi. Jacqueline'e anne diyordu.

Ataşe, Binbaşı'nın bütün değer yargılarında kendi mesleğine zarar verebilecek politik bir rezaletin nedenlerini görerek ona karışınca, ilişkileri bozuldu. Jacqueline, babasının gösterdiği nedenler karşısında boyun eğecek bir Fransız kızıydı. Binbaşı'ya üç gün, üç gece süren bir allahaısmarladık dedi. Binbaşı gereksiz bir duyarlılığa kapılmadan buna dayanacak kadar güçlüydü. Jacqueline babasının gerekçelerine uyarak ayrıldıktan birkaç gün sonra Binbaşı, Tokyo'da Al-

manca kitaplar satan bir dükkânda Jean Paul'ün bir yapıtını buldu. Onu okuduktan sonra yurduna dönmeye karar verdi.

Rusya'dan geçmeyi uygun gördü. Bir subay olarak, Doğu Sibirya demiryoluna ilgi duyuyordu. Wladiwostok'ta tifüse yakalandı. Sayıklamaları hep Jacqueline üstüneydi. Ferd, altı hafta bir Katolik hemşirenin gözetiminde yaşadı. Sibirya'nın o bitmeyen günlerinde yolculuk ettiler. Ferd bozkırları görünce ağlamaya başladı. Babası Almanya'yı anlatarak avuttu onu. Binbaşı Moskova'da oğlunu Kremlin'e götürdü. Tam çanların çalındığı vakitti. Ferd, Kremlin'in çanlarını hiç unutmadı. Sonunda onlara "Öküz Tanrıları" adını taktı.

Alman sınırından girdiklerinde Ferd dört yaşındaydı. Babasıyla Almanca, İngilizce, Fransızca konuşabiliyordu.

Binbaşı Berlin'e varınca bir romantiğin kurbanı olduğunu anladı. Tokyo'da okuduğu Jean Paul'ün kitabında, özlemiyle gönlünü daraltan o Almanya yoktu. Almanya'da yazlar yumuşak, aydınlık, verimli değildi artık. Düşünceler, bilimin büyük, güvenilir temellerine dayanmıyordu. Davullar dövülüyor, bağırılıyor, bağnazlık el üstünde tutuluyordu. Her şey gürültülü, taşkın, eleştirisizdi. Herkes Kayzer'in parlak sözlerle şişirdiği aydınlık geleceklere hep birlikte yürümeye hazırdı. Binbaşı'nın işçi sınıfına ilgisi yoktu. Suskunluk içinde direnen köylülere de aldırmıyordu. Gittikçe çılgınlaşan burjuvalarla dalkavuk aristokratların yüzünü görüyordu yalnız.

O, görüp geldiği dünyanın gözlerinden bakıyordu Almanya'ya. Ailelerde, derneklerde, toplantılarda, yollarda, basında, arabalarda, parlamentodaki söylevlerde, her yerde her şey Binbaşı'ya karşı haykırıyordu: Bizim ordumuz, bizim sanayimiz, bizim bilimimiz, bizim sanatımız, bizim kadınlarımız, bizim çocuklarımız, bizim özelliklerimiz, bizim zekâmız, bizim olan ne varsa hepsi, yeryüzündekilerin en iyisidir!

Bu nakaratla kışkırtılan Binbaşı, donanma ile sömürge sorunlarını ele aldı. Yazdıkları, Güney Almanya'nın ünlü, liberal bir gazetesinde yazı kurulunun uygun gördüğü ölçüde yayımlandı. Yazılarında İngiltere ile bir antlaşma sağlanması uğruna büyük çabalar gerektiren denizaşırı politikadan vazgeçilmesi görüşünü savundu. Kimin gerçek bir devlet adamı gibi didinerek Almanya'yı büyük devlet yaptığını unutup kendine ölçüsüz güvenen rejime çattı. Düşmanı küçümsemenin politik bir oyun olduğuna dikkat çekti. Sömürgelerin pazar olarak değerlerini belirtti, donanma politikasını "küçük bir çocuğun dev oyuncağına" benzetti. "Kel başa şimşir tarak," dedi. Bu yazılar Binbaşı'nın Soylular Kulübü'nden çıkarılmasına, toplumun dışına itilmesine yol açtı. Yazdığı liberal gazeteden bile ona ipin ucunu kaçırdığı bildirildi.

O günden sonra Binbaşı, kendini çiftliğinin yönetimiyle oğlunun eğitimine verdi. Gelişmiş bir sanayinin başarısı uğruna, halkın yazgısıyla oynandığını belirtmekten vazgeçti. Kırlara sığındı. Çiftçi oldu. Böylece bütün sorumluluklara sırt çevirdi.

• • •

Ferd'i tanıdığım zaman henüz altı yaşındaydı. Okulda apayrı bir yeri vardı. Uzun gezilerin yanı sıra babasının özel ilgisiyle de erkenden gelişen zekâsı, ona ağırbaşlılığı ile uyuşan bir üstünlük sağlıyordu. Sınıfımızın düşünce alanına girip de Ferd'in başaramayacağı hiçbir şey yoktu. Küçük okul atlasında gezdiği yerleri kırmızı kalemle gösterirken hepimiz saygıyla susardık. Hayal gücümüz, yabancı ülkeler üstüne gördüğümüz düşleri Ferd'e bağlıyordu. Oyunlarımızda bile canlandırmakta güçlük çektiğimiz serüvenlerin ortasında-

dı o. Biz, coğrafya derslerinde uzak ülkeleri, onların devlet şekillerini, geçim yollarını öğrenmek zorundayken, bizim kitaplarda sıkılarak aradığımız her şey Ferd'in gözlerinde yaşayıp duruyordu. O, dünyayı biliyordu. Mucize nedir, biliyordu. Öğretmenlerimiz bile ona neler gördüğünü sorardı. Bunlar hep ders dışı sorulardı.

Ferd bütün yabancı sözcükleri hiç güçlük çekmeden yanlışsız söyleyebilirdi.

Yalnız din dersiyle arası iyi değildi. Sık sık kalkar, "Ben buna inanmıyorum," derdi. Bu, Kenan Eli'ndeki mucizelerden biri ya da Efendimizin Petrus'a, "Kılıcını kınına sok..." demesi olabilirdi. Sıcaktan bunaldığımız bir gün, sıkıntıdan kutsal sakal resimleri çiziktirerek İsa'nın çarmıha gerilişini ezberlemeye çalışırken, tıknefes öğretmenimize şöyle sordu: "Peki, İsa dirildikten sonra neden göğe çıktı? Neden yeryüzünde kalmadı? Kalsaydı daha iyi olmaz mıydı?.." Böyle konuştuğu için adamakıllı azarlandı.

Salt din dersi öğretmeni söyledi diye, kimi şeylere inanmak konusunda beceriksizliğinin acısını beden eğitimi dersinden çıkarırdı. Bu alanda hepimize örnekti. Yapamadığı hareket yoktu. Kuvvetli olduğu kadar çevikti de.

Babası onun bu alandaki üstünlüğünü, hiç aksatmadığı bir spor eğitimiyle pekiştiriyordu. Her sabah saat yedide, harman yerinde ona boksun inceliklerini öğretiyordu. Bu çalışmalarda Binbaşı'nın, Kayzer'in söylevlerini yorumlayan gazetelerle tıka basa doldurduğu bir çuval kullanıyorlardı. Çuvalın ağırlığı Ferd'in vuruşlarına elveriyordu.

Biz, loş odalarda, analarımızın dizi dibinde kurşun askerlerle oynar, posta pulu biriktirir, serin havalarda yeleksiz sokağa çıkınca azarlanıp dururken, Binbaşı, akşamları oğluyla birlikte nemli çayırları atla dolaşırdı. Ferd sert bir döşek-

te uyur, yazın evlerinin önündeki çeşmenin yalağında, köylülerin öfkeli bakışları arasında sık sık çırılçıplak yıkanırdı. Ferd'in açık havada, tarlaların, çayırların ortasında, onlardan doğmuş gibi duran tunçlaşmış vücudunu gizlice seyrederdik.

Ferd okulda yumruklarının gücüyle de ün yapmıştı. Büyük sınıflardaki öğrenciler bile onu sayardı. Anlaşmazlıkları haksızlık etmeden uzlaştırırdı. Yiğitçe dövüşmeyenlere öfkelenir, karşısındakinin karnına vuranları, çelme takanları kendisiyle erkekçe dövüşmeye çağırır, adamakıllı pataklar, sınıfımızın şerefini kurtarırdı. Ferd kimseyi düşman bilmez, kimseye kin tutmazdı. Babası onu, aristokrat subayların, burjuvazinin doğuşundan önceki soylu geleneklerine göre büyük bir titizlikle eğitiyordu.

• • •

Kentimizin Binbaşı'ya karşı tutumu pek sertti. Önce Kayzer'in doğum günlerinde ortalıkta görünmemesi, bütün çağrıları kabaca geri çevirmesi göze battı. Daha sonra sömürge sorunları üstüne yazdığı makalelerden rahatsız oldular. Pek çok ana-baba, onun eğitim anlayışını da kuşkuyla karşılıyordu. Binbaşı için dosya tutan kaymakamın üstü kapalı konuşmalar yapmasından sonra, onun politik tutumunu mimlediler. Binbaşı'nın bunları doğrulayan davranışları da vardı: Oğluyla çoğu zaman İngilizce konuşuyordu. Binbaşı v. K. işçi sınıfından yana olmanın dışında her şeyle suçlanabilirdi; ama gene de ona "Kızıl Binbaşı" deniyordu. O, hayranı olduğu bir geçmişin yıkılacağı korkusuyla kurulu düzene karşı çıkıyordu. Tutucuydu, üstelik kültürlüydü. Bir gün olsun karnı tok, sırtı pek yaşamamış olan halka, yarı gelişmiş bir burjuvazi ile birkaç profesörün saçma ideolojisine dayanarak dünyaya hükmetmeyi vaat eden II. Wilhelm'e kesinlikle karşı çıkma-

sına yalnız bu bile yeterdi. "Dünyaya hükmetmeyi dillerine dolayan bu adamlar, bunu başarırlarsa, kalkıp Kalküta'da külbastı yemekten başka ne yaparlar?" diyordu Binbaşı.

Politik düşünceleri, kaygıları gittikçe kurulu düzene karşı kesin bir öfkeye dönüştü. Kimse bu adamın devrimci olduğunu söyleyemezdi. Oysa bütün kent onu devrimci sayıyordu.

Ona ilk kez "Kızıl Binbaşı" diyen Brosius'tu. Salonlarda, kendisine candan bağlı olan memurlar arasında, Binbaşı'nın özel yaşamı üstüne öyküler yaydı. Öykülerin ağırlık merkezi, elbette onun Fransız ataşesinin kızıyla olan ilişkisiydi. Dr. Brosius'un ayarında olan bu nüfuzlu çevrelerde Fransız demek, soysuz, frengili, cinsel sapık demekti.

Brosius ahlak maskesi ardında, sözüm ona haklı bir öfkeyle, bu ilişkinin ayrıntılarını ballandıra ballandıra anlattı. Bu bilgileri Tokyo'da elçilik kâtibi olarak Almanya'nın yüksek çıkarlarını korumuş bir ülküdeşine borçluydu.

Brosius bildiklerini, şehvetini gizlemeye çalışarak şişirdi. Anneler çığlık çığlığa oğullarına koştular, onlara "Kızıl Binbaşı"nın oğluyla konuşmayı yasak ettiler. Ferd onlara, yasak bir ilişkinin ürünüymüş gibi gösterildi. Oğullar anababalarının gösterdiği gerekçelere boyun eğdiler. Ferd'in gücünü istemeyerek de olsa öğrenmişlerdi. Onun üstünlüğünü temiz ahlaklı olmanın karşısına koyabileceklerini görünce sevindiler. Hemen "piç" demeye başladılar Ferd'e. Biz, halk okullarına giden çocuklara da piç derdik.

• • •

Ferd bu boykota metelik vermedi. Teneffüslerde bahçede bir başına kaldı, ötekiler topluca eğlenirken o, ekmeğini yedi. Arkasından konuşmaları, piç diye bağırmaları onu pek üzmedi. Babası, olanların nedenini ona açıkça anlatmıştı.

Sınıfımızda bu boykotu kırmayı bir ben başarabildim. Babam, benim eğitimimi bütünüyle anneme bıraktığı, kendisi yalnızca işini, pul biriktirmeyi düşündüğü için bunu yapabildim. Ayrıca babam, gevezeliklerinden ötürü Brosius'tan tiksinirdi. Sarhoşken açık saçık fıkralar anlatmayı pek seven Brosius, Hıristiyanlığın temel ilkelerini çiğneyen biriydi. Oysa babam o ilkelere göre eğitilmişti. Binbaşı için söylenenleri ahlaksızlık sayıyordu, ama Brosius'un yargıçlığından kuşkulanacak kadar da adildi.

Annem Ferd'i severdi. Biz oynarken, arada bir durup onun bir kavgayı yatıştırmasını ya da ceviz ağacına uçarcasına tırmanışını seyrederdi. Onun büyüklerle konuşurken hiç sıkılmadan rahat yanıtlar vermesinden hoşlanırdı. Ferd'in, kasketini çıkarıp selam verişinde bile başka çocuklarda görülmeyen bir incelik vardı. Annem, Ferd'le büyüklerin çocuklarla konuştukları gibi konuşmaz, ona gerçekten önem verir, anlattıklarına ilgi duyardı. Kayzer'in doğum gününden birkaç gün sonra boykot kararı verildiğinde, babam bile Ferd için şöyle dedi:

"Örnek bir çocuk. Yazık ki babasının garip düşünceleri var. Neden onları kendine saklamaz?"

"Herkes senin gibi değil..." dedi annem, babama dik dik baktı.

"Rica ederim," diye bağırdı babam, "bu kadar ileri gitme. Gerçi bugün olup bitenlerin çoğuna ben de katılmıyorum, ama sesimi çıkarmıyorum. Kayzer'in olanı Kayzer'e veriyorum. Ben görevimi yapıyorum! Ben memur adamım! Dünyayı düzeltmek bana mı kaldı..." Sonra odasına çekildi, yeşil ışığın altında pullarına daldı.

Bense korku içinde masada oturmuş, örtünün püsküllerini düğümlüyordum. Babam karar vermeyi hep anneme bırakırdı. Elinden geldiği kadar uzak durmak istediği günlük sorun-

larda annemin içgüdülerine güvenirdi. Boyunbağının düzgün durup durmadığına bile annem karar verirdi. Annem, evin durumu, bahçenin düzenlenmesi ya da benim eğitimim üstüne ne düşündüğünü sorunca hep şöyle derdi:

"Benim bir diyeceğim yok sevgilim, ne istersen yap."

Sonra gene büyük bir bağlılıkla işine gider, akşamları sessiz bir neşe içinde, sevdiği şeylere dönerdi. Sevdiği şeyler, posta pulları ve Yargıtay kararlarının yorumlarıydı.

Bir örtüye kırmızı, mavi çiçekler işlemeye başlayan annemi gözetlemeye başladım. Annem bir yandan da gülümsüyordu; ama babama mı, yoksa bana mı olduğunu anlayamadım.

"Şimdi," dedi birdenbire, başını işinden kaldırmadan, "Ferd ne olacak? Artık onunla oynamayacak mısın?"

"Hayır!" diye haykırdım. "Hayır! Ben, Ferd'i yalnız bırakmam!"

"Peki, Ferd'i yalnız bırakmazsın, ama neden?"

"Onu seviyorum da ondan. Hele şimdi daha çok seviyorum onu, böyle yapayalnızken."

Anneme baktım.

Şaşırmıştım. Ellerimi nereye koyacağımı bilemiyordum.

"Ferd'i çok sevdiğini nerden biliyorsun?"

"Ah, anne..." dedim.

Annem karşımda oturmuş, mavi gözleriyle gönlümü okur gibi yüzüme bakıyordu.

"Ben onu..."

"Sen onu ne yapabilirsin? Her şeyi söyle bana!"

"Onu öpebilirim..!" Annemin önünde yere yatmış, bağışlayan kucağının sıcaklığını arıyordum. Ben ağlamaya başlayınca bana sıkı sıkı sarıldı.

"Onu öptün mü hiç?"

"Hayır anne, zaten o bırakmaz ki..."

"Ama onu seviyorsun?"

"Evet anne, neredeyse seni sevdiğim kadar çok..."

Gülümsediğini sezdim. İşini toplayıp sedirin üstüne koydu.

"Onu seviyorsan onunla birlikte olmalısın."

"Anne!" diye haykırdım. Ellerini öptüm.

"Sana engel olmaya kalkarlarsa benim izin verdiğimi söylersin. Sonra sen, Ferd'in babasını kötülemek için söylenenleri anlamazsın. Bunlar yalnızca büyükleri ilgilendiren, onların kendi aralarında çözmeleri gereken şeyler. Sen daha çocuksun. Ferd de senin arkadaşın."

"İyi ama..." dedim, bunun doğurabileceği sonuçlar aklıma gelivermişti. "Haugwitz, kaymakama, oğlum, Ferd'le konuşanları adamakıllı pataklar, demiş."

"Pataklasın da görelim, sen Ferd'le birlikteyken..."

Havaya sıçradım. Gene haklıydı annem. Ferd beni korurken kimse kılıma dokunamazdı elbet.

"Korkmuyorum onlardan!" dedim. "Hele bir gelsinler! Ferd, onların hepsinden daha kuvvetli, daha cesurdur."

"Ferd zeki, güçlü kuvvetli bir çocuk," diyerek gülümsedi annem. "Ondan pek çok şey öğrenebilirsin."

"Ben de onun gibi olacağım. Ferd gerçek bir kahraman!"

O sırada coşkunlukla kollarımı açtım. Sol elim yarı dolu çay fincanına çarptı. Fincan düştü, tok bir sesle kırıldı. Bitişik odanın kapısı açıldı. Babam göründü. Kollarım yukarda, şaşkın, döşemeye yayılan çaya bakakaldım. Babamın boğuk sesini duydum:

"Gene kirlettin parkeleri!"

"Kendimden öyle geçmişim ki..." diye kekeledim. Üzerime yürüdü. Tokadı yiyeceğimi biliyordum. Babam parkelere çok düşkündü. Kentte parke de bulunmuyordu. Babamdan pek çok tokat yemiştim.

O akşam annem, babama ilk kez engel oldu, geldi, babamın öfkeyle kaldırdığı elini tuttu. Yumuşak bir sesle:

"Bırak onu," dedi. "Gerçekten kendinden geçmişti. Düşün, oğlun bir kahraman olacak. Demek ki daha bir sürü çay fincanı kıracak. Döşemeye de bir şey olmadı zaten. Yeniden cilalarım. Cumartesi günü bütün döşemeler silinecek nasıl olsa. Anlaşılan, oğlun anasına çekmiş." Eğilerek selamladı babamı, tatlı tatlı gülümsüyordu. Babam, başını iki yana sallayarak odasına gitti. "Ne isterseniz yapın!" dediğini işittim.

Boynuna sarılmak için anneme koştum, ama o çabucak çömelip fincan kırıklarını toplamaya başlamıştı. Bir bezle çayı sildi.

"Git yat artık," dedi. "Ferd'i pazar günü kahve içmeye çağır. Elmalı çörek yapacağım sizin için."

Dilim tutuldu. Ayaklarımın ucuna basarak anneme sokuldum. Eğilip ensesinden, saçlarının başladığı yerden öptüm. O gece çok mutluydum. Uzun süre uyuyamadım.

• • •

Ertesi gün öğle teneffüsünde Ferd'in yanına gittim. Bahçenin kuzeyindeki çite yaslanmış duruyordu. "Ferd," dedim, "ben senin arkadaşın olarak kalacağım." "Öyle mi?.." dedi, "Neden?" Kızardım. "Bilmem," dedim, "Pazar günü bize kahve içmeye gel. Annem elmalı çörek de yapacak," Ferd güldü. Kolunu boynuma doladı. Bahçede dolaştık. Ötekiler çevremizde fısıldaşıp duruyorlardı. Yaşanmaya değer duygular içindeydim.

Zil çaldı, bütün öğrenciler dersliğe giderken Ferd'in ellerini tutup kulağına fısıldadım: "Senin için her şeyimi veririm. Canımı bile!"

(Bu sözü bir çocuk romanında okumuştum. Orda arkadaşlıklar böyle pekiştiriliyordu.)

Ferd güldü. "Canın senin olsun," dedi, "ama bana bisiklete binmeyi öğret."

Nasıl da sevindim. Bisiklete binmek benim bildiğim, ama onun bilmediği tek şeydi.

Sekiz gün sonra onu da başardı.

Artık her gün birlikteydik. Arkadaşlığımızla övünüyordum; çünkü yasaklara, bütün bir kente karşı çıkabiliyorduk. Bize yüz vermiyorlardı, ama bizden korkuyorlardı. Okulun bahçesinde, oyun alanlarında bizim sözümüz geçiyordu. Ben de yumruklarımı kullanmayı çabucak öğrendim. Herkes bize diş biliyordu, ama kimse kılımıza dokunamıyordu. Gerçekte çok kuvvetli, ama dağınık olan yoksul halk okulu öğrencilerini örgütlemeyi öne sürdüm. Bunu da başardık. Ferd'in yönetiminde "asilzade" takımına üç kez adamakıllı dayak attık. Ondan sonra halk okulu öğrencilerine de piç diyemez oldular. Sokaklar bizim buyruğumuzdaydı. Bir de futbol takımı kurduk. Halk okulu öğrencileri Ferd'e çok bağlıydılar. Ona kaptan diyor, konuşmalarını kasketlerini havaya fırlatarak alkışlıyorlardı. Yanımızda, silah olarak küçük sopalar taşıyor, tanınmak için kollarımıza kızıl şerit bağlıyorduk. Adımız "Kızıl Çete" idi. Ben bu çetenin borazanıydım.

Bu arkadaşlık güzeldi. Çünkü herkes onun sözünü ediyordu.

Rezalet, diyordu kimileri.

Sosyalist çöküntü, diyordu Brosius.

Ama bize engel olamıyorlardı.

İşte bu yüzden Ferd'in Leo'yu koruma kararı sözde kalmazdı. Ferd bunu yapabilirdi. Kızıl Çete onunla birlikteydi.

• • •

Gene o günlerde, çocuklarla hiç ilişkisi olmayan bir düşünce, zihnimi kurcalayıp duruyordu. Büyüklerin çocuklardan titizlikle gizlediği bir şeydi bu. Beni ya da bir başka çocuğu yakınlarında görünce, sanki kabahat işlerken yakalanmışlar gibi konuşmalarını kestiklerini, biz odadan çıkarken, kullandıkları sözcükleri çabucak değiştirip başka türlü konuşmaya başladıklarını fark etmiştim. Demek kendi aralarında fısıldaşarak ya da göz göze bakışarak konuştukları şeyleri, yaşamlarının bizden gizledikleri yanları vardı. Gerçi okulda bizden yaşça daha büyük çocukların yerlere çizdiği kötü resimlere bakarak düşündüğüm gibi gizli ilişkiler olduğunu sezinlemiştim; ama resimler eksikti, üstelik iğrençti. Düşüncelerimi ancak Ferd'lerin çiftliğinde günlük olaylara bağlamaya başladım. Hayvanları inceledim. Birbirlerinin üzerine atlarken, anneme anlattığım zaman bana söylediği gibi yalnızca oynaşıyor olamazlardı. Ferd, hayvanların cinsiyetleri arasındaki farkı pek de önemsemeyerek bana belirtince, bu farkın insanlarda da var olduğunu buldum. İnsanların nasıl oynaştıklarını merak etmeye başladım. Buna "oynaşmak" diyordum; çünkü bir ad vermedikçe işin sırrı daha da büyüyordu. Benimki önceleri salt bir merak, gerçeği olduğu gibi öğrenmek isteğiydi. Babam bana gerçeği açıklamayı kızara bozara denedikten sonra böyle şeyleri sormanın yakışık almayacağını söyleyince işin içine öfke, korku, utanç karıştı.

Ferd bu konulara pek ilgisizdi. Kızları hiç umursamıyor, hayvanlarda da anlaşılmayacak bir şey görmüyordu.

Sır

Çiftliğe doğru koşuyoruz. Karşımızda yapılar, kara, nemli topraklar ortasında yükseliyor. Süthanenin bacası tütüyor. Asıl yapının panjurları yeşil yeşil parlıyor. Sarmaşıklar arasında örümcek ağları yaldızlanıyor. Avlunun ötesinde, çamaşırlığın üzerinde bir sıra gömlek; başsız, gülünç gövdeler gibi rüzgârda sallanıyor.

Ahırda inekler böğürüyor. Atların yularlarını gerdiğini işitiyoruz. Tarlalarda Polonyalı işçi kızların türküleri yankılanıyor. Kızların türküleri de saçları gibi uzun, karanlık. Saat dört. İkindi paydosu.

Bir köpeğin fare deliklerini eşelediği saplar arasında hayvan tersleri üzerinde bir horoz, önünde hiç direnmeden çöküveren tavuğun üstüne çıkıyor.

Ferd'i dürtüyorum.

"Horozu görüyor musun?"

Ferd dönüyor. Çok heyecanlanıyorum, bakmaya cesaret edemiyorum. Ferd'e sokularak fısıldıyorum: "İşte gene o sır!"

"Hangi sır?"

"Orada," diyorum başımla göstererek. Kızarıyorum, çünkü bu konuda Ferd'e yeni açılıyorum.

"Bunda sır mır yok!" Ferd gülüyor. "Her gün gördüğüm şey. Horoz bundan başka ne yapsın istiyorsun?"

"Ferd," diyorum, "horozu demek istemedim –ama tavuklarda, ördeklerde, atlarda da böyle bu– insanlarda bile..."

"Evet," diyor Ferd umursamadan. "Hepsinde böyle. Yalnız insanlarda nasıl olduğunu pek bilmiyorum, ama buna benzese gerek..." Hiç heyecanlanmıyor, yürümeye başlıyor.

Sıkı sıkı tutuyorum onu.

"Ferd," diye haykırıyorum. "İnsanlarda nasıl olduğunu ne zaman öğreneceğiz?"

Ferd durup düşünüyor.

Birdenbire yaşlanmış gibi görünüyor.

"Bunu hiç öğrenemeyeceğiz sanırım."

"Neden?"

"Bunu konuşmak yasak da ondan."

"Ama bunu yapıyorlar ya!"

"Elbette yapıyorlar. Günün birinde sen de yapacaksın, ama kimseye anlatmayacaksın. Herkes gibi. Geçenlerde bizim kâhyayı, Kathinka'ya, biliyorsun, süthanedeki şu sarışın kıza sarılırken gördüm. İşbaşı edildikten sonraydı. Sanki bir şey çalmışlar gibi gizlice hizmetçilerin oraya girdiler. Ben de arkalarından! Kâhyanın odasına kapandılar. Kâhya kapıyı sürgüledi. Kulak kabarttım. Önce alçak sesle bir şeyler konuştular. Kathinka kıkırdıyordu. Sonra birdenbire yere bir şey düşmüş gibi oldu. Kâhyanın sanki sırtında un çuvalı varmış gibi soluduğunu işittim. Güldüler, inlediler, besbelli yorucu bir şeydi yaptıkları. Sonra aşağı indi kâhya, yemlenirken böğürdükleri için inekleri çılgınlar gibi tekmeledi. Kathinka bütün gün yüzüne bakmadı onun... Bana kalırsa insanlar korkuyor o sırada."

"Yaptıkları kötü bir şey mi demek istiyorsun?"

"Belki de," diyor Ferd, "yoksa böyle saklarlar mıydı?"

"Ne kadar kötü olursa olsun, bunu öğrenmek istiyorum!"

"Ben istemiyorum," diyor Ferd. "Bu ikiyüzlülük etmek gibi geliyor bana..."

"Ama sevgilimiz olursa bunu bilmemiz gerekir."

"Benim sevgilim olmayacak!"

Olağanüstü bir kesinlikle söylüyor bunu.

Kımıldamadan durup enikonu kasılıyor.

"Ferd," diye haykırıyorum, "nasıl söyleyebilirsin bunu? Kızlardan daha güzel ne var?.."

Ferd kahkahalarla gülüyor. Evlerinin kızıl kumtaşı merdivenlerinde durup sancılanmış gibi kıvranıyor. Kendinde değil, şakaklarında al lekeler var, saçları alnına düşmüş, boyunbağı buruşmuş. Gülüyor, gülmekten katılıyor.

"Kızlar nasıl kokar, bilir misin sen?"

"Hayır," diyorum. "Kızlar kokar mı?"

"Evet," diyor, "ben de yakında öğrendim, yeğenim buradayken. Odamı ona vermiştik, orada yatıyordu. Sabahleyin odamdan bir kurşun kalem almak istedim. Resim dersi için. Kapıyı çaldım, odada yoktu. İçeri girip kalemi almak istedim. Ama girer girmez yatak ilişti gözüme: Karmakarışıktı. Havada yoğun, baygın bir koku vardı..."

Anlattıklarından hiçbir şey anlamıyorum, ama başımı sallıyorum.

"Kalemi almayı unutup dışarı fırladım. Aralıkta yeğenime rastladım. Görünüşte bütün kızlar gibi güzel, sevimli. İçimden onu dövmek geldi. Beni okşamak isteyince elini ısırdım. Resim dersinde yazılı bir uyarı aldım, ama kurşun kalemimi neden unuttuğumu gene de söyleyemedim. Öğleyin her şeyi babama anlattım. Dediğine bakılırsa bu pek olağanmış. On altı yaşını aşkın kızlar, ayda bir, beş gün böyle olurmuş..."

"İşte bu yüzden ben kız mız istemiyorum," diyor Ferd. Aşağıya yanıma atlıyor.

"Anladın mı?"

Ellerini omuzlarıma koyuyor. "Sen de kızları öpme hiç! Söz veriyor musun bana?"

Beni korkutuyor. Annemi düşünüyorum, Ferd'in anlattıklarını hiç bilmemiş olmayı istiyorum.

Ferd karşımda duruyor. Titriyorum. Tanıdığım bütün kızlar gözümün önüne geliyor. Artık eskisi gibi değiller. Ferd bütün güzelliklerini bozdu, hepsi de iğrenç.

Ferd'den tiksiniyorum.

Ama ondan tiksinmek de istemiyorum.

Yavaşça elimi kaldırarak, "Evet," diyorum. "Söz veriyorum."

Ferd elimi tutup sıkıyor. Yüzünü yüzüme yaklaştırıyor. Hızlı hızlı soluyor.

Titriyorum, çünkü Ferd bana hiç böylesine yakın olmamıştı.

Gözlerine bakıyorum. Gözleri iri, çıplak bakla taneleri gibi. Gözbebekleri kara kara büyüyor, göz aklarında kılcal damarlar karmaşıyor.

Elleri omuzlarımda duruyor. Üzülmemek elimde değil. Başım, ellerinin tutkulu gücüne dayanamayarak eğiliyor. Dudakları hemen önümde. Bu dudaklardan başka hiçbir şey görmüyorum. Bu kızıl dudaklar, derinin aklığına birleştikleri yerde mavi mavi ışıldıyor.

Akşamları, şosede bisiklete binmeyi öğrettiğim Hilde'nin dudakları da böyle. Birinin önünden geçip giderken sanki onun bilmediği bir şeyleri biliyormuş gibi gözlerini uzaklara çeviren kızların dudaklarının tıpkısı. Ferd nasıl olur da onları gönlünün dilediği gibi anlatabilir. Kızlar olmadan kimse çözemez o sırrı... Sonra bütün bu şaşkınlıkların ortasında kesin bir merak: Bu dudaklara dokunsam ne olur? Bu sırrı çözmek için onlara dokunmak mı gerek? Her şey yalnızca dokunamadığınız sürece mi esrarlı?

Başımı eğiyorum. Ferd'in soluğu buruyor beni. Hiçbir şey görmüyorum artık. Kulaklarım uğulduyor. "Hilde," diye dü-

şünüyorum, "Hilde!" İşte gözlerimin önünde kırmızı kurdeleyle bağlanmış kara saçları, esmer yüzü eğiliyor, gülümsüyor, gözlerini yumuyor... Bedenim ele veriyor beni. Ah, ilk yaşananan bir acı bu! Yordukça güçlendiriyor beni. Sıkı sıkı sarılıyorum Ferd'e. Uçmakla düşmek, ağlamakla gülmek arası bir şey. İşte beni kıvrandıran "sır". Ferd'i öpüyorum. Dudaklarını ısırıyorum. Onun bir kız olduğunu düşünüyorum...

Avlu kapısına bir araba yanaştı. Binbaşı'nın arabası. Uygun adımlarla yaklaşan iki kula atın nalları hayallerimi paramparça ediyor. Geriye sıçrıyorum. Yaptığımı gizlemem gerektiğini çok iyi biliyorum. Ferd'i bırakıyorum. "Ayyy!" diye bağırıyor. "Isırdın beni." Mendilini ağzına götürüyor. Dudakları kanıyor. "Hişt!" diye fısıldıyorum, "bizi ele vereceksin!" Ferd evin duvarına yaslanıyor. Gözlerini sıkı sıkı yumuyor. Canı çok acıyor besbelli.

Onu aldattığımı biliyorum, ama utanmaya vaktim yok.

Belki o da bu sırrı sezinledi. Çünkü önce o sarıldı bana. Yoksa onun bir başka sırrı mı var? Gidip elini okşuyorum.

"Ferd," diye yalvarıyorum. "Baban dudaklarının neden kanadığını sorarsa, düştüğünü, dişlerinin dudaklarına..."

"Ben yalan söylemem!" diye direniyor Ferd.

"Söylemelisin!"

"Ben babama yalan söylemem. Babam yiğit adamdır!"

"Ama bu sır!" diye haykırıyorum. "Yalan söylemeliyiz. Şimdi daha çok yalan söylemeliyiz..."

Ferd mendilini ağzından çekiyor. Kan pıhtılaşmış, dudakları morarmış.

"Hangi sır?"

Duvara yaslanmış duruyor, sarmaşık yapraklarını koparıyor. Yaprakların kokusu, Ferd'in demin anlattığı o kız kokusunu andırıyor.

Gülüyor.

"Öpüşmemizi mi demek istiyorsun?"

Kuşku içinde başımı sallıyorum. Çünkü artık Binbaşı'nın avluda asker adımlarıyla yürüdüğü işitiliyor. Arkasında da şişman, tıknefes Dr. Hoffmann'ın solumaları.

"Öpüşmenin sırrı mı olurmuş?" diye gülüyor Ferd. "Her şeyi abartıyorsun, insanın yalnız kızlarla sırları olabilir. Ama biz söz verdik..."

Çok utanıyorum, çünkü onu aldattığımı biliyorum...

Ferd yanımda duruyor, kopardığı sarmaşık dalıyla baldırlarıma iki kez sertçe vuruyor. "Isırdığın için," diyor.

Sesimi çıkarmadan katlanıyorum vurmasına.

Baldırlarımın derisi, tıpkı Ferd'in dudaklarının ağzımda yandığı gibi yanıyor.

Titriyorum. Gönlümden geçenlerden korkuyorum. Unutmak istiyorum. Çünkü kimseye söyleyemeyeceğim için kötü bir şey bu.

Binbaşı önümüzde duruyor. Ham ipekten gömleğinin üstüne kısa bir ceket giymiş, yeleği yok. Gömleğine öteden beri hayranım. Kentimizde böyle bir ikinci gömlek yok. Binbaşı Hindistan'dan getirmiş onu. Serüven kokan bir gömlek!

Binbaşı bu gömleğiyle dolaşırken herkes, "Oyunlardaki adamları andırmıyor mu?" derdi. Onlar, dayanıklı gömleklere değer verirdi.

Ardından Binbaşı v. K.'nin sinekkaydı tıraşı ve bıyık bırakmaması ele alınırdı.

"Erkek olacak," derdi kadınlar, kibirli kibirli salınarak.

"Bir Alman'a yakışmaz bu," diye karşılık verirdi erkekler, bıyıklarını burup düzelterek. Bıyık konusunda da Kayzerlerinin ardından giderlerdi.

Binbaşı bana elini uzatıyor. "Merhaba" diyor. Dönüp gülümseyen Dr. Hoffmann'a bakıyorum. Şişmanlığındaki esenlik, kaygılarımı biraz dağıtıyor.

Dr. Hoffmann'ın sırtında ceketatay, ayaklarında sarı ayakkabılar var. Şapkasını biraz arkaya yıkmış. Böyle olunca rahat terleyebiliyor. 90 kilodur Dr. Hoffmann. Ellerinin derisi, kuzu derisi gibi yumuşacıktır. Pembedir.

Dr. Hoffmann durmadan gülümser. Bakımlı, şişman yanaklarında ince, neşeli çizgiler vardır. Gezmeye giderken çocuklara vermek için birkaç elma bulundurur üstünde. Kendisine amca denmesini sever. Sol elinde ince bir değnek taşır. Değneğin gümüş topuzuna adının baş harfleri oyulmuştur. Evinde, odasında bile elinden düşürmediği bu değnekle söylevlerine tempo tutar.

Söylevlerinden korkulur, çünkü Dr. Hoffmann avukattır. Üstelik sosyal demokrattır.

Parlamentodadır.

Kentimizdeki bütün avukatlar, çıkarlarını savunmaktan kaçındığı zaman Binbaşı da Dr. Hoffmann'la tanışmıştı. Binbaşı'ya karşı girişilen saldırılar öylesine yayılıp kuvvetlenmişti ki, birinin onunla ilişkisini sürdürmesi adının kötüye çıkması demekti. Binbaşı, Dr. Hoffmann'a gidecek kadar ön yargılardan sıyrılmıştı. Böylece, yalnız becerikli bir avukat kazanmakla kalmadı, iyi bir dost da edinmiş oldu. Hoffmann'ın neşeli rahatlığı, onu alınyazısına boyun eğmekten kurtardı. Hoffmann sosyalistti, kendisinin de belirttiği gibi ılımlı bir devrimciydi. Düşüncelerinin eninde sonunda gerçekleşeceğine sarsılmaz, rahat bir inancı vardı. Bu başarı vakitsiz çıkışlarla tehlikeye düşürülmemeliydi. Baba evinden, ilk burjuva aşkından, sekiz ay yan gelip yatma, adli danışmanlığa atanabilme olanaklarından bu inancı uğruna vazgeçmişti. Partinin ılımlı kanadını tutuyordu. Bütün davranışlarının ölçüsü, insanoğlunun şaşmaz sağduyusuydu. Buna dayanarak kapitalist düzenin kendiliğinden çökeceğini, sosyalizmin yeni bir toplum yaratmayı hiç kan dökülmeden üzerine alacağını düşünüyordu.

"Zor kullanmak aptallık," demeyi alışkanlık edinmişti. "Aptallığı başkalarına bırakalım, böyle yaparsak başarıya daha erken ulaşırız."

Binbaşı onun aracılığıyla bilimsel sosyalizmi öğrendi, bütün yazılı kaynakları dikkatle inceleyerek okudu. Sonra Hoffmann'la tartıştı.

Dr. Hoffmann haftada iki kez çiftliğe, akşam yemeğine geliyordu. İkisi durmadan kavga ediyorlardı, ama iyi dosttular.

• • •

Dr. Hoffmann bana bir elma uzatıyor. Başımı iki yana sallıyorum ve göz ucuyla Ferd'e bakıyorum. Ferd babasının yanında duruyor; yüzü asık, dudaklarındaki kan pıhtıları tunç topraklar gibi ışıldıyor.

"Neyiniz var, söyleyin bakalım!" diyor Dr. Hoffmann. "Neden dünya başınıza yıkılmış gibi somurtuyorsunuz?" O sırada arkasını dönüp pek hoşlanmış gibi gülüyor.

"Peki, senin ne'n var?" diyor Ferd'e. "Dudakların kan içinde..."

Titriyorum. Ferd gerçeği söylerse sırrımız bitti demektir.

Yanı başımda "Bay Hoffmann," dediğini işitiyorum, "öfkelendim Bay Hoffmann!"

"Öfkeden dudaklarını mı ısırdın?" Hoffmann gülüyor. "Gerçekten soylu bir davranış."

"Ciddi bir şey Bay Hoffmann."

Ferd, Dr. Hoffmann'ın karşısına geçip, Leo Silberstein ile Dr. Brosius arasında geçenleri büyük bir doğrulukla anlatıyor.

Hoffmann değneğine dayanmış, önem vererek dinliyor.

Binbaşı oğlunu inceliyor, başını sallıyor.

Düşünüyorum: "Elbette o sır söz konusuydu, çünkü Ferd yalan söyledi..."

"Hımmm," diyor birdenbire Dr. Hoffmann, not defterini çıkarıyor.

Ferd'in anlattıklarını büyük bir dikkatle not ediyor.

Arada bir "Mükemmel!" diye haykırıyor, gülüyor.

"Bu işi parlamentoya götürmeyeceksiniz ya?" diye soruyor Binbaşı.

"Hayır," diyor Hoffmann başını sallayarak, "ama basına..."

Önemli bir anda tanık olarak bulunduğumu sezinliyorum.

"Arada çocuklara yazık oluyor..."

Hoffmann not defterini kapatıyor. Binbaşı'yı tepeden tırnağa süzüyor: "Dostum, basının gücünü ne zaman anlayacaksın? Brosius kendisi için yazılanları okuyunca, üç gün üç gece gözüne uyku girmeyecektir..."

"Böyle yollara başvurulmasını doğru bulmuyorum."

"Birçok memurun, meslektaşları üstüne bir şeyler yazdığını öğrenince 'Wolkswacht'ı alıp okuduğunu çok iyi biliyorum. Üstelik gazeteyi elden ele dolaştırırlar..." Bağırıyor Hoffmann.

"Yaaa!" diyor Binbaşı, konuşmaktan kaçınıyor.

"Parlamentoda bakana yüklensem, bütün astları okur gazeteyi," diyor Dr. Hoffmann, "ağızları da kulaklarına varır..."

"Genellikle elimdeki bilgilerin yüzde ellisini her zaman hükümete bağlı kimselere borçluyumdur..."

"İğrenç!" diyor Binbaşı.

"Ama işe yarıyor!" diye bağırıyor Hoffmann.

"Her türlü silahı kullanmak doğru mu sizce?"

"Yeteri kadar keskinseler, evet..."

"Öyleyse nasıl oluyor da zor kullanmanın aptallık olduğunu söylüyorsunuz, anlayamıyorum..."

"O başka şey."

"Neden?" diye haykırıyor Binbaşı.

"Ben bu düzenin aşağılığını, soygunculuğunu açıklayarak yalnızca kemiriyorum onu. Çökmesi kendiliğinden olacak..!"

Hoffmann değneğini sallayarak kurnaz kurnaz gözlerini kırpıştırıyor.

Binbaşı kızgın:

"Siz yalnız iç politika açısından düşünüyorsunuz, iş yok sizin sınıf savaşınızda. Siz yalnız Brosius'u yenmek istiyorsunuz. Hiçbiriniz Almanya'nın nereye sürüklendiğini görmüyorsunuz. Savaş çıkarsa onu da sonuna kadar programınız için kullanmayı düşünürsünüz. Elleriniz böğrünüzde, apışıp kalacaksınız..."

Hoffmann çok neşeli.

"Savaş mı?" diyor ve gülümsüyor.

"Evet!" diyor Binbaşı bağırarak. "Ne sizin ne de Kayzer'inizin başına gelmiş korkunç bir savaş..."

"Hurra!.." diye bağırarak görülmemiş bir saygısızlıkla aralarına sıçrıyorum.

"Bakın!" diye haykırıyor Binbaşı.

Hoffmann biraz bozularak: "Neden böyle bağırıyorsun?" diye soruyor bana.

"Savaş var da ondan," diye kekeliyorum, kıpkırmızı oluyorum.

Binbaşı gülüyor, Ferd gülüyor, boş bulunup ben de gülüyorum.

"Saçma!" Hoffmann'ın sesi bastırıyor bizi. "Emekçilerin uluslararası dayanışması her savaşı önler!"

Sanki kürsüdeymiş gibi kollarını açıyor.

Binbaşı ona yaklaşıyor. Hoffmann başını iki yana sallıyor.

"Siz emekçileri, onların gerçek isteklerini bilmiyorsunuz!"

"Evet," diyor Binbaşı, "ama önderlerini biliyorum. Sekiz saatlik iş günüyle herkese seçme hakkı sağlamak için ellerinden geleni yaparlar... Hiçbir sosyal demokrat hiçbir zaman eline silah almayacak..."

Binbaşı gülümseyerek: "Bekleyelim bakalım," diyor. Dr. Hoffmann'ı kapıya doğru hafifçe itiyor.

Hoffmann sopasını döndürerek neşeli neşeli şöyle diyor: "Yalnız Çar'a karşı!"

"Ha ha!" diyor Binbaşı, onu içeri buyur ediyor.

Ferd'le ikimiz geride kalıyoruz. Ferd yanımda duruyor. Kathinka elinde süt dolu bir kovayla avludan geçiyor.

"Gidip atlara bakalım mı?" diye soruyor Ferd.

"Evet," diyorum. Ahırlara gidiyoruz.

Atlar bölmelerde bekleşiyor, kuyruklarıyla sinekleri kovuyorlar. Elinde kaşağı ile bir yanaşma geliyor. Ferd'in kulağına bir şey söylüyor. Ferd duruyor.

"Bir kısrak kulunlayacak. İçeri girelim mi?"

"Hayır!" diyorum.

"Korkacak bir şey yok. Hayvanlar, insanlar gibi değil bu konuda. Onlar utanmak nedir bilmez."

İçeri giriyoruz.

Sondan bir önceki bölmede ak gömlekli bir adam duruyor. Yanında iki bakıcı havlu tutuyor.

"Frida!" diye sesleniyor Ferd, "Frida kulunluyor."

Önden koşuyor.

O anda bir kişneme kopuyor, insanlarda olsa çığlık denirdi buna. Kalas döşeme sallanıyor, kireç taşından duvara çarpan üç nal çınlıyor, ak gömlekli adam elinde parlak bir makasla beriye sıçrayarak bağırıyor "Dikkat!". Bakıcılar sapları toparlıyor, biri su getiriyor, "Daha sıkı tutun!" diye bağırıyor baytar. Ferd bölmenin önünde bir ot balyasına yaslanmış duruyor. İrkiliyor. Ben, kapının yakınlarında küçük bir arabada oturuyorum, kulaklarımı tıkıyorum, çünkü at ölüyormuş gibi bir inilti geliyor bölmeden.

Ferd'in yüzüne bakıyorum, kül gibi. Sonra önünde durduğu duvarın badanası gibi ağarıyor. Elleriyle otları koparıyor. Ellerimi, kulaklarım kan basıncından uğuldayıncaya kadar kulaklarıma bastırıyorum. Huylanan atların, ağızlarını ağaç parmaklıklara sürttüklerini görüyorum. Sağımda sapa bir bölmede, yağız bir aygır başını kaldırıyor, çifte atıyor, şaha kalkmayı deniyor, ama zincirler bırakmıyor, kişniyor. Öylesine kuvvetle soluyor ki, yemliğinde yulaflar tozuyor. Gözleri kor gibi kızarmış. Arada bir ağzından dışarı uğrayan dilinde köpükler. Bütün bölmelerdeki atlar sıçrıyor, yularlarını çekiyor, ayaklarını kanatırcasına tepiniyor, kişniyorlar...

"Çabuk sicim getirin!" diye bağırıyor baytar. Kasılmış ellerini bir yanaşmanın kulaklarına doğru sallıyor. Fırlıyor adam, bir kovayı deviriyor. Kovadan sümüksü bir sıvı dökülüyor. Balçık gibi yayılıp kalıyor döşemede, üstüne sinekler üşüşüyor. Bir fare bir ot balyasından atlıyor, bu kirli sarı sıvıyı yalamaya başlıyor.

At kişnemesinden sarsılıyor ortalık.

Ellerimi kulaklarımdan çekiyorum, çünkü çevremdeki gürültü öylesine yoğun ki, belli bir şey işitemiyorum artık.

Yalnız Ferd'i görüyorum. Bölmenin önünde, gözlerini iri iri açmış, içerideki sırra bakıyor.

Birden ellerini çırpıyor baytar. "Bravo!" diye haykırıyor. Yanaşma, elinde sicim, ahırın kapısından koşarak giriyor. "İstemez artık!" diyor baytar, gülüyor. "Çok güzel bir doğum!"

"Evet!" diye sesleniyor yanaşma, sicimi bir yana atıyor.

"Hurra!" diye bağırıyor Ferd, kasketini havaya fırlatıyor.

"Yaşasın Frida!" diye bağırıyor yanaşma, kaygan döşemede oynamaya başlıyor.

"Atları yatıştırsan daha iyi edersin!" diye söyleniyor baytar.

Yanaşma, gözleri ışıldayarak, huysuzlanan hayvanları birer birer okşuyor. Hepsi yatışıyor, çünkü doğum bölmesinde bağırtı yok artık. Yalnızca baytar orada, ellerini yıkıyor.

Ferd bana işaret ediyor.

Ağır ağır yanına gidiyorum.

Geniş bölmede, sarı sapların, örtülerin altında yatıyor kısrak Frida. Gözleri eskimiş zıpzıplar gibi donuk. Kan, ter kokuyor. Kısrağın sağında, saptan samandan bir döşekte tay kımıldanıyor. Başını görüyorum. Süt aklığında, gözleri biraz kapalı.

"Bu tay benim," diye fısıldıyor Ferd. "Babam, daha doğmadan bana verdi onu..."

Kolunu boynuma doluyor, ürperip duran yavruya sevgiyle bakıyor.

"Artık gitmelisiniz!" diyor baytar.

"Hayvan dinlensin," diyor Ferd, durumu anlayarak, "tayın adını Hans koydum."

Tam biz dönerken Frida kımıldıyor, boynunu uzatıyor, ön bacaklarını sapların arasından güçlükle çıkarıyor, tayını kokluyor, sonra yalamaya başlıyor.

"Bak," diyor Ferd, "ne kadar güzel." Baytarın da yüzü gülüyor.

Ahırdan avluya çıkıyoruz.

Güneş pek donuk. Avlu kapısında duruyoruz.

Önümüzdeki tarlalardan buğular yükseliyor. Hizmetçilerin evinde Polonyalı kızlar türkü çığırıyor.

"Paydos," diyor Ferd.

Eve dönüyorum. Çayırlara bir serinliktir çöküyor. Çiçeğe durmuş akçalılardan kuşlar uçuyor.

Yol boyundaki otlar nemli. Aralarından yürünürse insanın çizmeleri katran karası olur.

Ferd, ayrılırken bu akşam gidip Leo'ya kararımızı bildirmemi istedi. Bayan Silberstein'in bütün ikramlarını, bir tek

elma bile olsa kesinlikle geri çevirmemi Kızıl Çete adına buyurdu. Burada onurumuz söz konusuymuş.

Öte yandan şu sır üstüne hiç konuşmadı. Nedense yalan söyledi ve öpüşmemizin anlamını belirtmedi. Çok korktuğum doğum olayından söz açmadı. Yalnızca bir buyrukla, bir yasak bildirdi bana.

Gözlerimi kapayıp dudaklarının kız dudakları olduğunu düşlerken gerçekten aldatmıştım Ferd'i.

Ama aldatmak belki de bu sırrın özünde var.

Ferd bu sırrı bilmek istemiyor. Ferd, hiçbir zaman sözlüklerde belirli sözcükleri aramadı bencileyin. Ferd, benim yaptığım gibi kızlar yıkanırken gizlice hamama girip tahta aralıklarından içeriyi hiç gözetlemedi. Ferd'in kız arkadaşı da olmadı. Şosede bir kıza bisiklete binmeyi öğretirken, rüzgâr kızın eteklerini kaldırınca, benim gibi seleyi tutmadı. Ferd kızlarla, şakacıktan da olsa hiç güreşmedi. Şakanın birdenbire nasıl ciddiye alındığını, kızı yere yıkıp sırtüstü yatırmadıkça insanın rahat edemediğini hiç fark etmedi.

Ferd bunu bilmiyor, bilmek de istemiyordu. O, bir kahramandı. O, bir örnekti. Ama sırrı olmaksızın...

Büyüklerin gizlemekte birleştikleri bu sırrı çözmeye karar veriyorum. Besbelli kötü bir sır bu, ama kötülüğü bilmek onu sezinleyip durmaktan yeğdir.

"Böylece Ferd'e verdiğim sözden de dönmüş mü olacağım?"

"Hayır," diye düşünüyorum, "sözümden dönmeyeceğim. Sevgilim olmayacak, ama birinin bir kızla neler yaptığını bir kez olsun adamakıllı görmek istiyorum..."

Beni sözümden dönme alçaklığından kurtaran, üstelik istediğim şeyi öğrenmemi sağlayacak böyle bir çözüm bulmanın sevinci içinde, ıslık çalarak kente doğru yürüyorum.

Leo Silberstein

Leo'ların oturduğu ev pazar yerindeydi. Yeşile boyanmış panjurları, sarı badanası ile göz alıcı büyük bir evdi. Ön yüzünde, girişle birinci kat arasında enli, büyük bir levhada, ak üzerine kırmızı, gösterişli harflerle "David Silberstein ile Ortakları Toptan Kumaş Ticarethanesi" yazılıydı.

"David'in üzerindeki balkonun dökme demirden korkuluklarına tutturulmuş, ucunda pirinçten, parlak bir topuz bulunan bayrak gönderi göğe yükseliyordu. Bay Silberstein, Kayzer'in doğum günü, itfaiyenin 25. kuruluş yıldönümü, savaş şenlikleri, Sedan günü gibi bayramlar dolayısıyla bu göndere, arada bir rüzgârla dolup güzel güzel, arada bir de karnı tok bir yılanın şehvetli kıvranışlarıyla dalgalanan, büyük, kızıl-ak-kara bir bayrak çekerdi.

Bay Silberstein'ın düşmanları onun bunu, yalnızca kumaşlarının niteliğini övmek, bir başka deyişle, kazancı için yaptığını söylüyorlardı. Bu bayrak kentimizdeki en güzel, en büyük bayraktı; ama Bay Silberstein, bayrağı yağmur pörsütse, rüzgâr, atılmış ıslak bir paçavra gibi telefon direklerine çarpsa da indirmiyordu.

"Bakın," diyordu düşmanları, "şimdi de kumaşlarının solmadığını reklam ediyor."

Bay Silberstein güç durumdaydı.

Bayrağı çekerse "kurnaz Yahudi," diyorlardı; çekmezse geceleri yuh seslerinden, kaynana zırıltılarından, "soz" (Sosyal Demokrat), "yurtsuz herif" gibi bağırtılardan uyuyamıyordu.

Sonunda bayrağı çekili bırakmakta karar kıldı. Sosyal demokrat sayılmaktansa, yırtık bir işadamı sayılmayı uygun buldu.

David Silberstein'ın mağazasında sekiz vitrin vardı. Her vitrine başka başka kumaşlar konmuştu. Köylü kadınlara iş giysileri için damalı, çiçekli basmalar; keten kumaş topları; yatak örtüleri; özenle işlenmiş yastıklar; masa örtüleri; saraçlar için yeşil, çilingirler için mavi önlükler; günlük giysiler. Hepsi hazırdı; çünkü Bay Silberstein, bir yıl önce, gelişen mağazasına bir hazır giysi bölümü eklemişti. En gösterişli vitrin No. 8'di. Vitrinin camında "İngiliz malı" yazılıydı. İçeride bir küme manken, kimi ayakta kimi hasır sandalyelerde otururak kusursuz biçilmiş giysileri sergiliyorlardı. Yanaklarında yaşama sevinci ile mutluluk ışıldayan bu mankenlerin kentimize gelişi büyük ilgi uyandırmıştı. Kimse Bay Silberstein'dan hoşlanmazdı, ama gene de bu büyük kentlere özgü nesnelerin gelişi enikonu kutlanmıştı. Bunun üzerine Bay Silberstein mağazasını havalandırmak için kocaman kanatları olan bir de vantilatör getirtince gerçekten büyük hayranlık topladı.

"Yenilik, efendim," diyordu Bay Silberstein, "yalnızca yenilik olsun diye..."

Sonra şöyle bir duyuru yaydı:

"Alışveriş ettiğiniz yerlerde, özellikle kumaşların mikroplu tozlarına karşı çağımıza uygun, gerekli sağlık önlemleri alınıp alınmadığına da dikkat ediniz.

Bize geliniz!

Davit Silberstein ile Ortakları

Modern Mağaza *Sekiz vitrin*

Bir havalandırıcı *Bir ozon püskürtücü..."*

Ozon püskürtücüyü kendisi çalıştırıyordu Bay Silberstein. Mağazanın içinde ozon püskürterek dolaşırken, o günlerde

pek yaygın olan mikrop korkusuna kapılmış müşteriler, onun parti, mezhep ayırımı yapmadan, havayı herkesin sağlığı için temizlediğine inanıyorlardı. Bay Silberstein, püskürtücüyü yapan kurumun gönderdiği tıbbi güvenlik belgelerini de vitrine asınca, bu konudaki kuşkular kesinlikle ortadan kalktı.

Böylece, balmumundan beş manken, bir vantilatör, ozon püskürtücü için verilmiş üç güvenlik belgesi ile Bay Silberstein, kentte kendine karşı yükselen düşman sesleri, işine en az zarar verebilecekleri biçimde susturdu. Mallarının iyiliğine hemen inandılar. Özellikle Londra'da kim olduğu bilinmeyen amcasının oğlu adına sattığı İngiliz kumaşlarını, ucuz kira, düşük ücretler yüzünden, bize pek yakın olan büyük kentteki eski, ünlü firmalardan çok daha ucuza veriyordu. Gerçi memurlar Bay Silberstein'dan gerektiğinden çok alışveriş etmeyi karılarına yasak etmişlerdi; ama kurnaz kadınlar, kocaları için gerekli kumaşları Bay Silberstein'dan alarak önyargıları umursamıyor, bu arada kocaları ev giderleri için kendilerine para verirken cimrilik etmesinler diye artan parayı kullanıyor, onlara kumaşları öteden beri tanınmış, büyük firmalardan alınmış gibi gösteriyorlardı. Kocaları kısa bir denemeden sonra memnunlukla gülümseyerek inanıyorlardı buna. Sonunda Silberstein'ın en azılı düşmanları bile onun mağazasına koştular. Silberstein kadınların sır ortağıydı. Mağazası günden güne gelişti.

Leo, Silberstein'ın en küçük oğluydu. İki ağabeyi yabancı ülkelerde yaşıyordu. Biri çirkin, kızıl saçlıydı. Paris'te bir Alman lastik fabrikasının avukatıydı. Öteki, Cenevre'de felsefe ile hukuk öğrenimi yapıyordu. Arada bir kentimizdeki günlük gazeteye Cenevre gölü, duygulu görünüler, ayak ağrıları yüzünden tırmanamadığı yüce dağlar üstüne dürüst, açık incelemelere dayanan içli şeyler yazardı. Babam tatillerinin bi-

rinde onunla tanışmış, birlikte kısa gezilere çıkmışlardı. Onu her türlü öznellikten uzak bir hukukçu olarak över, hukuku ahlak felsefesine dayandırma konusunda eşi az bulunur bir yeteneği olduğunu söylerdi. Ara sıra mektuplaşırdı onunla. Genç Silberstein kendisine yeni İsviçre pullarından bir seri gönderdiği zaman pek sevinmiş, anneme dilediği kumaşı Bay Silberstein'dan alması için izin vermişti.

Silberstein'ların evinin önünde, koyu gölgesi pazar yerini çevreleyen evlerin birinci katlarına kadar uzanan ulu kestane ağacının dallarından birinin altında duruyorum. Leo'ya ne söyleyeceğimi düşünüyorum. "Bundan sonra biz seni koruyacağız." Olduğu gibi söylenince gerçek bu, ama istediğim kadar resmî değil. "Ferd v. K., ben, Kızıl Çete sana selamlarını bildirir, gözlerinden öper. Seni aramıza almaya karar verdik. Elini kaldırarak, birliğimizin ülkülerine bağlı kalacağına, tüzüğümüz üstüne söz vermeni istiyoruz."

Bu, kulağıma daha hoş geliyor, ama böyle resmî bir durumda tüzüğümüz olmadığına yanıyorum.

Böylece bana, gerçeği bütün yalınlığı ile söylemekten, söze olağandışı bir giriş yapmanın uyandıracağı duygulardan kaçınmaktan başka bir şey kalmıyor. İki büyük leylağın gölgelediği kaldırım döşeli avludan geçiyorum. Sağda, eskimeye yüz tutmuş, büyük, kanatlı bir tulumba, Bay Silberstein'ın köylerde yaşayan müşterilerini dolaşmak için sık sık kullandığı landonun çekildiği saçağın altında duruyor. Onun yanında Silberstein'ların evi yapılırken emeği geçmiş olan atın, Johanna'nın ahırı; şimdi büyük kumaş balyaları ile dolu, içine ateşle girmenin yasak olduğu basık beton yapı.

Evin girişi balmumu kokuyor. Merdiveni kaplayan yeşil muşamba parlıyor. Basamak kenarlarına çakılmış pirinç şeritler, boyanmış pencere camlarının boyanmadan kalmış

bir köşesinden sızan akşam güneşinde ışıldıyor. Korkuluklara tutunarak bir adımda üç basamak çıkabiliyorum. Böyle yapmak kendime güvenimi arttırıyor. Kendime güvenmem gerek, çünkü özel görevim yüzünden bir çekingenlik var üzerimde. Camlarına tül gerilmiş kapının önünde kasketimi çıkarıp çıngırağı çalıyorum. Yuvarlanır gibi yürüyen birinin ayak sesleri yaklaşıyor. "Lina, salona bir yorgan götürün!" dendiğini işitiyorum. Sonra kapı açılıyor, Bay Silberstein görünüyor. Kelebek gözlüğünün üzerinden, sanki daha yetişkin biri olduğumu umarmış da yanılmış gibi, kuşkulu kuşkulu, gülümseyerek bakıyor bana.

"İyi akşamlar Bay Silberstein," diyorum. Beni yüreklendiren bir boşanma var sesimde. "Leo'yu görmek istiyorum."

"Oooo sen misin, oooo siz misiniz?" Başını sallıyor Bay Silberstein. Kısa, hantal bacaklarıyla dans eder gibi dışarı çıkıyor.

"Neredeyse tanıyamayacaktım sizi, şöyle yaklaşın hele." Tutup içeri çekiyor beni. İçeride soluk, titrek bir ışık, kızarmış et, nemli yağmurluk kokusu.

Elimden tutup öne çekiyor beni. Soluk soluğa "Lina!" diye sesleniyor, "Leo'nun bir arkadaşı geldi. Salona alın." O sırada mutlu, olağanüstü rahat, gülüyor. Bay Silberstein'ın neden böyle yorgun atlar gibi burnundan soluduğunu düşünüyorum. Beni binlerce saatten beri mi beklemişti? Bugün evine böyle gelişim, mağazasına annemle birlikte gitmemden apayrı bir şey olduğu için mi bu kadar sevinçli? Beni uzun bir aralıktan geçirip doğruca oturma odasına götürüyor. Tulumbadan su çeker gibi sallıyor kolumu. Yarım metre yukarımda sevinçten kızarmış bir yüz. Oysa ben, onun ancak kendinden alışveriş edildiği zamanlar böyle dostça davranabileceğine inanırdım. Kasanın yanında "Çok teşekkür ederiz," deyip paraları cebine indirirken.

"Leo'nun arkadaşı!" diye sesleniyor Bay Silberstein. Oturma odasının kapısına varınca duruyor. Kapının çok renkli kasasından yansıyan ışık pembe, yeşil, mor lekeler düşürüyor yüzüne. Kaygılı kaygılı başını kulağıma yaklaştırarak fısıldıyor: "Leo'ya iyi davranın. Çok hasta."

"Gene mi fenalaştı?"

"Hayır, ama kan tükürdü bugün ilk kez. Çok az, ama bana yetti."

"Bay Silberstein, Leo'ya sevinçli bir haber getirdim."

"Girin içeri!" diyor Bay Silberstein. "Girin içeri!"

Kapıyı açıyor, eğilerek buyur ediyor beni.

İçeride Leo, nisan sonlarının donuk ışığında pencerenin yanında oturuyor. Üstüne kalın, kahverengi bir yorgan çekilmiş, boynunda bir atkı sarılı, sallanır koltukta, sırtına ak yastıklar konmuş. Önünde küçük bir masa, üstünde bir satranç takımı. Karşısında annesi oturuyor. Satranç oynuyorlar.

İçeri girdiğimizi işitince yavaşça dönüyor Leo. Elinde oynamak için kaldırdığı taş, incecik kolu, batan günün ağırlaştırdığı havada yumuşak bir yay gibi öylece kalıyor. Gülümsediğini görüyorum, tıpkı biz bu sabah ayakkabılarını giydirirken gülümsediği gibi. Bay Silberstein ellerini çırparak, "Leo, arkadaşın!" diyor.

"Sen misin?" diyor Leo. "Ne iyi, yarınki Fransızca ödevlerini mi getirdin?"

Usulca, büyük bir dikkatle yerine koyuyor taşı. Annesi ayağa kalkıyor: "Geldiğinize çok sevindi Leo."

Bay Silberstein ellerini kaldırarak, "Sana sevinçli bir haber getirmiş bu delikanlı!" diyor.

Annesi büfeye yaklaşıyor. Büfenin başlığına, altından işlenmiş bir kartalla çevresinde onu yakalamak için ellerini uzatmış çıplak çocuklar oyulmuş. Ateş kızılı başını sarı bluzuna doğru eğmiş, çekingen, yere bakarak gülümsüyor. Leo

yarı doğrulmuş. "Geldiğine iyi ettin," diyor. "Hastalanmak can sıkıcı bir şey. Büyükler de öyle iyi davranıyorlar ki, usandırıyorlar insanı." Bana işaret ediyor.

Yemek masasının keskin kenarına sürtünerek ona gidiyorum, elimi uzatıyorum.

Koltuğunun yanında durup koltuğun arkalığına tutunuyorum, derin bir soluk aldıktan sonra söze başlıyorum: "Sana, seni koruyacağımızı söylemek için geldim."

"Beni mi koruyacaksınız?" Gülüyor Leo, kesik kesik öksürüyor, sonra elini havada sallayarak soruyor. "Neden?"

Karı-koca Silberstein'lar yanımıza yaklaşıp başlarını uzatıyorlar.

"Ferd v. K. ile Kızıl Çete böyle karar verdi."

"Beni kimden korumak istiyorsunuz?" diye soruyor Leo.

"Brosius'la öbür düşmanlarından," diye yanıt veriyorum.

"Demek Brosius'tan?" diyor Leo, susarak pencereden dışarı bakıyor. Yanı başında durmuş, düşünüyorum: "Leo neden sevinmedi?" Bay Silberstein yanımıza sokuluyor. Karısı da kolunda.

"Siz Leo'yu korumak istiyorsunuz demek?"

"Evet!" diyorum.

"Kime karşı?"

"Ona hakaret edenlere karşı."

"Öyle mi?" diyor Bay Silberstein. "Sokakta ona Yahudi diye bağıranlara karşı da mı?"

"Evet!" diyorum, "çünkü bu bir hakarettir."

"Öyle mi dersiniz?" diye haykırıyor Bay Silberstein, elleriyle soru işaretleri çiziyor.

"Elbette," diyorum. "Biz, Leo'ya hakaret eden herkesi döveceğiz." Leo sandalyesinde oturuyor, öfke içindeki babasını görmemek için başını çeviriyor. Annesi bir gömme dolaptan bir şişe çıkarıp benim için kristal bir bardağa Malaga dolduru-

yor. Bay Silberstein kısa adımlarla üzerinde porselen tabaklar, yaban domuzu dişleri, küçük tabakalar, kızıl, yeşil, mavi başlı kibritler duran küçük bir masaya koşuyor. "Sigaralar nerede, sigaram bitmemişti daha!" Ellerini sallıyor, sesi kısılıyor.

"Sağ olun," diyorum. "Hiçbir şey almam."

Karı-koca yere bakıyorlar. Kadının doldurduğu bardaktan üç kara damla yemek masasının değerli örtüsüne akıyor. Genişleyen üç leke, leylak renginde, hüzünlü.

Bulunan sigara paketinin kapağından şeritler yırtıyor Bay Silberstein.

Şaşkın, suskun, onlarla oynuyor.

Karı-kocayı unutuyorum. Yalnız yanımda duran şarapla sigarayı düşünüyorum. Sonra Ferd'in katı yürekle verdiği emri. Ama bizi yücelten şey, katı yüreklilik.

Boyun eğenlerin çektikleri acıya katlanarak: "Hayır," diye iç geçiriyorum. "Sağ olun, hiçbir şey almam."

Bay Silberstein çok üzgün, gene uzatıyor sigara paketini. Bayan Silberstein bardağı şişeye boşaltıyor. Bana kuşkulu kuşkulu bakıyorlar. Belki de ikramlarından tiksindiğimi sanıyorlar.

Leo başını yavaşça çeviriyor, "Haklı," diyor.

İkisi de gözlerini ona dikmişler. "Nasıl?" diye soruyor Bay Silberstein.

Leo başının arkasına bir yastık çekiyor. Yüzü, yastığın hüzünlü aklığında bir kabartma gibi duruyor. Koltuğun kenarına dayadığı eli inanılmayacak kadar ince. "Evet," diyor Leo, "bunları almamakta haklı. Kim bana iyi davransa, ona hemen karşılığını vermeye, ödemeye kalkarsınız. Belki de böyle yapmazsanız kimse benimle arkadaş olmaz diye korkuyorsunuz. Ama ben sizin sağladığınız arkadaşlar gibi arkadaş istemiyorum. Hiçbir şeyi satın almak istemiyorum ben."

"Leo!" diye sesleniyor Bay Silberstein, benim orada olduğumu unutuyor. "Hiçbir şeyi satın almak istemiyor musun? On iki yaşındasın. Ne yapmayı düşünüyorsun?"

"Hayır," diyor Leo sertçe, "satın alınmış şeyleri istemiyorum."

Öksürerek odada dolaşıyor Bay Silberstein. Terliyor. Başı önüne düşmüş, gülümsüyor, sağ eliyle yeleğinin en alt düğmesini bir çözüp bir ilikliyor.

"Her şey alışveriştir!" diye bağırıyor ansızın. "Yeryüzündeki her şey. Yüce Tanrı'dan küçücük bir kumaş parçasına kadar. Karşılığı ödenmelidir. Hiçbir şey vermeyenin hiçbir şeyi olmaz. Tanrı bile vermeden isteyemez."

Leo susuyor. Annesi yanına koşup onun başını okşuyor. Leo'nun yüzü taş gibi duruyor. Babası masanın çevresini beşinci kez dolanırken, annesi bir elma soyuyor, ince ince dilimledikten sonra renkli bir tabakta, çekine çekine Leo'nun önüne koyuyor.

"İnan bana," diyor şimdi Bay Silberstein, büfenin önünde durmuş, bakışlarımdan rahatsız olmamaya çabalıyor. "Babana inan, özellikle biz Yahudiler, küçücük, dostça bir sözü bile ödemeliyiz. Kimseye hiçbir konuda borçlu kalmamalıyız, yoksa yitiririz. Karşılığını veremeyeceğin şeyleri sana vermelerine katlanma Leo. Ancak böyle davranırsan, günü gelince gönlün rahat olabilir. Çünkü başkaları için önemli olan, öbür dünyadaki yerlerini sağlama bağlamaktır. Oysa biz, bunu bu dünyada yapmak zorundayız. Evet," diyor, derin derin iç geçirerek, "ne yapalım, bizim kavmimizin alınyazısı bu."

"Kara bir alınyazısı," diye düşünüyorum. Kentimizde aileler arasında "Yahudi" sözcüğünün üstüne nasıl basılarak söylendiğini düşününce içimden Bay Silberstein'a hak vermek zorunda kalıyorum. Salt adalete ulaşmak için bağnazca didindiğini bildiğim babamın bile sesine bir saldırganlık gelir-

di bu sözcüğü kullanırken, sanki ortadan kaldırması gereken bir şey varmış gibi. Şöyle gelirdi sesi kulağıma: "Hımmmm, Yahudi."

Bana gelince, tanıdığım Yahudiler –özellikle yaşlı erkekler– davranışlarıyla alay edilecek kişiler değildiler benim için. Annem bunu hoş görmezdi (mimiklerle herhangi bir şeyi anlatmayı da hiç beceremezdim); ama kentimizde görebildiğim kadarı, hiç ayırım yapmadan herkese, düşmanları olduğunu bildiklerine bile, dost göründüklerini anladığım için Yahudileri sevmiyordum. Çocukluğumun ahlak anlayışına göre onlar korkaktı. Ama bu korkaklık alışılmıştan başkaydı gibi geliyordu bana. Öyle ki, insanın kaçmasını önlüyor, tersine, insanı olduğu yerde kalarak güç durumlara katlanmaya zorluyordu, ama yiğitçe değildi. Bu konuda sık sık kendisiyle konuştuğum Ferd, birinde, bana babasının bir sözünü söyledi. Bu sözdeki aykırı düşünceyi ikimiz de kavrayamıyorduk, ama Binbaşı'nın her sözünü olduğu gibi bu anlaşılmaz sözünü de pek zekice bulmuştuk: "Cesur korkaklık," demişti Binbaşı. Ferd babasının bu zekice buluşundan, bir de "korkakça cesaret" olması gerektiğini çıkarmıştı.

• • •

Bay Silberstein hep büfenin önünde duruyor, çok heyecanlı. Öğle yemeğinde orada unutulmuş bir meyve bıçağını sağ eline almış, sallıyor. Bu yaptığı hiç de yiğitçe görünmüyor, ama gene de çok hoşuma gidiyor. Haklı olan, ama görünüşü durumuna uymayan kimseleri andırıyor.

"Bizim başkalarından çok daha az zamanımız var!" diye sesleniyor Bay Silberstein. "Yapacağımız her şeye öncelikle başlamak zorundayız. Kudüs'teki Tapınak'ta başımızdan geçenlerin sonu gelmedi. Kimse bizim bir gün olsun yurdumuz-

da olmamızı istemiyor. Onun için biz, yaparken savaşmak zorundayız."

Bay Silberstein ağlıyor.

Leo gülümsüyor.

Kadın sıçrayarak kocasına gidip onun ellerini tutuyor: "David, neredesin?"

Bay Silberstein'ın neden yurt özlemi çektiğini düşünüyorum. Yeri yurdu belli; evi, ailesi, iyi bir işi var.

"Belki," diyor Bay Silberstein, "yaşamak kötü bir alışverişten başka bir şey değil. Ama biz, bize verilenlerin karşılığını iki-üç katıyla ödedik. Kimseye borçlu değiliz. Kim bize iyi davrandıysa, biz ona çok daha iyi davrandık. Kitabımızın buyurduğu gibi. Evet, kitabımız buyurur!" Bay Silberstein görünmeyen biriyle hesaplaşır gibi kollarını kaldırıyor.

Leo ayağa kalkmış. Güçsüz adımlarla kendinden geçen babasına gidiyor. Elini tutuyor, bu kara kıllı eli yanaklarına sürtüyor. "Baba," diyor, "seni öfkelendiren şeyi biliyorum. Ama senin sandığın kadar kötü bir şey değil bu. Arada bir arkamdan bağıran çocukların içlerinde kötülük yok. Başkalarının arkasından da başka türlü bağırıyorlar. Ne yapalım, benim adım da 'Yahudi'. Bir sürü takma ad var..."

"Ya Brosius!" diye bağırıyor Bay Silberstein.

Bu adı işitince ben de korkuyla irkiliyorum. Leo'nun başı önüne düşüyor, sanki kendisine vurmalarını bekler gibi.

Annesi sağ elini göğsüne bastırıyor. Babası büfenin önünde, "Brosius!" diyor gene, ağzı bir balığınki gibi kocaman, açık kalakalıyor. Solukları kesilmiş gibi susuyorlar sonra. Orada kümelenmiş, donakalıyorlar. Onları adamakıllı inceliyorum. Bu insan kümesinin tiksinilecek bir yanı yok. Bay Silberstein'ın bütün gülünç yanları yitmiş. O gülünç, kısacık bacaklarını görmüyorum artık. Duruşundaki kadınsılığı unutuyorum. Karısının o bir türlü hoşlanamadığım silik

yüzüne bile bir güzellik gelmiş. Leo solgun, incecik, yorgun; ama babasının korkusuna kapılmış duruyor, sanki bir mezara bakıyormuş gibi geliyor bana.

Korkuyorlar, ama korkuları iğrenç değil. Ben korkunun böylesini yalnız hayvanlarda gördüm.

"Burada bir sır var," diye düşünüyorum. "Nasıl olur da Bay Silberstein gibi girişken bir işadamı böyle sözler söyler? Ya Leo, başlangıçta babasına sövdü sayılır, şimdi ise elini okşuyor onun. Ya annesi, ikisinin arasını bulmak için çırpınıp duruyordu. Oysa böylesine üzgün olmaktan mutlu şimdi. Besbelli ortak bir sırları var. Yaşamın sırları insanları tedirgin etse gerek. Belki de o sırlar insanlarla yoğrulup büyüyor."

Önce Leo kendine geliyor. Başını sallayarak koltuğuna oturuyor, yorganı yavaşça bacaklarına örtüyor. "Brosius" diyor, "zorlu bir adam."

Sonra öksürüyor.

Bay Silberstein elini büfeye dayıyor, damarlar kıvrım kıvrım kabarıyor elinin üzerinde.

Karısı eline bir bez alıp büfenin tozunu silmeye başlıyor. "Kayzer gibidir o," diye içini çekiyor, başlığa oyulmuş kartalın gagasındaki tozları alıyor.

"Büyük adam Brosius," diyor Bay Silberstein. "Gerçi annesinin benden gizlice aldığı giysiyi giyiyor, ama durumu bilmiyor..."

"Hep böyledir!" diye bağırıyor karısı, "giydiklerinin bizden alındığını bilmezler."

Oyma çocukların karınlarını bastıra bastıra siliyor. Hepsinin göbek çukurlarına toz dolmuş.

Bay Silberstein saatinin kösteğiyle oynuyor.

Leo öksürüyor.

Kestane ağacının rüzgârdan sallanan dalları pencereye sürtüyor.

• • •

Leo işaret ediyor bana. Yanına gidiyorum. "Otur," diyor, "satranç oynayalım." Taşları sıralamaya başlıyor.

Ona yenilmeye karar veriyorum.

Atlarımı yerlerine koyarken Bay Silberstein yanıma gelip elini omuzuma koyuyor.

"Leo'yu korumak istediğiniz için teşekkür ederim," diyor.

"Seve seve koruruz onu, hele Brosius'a karşı," diyorum.

Bay Silberstein üzgün, gülümsüyor çökmeye başlayan akşamın alacakaranlığında.

"Brosius'a karşı," diye mırıldanıyor, "kimse duramaz."

"Yooo," diyerek doğruluyorum yerimden. Atlarım askerlerin üzerine devriliyor.

"Ferd'le benim, Kızıl Çete'yle birlikte Leo'nun arkasında olduğumuzu anlarsa, Leo'ya sataşmaktan vazgeçer. Çünkü Brosius hep yalnız olduğunu bildiği kimselere sataşır."

"Leo yalnız değil mi artık?" Yavaşça soruyor Bay Silberstein.

"Hayır!" diye haykırıyorum, "Leo artık yalnız değil!"

O vakit Bay Silberstein önümde saygıyla eğiliyor, bana gene "siz" diyerek konuşuyor:

"Siz, iyi bir insansınız."

Bay Silberstein gidip karısını öpüyor.

"David!" diyor karısı, "şimdi işinin başına dönmelisin. Kasayı kapaman gerek. Saat yedi."

Sarmaş dolaş çıkıyorlar.

• • •

Leo'yla satranç oynuyorum. Saldırıları kesin, kararlı. Beni yenmek istediğini seziyorum. Yüzünde keskin bir dikkat, taş-

ların olanaklarını araştırıyor. Ben askerlerimi sürüp dururken onun filleri, kaleleri saldırıya katılıyor. Veziriyle iki kez "Şah"a düşürüyor beni. Şaşkın şaşkın, sağa sola oynuyorum şahımı. Sonunda askerlerin arkasına çekerek örtüyorum. Atlarım çoktandır Leo'nun elinde. Öylesine hızlı, üstün oynuyor ki, kendimi yendirmeye zaman bulamıyorum. İki filiyle kuşattığı vezirime bir kez olsun elimi değdiremiyorum.

Leo on dakikada yeniyor beni.

"Yendim seni!" diyor ellerini çırparak.

"Evet," diyorum, "gerçekten yendin beni. Kendimi yendirmeye zaman bulamadım."

Leo kahkahayla gülüyor. "Anlamadım mı sandın? Seni gerçekten yenmiş olmak için böyle hızlı oynuyordum."

Artık sararan ince elma dilimlerinden birini alıp yiyor.

"Gördün," diyor, "böyle olsun istedim. Ferd'le, benim kendimi savunamayacağım durumlarda kendinizi savunabileceğiniz için beni korumak istiyorsunuz. Başkaları ellerinden geldikçe beni tersleyip canımı yakarken, siz beni koruyun. Gerçekte ikisi de bir bunların."

"Ama Leo!" diye haykırıyorum, "biz sana iyi davranıyoruz!"

"Siz bana iyi davranmıyorsunuz, onlar kötü davranıyor, ama hep birlikte tiksiniyorsunuz benden. Siz beni koruyorsunuz, çünkü ben bir hiçim, başkaları da gene bundan ötürü eziyor beni."

"Leo!" diye haykırıyorum gene, "biz sana yardım etmek istiyoruz!"

"Evet!" diyor Leo, "siz onları bir türlü sevemediğiniz için beni korumak istiyorsunuz. Ben, sizin için bir bahaneyim yalnızca."

Zekâsı korkutuyor beni.

Koltuğundan doğruluyor, yüzüme karşı konuşuyor:

"Sen, şu sarı saçların, mavi gözlerinle ezilmek, korunmak nedir bilmezsin. Ne tiksinirler senden ne de severler seni. Ama bizi, bizi koruyanlar bile sevmez. Anlıyor musun?"

"Hayır," diyorum, "anlamıyorum."

"Ferd, Brosius'tan tiksindiği için koruyor beni, anlamıyor musun bunu?"

"Hayır!" diye yanıt veriyorum.

"Neden koruyor beni öyleyse?"

"Dürüst olduğu için."

"Ya sen?"

"Ben mi? Senden hoşlanıyorum da ondan. Sen iyisin, öbür oğlanlardan çok daha anlayışlısın."

Leo ayağa kalkıyor. Yüzü kireç gibi, gözleri pırıl pırıl.

"Öyleyse benden tiksinmiyorsun?"

"Hayır!" diyorum irkilerek. "Böyle bir şeyi nasıl düşünebilirsin!" "Arkadaş olabileceğimize inanıyor musun?"

"Elbette arkadaş olacağız."

"Sen beni korumasan da mı?"

"Ben arkadaşlarımı korurum!" O sırada elimde olmadan sağ kolumu kaldırıyorum.

Leo karşımda duruyor. Çok heyecanlı.

"Benim seni koruduğumu düşünebilir misin?"

Katılasıya gülsem yeri. Çünkü Leo'yu çarpık eklemleri, zavallı bacakları, olanca korkaklığı ile karşımda görüyorum.

"Hayır, düşünemem!"

O zaman Leo sessizce koltuğuna oturup ellerini kucağına bırakıyor. Az önce elde ettiği bir şeyi yitirivermiş gibi gülümsüyor.

Onu anlamıyorum.

Leo ağlıyor.

Onu incittim mi?

Usulca yanına sokuluyorum, koltuktan cansız sarkan elini tutup sıkıyorum. "Leo," diyorum, "ben gerçekten senin arkadaşın olmak istiyorum."

Leo başını sallıyor.

"Korkma artık. Biz seni koruyacağız. Biz senden tiksinmiyoruz."

Leo gülümsüyor, ama buz gibi duruyor.

Tutumunu değiştirmek için ne yapmam gerektiğini düşünüyorum.

O zaman gülüyor Leo, kolunu boynuma doluyor. "Bütün dilek kiplerini bir kâğıda yazıp sıranın altından kaydırıveririm sana."

"Sınıfı geçtim gitti," diyorum sevinçle. Oysa sınıfta kalmam söz konusu değil. Leo'ya elimi uzatıyorum.

Leo beni uğurluyor. İlk kez pek neşeli.

"Pazar günü Ferd'e, çiftliğe gidiyoruz."

"Evet," diyor Leo, "iyileşirsem."

"Elbette iyileşeceksin."

Pelerinimi giyerken, "Allahaısmarladık" diyorum Leo'ya. Yarı aydınlık girişten avluya, sonra caddeye çıkıyorum. Pelerinime sarınmak için ellerimi ceplerime sokunca yabancı bir şey geliyor elime. Saman kâğıdına sarılı yumuşak bir paket. Tam o sırada yakılan bir havagazı lambasının altında paketi açıyorum. Üç taze ayçöreği avucumda parıldıyor. Daha sıcaklar, kokuları burnuma geliyor. Arkamdan, David Silberstein'ın mağazasından, indirilen kepenklerin gürültüsü geliyor.

Baltalama

Pazar yerinden ağır ağır geçiyorum. Kestane ağaçlarının taçları kararıyor.

Savaş anıtının yanında duruyorum. Kurşuni kumtaşından bir dikili taş, çevresinde altın yaldızlı mızraklardan bir parmaklık. Bu saygıdeğer taşın geniş gölgesinde ayçöreklerini cebimden çıkarıyorum.

Gene burcu burcu kokuyorlar.

Anıtın çevresini iki kez dolanıyorum. Çörekleri iki kez ağzıma götürüyorum, ama ısıramıyorum.

Parmaklığa yaslanıyorum. Anıta altın yaldızlı harflerle yazılı "Gravelotte" adına bakarak bu uğursuz çörekleri ne yapacağımı düşünürken, August Kremmelbein koşarak caddeden aşağı geliyor. August'un koşması, onu futbol takımımızın en korkulan ileri oyuncusu yapan o üstün, hesaplı, düzgün koşması değil; olanca hızıyla, yuvarlanır gibi koşuyor, gövdesi bacaklarından hızlı gidiyor sanki.

Anıtın yanından sıçrayarak yolunun üstüne çıkıp ayçöreklerini ona doğru uzatıyorum.

"August!" diye sesleniyorum. İçine düştüğüm ikilemi çözdüğüm için mutluyum, "August. Ayçöreği!"

Ama August ayçöreklerini görmüyor, çılgın gibi geçiyor yanımdan. Soluğu yüzümü yalıyor, dirseği hızla kalçama çarpıyor. "August!" diye bağırarak ardına düşüyorum. Güçlükle yetişiyorum ona. Koşmaktan soluğum kesildiği için konuşa-

mıyorum. Ayçöreklerini yüzüne doğru sallıyorum. August'u yakalamak istiyorum, beni sertçe itiyor.

Onun neden böyle koştuğunu bilmeden ben de yanı sıra koşuyorum.

Üçüncü köşe başında onu birkaç metre geçmeyi başarıyorum. Dönüp geri geri koşmaya çabalıyorum. Sabrım taştı taşacak. Son olarak tatlılıkla, "August!" diyorum, "ayçöreği..." Ama başını sallıyor August.

Yüzüne bakıyorum. Kıpkırmızı. Yanakları toz, ter, gözyaşı içinde. Ağzı alabildiğine açık. Dudakları morarmış.

"Ne var August?" diye sesleniyorum. Kuşkulu kuşkulu ayçöreklerini sallıyorum.

"Babam!" diyerek itiyor beni, onu tutamıyorum. Oturdukları yere çıkan sokağa sapıyor.

Gene ayçörekleriyle baş başa kalıyorum.

August'un kabaralı fotinlerinin çıkardığı madensel sesler sokakta yankılanarak uzaklaşıyor.

"Bir kaza oldu!" diyorum yüksek sesle. Sesimden ürküyorum. Belki August'un şeker fabrikasında ocakçı olan babası, büyük kazanlardan birine düştü. Kavrulmuş ölüsü hangarların birinde bekliyordur. Belki törenle tabuta koyup, tabutu evinin en iyi odasına yerleştirdiler bile.

Sakınarak, ayaklarımın ucuna basarak koşmaya başlıyorum, çünkü hiç ölü görmedim şimdiye kadar.

Ayçöreklerini dikkatle alt cebime sokuyorum.

• • •

Kremmelbein'lar, kendi evleri olanların küçümseyerek "Kiralık Kışla" adını verdikleri yerde oturuyorlardı. İki yıl önce, şeker fabrikasının özellikle kentin kıyısına yaptırdığı

Kiralık Kışla 18 daireliydi. Alt katlarda, ortak birer girişleri olan ikişerli daireler gözde işçilere ayrılmıştı. Üst katta oturan aileler ikişer odaya sığışıyorlardı. Bu yapıda sürüyle çocuk vardı. Merdivenlere üşüşür, sokaktan geçen yabancılara söverlerdi. Sık sık dövüşürler, analarından başka kadınlara dillerini çıkarırlardı. Çoğu zaman üstüne bulama sürülmüş bayat bir dilim ekmek bulunurdu ellerinde; ekmeği ısırırlarken burunlarından akan sümükler bulamaya karışırdı. Sık sık ortalık bir yerde yan yana dizilir, sidik yarıştırırlardı. En yükseğe işeyenin ödülü dükkânlardan dilenilmiş boş bir sigara paketiydi. Sık sık da durgun, bulanık, suyu kokuşmuş bir gölette oynarlardı. Göletin çevresinde cılız otlar gelişmeye çabalar, suyu bir leylak ağacı gölgelerdi. Leylak çiçeklerinin kokusu göletin kokuntusuyla karışınca baygın, uyuşturucu bir hava sarardı ortalığı.

Kiralık Kışla'da oturanlar, bu yere "bizim parkımız," derlerdi; çünkü fabrika yöneticileri oraya, paydoslarda oturulsun diye çam ağacından iki sıra koydurmuşlardı. Sıraların ikisinin de yanı başında birer levha vardı: "Kirletmek yasaktır!" Bu sıralarda oturmak da aileler arasında sıraya bağlanmıştı. Sırası gelenler, başkalarının orada oturmamasına özellikle titizlik gösterirlerdi. Fabrika, buranın yönetimini ordudan kovulmuş bir başçavuşa vermişti. Durmadan içen, çocukları dövmekten hoşlanan bir adamdı bu. Onlara "piçler", "domuz enikleri" der, görünür bir nedeni yokken –belki de çocuklar ona dillerini çıkardığı için– kimini tutar, kilere kapatıverirdi. Çocuklar da akşamları kapısına pisleyerek öçlerini alırlardı ondan.

Başçavuş'a, ölen halasından biraz para kalmıştı. Kadınların çoğu, hafta sonlarına doğru ondan birkaç mark ödünç alırlardı. Bunun için kapalı perdelerin ardında, onunla bir

saat kalmaları gerekti. Ama arada bir, odasında birkaç dakika kaldıktan sonra çıkarak, parayı almak için kendi yerine yetişkin kızını göndermek zorunda kalanlar olurdu. Evdeki on çocuktan altısı Başçavuş'a benziyordu, öbür dördü ise aptaldı.

Fabrika, güneydoğudan getirttiği geçici işçileri üst katlardaki ailelerin yanına yerleştirdiği için halk, bu büyük konuta "Walachei" adını takmıştı. Bu işçiler, çocukların büyütülmesine yardım eder, kocaları evlilikten bıkmış, çalışmaktan bitkin düşmüş kadınların gönüllerini tazelerdi. Ortalıkta bir sürü kara, dalgalı saçlı çocuk oynaşırdı. Bunların çoğu öbürlerinden daha zekiydi. Oyunlarda elebaşıydılar. Anneleri de kayırırdı onları. En iyi giysileri onlara giydirir, ellerine sık sık tereyağlı ekmek tutuştururlardı.

"Guguk," diyorlardı onlara. Oradaki kurşuni giysili insanlar arasında sarı-kırmızı benekler gibiydiler. Çok güzel türkü çığırır, ikide bir, oyun ortasında dans etmeye başlayıverirlerdi. Sarışın kardeşleri onların çevresini alır, yabancı, sorumsuz bir kandan gelen yumuşak hareketlerine hayran kalırlardı. Guguklar dans ederken ortalığa bir sessizlik çökerdi. Başçavuş bile sessiz, kımıldamadan oturur, sarhoş gözlerinin içi gülerdi. Gugukların kimisi güney ülkelerinden gelme göz alıcı boyunbağları takarlardı. Babalarının onlara bıraktığı tek şeydi bunlar.

Guguklar pek sinsiydiler. Şaşılacak bir el çabukluğu ile dükkânlardan şekerleme, bozuk para çalarlardı. Gerektiğinde kuşkuları hantal arkadaşlarının üzerine çekmeyi de bilirlerdi. Gözetlendiklerini sezince, çaldıkları şeyleri onların ceplerine sokuverirlerdi. Olay anlaşılırsa, suçsuz kişiler gibi üzerlerinin aranması için kollarını çalımlı çalımlı açarlardı. İşler yolunda giderse hantal oğlanları evlerine getirir, aşırdıkları şeyleri geri alırlardı.

Guguklar bütün dövüşlerde hakemlik ederdi. Onlara pek az iş gördürülürdü. Anneleri, unutulmuş masallardan buldukları adları onlara verir, öbür çocuklarını sövgülerle çağırırlardı. Gugukları kimse dövmezdi. Soyadlarını taşıdıkları adamlar bile, haftalıklarını aldıktan sonra eve körkütük dönünce onlara bağırıp çağırmaz, güneyli işçi delikanlıların piçlerinden başka bir şey olmayan guguklara sokakta bulunmuş çocuklarmış gibi davranırlardı.

Kremmelbein'lar birinci katta oturuyorlardı, çünkü August'un babası 15 yıldır fabrikada çalışıyordu. Fabrikanın bel kemiği sayılan işçilerdendi. Az konuşan bir insandı. Boş zamanlarında ağaç yontular, tahta oymalarla uğraşır, ya da halk kitaplığından ödünç aldığı kitapları okurdu. Kendini yetiştirme tutkusuyla sabahladığı geceler olurdu. Okuduğu kitaplar tıp, teknik, ekonomi üstüne yazılmış bilimsel yapıtlardı. Marx'ın, Engels'in, Bebel'in yapıtlarını eksiksiz, ağır ağır inceledikten sonra Sosyal Demokrat Parti'ye girdi. Onun kanıları, pek çok kimseninkinin karşıtıydı. Kendisinin de belirttiği gibi, bilimseldi; çünkü önce uğruna savaştığı şeyin doğruluğunu eleştirmişti. Güvenilir bir kimseydi. Kentimizdeki sendikalaşma hareketini büyük bir ustalıkla yönetti, işçileri örgütledi. İşçilerle bir spor kulübü, bir müzik topluluğu kurdu. Yoktan bir kitaplık yarattı. Bu kitaplıkta yalnız bilimsel kitaplara, partiyi kuranların, yönetenlerin yapıtlarına yer vardı. Eğlendirici kitaplara hoşgörüsü yoktu. Onlar, önemli olanı bir yana bırakıp, emekçilerin savaşıyla hiç ilişkisi olmayan düşüncelere hizmet ederlerdi. Oysa bu savaş, bilimsel bir savaştı. Konut darlığı, işçi çevrelerinde çocuk ölümleri, işyerlerindeki kazalar üstüne istatistikler, veremin hızla yayılışını gösteren çizelgeler, türlü iş kollarında (madencilik, dokumacılık, kimya sanayii) çalışanların geçim durumları

üstüne istatistikler, büyük girişimlerin bilançoları, ortaklarının kazançları, müdürlerinin aylıkları, borsadaki dalgalanmalar, toplumsal duruma ilişkin bütün istatistikler, Ocakçı Kremmelbein'ı romanlardan daha çok sarıyordu.

Partinin eğitim kurulu toplantılarından birinde, "Gerçek, sayılardadır," demişti.

Arkadaşlarının eğitimine tıpkı bir öğretmen gibi adamıştı kendini. Olgulardan başka hiçbir şeye değer vermezdi. Başkalarının söz kalabalığı ile sonuca vardığı yerde o, durumu açıklamakla yetinirdi. Parlak sözleri bir yana bırakır, herkesin eline birer istatistik tutuştururdu. İğretilemelerin yerine sayıları kullanırdı. Onun yönettiği akşam dersleri, tıpkı matematik dersleri gibiydi: kesin, ölçülü. Titiz bir temizlikle, Çin mürekkebiyle yazdığı istatistik tabloları üzerinde, bağnazca bir nesnellikle yaptığı yorumları, kentimizin burjuvaları hiç işitmemişlerdi; çünkü Kremmelbein'ın akademik unvanı yoktu. Ama işçilerin büyük saygısı vardı ona, çünkü söylediği her şeyin kanıtını cebinde taşırdı. Sarsılmaz bir devrimciydi. Yalnız gerçeğe tutkundu.

Şeker fabrikasının yöneticileri, bu güvenilir işçinin gelişimini kaygıyla izliyordu. Özellikle parlak sözlere aldırmaması korkutuyordu onları. Politik uğraşına başka bir yön vermedikçe, Kremmelbein'ın ustabaşı olma dileğini erteleyeceklerini karısının kulağına kaç kez fısıldattılar. Ama Kremmelbein diretti, üstelik örnek bir grev düzenledi, kazandı. Çünkü çevredeki bütün fabrikaların işçileri onu desteklemek için greve gittiler. Fabrika yöneticileri, bu dik kafalı işçiyi yola getirmek için karısına umut bağladılar. Bayan Kremmelbein Bavyera'lıydı, hiç aksatmadan kiliseye giderdi. Öte yandan Ocakçı Kremmelbein'ın istatistikleri kilise kürsüsünden verilen tatlı öğütlerle çatışırdı. Karısı Tanrı'dan, Tanrı'nın yarattığı dü-

zenden söz açınca, Kremmelbein çekmeceden istatistiklerini çıkarır, yarattığı düzen bu ise Tanrı'ya karşı olduğunu söylerdi. Karısı, dinsel inançlarıyla kocasının kesin kanıtları arasında bocalardı. Hiçbir zaman kesin bir seçme yapamadı. İyi bir anneydi.

Ben bütün bunları, babasını üstün bir varlığa taparcasına seven, ona etle tırnak gibi bağlı olan August'tan öğrendim. August hep böyle kaldı...

• • •

August'ların evine doğru koşarken, babasının fabrikada kazaya uğrayamayacağı aklıma geliveriyor; çünkü beş gündür gene grevdeler. Fabrikada kazanların, makinaların durumu, çalışma güvenliği bakımından yeterli değil, işçiler gerekenlerin yapılmasını istemişlerdi. Fabrika müdürü, hepsi de büyük çiftçi olan ortakların baskısı altında, onların isteklerini geri çevirmişti. Bunun üzerine işçiler greve gitmişlerdi.

Grevi gene August'un babası yönetiyordu. Fabrika, sağladığı yabancı işçileri grev kırıcı olarak kullanmaya kalkmıştı. Grevciler gözcüler çıkartarak fabrikaya girilmesine zorla engel olmuşlardı.

August'un babasının başına başka bir şey gelmiş olmalı. Belki de trenin altında kaldı.

Eve yaklaşınca kümelenmiş, üzgün, tedirgin insanlar görüyorum. Kasket giydiklerine göre hepsi de işçi olmalı. Fısıldaşıyorlar, kimisi bütün ışıkları yanan Kiralık Kışla'ya doğru yumruğunu sallıyor. Çevrelerindeki ağaçların titreşen, mavi gölgelerinde daha bir tedirgin görünüyorlar. Avlu kapısı ardına kadar açık. Titrek bir gaz lambası girişi aydınlatıyor. Orada bir jandarma duruyor, ilk leylak çiçeklerinin kokusu geliyor. Göle-

tin kokuşmuş sularında garip bir kurbağa ötüyor. Jandarma çelik başlığını çıkarıyor, kırmızı bir mendille alnını siliyor. Başlık al bir iz bırakmış alnında. İç geçiriyor. Terliyor. Sokak kımıl kımıl. O sırada yeni işçiler geliyor, pek azı tek başına, çoğu küme küme. Çok alçak sesle konuşuyorlar, yalnız postal sesleri işitiliyor. Birinci katta, Kremmelbein'ların dairesindeki üç pencereden başka, yapıdaki bütün pencereler açık. Tül perdeler bile açık. Bütün erkekler sokağa dökülmüş. Kadınlar pencerelerden sarkıyor, komşularıyla heyecanlı heyecanlı konuşuyorlar. Üç çocuk, kendileriyle kimse ilgilenmediği için mutlu, yaya kaldırımında paslı bir konserve kutusuyla top oynuyorlar.

İşçilerin arasında oraya buraya koşarak Kremmelbein'ların evine girmek için boş yere fırsat kollarken, hep "baltalama" sözcüğü çalınıyor kulağıma. Bunun ne demek olduğunu bilmediğim için korkum büyüyor. Cebimdeki ayçörekleri ezilmeye başlıyor. Burada, bu işçi kalabalığında onları çıkarıp atmaya cesaret edemiyorum. Çünkü annem, yoksul kimseleri durup dururken kışkırtmamak gerektiğini daha yakında söylemişti bana.

Sokaktaki kalabalıkta bir toparlanma oluyor ansızın. Kesinlikle seziyorum. Kalabalığın kentten yana olan ucundan başlayıp ta benim durduğum yere, avlu kapısının yakınlarına yayılıyor. Tıpkı öğretmen sınıfa girince öğrencilerin toparlanması gibi. İnsanın elinde olmayan bir şey bu. Herkesi sarıyor, seziyorum. Beni de. Ne olup bittiğini bilmiyorum, ama ben de onlara katılıyorum.

Sağdan, yaya kaldırımından ayak sesleri geliyor. Sert, hızlı, alımlı, yankılanıyor. Gelen önemli bir adam olmalı. Gaz lambasının titrek ışığında iki ak benek görünüyor. Akşam karanlığında kar taneleri gibi salınıyorlar.

Savcı Persius'un ak eldivenleri bunlar.

• • •

Persius, yanında bir polisle geliyor.

Üzgün işçilerin arasından geçiyor. "Açılın!" diyor ardındaki jandarma.

İşçiler geri çekiliyorlar, ama daracık bir yol açılıyor. Persius bu dar yolda, nereye bakacağını bilmeden, dikkatle ilerliyor. Geçmesi için yer var, ama görüş alanı kapalı. Ardındaki jandarmanın kılıcı kaldırımda bozuk bir makine gibi takırdıyor.

• • •

Savcı Persius'u tanıyorum. Babamın yanında stajyerken sık sık bize gelir, anneme çiçekler getirirdi. Üstlerinin şakalarına kahkahayla gülmesine nedense bir türlü katlanamazdı annem, ama babam kendini ona karşı görevli sayardı; çünkü stajını bir zamanlar kentimizin ünlü avukatlarından biri olan Persius'un babasının yanında yapmıştı. Ünlü avukat, dünya nimetlerine pek düşkün olduğu için iflas etme tehlikesiyle karşılaşınca, durumunu kurtarmak amacıyla ellisindeyken, çevredeki zengin ekonomi uzmanlarından birinin doğuştan biraz aptal olan kızıyla evlenmişti.

Kıt zekâlı oğlu, ünlü avukatın kısa bir süre sonra inmeden ölerek kurtulduğu bu evliliğin ürünüydü. Oğlanı yukarı Hess'teki bir kasabanın Gymnasium'una verdiler. Gymnasium'daki öğretim, oranın derebeyi olan prensin aptal oğullarına göre ayarlandığı için ağır değildi. Oradaki öğrenimini bitirince, annesi akademik çalışma yapmasına karar verdi; çünkü oğlu ticaretle uğraşamayacak kadar böndü. Öğretmenlerin yardımıyla ilk sınavı atlattı. Babasından kalan eski not defterlerini su gibi ezberleyerek devlet sınavını da başardı. Başarısı oldukça iyiydi üstelik; çünkü bütün aptal kimseler-

de olduğu gibi onda da bellek gücü vardı. Kendi düşünceleri olmadığı için, yirmi kez okuduğu her şeyi belliyordu. Başkalarının kendi ürünlerini doldurdukları boş bir ambar gibiydi kafası. Önünde gireceği bir sınavı olduğu sürece pek yumuşak başlıydı Persius... Kendisine ne sorulursa sorulsun "Hay hay" yanıtını verir, bir şey sormadan önce saygıyla eğilerek izin isterdi. Saygısı öylesine aşırıydı ki, çenesi düşük bütün memur karılarının sözlerini sonuna kadar dinler, anlattıkları incir çekirdeğini doldurmaz şeyleri büyük bir ilgiyle gülümseyerek izlerdi. Erkekler konuşurken susardı. Kendi düşüncesini başkalarından öğrenirdi. Düşüncesi sorulunca, soran kimsenin düşüncesini tıpatıp yinelerdi. Pek sevilirdi bu yüzden. Herkes onun iyi bir devlet memuru olacağına inanırdı. Son sınavını da verdikten sonra kentimizin savcı yardımcılığına atandı. Polisi o yönetiyordu. Ama bambaşka bir insan olmuştu. Artık o pek korktuğu sınavlar bitmişti, ömrünün sonuna kadar yeni bir sınavla karşılaşmayacağı da kesin gibiydi. Yumuşak başlılığı hemen bir yana bıraktı. Aptallığına bir de kibir ekledi. Davranışları sertleşti, kendini kentimizin komutanı sanmaya başladı. Ata binmezdi ama elinden kırbaç eksik olmazdı. Yakınımızdaki askerî birliğin subayları gibi ak eldiven giymeye, monokl takmaya başladı. Liberal düşüncelerini gizlemeyen yaşlı bir yargıca "evrensel domuz" diyordu. Sınavdan kısa bir süre önce kendisine uluslararası hukuk kurallarını öğreten bir Yahudi avukata selam bile vermiyordu. Kendisi gibi düşünmeyen herkes salaktı. Ona göre Fransızlar soysuzdu, Almanya yazarlar, düşünürler ülkesiydi. Theodor Kemer'in pek çok şiirini ezbere bilirdi. Nerede bir piyano görse, oturur, yurtseverlik türküleri çalardı. Ama sarhoşken açık saçık şarkılar söylerdi. İşçilere ayaktakımı derdi. Bismarck'a bile dil uzatırdı. Dış ülkelere hiç çıkmamıştı, izinlerini Kayzer'in manevralarında

geçirirdi. Polis şefi olarak öncelikle "iç düşmanlara" karşı savaşıyordu. Son ezberlediği söz Yahudiler üstüneydi: "Yurtsuz herifler!" Aptallığı, onu sosyalist düşüncelerle karşılaşmaktan alıkoymuştu. Bilmediği bir düşmanla savaşıyordu. Bu yüzden kendine güveni sonsuzdu. Babam, pısırık stajyerinin yükselişini gülümseyerek izliyor, bunu olağan karşılıyordu. Persius'un babama olan saygısı da eksilmemişti. Ayda bir bize uğruyor, sokakta bana rastlayınca, "Hey arkadaşım," diyordu, "nasılsın bakalım?" Ben de onun içtenliğine inanıyordum.

İşte bundan dolayı, jandarmayla birlikte avlu kapısına ulaşınca ona sesleniyorum: "İyi akşamlar Dr. Persius."

Duruyor, bir taş duvar gibi sıralanmış işçilere gözlerini kısarak bakıyor, işçilerin arasından sıyrılarak havagazı fenerinin altına geliyorum. "Dr. Persius!" diye sesleniyorum bir daha.

Persius öfkeli öfkeli, kasılarak soluyor: "Kim o bana seslenen?"

"Benim Dr. Persius!" diyorum. Uysal bir stajyerken babamın çalışma odasındaki davranışları geliyor gözümün önüne. "Benim, Sayın Savcı."

Karşısına geçip selam veriyorum. Alnını kırıştırarak soruyor: "Ne yapıyorsun sen burada?"

Şaşırmış, soğuk soğuk süzüyor beni.

"August Kremmelbein'ı görmek istiyorum Sayın Doktor."

"Utan utan!" diye bağırıyor Dr. Persius. Beni havagazı lambasının mavimsi ışığında bir başıma bırakıyor.

Biraz sonra sağ eldivenini kurşuni şapkasına doğru sertçe kaldırarak, girişte bekleyen jandarmanın selamını alıyor.

Basamakları çıkıyor. İşçiler susuyorlar. Pencerelerde duranlar gözlerini kapıya dikmişler, kımıldamıyorlar. Kimse konuşmuyor. Derme çatma basamakları Persius'un ardından çıkan jandarmanın ayak sesleri açık seçik işitiliyor.

İşçilerde bir kıpırdanma. Biri, "Şimdi tutuklayacaklar onu," diyor. Kremmelbein'ların pencerelerine gölgeler düşüp yitiyor. Sonra bir sessizlik, durgunluk, sanki bir ışık söndürülmüş gibi.

Girişteki jandarma eri kılıcını düzeltiyor.

Leylak çiçeklerinin ve göletin kokusu geliyor.

Avluda iki guguk, ellerindeki tereyağlı ekmeklerle çalım satıyorlar. Avlu duvarına çıkıp oradan sokağa bakıyorum. Herkes sessiz, soluksuz, birbirinin yüzüne bakmaktan kaçınıyor, tıpkı cenaze törenlerinde tabutun evden çıkarılacağı sırada olduğu gibi.

Her şey belli. Kesin buyruklara, dinsel kurallara uygun. Jandarma bile törendeymiş gibi duruyor, işçiler susuyor. Bu tören havası belki de sessizlikten doğuyor. İşçiler böyle durumlara alışık değil. Sıkılıyorlar.

Gözler birdenbire kapıya çevriliyor. Kimse bir tek söz söylemiyor. Yalnız sıkışan gövdelerin sürtüşmesi işitiliyor. Tıpkı bir yaraya bastırılan pamuk gibi. Persius merdivenin başında duruyor. O zamanlar kendi sınıfından olan kişilerin görevliyken yaptıkları gibi o da suratını asıyor. Başı dik, gözleri kısılmış, dişleri kenetli, yüzünde bir küçümseme. Yanındaki, bir tutam kuru otu andıran hoş bıyıkları olan iriyarı jandarmaya bir şey emrediyor. Er, kılıcını koltuğuna sıkıştırıyor, merdiveni ürkek, çekingen iniyor, işçilere ansızın bağırıyor: "Dağılın! Marş marş! Yol açın!"

Savcı Persius merdivenin alt yarısında durmuş ak eldivenlerini giyiyor.

Kapıda Ocakçı Kremmelbein görünüyor. Elleri kelepçelenmiş. İki polis kollarından tutuyor. Omuzlarında bir atkı var, gömleği yok.

"Açılın!" diye bağırıyor iriyarı jandarma, kılıcının yanıyla işçileri geri itiyor.

"Dağılın, yoksa süpürtürüm hepinizi!" Persius sol elini işaret veriyormuş gibi kaldırıyor.

O zaman işçiler hep birden pis pis gülmeye başlıyor: "Hahaha hahaha." Kuru, kesik kesik bir kahkaha, birbirine vurulan kemiklerin takırtısı gibi.

Savcı Persius ince bacaklarıyla gülünç bir sıçrayış yapıyor. Aslanlar gibi kan ter içinde, işçilerin alaycı edilgenliğine saldıran jandarmanın yanına geliyor. Yüzü anlamsız, haşlanmış istakoz gibi kırmızı. Dili iki kez dolaşarak bağırıyor: "Kim karşı koyarsa tutuklanacak! Hemen!" diye ekliyor, ama sesi kısıldığı için yalnız ünsüzler işitiliyor.

İşçiler ıslık çalıyor. Parmakları ağızlarında. Keskin ıslıklar. Cam gibi sert, pürüzsüz ıslıklar. Bütün pencerelerdeki kadınlar da ıslık çalıyor. Onların ıslıkları biraz pes. Islık çalmayı beceremeyenler keskin çığlıklar atıyorlar.

"Köpek!" diye bağırıyorlar. "Köpek!"

Korkunç, öfkeli bir gürültü. Kapının üzerindeki pencereden bir kova bulaşık suyu dökülüyor.

Söverek geri sıçrıyor jandarma eri.

"Görevini yap!" diye bağırıyor Persius, eri kolundan tutuyor.

Jandarma kılıcını çekiyor.

Bodrumdan Başçavuş çıkıyor. Sarhoş, elinde Kiralık Kışla'nın sorumlusu olarak taşımasına izin verilen tabanca.

Kremmelbein'ın yanındaki iki jandarmadan biri de kılıcını sıyırıyor.

Savunma durumuna geçiyorlar. Persius arkalarında duruyor.

Kolunu uzatıyor.

Ocakçı Kremmelbein merdivende gülümsüyor.

"Açın yolu!" diye sesleniyor Persius. Kahkahalar yükseliyor.

"Vuruşacaklar," diye düşünüyorum, korkudan titriyorum.

"Dikkat!" diye bağırıyor Persius.

Erler saldırı durumuna geçiyor.

Birden bütün sesler kesiliyor.

O zaman pürüzsüz, ağır bir org sesi gibi yumuşak, yatıştırıcı bir ses geliyor:

"Arkadaşlar, yolu açın..."

"Siz susun!" diye bağırıyor Persius, erlere saldırmalarını emrediyor.

Ama erler düşmana ulaşmadan önce açılıyor yol. İşçiler sessizce geri çekilerek, üstünde oturduğum duvara yanaşıyorlar. Hepsi Kremmelbein'a bakıyorlar.

O, jandarmaların arasında gülümsüyor.

"Sağ olun, arkadaşlar!"

Arkadaşlarını selamlamak için kelepçeli ellerini kaldırıyor.

Persius kızgın. Ayağını yere vuruyor. Kremmelbein ellerini kaldırırken, ona vurmak ister gibi çılgınca atılıyor. "Siz," diye bağırıyor, "çenenizi kapayın siz!"

"Gidebiliriz," diyor Kremmelbein, "yol açık..."

"Götürün!"

Persius işaret ediyor. Kremmelbein'ın yanındaki jandarma emrediyor: "Yürü! Yürü!" diye yineliyor ikinci jandarma. Onu sol kolundan çekiyor, Kremmelbein merdiveni iniyor. Adımları sessiz ama sert; öyle ki yanındaki jandarmaları sürüklüyor gibi. Arkasında, üç metre geride Persius yürüyor. Şişman jandarma kolluyor onu.

Sarhoş Başçavuş kapının pervazına dayanmış duruyor. Üzgün, tabancasının çelik mavisi namlusunu inceliyor.

Kremmelbein götürülüyor. İşçilerin birbirlerine sokulduklarını fark ediyorum. Herkes sessiz. Jandarmaların kabaralı postallarının kaldırımda çıkardığı seslerden başka hiçbir şey işitilmiyor.

Gidenler avlu duvarından on metre kadar uzaklaşınca sessizlik bozuluyor. Önce bir tek ses duyuluyor; körpe, sıkılgan, duygulu bir ses; ama herkes bu işareti bekliyormuş gibi ona katılıyor. Üç sesli dev bir koro, ellisindekilerin ağır bas, otuzundakilerin yaslı bariton sesleri, sonra pencerelerin birinden bir genç kızın coşkun soprano sesi.

Kendi türkülerini söylüyorlar. Kremmelbein'ı yüceltmek için söylüyorlar.

Seslerin temposuna uyarak sıraya giriyorlar.

Uygun adımla yürüyorlar.

Kremmelbein'ı götürenlerin arkasında yürüyorlar, türküleriyle eziyorlar onları.

Persius'un bağırdığını işitiyorum. Ama ne dediği anlaşılmıyor.

Sesi, işçilerin devrimci türküsünde yitiyor.

Duvardan atlayıp onların yanı sıra koşuyorum.

Yüzlere bakıyorum. Olağanüstü rahat. Elleri kelepçeli Kremmelbein, iki jandarmanın arasında, ta en başta yürüyor. Sanki hepsine önderlik eden o, sanki Persius onun tutsağı.

Persius, yanındaki jandarmayla birlikte kalabalığın arasına sıkışmış. Jandarma elini kulağına götürmüş, onun sinirli sinirli söylediği şeyleri dinliyor, ama hiç diklenmeden omuz silkiyor isteklerine.

Hepsi türkünün temposuna ayak uydurmuş yürüyorlar. Jandarmalar bile uygun adım yürümekten kaçınamıyor. Yalnız Persius başka bir tempoya uymaya çabaladığı için aksıyor.

İşçiler birden kenetleniyorlar. Şimdi kol kola söylüyorlar türküyü:

"Bayraktar vurulup düşse de - Bayrak gene dalgalanır!"

O zaman, elleri kelepçeli Kremmelbein başını hafifçe sallayarak onaylıyor bunu. İşçilerin yüzlerinde bir aydınlık.

Duruyorum. Onların coşkunluğunu kavrayamıyorum.

August'u bulmalıyım. Bana açıklasın bunu.

Gürleyerek geçip gidiyorlar önümden. Artık tek tek yüzler görmüyorum. Sanki bir tek ağızdan yükselen, sanki bir tek kişinin ayak uydurduğu bu garip türkü beni büyülüyor. Yalnız Persius'u şöyle böyle seçebiliyorum; yürüyenlerin arasından sıyrılmış, bir jandarmanın gözetiminde, geniş adımlarla, kötü aydınlatılmış bir yan sokağa sapıyor.

"Burada götürülen kim, Kremmelbein mı, Persius mu?" diye düşünüyorum. Türkü, kentin ortasına doğru yeniden coşarak akarken, ayaklarımın ucuna basarak, ters yönde Kiralık Kışla'ya doğru koşuyorum.

Avluda, göletin yanındaki sıraların birinde Başçavuş oturuyor. Sol eliyle bir çavdar rakısı şişesini kavramış, sağ elinde tabancası, namluyu hafifçe yukarı kaldırmış, işçilerin türküsünü söylüyor. Arada bir, leylak kokan, hüzünlü akşam karanlığına doğru geğiriyor. Merdiven bomboş, içeride herkes akşam yemeğine oturmuş. Patatesle kızartılmış sucuk kokuyor. Yalnız küçük, tatlı bir guguk, bir pencerenin eşiğine oturmuş, elindeki müzikli kutudan Loreley'i dinliyor. Baktığımı görünce dilini çıkarıyor bana. Kremmelbein'ların kapısında durup içeriye kulak kabartıyorum. İçeride bana yabancı olmayan birinin sesi; ama konuşan buradan biri değil. Güleç bir ses denebilir. Konuşması yumuşak, akıcı. Bu, olsa olsa bizim kızıl kumral saçlı rahibin sesi olabilir ya da Dr. Hoffmann'ın.

Dr. Hoffmann içeride.

Açık seçik, "Arkadaşlar!" dediğini işitiyorum. Tıpkı, "Ey cemaat!" dermiş gibi geliyor kulağa.

Arkadaşı böyle davranınca, "Gökten iyilik yağıyor gene," der Kızıl Binbaşı.

Ocakçı Kremmelbein'ın iş giysilerinden yayılan koku aralığın havasını ağırlaştırıyor. Yağ ve ekşi ter kokuyor, havayı yoğunlaştırıyor. İşinden evine döndüğünde böyle kokar August'un babası. Nereye gitse bu makine kokusunu da birlikte götürür. Yaptığı işin kokusu derisine işlemiştir onun.

Oturma odasının kapısı aralık. Hoffmann'ın konuşmasını dinliyorum: "Korkmayın arkadaşlar! Bu işi gelecek hafta parlamentoda söz konusu edeceğim. Hükümet bunu seçimlerde koz olarak kullanmamızdan çekinecektir. Kendilerini harcamak istemezler. Bana öyle geliyor ki bütün bunlar buradaki yöneticilerin yardakçılığı..."

"Dört hafta içinde kurtulur."

Dr. Hoffmann'ı görmüyorum, ama bunu söylerken değneğini salladığını biliyorum.

"Dört hafta mı?" diye haykırıyor Bayan Kremmelbein.

"Bu sırada parti geçiminizi sağlar."

"Ya bu yüzkarası ne olacak?" Bir sandalye devriliyor. Hoffmann, hafif hafif öksürüyor.

"Ya bu yüzkarası!" diye bağırıyor Bayan Kremmelbein. "Ben şerefli bir kadınım. Bana neden yaptı bunu?"

Sızlanıyor.

"Yoldaş!" diyor Hoffmann, aşağı yukarı dolaşarak.

"Ben yoldaş değilim! Ben namuslu bir ailenin kızıyım. Benimle evlenirken çok iyi biliyordu bunu. Eskiden başka türlüydü. Yükselmek istiyordu. Şu kitaplara düşmeseydi ustabaşı olabilirdi. Parti de batırdı onu. Beni hiç düşünmedi! Elimize

hiçbir şey geçmedi. Bu kovukta sürünüp duruyoruz. Ben çamaşıra gitmesem geçinemeyiz. Her şey parti için..."

"Şimdi de bu yüzkarası!" Bayan Kremmelbein ayağa kalkıyor, "Onu hapse attılar... Kiliseden kovdular. Tanrısı bile yok artık. Oysa ustabaşı olabilirdi... Yoldaşlarınızın umurunda mı? Bir ben bilirim ne çektiğimi..."

"Ülkülerimiz için hepimiz türlü sıkıntılara katlanıyoruz," diyor. Hoffmann iç geçirerek.

"Sizin paranız var!" diye bağırıyor Bayan Kremmelbein. "Böyle şeylerle uğraşabilmenize yetecek kadar paranız var sizin. Ama biz? Hapishane! Yüzkarası!" Bir sandalyeye çöküp ağladığını işitiyorum.

Hoffmann gidip geliyor.

Kımıldamaya cesaret edemiyorum.

O sırada August'un sesini işitiyorum. "Anne," diyor, "babam bir kahraman benim."

Bayan Keremmelbein gülüyor.

"Ailesine olan görevini bilmeyen bir kahraman."

"Ne olursa olsun, daha dikkatli davranması gerekirdi," diyor Hoffmann.

"İtalyanlarla Slovakların fabrikaya girmesine engel olurken haklıydı babam!" diye haykırıyor August. "Grev kırıcıydı onlar!"

"Kapa çeneni!" Öfke içinde bağırıyor Bayan Kremmelbein. "Baban boş oturup duruyordu. Çalışmayanı Allah da sevmez."

"Kesinlikle kurtaracağım onu!" diyor Hoffmann.

"Yüzümüzün karası silinmeyecek ama!" Bayan Kremmelbein ayağa kalkmış, odada köylü kadınların ağır adımlarıyla gidip geliyor.

"Bir bakıma öfkenizi anlıyorum. Ama kocanızın inandığı şeyler adına dövüştüğünü de unutmamalısınız."

Kapının aralığından, Hoffmann'ın değneğini salladığını görüyorum.

"Evet!" diye sesleniyor August. "Ben, babamla övünüyorum!"

Annesi birdenbire duruyor. Ansızın çöküveren sessizlikte August'un yanağında bir tokat şaklıyor. Öyle ki dışarıda yerimden sıçrıyorum, dengemi güçlükle bulabiliyorum.

Kapı açılıyor. August görünüyor. Sol yanağı kızarmış. Ama gözlerinde yaş yok. Eliyle kapının kolunu tutarak, sanki ısmarlanan bir şeyi almaya gidiyormuş gibi konuşuyor: "Peki öyleyse, ben de gidiyorum işte."

Annesinin yüzündeki ezginliğe bakıyorum. Yüzü yüzlükten çıkmış, kül gibi, bir deri bir kemik. Geriye kaykılarak bağırıyor: "Git, nereye istersen git. Sonunda babanın yanına gideceksin! Hapishaneye. Kilisede, sokakta herkes birbirine gösterecek beni, kibar kimseler çamaşıra çağırmayacaklar. Sizin yüzünüzden. Siz... Siz yok musunuz siz..."

Birden yığılıveriyor. Yüzü mosmor. Göğsü sıkışıvermiş gibi soluması yavaşlıyor. August'un kız kardeşi ağlayarak mutfaktan çıkıyor. Biri 6, öbürü 8 yaşında iki kızıl kumral çocuk. Küçüğü, karanlıkta, giysilerin arasında seçiyor beni. "Annemi de götürecek misiniz?"

Önce Hoffmann toparlıyor kendini.

"Yüreği sıkıştı!" diye bağırıyor. "Kolonya!"

"Kolonyamız yok. Sirke getireyim," diyor August mutfağa koşarken.

Hoffmann, Bayan Kremmelbein'ı sedire yatırıp giysilerini açıyor.

Kızarıyorum.

August büyük bir sirke şişesiyle dönüyor. Hoffmann'ın mendilini ıslatıp Bayan Kremmelbein'ın alnına koyuyorlar. Yanaklarına sürüyorlar.

Kadının soluması yavaş yavaş güçlenirken, "Sık sık böyle olur mu?" diye soruyor Hoffmann.

"Evet," diyor August. "Babam onun istediğini yapmayınca hep böyle olur." İkisi birlikte kadına bakıyorlar. Hoffmann saatini çıkarmış nabzını sayıyor. August, yan tutan bir hakem yüzünden bir futbol karşılaşmasını yitirmiş gibi surat asıyor.

"Art arda da olur mu böyle?" Hoffmann elini dikkatle baygın kadının göğsüne koyuyor.

"Arada bir, ama böyle ağır olmaz."

"Öyleyse gece yanında kalacak bir hastabakıcı bulsak iyi olur." August kepini arkaya doğru itiyor. "Gidip getireyim mi?"

"Evet, ama Katolik olsun. Onlar, hastalarının sayıkladığı şeylere aldırmazlar."

August girişte durarak kepini başına geçiriyor. Mavi, rengi uçmuş bir kep. Bu kepi, her cumartesi günü kapısının önünü süpürdüğü için kaymakamın karısı armağan etmişti ona.

Yavaşça omuzuna dokunuyorum. Bana işaret ediyor. Birlikte çıkıyoruz.

Merdivende: "Arkamdan koştuğunu biliyordum," diyor.

Avluda: "August," diyorum, "senin baban gerçek bir kahraman."

O zaman kolunu omuzuma atıyor, avlu kapısından geçiyoruz.

Başçavuş, göletin kıyısındaki sırada, bir elinde şişe, öbür elinde işe yaramayan tabancası, öylece oturup duruyor.

"Hep bir ağızdan nasıl söylediler, işittin mi?" diye soruyor August sokağa çıkınca.

"Evet" diyorum, "çok güzeldi."

Sonra uzun bir süre konuşmadan yürüyoruz.

Katolik hastabakıcının evine ulaşınca, "Yazık," diyor August, "sen bir hanım evladısın. Kimsenin kapısının önünü sü-

pürmek zorunda değilsin, ama senin baban benimki gibi bir kahraman olamaz."

"Doğru," diyorum, "ama babam bir kahraman olsaydı, annem onun yüzünden beni dövmezdi..."

O zaman August susuyor, elini omuzumdan çekiyor.

Sarı badanalı evin kapısındaki, üzerinde yatık temel harflerle "gece zili" yazılı emaye levhaya dikiyor gözlerini.

• • •

Ondan babasını tutuklamalarının gerçek nedenini öğrenmeyi çok istiyorum; ama babasının suçlu olabileceğini düşünerek bunu sormaktan korkuyorum.

Onun için August'a ne zaman top oynayacağımızı soruyorum.

"Önümüzdeki cuma günü."

"Ferd'lerin çiftliğinde mi?"

"Evet," diyor August. "Kızıl Çete arasında bir dostluk karşılaşması."

Sonra elini bana uzatıyor.

"August," diyorum, "buradan gitmiyorsun demek?"

"Hayır," diyor, "babam eve dönünceye kadar beklemem gerek." Kızıl kumtaşından basamakları çıkıyor. Sağ işaret parmağını zilin düğmesine dayıyor.

Aşağıdan yavaşça sesleniyorum: "İyi geceler."

August zili çalıyor. Tatlı, yumuşak bir ses geliyor.

Tam eve doğru koşmak için dönerken ayçörekleri geliyor aklıma. Bütün bu olaylara onların yüzünden tanık oldum. Ayçörekleri olmasaydı, August'un babasının bir kahraman olduğunu öğrenemezdim. Onları vermeliyim. "August!" diye sesleniyorum. "Al!" Basamakları atlayarak yanına çıkıyorum. Kapı açılıyor. Kocaman bir kırlangıç gibi görünüyor hasta-

bakıcı. "Annem..." diye kekeliyor August. Ayçöreklerini ona uzatmış tutuyorum. "Allah kabul etsin," diyor kadın, çörekleri alıyor. Sonra August'u içeri buyur ediyor. "Ya sen?" diye soruyor bana. Başımı sallıyorum. "Allah kabul etsin," diyor bir daha, hoş bir kesinlikle kapıyı örtüyor.

• • •

Eve geldiğimde babamı pek keyifli buluyorum. Öğleyin sulh hukuk mahkemesi üyeliğine atandığını bildiren kararnameyi almış.

Salonda kristal avizeler yanıyor. Mobilyaların kurşuni kılıfları kaldırılmış. Sarı, ince işlemeli masa örtüsünün üzerinde değerli bardaklar. Annem, yeşil, kolsuz giysiler içinde, piyanoda Mozart'ın bir "menuet"ini çalıyor. Sırtının, olanca güzelliği ile Venedik aynalarında parladığını görüyorum.

Girişte babam rastlıyor bana. Kilerden geliyor. Koltuğunda üç büyük şampanya şişesi.

"Çok geç geldin eve, ama bağışlıyorum seni", diyerek gülümsüyor bana. Böylesine iyi davranması korkutuyor beni. Bana işaret ediyor. "Evet," diyor, "bugün bir bardak şarap içebilirsin. Bizimle kadeh de tokuşturabilirsin. Sulh hukuk mahkemesi üyesi oldum."

Salonda babamın iki meslektaşı oturuyor. Sulh hukuk mahkemesi yargıcı Galopp, bodur, bekâr bir adam. Bir de kentimizde kendisinden pek çekinilen ağır ceza yargıcı. Mide rahatsızlığından kurtulamayan, bu yüzden öfkesi hep burnunda olan bir adam. Yanında bir yargıç adayı oturuyor. Karısı, yüzüğü ile oynayıp duruyor. Pek zengin bir kadın.

Eksiksiz bir akşam yemeğinden sonra hepsiyle el sıkışıyorum. Bay Galopp omuzuma vuruyor. Yargıç adayı, "Hadi ba-

kalım..." diyor. Hepsi de bana şöyle bir gülümsedikten sonra kendi aralarında konuşmaya başlıyorlar. "Al bakalım!" diye sesleniyor babam, bir kadeh şampanya uzatıyor bana. Kadehi pencerenin eşiğine koyup annemin yanına gidiyorum. Annem geriye kaykılmış, gözleri yarı kapalı, piyanonun sarıak tuşlarına basıyor. Nota defterinin yaprağını çeviriyorum. "Evet," diyor başını sallayarak. Yanında öylece dururken çok üzgünüm. Çünkü elimde olmadan Ferd'i, onun bu sabah kızlar üstüne anlattıklarını düşünüyorum.

Öte yanda masadakiler ayağa kalkmış. "Heyyy!" diye sesleniyor babam, "kadeh tokuşturuyoruz burada." "Hanımlar için!" diye ötüyor yargıç adayı. Sanki bir şaka yapılmış gibi gülüşüyorlar. Annemin piyano çalmasına tatlılıkla engel olunuyor. Annemin yüzü gene aydınlık, sevimli. Masaya giderek kadehini alıyor. Herkes ona yaklaşıyor. "Sulh hukuk mahkemesi üyesinin hanımı için!" diyor Bay Galopp. Annemle kadeh tokuşturuyor. "Sulh hukuk mahkemesi üyesinin hanımı için!" diyor yargıç adayı, topuklarını vuruyor. "Sulh hukuk mahkemesi üyesinin hanımı için!" diye takılıyor babam, annemin gözlerine kurnaz kurnaz bakıyor. Burada, bu insanlar, bu konuşmalar korkutuyor beni. Annemle kadeh tokuşturmak isterken kristal kadehimden şampanya dökülüyor parkelere. Herkes görmezlikten geliyor. Bu akşam babam bile umursamıyor parkeleri. Bu daha çok korkutuyor beni.

Gene yavaşça pencereye koyuyorum kadehimi. Bay Galopp'un şöyle dediğini işitiyorum: "Evet, böylece herifi tutuklattım. Gerçi karısına acıyorum. İyi bir kadıncağız, ne yazık ki kocasına hiç etkisi yok. Ama uyarıcı bir örnek vermek gerekiyordu. Ayaktakımının makineleri paslandırmasına, çalışmak isteyenlere zorla engel olmasına göz yumulamaz."

"İşçiler bu akşam bir gösteri yaptılar," diyor annem.

"Ben olsaydım, onları üzerlerine su sıktırarak değil, ateş açtırarak dağıtırdım!" diye homurdanıyor yargıç adayı.

Babam üzgün, parkelere bakıyor. "Evet," diye içini çekiyor. "Dünya kötüye gidiyor. Her yerde geleneklerden yüz çeviriliyor, ahlak bozuluyor. Her konuda böyle, insanlık belasını bulmalıdır."

"Evet evet, yalnızca yasalar yeterli değil..." diye babama katılıyor Bay Galopp.

Yargıç adayı babama doğru eğilerek: "Nasıl bir bela olabilir bu efendim?"

"Belki bir savaş," diyor babam.

Yargıç adayı yerinden hoplayarak, "İşte buna diyecek yok!" diye bağırıyor. "Barışın uzun uyuşukluğundan sonra olağanüstü bir yenilenme olur bu."

Bütün saygı kurallarını unutarak kadehini kaldırıyor, bir yudumda boşaltıyor.

"Hey gidi gençlik," diye gülümsüyor babam. O da kadehini alıyor. Hepsi kadehlerini alıyorlar, sanki mutlu bir geleceği selamlar gibi kaldırıyorlar...

On dakika sonra yatmaya gönderiyorlar beni. Annemi sol yanağından öpüyorum. Babamın elini sıkıyorum. "Yarın pazar," diyor babam. "Bu hafta kiliseye gitmesen de olur. İyice al uykunu."

"Sağ olun," deyip ciddi bir uşağın yanı sıra geri geri salondan çıkıyorum. Ben, odamda ağır ağır soyunur, anlaşılmaz korkular içinde birdenbire titremeye başlarken, salonda "Ren Boyunda Nöbet"in coşkun ezgisi yükseliyor. Annem bana iyi geceler dilemek için yanıma gelmiyor bu kez. Uzun süre uyanık yatıyorum. Düşünmekten korkuyorum.

Perde Arası

Bunların ardından önemli hiçbir şey olmadı. O günlerin bölük pörçük etkileri kafamda birbiriyle ilintisiz resimler gibi kaldı. Üstelik gittikçe silindiler, üst üste geldiler, çizgileri karıştı. Geriye büyüklerin söylediği, yaptığı her şeye karşı korkulu bir güvensizlik kaldı. Sanki bana dokunulursa yaralanırmışım gibi onlardan uzak durdum; çünkü birbirlerine ellerinden geldiği kadar acı çektirmekten başka amaçları olmadığını sanıyordum.

Annem o günlerde benimle pek az ilgilendi. Maeterlinck'i okuyordu: "Arıların Yaşamı". Bu kitabı ona ince ruhlu, genç bir doktor ödünç vermişti. Genç doktor, yaptığı dokunaklı konuşmalarla annemde edebiyata ilgi uyandırmıştı. En sevdiği kitap, Hofmannstahl'ın "Tiziano'nun Ölümü"ydü. İpek kaplıydı. Doktor haftada bir bize uğruyor, anneme yeni kitaplar getiriyordu. Öğleye doğru bahçede, ceviz ağacının çiçek püsküllleri altında oturup şiir okuyorlardı. Bu şiirlerde tatlı bir hüzün vardı. Güney ülkelerindeki bahçeler üstüneydi. Bu şiirlerde hep ölenler ya da ölmek üzere olanlar anlatılıyordu. Sonra onlar için seçkin sözlerle ağlaşan insanlar, hayvanlar, ağaçlar. Bu şiirlerin çoğunda vakit akşamdı, birçok tanrıdan söz ediliyordu. Mağaralarda, rüzgârlarda yaşayan tanrılardı bunlar, insanlar onları görebiliyordu. Gerçi kimsenin tanrılarla konuştuğunu işitmemiştim, ama insanlar onlarla konuşuyordu. Annem hepsinin adlarını birer birer biliyordu.

Birinde bahçede annemle birlikte oturuyorduk. Haziran günlerinin bunaltan sıcakları çökmüştü. Yaprak kımıldamıyordu. Yükseklerde uçan kuşlar bile gökyüzüne çakılmış gibi duruyorlardı. Annem gözleri dalmış, kımıltısız: "Pan uyuyor," dedi. Küçük bir hareketle annemi öfkelendirmekten korktuğum için elimi kahve fincanına uzatmaya cesaret edemiyordum. Şaire hayran oldum, çünkü bir sürü tanrı adını karıştırmamanın güçlüğünü okuldan biliyordum. Yoksa Pan'a ilgi duymuyordum. Ben, annemle daha çok August Kremmelbein ile Leo Silberstein üstüne konuşmak istiyordum. Ama gözlerinin parıltısı, ağzının çevresinde gülümseyen, insanı uzak durmaya iten hüzün, sesine şiirlerden gelen garip çınlama beni ürkütüyor, umutsuzluğa düşürüyordu.

O zamanlar bu değişmenin nedenlerini bulamıyordum. Üstelik nedenleri aramakta aşırı korkaktım. Bugün, annemin, çağdaşı olan pek çok kadın gibi, burjuva yaşayışının bıkkınlığından kaçarak, gerçeklerin iğrenç gürültüsünün erişemeyeceği bir güzellikler, soylu hüzünler dünyasına sığındığını biliyorum. Gerçi eskiden olduğu gibi ev işleriyle, aile yaşamımızın düzeniyle gene yılmadan uğraşıyordu, ama arada bir annemin gönlü başka şeylerdeymiş gibi geliyordu bana.

Babam hiçbir şeyin farkında değildi. O, görevini yapıyordu. Boş zamanlarında posta pulu topluyordu. Savaşın tanrısal bir cezalandırma olduğu görüşünü arada bir de olsa gene savunuyordu; ama artık savaş çıkmazsa küçük düşeceği kaygısıyla öfkeli oluyordu savunmaları. Haklı olan kimselerde görülen sürekli bir neşe içinde, Nuh'un tufanı beklediği gibi savaşı bekliyordu.

Sık sık çiftliğe gidiyordum. Orada büyük yakınlık gösteriliyordu Leo'ya. Ferd'in koruyuculuğu onu okuldaki sövgülerden kurtarmıştı. Brosius bile Leo'yu kendiliğinden beden

eğitimi derslerine katılmaktan alıkoydu. Buna karşılık onu ders araçlarını yerlerinde bulundurmakla görevlendirdi. Leo'nun sağlığı iyi değildi. Akşamları yanaklarında iki al leke beliriyor; kesik kesik, ince bir öksürük başlıyordu. Ana-babası, oğulları Ferd'le arkadaşlık ediyor diye pek hoşnuttular. Ferd'e, Leo'nun bize güvenmediğini anlatmıştım. Ona da tıpkı August'la bana davrandığı gibi davranarak giderdi güvensizliğini. Ferd'le ikimiz atla dolaşırken, Leo konuk odasında okul ödevlerimizi yapıyordu. Buna karşılık bir bardak yağlı süt içiyordu, ineklere pek düşkündü. Başını ikide bir onların sıcak gövdelerine yaslıyordu. Atları daha az seviyordu. Sık sık Binbaşı ile satranç oynuyordu. Leo'yu seviyordu Ferd, çünkü babası, Leo'nun yakında öleceğini söylemişti. Ferd, yaşadığı sürece ona çok iyi davranmaya karar vermişti.

Ferd'e Kremmelbein'ların başına gelenleri de anlatmıştım. Kızıl Çete'nin futbol karşılaşmasından sonra babasıyla konuştu Ferd. Binbaşı, Bayan Kremmelbein'a bir çuval unla tütsülenmiş bir domuz budu gönderdi. August çiftlikte hayvanları yemleyenlere yardımcı olarak alındı. İşini bitirince eve geliyor, yemeği Ferd, Leo, August, birlikte yiyorduk. Annesinin durumu kötü değildi. Rahatsızlığı çabucak geçmiş, pazar sabahı tam vaktinde kiliseye koşmuştu. Rahip onu yatıştırmış, yüreğinde Tanrı korkusu olan bir kadının bir türlü yola gelmeyen kocasının günahlarından sorumlu tutulamayacağını bildirmişti. Rahibin aracılığı ile bütün aileler ona gene çamaşır yıkatıyordu. Dini bütün bir çilekeş olduğu için onu seviyor, ona çocukları için eski giysiler veriyorlardı. Ayrıca partiden de yardım görüyordu, iyiydi. Hoffmann'ın zekâsı, kocasını bir ay hapis cezasına çarptırılmaktan kurtaramamıştı. Bayan Kremmelbein, tutumları ayrı olan, bununla birlikte kendisine acıyan çevrelerin verdikleri paralarla, daha

sonra bir büfe bile satın aldı. August annesinden tiksiniyordu, ama onun yanında kaldı.

Kızıl Binbaşı pek az konuşur olmuştu o günlerde. Benim anlamadığım politik olaylar –Kayzer'in büyük bir savaş gemisinde subaylara verdiği söylev söz konusuydu o sıralarda– onu sorumluların bakarkör olduğuna kesinlikle inandırmıştı. Önemli olayların çok yaklaştığını bildiren Londra kaynaklı haberler onu öfkelendiriyordu; çünkü olacakları, babam gibi rahatça "tanrısal ceza" diye nitelendirmiyor, tersine, insanların aptallıklarının sonucu sayıyordu. Bu aptallıktan kendini de sorumlu tutuyordu. İlişkileri dolayısıyla bir İngiliz-Alman anlaşması için pek çok olanaklar bulunduğunu biliyordu. Son umudu, gezilerinden birinde tanıştığı, sağduyusuna güvendiği Almanya'nın Londra büyükelçisine bağlamıştı.

O günlerde güvendiğim tek yetişkin insan Kızıl Binbaşı'ydı. Hoffmann'la gittikçe kabaran bir öfke içinde yaptığı tartışmaları dinliyor, onun bütün ideolojilerin aşırılıklarından uzak, açık, erkekçe konuşmalarına hayran kalıyordum. Başkalarının bütün söyledikleri –haklı olsunlar, olmasınlar– öylesine ayrıntılı, uzun söylevler gibi anlaşılmaz şeylerken, Binbaşı düşündüğünü belirtmek için sözü uzatmak zorunda değildi.

Babamın çıkacağını kestirdiği savaş beni hiç ilgilendirmezken, Binbaşı'nın sözünü ettiği savaş bana gerçekten başlamış gibi görünüyordu. Çünkü ne olduklarını bilmediğim tanrısal nedenlerle açıklanmayan bu savaşı insanlar yapıyordu. Üstelik insanların vuruştuklarını, birbirlerini yok etmeye çalıştıklarını, son günlerde, kentimizde olup bitenleri gördükten sonra çok iyi anlıyordum.

Hoffmann hep gülerek alay ediyordu Binbaşı'yla. "O kadar da değil," diyordu. "Biz savaşı baltalarız!" "Kremmelbein gibi tutuklarlar sizi," diyordu Binbaşı, gelecekten umutlu doktora.

"Kremmelbein mı..?" Gülümsüyordu Hoffmann, "Kremmelbein biraz vaktinden önce davrandı. Ama sizin inandığınız şey gerçekleşirse, emekçilerin karşı çağrısı bütün dünyada yankılar uyandıracak, barışı güvenlik altına alacaktır." "Ya Çar'ın durumu ne olacak?" diye kısaca soruyordu Binbaşı. "Evet, Çar'ın durumu biraz başka. Bu iş Çar'a karşı olursa, eski sosyal demokratlar silaha sarılır." "Sonra Çar'ı başa geçirirler!" Kısa bir el hareketiyle konuşmayı kesiyordu Binbaşı. "Siz yola gelmezsiniz," diye karşılık veriyordu Dr. Hoffmann. Sık sık yinelenen bu konuşmayı Binbaşı'nın kuşkularını göstermek için aldım buraya. Binbaşı kendi görüşlerinde yapayalnız olduğunu seziyordu; çünkü görüşleri gerçek durumun eleştirisine dayanıyordu. Üstelik o sırada Almanya'da belirli, görülür, bilinçli hiçbir hareket yoktu. Neler hazırlandığını pek az kimse fark etmişti, ama onlar da örgütlenecek güçte değildiler.

Bu ağız kavgalarına ilgim çabucak azaldı. Çünkü büyüklerin kendi aralarında anlaşamayacaklarını fark ettim. Hepsi de dünyayı yalnızca olmasını istedikleri gibi görüyorlardı. Hoffmann bile belirli bir programa göre yaşıyordu. Savaş üstüne konuşmaları bile aralarındaki anlaşmazlıkların bir devamıydı. Bunlar benim neme gerekti?

Canım sıkılmaya başladı. Çocuktum, kendime en yakın bulduğum şeye sığındım.

Şu "sır" üstüne yaptığımız konuşmadan sonra Ferd'le aramızda bir şeyler yıkılmıştı. Onu gene seviyordum, ama sevgim ikiyüzlüydü. Merakım yüzünden toplumun ağlarına umutsuzluk içinde takılıp kaldığım o günlerde Ferd'in durumu beni öfkelendirecek kadar yalındı. Sevebileceği bir babası vardı. Güçlüydü, bütün saldırılara karşı koyabilirdi. Yerini biliyordu. Babasının yanındaydı. Başat kanılara, düşüncele-

ie karşı bile böyleydi bu. August Kremmelbein'ın da babası vardı. Leo'nun bile... Hepsi ne olduklarını, ne yapacaklarını, nelere katlanacaklarını biliyorlardı. Ben bilmiyordum. Böylece başkalarının yaşayıp durduğu şeyleri aramak, incelemek zorundaydım. Ama şimdilik kaçınıyordum bundan.

Hilde 1914

Babamın alışkanlıklarından biri de her pazar günü, hava güzelse, ikindiye doğru bir gezinti yapmaktı. Yumuşak, hafif bir ıslık çalarak, verimliliklerini anlamak istermiş gibi başaklarını parmakları ile taradığı ekin tarlaları arasındaki dar, dolambaçlı patikalardan gitmeyi özellikle severdi. Sağ eliyle değneğini sallar, sivri ucuyla o sarı sarı aslan dişi çiçeklerinin boyunlarını vururdu. Şapkasını bir ilikli iğneyle setresine iliştirirdi. Ardında annemle ikimiz kaz adımlarıyla yürürdük. Arada bir, annemin ak giysisinin kuşağına takmayı pek sevdiği kızıl gelinciklerden birini koparmak için, dalgalanan ekinler arasına girsem babam bana söver, beni Tanrı'nın kutsal nimetlerini çiğnemekle suçlardı. Ayrıca, gelinciğin ağulu olduğunu söylerdi. Sözde Çin'de, öldürücü afyonu gelincikten çıkarırlarmış.

Kendisi, Ren boylarında pek gür yetişen peygamber çiçeklerinin ufaklarından bir tanecik koparır, sol yakasının altından eksik etmediği bir iğneyle sağ yakasına takardı. Övünçle göğsünde taşırdı o çiçeği, çünkü eski Kayzer'in en sevdiği çiçekmiş bu. Görevini hiç gösterişsiz yapmış olmanın mutluluğunu en büyük ödül sayan erkeklerin sadeliğini belirtirmiş. Bunları, artık sadeliğin hiç umursanmadığı o günlere duyduğu besbelli bir öfkeyle söylerdi. Böylece, bitkibilim aracılığı ile çağının kaçamak bir eleştirisini yapardı. Bunu da yalnızca ailemizin daracık çevresinde yapardı. Babamın beni sivri uçlu demir

parmaklıklar gibi kuşatan yasakları olmasaydı, ekin tarlaları arasında dolaşmak gerçekten güzel olacaktı. Geceleri sevişen çiftlerin Tanrı'nın nimetlerini çiğnediklerini bilmeksizin açtıkları yollarla dolu esrarlı ekinler arasında koşmam yasaktı. Sopamı evlerin ön bahçelerini çevreleyen demir parmaklıklar arasına sokup gezdirdiğim gibi gezdiremezdim başaklar arasında. Kargalara kesekler atmam da yasaktı; çünkü onlar, mayısböceği kurtçuklarını yedikleri için gerekli kuşlardı. Bütün bunlardan başka, pazar giysilerimi, ayakkabılarımı gözetmem, hiç yoldan çıkmadan, geniş sırtıyla çoğu zaman güneşi örten babamın ardından gitmem gerekti. Babam arada bir durur, derin bir soluk alıp, "bakın Tanrı'nın yarattığı şu güzelliklere!" derdi. O zaman başımla evet deyip sevinçli görünmek zorundaydım. Babam emredince türkü de söylemek zorundaydım. En sevdiği türkü şuydu: "Yabanıl ormanlarda vurdum geyiği..."

Ferd'lerin çiftliğinde oynarken tarlalarda koşmaya alışmıştım. Öyle alabildiğine hızlı değil, yürür gibi. Vakit buldukça da koşardım. İnsanların kırlarda da ağır ağır yürümelerini bir türlü kavrayamıyordum. Otlar, çalılıklar arasında, rüzgârın ekin tarlaları üzerindeki ışıltılı dalgalarında gördüğüm hareketle hiç uyuşmuyordu bu. Kırlarda gezenlerden tiksiniyordum. Tarlaların, belirli yollarında dolaşılan büyük bahçelerle bir tutulduğu pazar günlerinden, dinlenmek amacıyla yapılan o yürüyüşlerden tiksiniyordum.

Kimi zaman kışla kurallarına bağlanmış bu doğa hayranlığını bir tavşan bozardı. Kaz adımlarımızın, çığırdığımız türkülerin gürültüsü, sıcaktan uyuklayan bir tavşanı ürkütür, hayvan korkuya kapılıp, saklandığı güvenli yerden fırlayıp yolumuzun ortasında kaçmaya başlardı. "Haha," diye bağırırdı babam, "haha, tavşan, bakın, tavşan kardeş..." Hemen ardına düşerdik tavşanın. Yakalamayı düşündüğümüz için değil,

kovalamak hoşumuza gittiği için. Tavşan, ardından gelenin bir devlet memuru olduğunu anlayınca, hemen yoldan çıkıp engin tarlaların kurtarıcılığına sığınırdı. O zaman babam hemen durur, beni sıkı sıkı tutar, büyük bir ciddilikle şöyle derdi: "Dur, tarlalara girmek yasaktır. Oğlumun suç işlemesine göz yumamam." Tavşan kurtulurdu, biz de gene ağır ağır yola düşerdik.

Birinde, böyle bir saldırıdan sonra annem: "Ama," dedi, "tavşan suç işliyor." Babam: "Biz hayvanları yargılamaya yetkili değiliz," diyerek annemin attığı taşı savuşturdu. Altta kalmak istemeyen annem gülümsedi. O zamanlar yenilikten sayılıp dilden düşürülmeyen beylik, psikolojik bir tümceyi yineledi: "Ya insanın içindeki hayvan?" Babam, "Bugün pazar," diyerek konuşmayı kesti, kendini Tanrı'nın güzelliklerine verdi yeniden. O zamanlar anlamını bilerek işittiğim, Almancada bulunması daha sonraları beni öfkelendiren, tiksindiren bir söz vardı: "Yetkili olmak." Tam dört yıl sonra, 1918 Kasım'ının puslu günlerinde, yakasına yapışılanların birçoğu, kekeleyerek, yetkili olmadıklarını bir özür gibi söylemişlerdi. Onlara inanılmıştı da.

Grandük ile konuklarının av alanı olduğu için tarlalardan yüksek bir tahta perdeyle ayrılan ormana girince babam derin derin solumamı söylerdi hep. Kesim yasağından ötürü varlığını korumuş, kayın ormanlarının açık yeşilinden kesin çizgilerle ayrılıveren kara, sık bir çamlık yüzündendi bu.

Pazar günleri orman çok canlıydı. Dört bir yanda Tirol türküleri çığırılırdı. Bu türküleri, babasının izniyle Münih'te kurtlarını dökmek için iki yarıyıl kalan genç bir üniversiteli kentimize sokmuş, moda etmişti. Akademisyenlerin gazinosundan sanatsever burjuvaların çarşamba toplantılarına kadar her yerde bu modaya uyuluyordu. Ormanda sevişenler

bile bu türkülerden "Özgür Mutluluk" adlısını bağıra bağıra söylüyorlardı. O sırada, ancak Grandük'ün vurmaya kıyabileceği sevimli alageyik sürüleri kaçışırdı. Bazen ak bir geyik görüldüğü olurdu. O zaman babam Hubertus söylencesini anlatırdı bana.

Orman çın çın öterdi. Çoğu köy türküleriydi söylenenlerin; müzikten hiç anlamayanlar bile söyleyebildiği için pek seviliyorlardı.

Burjuva ailelerin gençleri –babam kısaca "delikanlılar" derdi onlara– "Aşk kızıldır-Domates kızıl-Kızıldır sosyal demokratların boyunbağı" diyen türküyü söylüyorlardı. Arada bir ormandaki açıklıklardan birinde, bir küme ak giysili sporcu görünüp korkunç bir ciddilikle, "Dövüşe giden arkadaş, girdi istasyona!" diye haykırırken, kızıl bayrakçıkları rüzgârda şaklayan İşçi Bisiklet Kulübü üyeleri onları bastırır, ormanın hoşgörüsünü Enternasyonal doldururdu. Türküleri öfkeliydi, apayrıydı, ama hepsinin ortak bir amacı vardı: "Yeşil Avcı Büfesi." Mavi bazalt döşeli bir yolun kıyısındaki büfeyi bir orman korucusunun karısı işletiyordu.

Büfenin elma şarabıyla peyniri ünlüydü.

Herkes doğanın tadını çıkardıktan sonra, orada, kırmızı boyalı masalarda, bir elektrikli piyanonun gürültüsünde toplanırdı. "Seçkin kişiler" için ayrı bir yer vardı: Geyik boynuzlarıyla donatılmış loş bir oda. Taş baskı resimlerde ateş eden avcılar ya da gülünç taklalar atan tavşanlar. Babam burada sahanda yumurta ile yeşil salata ısmarlamayı âdet edinmişti. İçtiği elma şarabını, Münih birasının reklamını yapmaya çabalayan kartondan bir bardak altlığının üstüne koyardı.

Bir şişe maden suyu konurdu benim önüme de. Babam olağanüstü keyifli olursa, onun elma şarabından azıcık tadabilirdim.

• • •

Dışarıda, avluda, köy türküleri çığıran delikanlılar, alkolün etkisi arttıkça güfteleri açık saçık sözlerle değiştirirlerdi. Kızlarsa oyunbozanlık edilmiş gibi basarlardı yaygarayı. O arada elektrikli piyanodan bir denizci türküsü yükselirdi. Denizci olmak hevesi kursağında kalmış genç bir kimyager, maymun çevikliğiyle bir demir merdivene tırmanır, kâğıttan bir bayrakçığı sallayarak avludakilerin alkışları arasında üç kez "Hurra!" diye bağırırdı. Birkaç sarhoş ağlaşırdı.

Orman korucusunun karısı, tezgâhın arkasında dikilir, anacan bir gülümsemeyle o gün elma şarabı ile peynirden, elektrikli piyanodan sağladığı geliri hesaplardı. Oğlu bu ek kazançla orman işletmeciliği konusunda yükseköğrenim yapıyordu.

Yeşil Avcı'nın seçkinlere ayrılan odasında akademisyenlerin aileleri buluşurdu. Yargıç Galopp, sigara dumanıyla peynir kokusundan havası ağırlaşan bu odaya saat tam beşi on geçe girerdi. Boş zamanlarında kendinde türlü hastalıklar bulan, sonra kendini gene kendi yöntemleriyle iyileştiren bir adamdı. Ormanda değneğini koltuk altlarından geçirip sırtına yapıştırır, derin derin solurdu. On beş yıldan beri her gün Yeşil Avcı'ya gelip gidiyordu. Kesinlikle söylediğine göre bunun için kentin çıkışından sonra 3213 adım yürümesi gerekiyordu. Arada bir Dr. Brosius ona eşlik ederdi.

Bizim masamızda Eczacı J.'nin ailesine üç sandalye ayrılırdı. Bay J. pazar sabahları uyumayı pek sevdiği için çoğu zaman bizden sonra gelirlerdi. Karısının aşırı istekleri bir yardımcıya vereceği parayı bile esirgemesini gerektirdiğinden, geceleri geç vakitlere kadar tek başına çalışırdı. Ömrünün biricik uzun gezisinde, Garmisch'te bir otelde tanımıştı

kadını, güneyli güzelliğine öylesine vurulmuştu ki, kabul etmezse kendini öldüreceğini söyleyerek tehdit etmişti. İzabella, genç bir Avusturyalı subay olan son sevgilisi çekip gittiği için parasızlıktan kıvranıp duruyordu. Uysal uysal sevilen bir burjuvayı çekip çevirmenin olanakları yanında güvenilir bir gelir kaynağına, deneylerine dayanarak değer biçmek istedi. Düşünmesi için gerekli gördüğü süre boyunca yosmalığı ile eczacının aklını başından adamakıllı aldıktan sonra, geçmişini araştırmaması koşuluyla onunla evlenmeye razı oldu. Gerçekte geçmişi, aşırı içki düşkünü, kumar borçları yüzünden ordudan atılmış bir yüzbaşı olan babasının öfkesiyle, üzüntü çekmekten çökmüş Yahudi bir ananın hıçkırıklarıyla dolu baba evinden kaçmakla başlıyordu. Ardından dinç bekâr erkekler, yorgun kapitalistlerle olan ilişkileri geliyordu. Gerçi onlardan epey para almıştı İzabella, ama aşağılanmıştı da. Sonunda tek başlarına dolaşan yaşlı erkeklerin vakit geçirdiği büyük otellere postu serdi. Eczacının ortaya çıkması, yaldızlı görünüşünün altında sokağa düşme korkusunu büyüten bu yaşamdan kurtardı onu. Henüz genç, güzel olduğunu, üstelik sevişme konusunda bir burjuva kadına yetecek kadar yaşanmış bilgi edindiğini düşündü. Seçeceği erkeğe, güvenilir bir durumda, ahlaka dayalı bir dünya görüşü içinde, türlü değişikliklerle dolu bir evlilik yaşatabilirdi. Böyle bir evlilik, yaşlılığını burjuva rahatlığı içinde geçirmesini sağlamak anlamına geliyordu. Eczacının kararı bunları gerçekleştirdi. Eczacı, kendinin olacağını hayal bile etmediği böyle güzel, kıvrak bir kadını elinden kaçıracağı korkusuyla, onun geçmişini kurcalamaktan vazgeçti. İzabella ile oracıkta evlendi. Kadın ona bağlı kalmaya söz verdi, sözünü de tuttu. Yalnız bir konuda aldattı onu. Annesinin Yahudi olduğunu sakladı, İtalyan olduğunu söyledi. Kentimizde hiç kimse bunları bilmiyordu.

Herkes, karısının yüksek rütbeli bir subayla Güney İtalyalı bir hanımefendinin kızı olduğunu söyleyen, dürüstlüğüyle tanınmış eczacıya inandı. İtalya "Üçlü İttifak"taydı. Öte yandan eczacı, servetinin bir bölümünü gizlice ayırmış, bu parayı karısının getirdiğini yaymıştı. İzabella'nın Paris giysilerine, şapka modellerine, değerli taşlara, iyi yemeklere, soylu atlara dayanılmaz bir düşkünlüğü vardı. Bunlara büyük bir gönül rahatlığıyla para harcıyordu; çünkü eczacı ona tutkunluğunun körlüğüyle, kazancını olduğundan yüksek göstermişti. Bu yüzden, karısının giderlerini gece çalışarak karşılamaya uğraşıyor, bunu hiç sızlanmadan yapıyordu. Sanki geceleri, yalnız kendisinin olduğu duygusunu bozmadan kucaklayabildiği güzelliğin vergisini ödeyen bir gönüllüydü.

İzabella, bu mutlu evliliğin üçüncü yılında güç bir doğum yaptı. Kaygılar içinde baba olmanın sevinciyle çılgına dönen eczacı, karısına bundan sonra çocukları olmayacağına söz verdi. Çünkü onun böyle acı çekmesine bir daha katlanamazdı. O günden sonra İzabella bu yalınkat adama kadınca bir sevecenlikle bağlandı. Öyle ki, bütün kent eczacıya imreniyordu. Çocuğa Hilde adını verdiler, çünkü karısı ilk adının Hilde olduğunu, İzabella adını sonradan, ilginç görünmek için takındığını söylemişti. "Ben seni İzabella olarak sevdim," diye gülümsemişti eczacı. "Adın gene İzabella kalsın. Sonra başkaları da böyle biliyor. Ama çocuğumuzun adı Hilde olsun. Böylesi daha iyi."

Böylece eczacı, sevgilisinin maddesel yokluğunu hiç sezmediği erdenliğine bir daha gönülden inandı. Birkaç yıl sonra, geceleri yaptığı laboratuvar çalışmaları sırasında, sinirleri uyaran bir ilaç buldu: "Nervalux". İlacın satışı, karısının bütün isteklerini yerine getirmesini, kendisine de bir yardımcı tutmasını sağladı... Ne var ki, kadının kocasıyla gezilere

çıkmaktan kaçınması, otellerden tiksinmesi, Garmisch'i bile görmek istememesi dikkat çekiyordu.

• • •

Hilde'yi "Nervalux"ün bulunmasından kısa bir süre sonra incelemeye başladım. Gerçi onu uzun süredir tanıyordum, – eczacıyla babam pulculuk konusunda pek sıkı fıkıydılar, annelerimiz de görüşmeyi severdi– ama daha önceleri, Hilde'ye şimdi bakmaya başladığım gözle bakmamıştım.

Ferd'le şu "sır" üstüne konuşmamıza kadar Hilde benim gözümde, ailelerimiz pazar gezilerinde birlikte oldukları için kendisiyle oynamaya zorlandığım herhangi bir kızdı. Böylelerine arkadaşça davranmak, büyükler masada günün sorunları üstüne bağıra bağıra atıp tutarken onlarla ilgilenmek, yemekten sonra dışarı çıkarıp kovalamaca oynamak gerekir. Bir istekleri olursa hemen yerine getirilmeli, dilekleri her şey yapılmalı, çiçek toplamalı, çilek yıkamalı, ceviz silkmeli, ayakkabılarının bağcıkları çözülürse bağlanmalıdır. Hilde'nin ailesi "Yeşil Avcı"nın seçkin kişilere ayrılan odasına girince annemin uyarması ile ayağa kalkıp Hilde'nin mantosunu çıkarmasına yardım etmek zorundaydım. Daha sonra dışarı çıkmamıza izin verilirdi. "Güzel güzel oynayın." Babalarımız gülümserdi bize. Hilde salıncağa binerdi, benim de onu sallamam ya da bana atması için ona çam kozalağı toplamam gerekirdi. Ona öfke içinde katlanırdım, ondan tiksinirdim, tıpkı pazar günlerinden tiksindiğim gibi.

Bu durum, Hilde kendisine bisiklete binmeyi öğretmemi istediği zaman değişti. O sıralarda 14 yaşındaydı. Paskalya yortusunda kendisine bisiklet armağan etmişlerdi. Kasılarak: "Bir düşüneyim bakalım," dedim. Ama dileği gururumu ada-

makıllı okşamıştı. "Yeşil Avcı"dan eve dönerken Hilde babasından izin istedi bunun için. Eczacı gülerek razı oldu, oysa babam düşünceli görünüyordu. Bu, çabucak karar vermeme yetti. "Kimse bisiklete binmede yarışamaz benimle!" diye haykırdım. "Herkes söyler bunu, Ferd bile." Hilde gülümsedi. O da biliyordu bunu, beni bunun için seçmişti. Babam biraz da oğlunun üstünlüğü ile etkilenerek razı oldu.

Her akşam yemekten biraz sonra, ortalık kararıncaya kadar şosede Hilde'ye bisiklete binmeyi öğretiyordum.

Öğretmenlerde görülen bir çabayla kendimi bu işe verdim.

Ferd'le konuşmamız, beni şaşkına döndüren öbür yaşantılar hep bugünlere rastladı. Bunların en etkileyicisi Ferd'i öperken Hilde'yi düşünmüş olmamdı.

Onu gizlice incelemeye başladım.

Göğüsleri kabarmıştı bile.

Şosedeki uğraşımı Ferd'den titizlikle saklıyordum.

Birinde çiftlikten geç dönerek Hilde'yi beklettim. "Bu Ferd senin sevgilin galiba?" diyerek iğneledi beni.

Kızarıp bozardım, korktum ondan.

Ardından August gördü bizi. Ama ona elli fenik verip Ferd'e bir şey söylememesini sağladım. Güldü, istememişti; ama gene de cebine attı parayı. "Bu çokbilmiş kızdan kolla kendini," dedi. Enikonu heyecanlandım, çünkü büyüklerin arasındaki o anlaşılmaz sırra Hilde'yi kullanarak ulaşmayı umuyordum. Onların beni şaşkına çeviren dünyasını ancak bu sırrı öğrendikten sonra anlayabilirdim.

İnsanların neden böyle tiksinmeyle dolu olduklarını bilmek istiyordum artık.

Öte yandan Ferd'e bir açıklama yapma çabasındaydım.

Hilde seleye oturunca onu tutmak gerekiyordu. Selenin kenarlığını kavrıyordum, ellerimin tersi sert kaba etlerine değ-

yordu. Ardından hızlı hızlı koşuyordum, Hilde'nin mavi, kırmalı etekliği rüzgârdan yukarı doğru şişiyordu. Arada bir çoraplarının uzun konçlarından sonra etinin donuk aklığından bir şerit görünüyordu. Yoldaki çukurlardan geçerken göğüsleri sallanıyordu. Karşıdan esen rüzgârda gülen saçlarıydı gibi geliyordu bana. Çevreme bakamıyordum, yoksa düşerdi Hilde.

Hep kavak ağaçlarına kadar giderdik. Orada, bisikletten atlamayı bilmeyen Hilde'ye inmesi için koltuk altlarından tutarak yardım etmem gerekiyordu.

"Ay!" diye bağırıyordu Hilde. "Gıdıklıyorsun beni!"

Memelerinin küçük kabartılarını duyuyordum.

Hilde kavak ağacının arkasına oturuyordu. Tarlalar boştu. Kırmalı etekliği, yorgun bir yelpaze gibi iki yana düşüyordu. Bisikleti boşta gitmeye bırakmadığı için soluk soluğa kalıyordu.

Dikkat ettim, çoğu zaman aklı başında herkesin bisikletini kendi haline bıraktığı inişte bile beni yormak için pedalları özellikle çeviriyordu. Tıkanırcasına solumamdan pek hoşlanıyordu. Buna bakarak Hilde'nin beni beğendiğine karar verdim.

• • •

Yetişkinlerin çocuklar üstüne olan kanıları, onların "ilkelliğine" inanmak gibi kısır bir önyargıya dayanır. Çocukların düzenli, birleştirici düşünmeyi başardıklarını, belirli bir tasarıya göre belirli bir amaca adım adım ilerlediklerini, ölçüp biçtiklerini, bir iç mantıkları olduğunu, inceleyerek kararlar verdiklerini, artık "erden" olmadıklarını, tersine, kullandıkları yöntemler bakımından erginleşmiş sayılmaları gerektiğini akıllarının ucundan bile geçirmezler. Çocuğun "erdenliği",

yetişkinlerin sandığı gibi davranışlarını, duygularını, ahlakla allayıp pullamamasında, saklamamasında değil, tersine, bayağılıklarını, canavarlıklarını gizlemeden yapmasındadır. Yetişkinler kendi kötülüklerine güzel adlar vermeyi uygun görürler. Oysa çocuk, tutunacağı böyle bir dal olmadığı için güvenlikten yoksundur.

• • •

Belirli bir plana göre çalışıyordum. Planım şeytancaydı. Gene o günlerde, evli erkeklerle kadınlar arasında, son dersten sonra liseye uğrayıp aldıkları kızların çantalarını taşıyan büyük sınıflardaki oğlanlarla kızlar arasında bile, alışılmıştan apayrı ilişkiler olduğunu fark etmiştim. Benim bildiğim, kendini beğenmiş, gürültücü adamlar; kendilerini saydıran, başları yukarda, sert adımlarla yürüyen adamlar; belki yirmi kişinin üstü olan, karşılarında put gibi durulan subaylar; sınıflarda gözlerine girmek, aferinlerini almak için can atılan öğretmenler; kendilerine selam vermediğimiz zaman bizi pataklayan son sınıf öğrencileri; bütün bu güçlü kişiler, belirli kadınların önünde, duruşlarını, yüzlerini değiştiriyorlardı. Hareketlerindeki sertlik yitiyor, seslerindeki buyurucu ton uçup gidiyor, kadınlar kendilerine bir şey verince hemen teşekkür ediyor, bir çiçek koparmak, bir şemsiye açmak, tiyatroda bir yer bulmak, bir mektubu posta kutusuna atmak, bir çantayı taşımak gibi kadınların hoşuna gidecek şeyleri yapmak için tetikte bekliyorlardı. Öylesine değişiyorlardı ki, arada bir onların gerçekten iyiliksever olduklarına inanıyordum. Ama yalnızca âşıktılar...

Evlenmelerinin üstünden bir süre geçince yitiveren bu duruma âşık olmak deniyordu. Bu kimselerin karşılıksız bir şey

yaptıklarını düşünemiyordum. Kişiliklerindeki bu değişiklik için istedikleri bir şey olmalıydı. Bu, onların gerçek kişiliği olsaydı, başka insanlara da böyle davranmaları gerekmez miydi?

• • •

Ben de Hilde'ye âşık olmaya karar verdim, çünkü bunun "sır"rın çözümüne giden en iyi yol olduğunu düşünüyordum.

Hilde'nin ak leylakları sevdiğini çabucak fark ettim. Bahçemizden gizlice aşırdığım güzel bir leylak dalını eline tutuşturdum. Hilde çörek yemeyi korkunç seviyordu. Annemin ev giderleri için ayrılan parayı koyduğu çekmeceden 20 fenik çalıp Hilde'ye kocaman bir çörek aldım. Hilde'nin çok hoşuna giden bir kurşun dolmakalemim vardı. Ona armağan ettim. Piyano çalışmalarına götürdüğü çantası çok ağırdı. Çantasını taşıdım. Bisikletine fırıldak takmamı istedi. Fırıldağı taktım. Bisikletinin yatakları gıcırdıyordu. Yatakları yağladım. Kundurasına kum doldu. Kumu boşalttım.

İstediği her şeyi yaptım, o da daha çoğunu istedi.

Ama amacımı hiç unutmadım. Kesinlikle bilerek, adım adım ilerledim; çünkü benim sevmekle ilişiğim yoktu. Ben öğrenmek istiyordum.

Birinde babam, Hilde'ye küçük bir gül verdiğimi görünce parmağını sallayarak beni tehdit etti: "Hımm, seni küçük erkek seni..."

Bundan, tuttuğum yolun doğru olduğu sonucunu çıkardım.

Göze çarpmadan daha az kalmaya başladım çiftlikte. Bunu yalnız Ferd fark etti. Sesini çıkarmadı. Çoğu günlerini çiftlikte geçiren Leo'yu korumaya adadı kendini. Onu kıskanıyor, kolu Leo'nun boynunda ahırları dolaşırlarken ya da tarlalarda

koşarlarken: "Daha yavaş, Leo pek yorulmasın!" deyince şaşkınlıklarla dolu çocukluğumun en büyük acılarını çekiyordum. Oysa Ferd bana karşı hiç değişmemişti. Yalnız birinde, tayını ahıra çekerken dedi ki: "Git artık, vaktin geldi, Hilde bekler..." Dayak yemiş gibi gittim eve. Çünkü Ferd'e hayınlık ettiğimi biliyordum. Belki de Ferd sevdiğim tek insandı da ondan.

O akşam Hilde'yi beni büyük bir sabırsızlıkla beklerken buldum. "Bugün bisiklete binmek istemiyorum," dedi. "Annemle babam Savaş Balosu'na gittiler (Benimkiler de oradaydı). Bahçede oturalım. Hava ne kadar durgun." O sırada sevecenlikle tuttu elimi, soluğunu yüzümde duyuncaya kadar başını eğdi.

Gözleri biraz nemliydi, ağzı hafifçe aralanmıştı.

"Benimle bahçeye geleceksin, değil mi?" Gülümsüyordu.

Hilde'nin beni neden bahçeye götürmek istediğini düşünüyordum; bisikletinin lastiklerini mi şişirtecekti, yeni bir fırıldak mı yaptıracaktı, okul ödevlerine yardım etmemi mi isteyecekti, yok, yoksa..?

Annesiyle babası evde yoktu. Böyle bir günde neden bisiklete binmek istemiyordu?

Onunla bahçeye gittim.

Daha avluda kolumu kalçasına doladım, tıpkı akşamları parklarda dolaşan yetişkinlerin yaptığı gibi. Hilde tınmadı. Hiç konuşmuyorduk.

"Şimdi yanlış bir şey yapmak yok," diye düşünüyordum. "Yanlış bir şey yapmak yok! Sanki her şeyi biliyormuş gibi davranmalısın, dostça; âşıkmışsın gibi konuşmalısın."

"Ah, Hilde," dedim. "Nasıl da büyük bir akşam bu. Gökyüzünde bir tek bulut yok. İşte ilk yıldızlar beliriyor." (Yeğenimin, bahçede sözlüsüyle dolaşırken böyle dediğini işitmiş-

tim.) Sanki daha önceleri, o gün olduğu gibi yıldızlar olmamıştı gökyüzünde.

"Evet," dediğini işittim Hilde'nin. "Hava da ne kadar durgun."

"Bunu az önce de söylemiştin," diye düşündüm ama, "evet," dedim, "olağanüstü durgun..."

Bahçenin, tepelerinde boru öttüren çıplak çocuk heykelleri bulunan iki kızıl sütun arasındaki dövme demirden yapılmış kapısından girerken elim Hilde'nin göğüslerinin altındaydı.

"Artık yavaş konuşmalısın," diye düşündüm. "Sonra biraz dur, iç geçir."

Eczanenin bahçesi kentimizdeki en güzel bahçelerden biriydi.

Kara kapıdan başlayan, porsuk ağaçlarıyla, çardaklarla çevrili kar aklığında bir yol, tatlı kıvrımlarla, barok biçimde bir eğlence köşküne uzanıyordu. Köşkün penceresi yok denebilirdi. Heykellerinin çoğunun burnu ya da kulağı kopmuştu. Köşkün sağını solunu sık ağaççıklar kaplamıştı. Leylaklar, fındıklar, akdikenler. Orada bir de dişbudak vardı. Bir kızıl kayın, hepsini gölgeliyordu. Çok yaşlı bir ağaçtı. Köşkü yaptıran prensin bu ağacı sevgilisi için kendi eliyle diktiği anlatılırdı. Aslında eczane, kamulaştırılmadan önce 18. yüzyılda hüküm sürmüş bir prensin, yosmalığını yasallaştırmak için soyluluk verdiği bir hanımefendinin yazlık köşküydü. Hilde'nin ailesi, bahçenin düzenini koruma karşılığında bu köşkü kullanıyordu. Bahçe, Anıtlar Koruma Derneği'nindi. Bir tek ağacı bile kesilemezdi.

Köşkün yanında, kızıl kayının altındaki sıralardan birine gittik. Hilde başını hafifçe omuzuma dayamıştı, adımlarımız uygundu. Sıraya oturduk. Hava gerçekten çok durgundu. Yakındaki bir ambarın damında erkenden uykuya dalmış iki güvercinin gu-guları işitiliyordu.

"Hilde, annenle baban, benim bu akşam burada seninle olduğumu biliyorlar mı?" diye sordum.

"Elbette," dedi Hilde. "Annem babanla telefonda konuştu. Ben yatmaya gidinceye kadar bana arkadaşlık edip edemeyeceğini sordu."

"Babam ne dedi?"

"Oğlunun eğitimine güvenirmiş."

Hilde'nin yanında oturuyor, yumuşacık elini tutarak, bir işadamı, dükkânının iyi işletildiğine nasıl güveniyorsa, babamın da oğlunun eğitimine öyle güvendiğini düşünüyordum.

Oh, diye düşündüm, her şey olması gerektiği gibi. Bir sırada oturuyoruz. Fundalarla, kımıltısız ağaçlarla örtülüyüz. Kimse görmüyor bizi, solumamız bile belli belirsiz, çiçek kokuları geliyor. (Orada, çeşmenin yalağında beklemekten kokuşmuş suyun varlığını bilmezlikten geliyordum.)

Hilde arada bir titriyor ya da saçlarının telleri kulağımı kaşındırıyor. Gün batıyor, artık ilk yıldızlar görünüyor. Her şey uygun, yerli yerinde, şimdi Hilde'yi öpmem gerekiyor. Sonra ona şu "sır"rın ne olduğunu sorabilirim.

"Çoban Yıldızı!" diye seslendi Hilde, elini heyecanla gökyüzüne uzattı.

Yerimden sıçradım. "Evet, Çoban Yıldızı," diye homurdandım. "Ama belki de Venüs, Yunanlıların Afrodit dediği."

"Ne kadar bilgilisin," dedi Hilde, gözlerini kapayarak başını omuzuma dayadı.

Neyse ki düşmemesi için kolumla önceden sarmıştım Hilde'yi, başını sanki rastgelerek oluyormuş gibi yüzüme yaklaştırıp içini çekmeye başlayınca, ağzından çabucak öptüm, ama dudaklarım biraz da çenesine kaydı.

"Sen," diye mırıldandı Hilde, kollarını boynuma doladı. Kendini bana doğru çekerken birdenbire burnumun deliğin-

den öptü. Düşmememiz için olanca gücümü kullanmam gerekiyordu. Hilde fark etti bunu, çimlere uzanmamızı istedi.

Çimlere uzandık.

Hilde saçlarımı okşayarak sevgilisi olduğumu söylerken yanı başında yatıyordum. Beklemekten vazgeçip Hilde'yi öptüm. "Sır" artık pek uzaklarda değildi gibime geldi; çünkü elimi farkında olmadan Hilde'nin bana sıkı sıkı yapışmış dizlerine koymuştum. O da iki dizi arasına sıkıştırmıştı elimi.

Ansızın ağzını kulağıma yaklaştırarak fısıldadı: "Bunu annemize, babamıza söylemeyelim sakın."

"Büyüklere..." diye karşılık verdim.

"Evet, bir şey bilelim istemiyorlar," dediğini işittim Hilde'nin.

"Gene de öğrenirim ben!" Kibirli kibirli sırtüstü döndüm, sol elimle avuçladığım otları kopardım.

"Bu sırrı," dedim yüksek sesle, "bu sırrı yalnız yetişkinler biliyor, onun için dilediklerini yaptırıyorlar bize. İçleri kötülük dolu, hepsi de birbirinden tiksiniyor. Neden böyle tiksindiklerini biz niçin bilmeyelim?"

Hilde'yi unutmuştum. Yalnız "sır"rı düşünüyordum. Köşkün barok heykelleri alacakaranlıkta büyümüş gibiydiler. Bir ağaçkakan, bahçenin derinliklerinde yarı ölü bir dalı gagalıyordu.

Birdenbire Hilde'nin bana hafifçe dokunduğunu fark ettim. Çimlerin üstünde bana doğru döndüğünü, kırmalı etekliğinin belli belirsiz dalgalandığını işittim, ama Hilde'yi göremiyordum. Çünkü karanlık basmıştı. Eliyle omuzuma tutunarak kendini üstüme çekti. Kaskatı yatıyordum, çimleri sıkı sıkı avuçlamıştım. "Şimdi, şimdi..." "Şimdi"den başka bir şey düşünemiyordum.

Hilde kulağımın dibinde fısıldadı: "Ben biliyorum..."

Vücudum inmeliydi sanki. Yalnızca işitiyordum. "Heidelberg'te tıp öğrenimi yapan yeğenimi biliyorsun, o bana açıkladı bu sırrı. Hiç sıkılmadan konuştu benimle. Oysa söz böyle şeylerden açılınca odadan çıkarırlar bizi. Artık çocukların nereden geldiğini biliyorum. Bir erkekle bir kadın bir yatakta yattılar mı tamam, dokuz ay sonra çocuk geliyor."

Yavaşça sordum: "Çocukların bu sırla ne ilişkisi var?"

Hilde kıkırdadı: "Çocuklar bu sırdan doğuyor." Ama yeğeni, istenmezse çocuk olmayacağını da söylemişti ona. Evli kimseler her hafta yapıyorlarmış bunu, ama üçten çok çocukları olmuyormuş. Yalnız yoksul kimselerin çok çocuğu olurmuş. Onlar aptalmış çünkü.

"Anlat, anlat!" diye haykırdım Hilde'ye. Bana sarılmış, üstümde yatıyordu. Terliyordu, önce ağladığını sanmıştım.

"Evet, biliyor musun, birinde yeğenimle çimlere uzandık, şimdi olduğu gibi beni kollarına aldı – bak böyle... – eliyle bluzumu yavaşça araladı – (işte böyle – evet...) sonra elini daha öteye kaydırdı (işte oraya) – ağzını kulağıma yanaştırıp kulak mememi ısırdı" (ısırdım). Şimdiki gibi olmuş her şey, hiç acıtmadan, bütün vücuduna yayılan olağanüstü tatlı bir ürpermeyle... Sonra yeğeni, dizlerinden yukarısını okşarken, dikkatli olacağını, hiç korkmamasını söylemiş (Yeğeninin yaptığını söylediği şeyleri tıpatıp yapıyorum). "Sonra oramı avuçlayınca, o ayıp yerimi işte... evet... evet... sen... orası... burası... ah... evet..."

Beni üstüne çekti, etekliği açıldı. Artık gözüm bir şey görmez olmuştu, her şeyi unutmuştum. Hilde'nin adını, bahçeyi, eczaneyi. Yalnız oradaki, yeğeninin elini koyduğu yerdeki elim vardı. Yalnızca bir "el"dim, kimin eliydi bu, benim mi? Yeğeninin mi? Başkasının mı? "Anlat!" diye bağırdım. "Anlat!" Hilde'nin çok uzaklardan gelen sesini işittim:

"Ah... Elin ne güzel, bırak öylece dursun, bu daha güzel, ben kendi elimi..."

İçini çekiyordu. "Sır!" diye böğürdüm, "sır!" O anda babamı, annemi, Ferd'i, Leo'yu, August'u, Hilde'yi, bütün kenti, hepsini gördüm: "Sır!"

Hilde kollarını koynuma doladı. "Beni seviyor musun?"

"Sır!"

Büyük bir sevecenlikle yanağını yanağıma dayadı Hilde. "Hepsini bilmiyorum..."

"Hilde!" Bıraktım Hilde'yi. Yüzümü yere dayadım. Dişlerimle ısırdığım otların arasından bağırdım:

"Bilmiyor musun?"

"Hayır!" dedi Hilde doğrularak. "Yeğenim tam burasına gelince, babam akşam yemeği için çağırdı bizi..."

Uzun süre konuşmadan yattım. Hilde de yalan söylemişti bana. Bana sokulduğunu duydum. "Ama senin bilmen gerekir. Ne de olsa erkeksin. Göster bana." Kımıldamadım. Hilde üstüme oturdu. "Bana sen öğretesin isterim, sen benim sevgilimsin...", "Ah Hilde," diye yanıt verdim. "Ben de bilmiyorum. Ben de senden öğrenmek istemiştim." O zaman Hilde ellerini çırparak güldü. "Aptal, aptal!" Gülüyor, benimle eğleniyordu. "Palavracı, palavracı!" Sıçrayıp ayağa kalktım. Öfke içinde bağırdım: "Sen de bilmiyorsun!" bileğinden tuttum. "Ama sen erkek olacaksın, bunu yapman gerekecek. Ben öylece yatacağım yalnız, aptal, aptal, aptal!"

Elini kurtarıp çevremde dönerek dans etmeye başladı.

Bir bitkinlik çöküverdi üstüme. Sanki uykumu alamamışım gibi.

Hilde başımı tutup aşağıya, kendine doğru çekerek bağırdı:

"Ağustosta gelecek yeğenim. Hepsini öğreneceğim, ağustosta..."

"Ah," dedim, ağladığımı fark ettim. "O da bilmiyor. Kimse bir şey bilmiyor. Herkes yalan söylüyor..." Elini sıkmadan yürüdüm, bahçeden, avludan geçip kapıya vardım.

Hilde orada tuttu beni. Yırtık bir alaycılık gelmişti üstüne. "Ne dedin?" diye haykırdı. "Benim yeğenim bilmez miymiş? Bunun öğrenimini yapıyor o be! Beceremedin diye kıskançlıktan çatlıyorsun. Külotumu yırtmak gelir senin elinden yalnız..."

Sonra kapıyı kapadı. Merdivenleri koşarak çıkarken türkü söylediğini işittim. Eve gidiyordum. Hiç neden yokken, birdenbire topallamaya başladım.

Ay, kurşuni-mavi damların üzerinde bir yağ damlası gibiydi. Evlerin çoğunda piyano çalınıyordu. Arada bir de çello.

Hizmetçimiz Kathinka, sevgilisi olan kunduracı ile evimizin önünde duruyordu. Ben gelince kunduracı sanki Kathinka'yla ilişkisi yokmuş gibi caddeden aşağı doğru biraz uzaklaştı. Kathinka bana kapıyı açtı, her şeyin masada hazır beklediğini söyledi. Orada ne buldumsa yedim. Üç parça kızartılmış et, peynir, körpe hıyarla domates. Çatalsız, hepsini elimle. Küçük bir yumurta çırpacağını kutudaki hardala değdirdim. Birdenbire acı şeyler çekmişti canım. Sonra oturma odasından odama geçtim. Karanlıkta soyundum.

Çözüm

Ertesi sabah kalkmaktan kaçındım. Kathinka üç kez kapımı vurdu; ama yanıt vermedim. Okula gitmek istemiyordum; çünkü Ferd'le karşılaşmaktan korkuyordum. Ayrıca o gün verilmesi gereken bir matematik ödeviyle başım dertteydi. Artık ne kadar düşünürsem düşüneyim, aklıma bir tek matematik kuralı gelmiyordu. Hepsini unutmuştum.

Kathinka kapıyı üçüncü kez vurduktan sonra annemlerin yatak odasının kapısına gitti, beni uyandıramadığını bildirdi. Hemen sırtüstü yatarak bütün kaslarımı sertleştirdim, soluğumu tuttum. Bu, sıkıntılı durumlardan çoğu zaman hastalanarak sıyrıldığım için başvurduğum güvenilir bir düzendi. Benzim çabucak solar, alnım terlerdi. Birdenbire tutulan soluğun basıncı ile hızlanan yüreğimin düzensiz, sert vuruşları ateşimi yükseltirdi. Annem çok rahatsız uyuduğuma inansın diye, yatak çarşafını bozup kırmızı döşeğin yarısını ortaya çıkarır, yorganı savurur, yastıkları tortop ederdim. Annem odaya girince uyuyor gibi yapar, ancak elimi tutunca sıkıntılı sıkıntılı uyanırdım. Son gücümü de kullanarak soluğumu tutardım. Alnım ter içinde kalırdı. Annem elini alnıma koyunca hasta olduğuma kesinlikle inanırdı. Ona yalan söyler, bütün gece korkulu düşler, bağrışan kızıl adamlar gördüğümü anlatırdım. Annem, sıcak ölçeri koltuğuma sıkıştırdıktan sonra, nane kaynatmak için mutfağa giderdi. Hohlayarak, sürterek dereceyi yükseltebilmem için annemin yokluğu ge-

rekliydi. Civa 37.8'e çıkınca bırakırdım. Ardından midemde, göğsümde ya da boğazımda ağrılar olduğunu söylemeye sıra gelirdi. O sabah başımın ağrıdığını, göğsümün sancıdığını söyledim. Zorla aksırıp öksürerek hastalığımın belirtilerini tamamlamaya çabaladım. Ciğerlerimi öylesine yordum ki, saat ona doğru gerçekten öksürmeye başladım. Annem beni nemli çarşaflara sardı. Ihlamur içirdi, terlemem gerektiğini söyledi. Çabucak terledim. Öğleyin adamakıllı halsiz düştüm. Babam, aşırı üşüttüğüm için okula gidemediğimi, özrümün kabul edilmesini dilediğini gönül rahatlığıyla bir kâğıda yazdı. Kathinka bunu Brosius'un evine götürdü.

İstediğimi elde etmiştim: Sessizlik!

Tabii öğleyin ateşim düştü, öksürüğüm kesildi. Annem vaktinde aldığı önlemlerin karşılığını alıyordu. Hastalığı hemen başlangıcında önlediğini iddia etti. Canımın istediğini yiyebilirdim. Hafif salçalı dana külbastısı ile patates ezmesi. Bunları büyük bir iştahla yiyip bitirişim, anneme göre, iyileşmemin açık bir belirtisiydi. Arada bir annemin yakın ilgisine kavuşabilmek, dilediğim şeyleri yiyebilmek için de hastalanırdım. İki saat terleyerek elde ederdim bunları, çünkü anababaların ancak hastalanan çocuklara gerçekten iyi davrandıkları kanısındaydım. Çoğu zaman annem beni okşasın diye hastalanmışımdır.

Ama o gün tek istediğim yalnız kalmaktı. Hastalık, çocukların pek çoğu için yalnız kalabilmenin biricik yoludur; çünkü sağlıkları yerinde olduğu sürece büyüklerinin dediklerini yapmak zorundadırlar. Öğleyin yatağımdan çıkmadım. Annem dilediğim sessizliği sağlamıştı. Ceviz ağacının yağlı yağlı parlayan yaprakları pencereye sürtünüyordu. Ne yapmam gerektiğini düşünüyordum. Hilde'ye ilişkin tasarılarım suya düşmüştü. Onun sevilmekten başka amacı yoktu. Bu sır-

rı başka bir yoldan mı çözmem gerekiyordu? Keşke hayvanlarla birlikte Ferd'in yanında kalsaydım. Ferd'i izleyip onun yolundan şaşmasaydım. Hilde'nin önünde dün akşamki gibi rezil olmazdım. Gerçi Hilde'nin kaz kafalı olduğunu düşünerek kendimi avutuyordum. O da çoğu kızlar gibi pek bilgiç geçiniyordu ya, yeri gelince bomboş olduğu ortaya çıkıyordu. Ama bana palavracı demişti, erkekliğimden kuşkulanmıştı. Ondan öcümü almam gerekirdi. Bunun için sırrı Hilde'den önce, yeğeni gelmeden çözmekten başka yol yoktu...

Öte yandan, ilk denemem başarısızlığa uğradı diye bu sırrı çözmek için gösterdiğim çabalardan vazgeçmek yüreksizlik olurdu. Daha yakında, Latince dersinde, dikkatsizliğim yüzünden elli kez "Fortes fortuna adivut!" yazmak zorunda kalmamış mıydım! "Dünya cesurlarındır!" Dünya ise çözmeye çalıştığım sırdan başka neydi?

Taktiğim yanlıştı, biliyordum; ama amacım, çekiciliğinden hiçbir şey yitirmemişti. Üstelik buna Hilde'den öç alma tutkusu da eklenmişti.

Saat altıya doğru babam çıkageldi, yatağıma oturdu. Büyük bir coşkuyla savaş balosunu anlattı. Özellikle canlı tablolar pek güzelmiş: akbalık subayları, gönüllülerin kutsanması, Blücher'den Caub yakınlarında Ren'i geçiş. Sonra herkes sabahın dördüne kadar dans etmiş. Genç D. büyük ilgi toplamış. Rus Çarı gibi giyinmiş, Kraliçe Luise'i –peynir fabrikatörünün kızı– dansa kaldırmış.

Genç D. dediği bizim Kalmuk'tu. Çıkık elmacık kemiklerinden, kirli esmer, sivilceli yüzünden ötürü Kalmuk derdik ona. Babası kasaptı. Sarışın, güçlü, katı yürekli bir adamdı. Annesi Doğu Prusyalıydı. Bay D. oralarda kasap kalfalığı yaparken tanışmıştı onunla, parası için hemen evlenmişti. Kadın çirkindi, çok az konuşurdu. Art arda sekiz çocuk

doğurdu kasaba. Son çocuğunu doğurduğundan beri inmeliydi. Kalmuk görünüşte anasına, davranışlarında babasına benziyordu. Hayvanların, özellikle kedilerin canını yakmayı severdi. Art ayaklarını birbirine bağladığı kedileri üzerlerine su püskürterek kovalardı. Okulda orta son sınıftaydı. Yaşıtlarıyla dövüşmekten kaçınıp kendinden küçükleri gizli gizli patakladığı için pek sevilmezdi. Sık sık dövdüğü birkaç çocuğun –bunu bana kendileri söylemişti– ondan bir türlü ayrılamamaları garibime gidiyordu. Hep birlikte sapa, sık sazlarla, fundalıklarla çevrili göletlere gidip yıkanıyorlardı. Kalmuk, oralarda özellikle çırılçıplak soyundukları zaman onları dövüyor, sonra kendisini çok heyecanlandıran şeyler yapmaya zorluyordu. Bunları bana anlatan Papaz S.'nin oğlundan ne yaptıklarını öğrenmek istedim. Kimseye hiçbir şey söylememek için ant içtiklerini söyledi. Aralarında bir anlaşma varmış... Ama ağzımı sıkı tutabilirsem, yalnız bir kez onlarla birlikte gitmem yetermiş. Kalmuk aralarına yeni arkadaşlar katılmasına sevinirmiş. Daha şimdiden bütün sınıflardan 18 kişi olmuşlar. Çok önceleri Ferd'e açmıştım bunu. Ferd babasına sormuş, Binbaşı onlara katılmamızı yasak etmişti. Gene de oğlanların Kalmuk'la olan bu gizli ilişkileri yasak bir yemişti benim için. Özellikle Kalmuk'a katılan oğlanların sayısı arttıkça yasak yemiş daha çekici oluyordu. Ama oğlanların kimini korkutarak cep harçlıklarının bir parçasını aldığını öğrenince –babası ona harçlık vermediği için– onunla karşılaşmaktan kesinlikle kaçındım.

Öğleyin babam savaş balosunu anlatırken, bütün bunlar gene aklıma geldi. Sabahleyin iyileşip hemen Kalmuk'u arayıp bulmaya karar verdim, çünkü öğrenmek istediğim şeyleri o biliyordu gibime geldi. Akşamları, çiftlikten eve dönerken onu sık sık Polonyalı kızlarla birlikte görüyordum. Çoğu, sık

akdikenlerle yoldan gizlenen kum ocağında kızlar, Kalmuk kendilerini kuma yatırıp ekin saplarıyla bağlarken garip çığlıklar atarlardı. Sonra hep koşarak kaçardım oradan.

• • •

Ertesi akşam annemle babam, çabucak iyileştiğim için çok sevinçliydiler. Gönüllü olarak Kasap D.'den sucuk almaya gittim. Kalmuk, kan lekeli meşin önlüğünü takmış, dört yanı ak çinilerle kaplı dükkânda bekliyordu. Hayvan kesimine yardım etmesine izin verilmiyordu, ama öyleyken bu kanlı gömleği takmayı pek seviyordu. Kestiği sucuktan yarım kilo aldım. Oysa annem bana kan sucuğu ile karaciğer ısmarlamıştı. Bana bir kangal sucuk kesip verdi. Bıçağı sertçe çekerken parmak uçlarına, tırnaklarına bakıp titredim.

"Sana," diye fısıldadım sucuğu tartarken, "Sana bir şey sormak istiyorum." Kalmuk bana göz ucuyla baktı. Adamakıllı kızardım. Durumumu görünce başını sallayarak sucuğu sardı.

Bacaklarından sivri uçlu çengellerle asılı, kesilmiş iki dananın arasında duruyordum. Kahverengi, ak benekli postlarından süzülen kanlar, iplik iplik yere akıyordu. Başları alınmıştı. Kasap, tezgâhın arkasında küçük bir baltayla kemikleri kırıyor, ılık etleri parçalıyordu. Arada bir küçük bir parça sıçrıyor, hafif bir şaplamayla duvara yapışıp kalıyordu. Kalmuk ellerini yıkayıp bana doğru geldi. Önlüğünü kahverengi bir pantolonun üstüne takmıştı, ayakkabılarına kan sıçramıştı. Sucuğu koltuğuma sıkıştırdım, danaların önünde dikiliyordum. Kalmuk: "Beş dakikaya kadar dükkân kapanacak," dedi. "Dışarıda, savaş anıtının yanında bekle beni." "Evet," diye fısıldadım. "Çok önemli bir şey. Kimse duymamalı." O

zaman Kalmuk ağzı kulaklarına vararak sırıttı: "Ne istediğini biliyorum. Küçük S. geçenlerde ona sorduğun şeyi söyledi bana." "Hayır," dedim. "O değil, öğrenmek istediğim şey başka." "Dışarıda bekle öyleyse." Gidip anıtın yanında bekledim. Gene o anıtın önündeydim, gene ne yapacağımı bilmiyordum, çünkü Kalmuk'un kendisiyle yüzmeye gitmek istediğimi sandığını sezinlemiştim.

Beş dakika sonra Kalmuk geldi. Önlüğünü çıkarmamıştı daha. Beni anıtın arkasına götürdü. Orada bir sıra çam, caddeden görülmemize engel oluyordu. Kolunu boynuma dolayarak beni zorla bir sıraya oturttu, önlüğünden kan kokusu geldi burnuma. O sırada kolumu kavramış, tırnaklarını etime batırmıştı. "Bu işi Binbaşı'nın oğluyla yaptığını düşünürdüm hep. Ama benimle yaparsan sana daha çok şey öğretirim."

"Hayır," dedim. "Sizinle yüzmeye gitmek istemiyorum ben."

Yüzünü yüzüme öylesine yaklaştırdı ki, soluğundan kurtulmakta güçlük çekiyordum. Beni sıkı sıkı yakalayıp kendine çekmişti. Daha şimdiden saldırıyordu bana. Gene gömleğinin kokusunu duyarak kulağına fısıldadım: "Seni kum ocağında, Polonyalı kızlarla oynarken bir kez olsun görmek istiyorum."

Kalmuk gülerek bıraktı beni: "Sen buna oynamak mı diyorsun? Ben onları ..." Ayıp bir söz etti.

"Evet," dedim. "Öğrenmek istiyorum."

"Kendin mi yapmak istiyorsun? Ben sana kız bulurum."

"Hayır," diye fısıldadım. "Yalnızca görmek istiyorum..."

"Ya, demek böyle," dedi Kalmuk, ağır ağır arkaya yaslandı. Bir süre sonra: "İki marka olur bu iş," dediğini işittim, irkildim.

"Ayrıca bana da bir şey vermen gerek. Her şeyi hemen görüvereceğini mi sanıyorsun? İki mark karıya, bana bir mark yeter."

"Param yok," diye sızlandım. "Neden bunun için para vermek gereksin?"

"Kızlar bunu parasız da yapar mı sanıyorsun yoksa. Kazançları, namuslu kalmalarına yetmeyecek kadar az."

"Ya bunu sen yaparsan?"

"İki marka. Gene de ucuz sayılır, büyük kentlerde beş markını alırlar adamın."

"Bu yüzden mi oğlanları pataklayıp ceplerinden harçlıklarını alıyorsun?"

"Biraz da bu yüzden," dedi Kalmuk ayağa kalkarak. Hiç alınmamıştı. "Ne diyorsun? Paran var mı?"

"Bugün yok," diye kekeledim. "Peki," dedi Kalmuk, "cumaya kadar para bulabilirsen okulda buluşalım. Akşamüzeri kum ocağına gideriz. Orada görürsün istediğini." Sonra evlerine gitti. Evin ön yüzünde, yaldızlı büyük temel harflerle, "Elektrikli Kasap Dükkânı. Domuz Paçamız Eşsizdir" yazılıydı.

Sucuğu kaptığım gibi olanca hızımla eve koştum. Çok üzgündüm. Üç markı nereden bulacaktım? Altı ay cep harçlıklarımı biriktirmem gerekti. Kilden, yeşil elma kumbaramın içindekileri geçen noel armağanları için harcamıştım. Üç mark! Sır pahalıydı. Hilde'ye olan öcüm olanaklarıma sığmıyordu. Şimdiye kadar gerçeği öğrenmek için para gerektiğini bilmiyordum.

Anneme sucuğu verirken, ciğerle kan sucuğu almışım gibi yalan söyledim. Paranın üstünü mutfaktaki çekmecesine koyduğunu gördüm. Çekmeceyi kilitlemedi. Bakır, nikel ufaklıkların arasında bir üç marklık parıldıyordu. Sonra akşam yemeğini yedik. Hep o üç marklığı düşünüyordum. Arada bir annemin yüzüne bakınca kızarıyordum.

Yemekten sonra yorgun olduğumu söyledim. Babam bunu pek olağan karşıladı, çünkü hastalıktan yeni kalkmıştım.

Yatağımda iki saat uyumadan bekledim. Annemle babamın yatak odalarında konuştuklarını, babamın battaniyeyi silker gibi serdiğini işitinceye kadar. On beş dakika sonra babamın horladığını işittim.

Kalktım. Yavaş yavaş, dakikalarca süren hareketlerle kapımı açıp kapadım. Aralıkta geceliklerimle öylece durdum. Ay ışığı vardı. Ceviz dallarının ürkünç gölgeleri pencereye düşüyordu. Sürünüyordum. Odamdan mutfağa on dakikada ulaştım. Yemek odasındaki saat vurmaya başlayınca kendimi yitirdim. Neyse ki gürültüme kimse gelmedi. Damda iki kedi bağrışıyordu. Mutfak kapısı açık duruyordu. Bir de pencere. Hava akımından geceliğim dalgalandı. Masa, donuk ay ışığında ortada duruyordu. Masanın yanına gelince cesaretimi topladım. Çekmece kolay açıldı. Ufaklıkların arasındaki üç marklığı kaparcasına alırken birkaç on feniklik tıngırdadı. Koşarak odama döndüm. Para avucumdaydı, elim terliyordu. Parayı okul çantamdaki Alman Tarihi Kılavuzu'nun yaprakları arasına sakladım.

Sonra uyudum.

Ertesi sabah okulda, Kalmuk'a işaret ettim. Üç marklığı gösterince başını salladı, "İyi," dedi, "cumaya, saat altıda, kavağın altında." Bu, Hilde'nin sevdiği kavaktı.

• • •

O cuma çiftliğe, Ferd'e gittim. Leo da oradaydı. August süthanede çalışıyordu. Ferd, pantolonunun apış arası deriden, yeni bir binici giysisi almıştı. Ata binip dolaşmak istiyordu, ama Leo'nun ateşi vardı. Onun için içeride kaldık. Binbaşı, Dr. Hoffmann'la birlikte çalışma odasında oturuyordu. Zorlu bir tartışmaya tutuşmuşlardı. Bir ara savaş sözcüğü çalındı kulağıma, artık savaş beni ilgilendirmiyordu. Saat beşte,

sözde evde konuk beklediğimizi söyleyip kalktım. Ferd beni avlu kapısına kadar geçirdi. Dedi ki: "Leo yakında ölecek, dün gene kan geldi." Elini sıktım, öbür elimle cebimdeki üç marklığı sıkı sıkı tutuyordum.

"Neden ağlıyorsun?" dedi Ferd.

"Ah, Leo ölecek ondan," diye yalan söyledim. Gerçekte kıskançlıktan bunalıyordum. Leo'yu, Ferd'i, Leo'nun yaklaşan, Ferd'i ona daha çok bağlayan ölümünü, Ferd'in binici giysilerini, tayını, babasını; hepsini kıskanıyordum.

Ferd, sevecenlikle boynuma doladı kolunu. Bana biraz daha yoldaşlık etti, mendiliyle yanaklarımdaki gözyaşlarını sildi. "Git hadi," dedi. "Neden ağladığını biliyorum. Sözünü tutmadığın için sana kırgın değilim. Sen benden daha meraklısın, onun için daha çok ağlayacaksın..."

"Ferd," dedim, "sana her şeyi söylemek istiyorum." Ama başını salladı Ferd:

"Bunun yararı olmaz sana," dedi. "Sen böyle de olsan benim arkadaşımsın."

"Ferd!" Elini okşamak istedim, ama üç marklığı elimden bırakmaya cesaret edemiyordum.

Paraya dokunup, soğuk yüzeylerini parmak aralarıma sürtüp dururken Ferd'in sözleri sevinçli bir nakarat gibi kafamda yankılanıyordu: "Böyle de olsan sen benim arkadaşımsın."

Ferd'e sordum: "Üstünde para var mı?"

"Evet," dedi Ferd. "Ödünç mü istiyorsun?"

"Hayır, para boz bana."

"Ne kadar?"

"Üç mark."

Cebinden mavi, meşin bir kese çıkarıp avucuma üç tane birer marklık saydı. Üç marklığımı ona verdim. O sırada bir daha hırsızlık etmemeyi düşündüm. Sonra ayrıldık.

Ferd gözden yitene kadar ardıma baka baka kente giden yolu tuttum. Sonra sapacağım yola koştum. Kavağın yanına geldiğimde Kalmuk beni bekleyip duruyordu.

"Parayı getirdin mi?"

Cebimdeki birer marklıkları şıkırdattım.

"Ver bakalım!"

Geri çekildim.

"Hemen mi istiyorsun? Ama bir şey görmedim daha!"

"Güçlük çıkarma! Ver parayı!" Kolumu yakaladı.

"Kız nerede peki? Önce kızı göreyim!"

Kalmuk beni bir akçalının yanına götürdü. Birkaç dalı araladı. Aşağıda, kum ocağında, kahverengi bir oyukta Polonyalı işçi kızlardan biri oturuyordu. Çok şişmandı, çiçekli basmadan mavi bir bluz giymişti. "İşte kız," diye fısıldadı Kalmuk, "yolludur..."

"Benim gözetleyeceğimi biliyor mu?"

"Hayır, her şey bitinceye kadar burada hiç kımıldamadan sessizce oturacaksın."

"Ne kadar sürer?"

"Üç dakika."

"Ne?! Üç dakika mı?!" diye fısıldadım. "Bütün bu sır üç dakika ha..."

"Ver bakalım parayı artık!" Kalmuk cebime saldırdı. Kuşku içinde savundum kendimi.

Boğuşuyorduk. Kalmuk çalılar yüzünden gücünü kullanamıyordu. Kalçalarına da iki yumruk patlatmıştım üstelik.

"Neden vermiyorsun parayı?" Bu kez daha az sertlikle sormuştu.

"Önce göreyim," dedim soluk soluğa, "sonra veririm."

"Olmaz." Kalmuk geri çekildi, suratını astı. Dikenli dalların arasına çömeldim. Bir aralıktan Polin'i görüyordum.

Uzun konçlu çizmeler giymişti. Can sıkıntısından burnunu karıştırıyordu. Öbür elinde bir civanperçemi vardı. Çiçeği göğsüne iliştirdi. Sonra kırık bir tarakla saçlarını düzeltmeye başladı.

"Nasıl? Parayı veriyor musun?"

"Evet," dedim. "Ama bu işi gerçekten büyükler gibi yapabilecek mi?"

"Elbette," diye sırıttı Kalmuk, "bu bakımdan hepsi birdir."

"Gerçek sır mı olacak bu?"

"Kendin yapmak ister misin?"

"Hayır, hayır yapmak istemiyorum, yalnızca görmek istiyorum."

Kalmuk güldü. "Hiç mi bilmiyorsun bu işi?"

Başımı salladım. Kalmuk bana arkadaşça eğildi. "Anladım, kızına göstermek için her şeyi adamakıllı görmek istiyorsun." "Evet," diye yalan söyledim. "Peki," dedi Kalmuk, "benimle bir kez yüzmeye geleceğine söz ver, sana her şeyi hiç eksiksiz gösteririm."

Söz verdim. Ayağa kalktı. "Ama parayı önceden almam gerekiyor." Ona iki mark uzattım. İyice baktı, sonra: "Ya benim bir markını ne olacak?"

"Onu sonra vereceğim."

"Bana güvenmiyor musun?"

"Güveniyorum," dedim. "Ama gerçek sırrı görebilecek miyim bakalım..."

"Sır mı?" Elinde olmadan güldü Kalmuk. "Amma da gülünç deyimlerin var ha."

Dalların arasında kımıltısız oturuyordum. "Peki, öyleyse, bu işi yapabileceğime inanmıyorsan parayı sonra verirsin." "Gerçek sır olursa," diye karşılık verdim. "Ondan kuşkun olmasın!" dedi Karmuk, usulca çalıların arasından çıktı.

Polin'e bakıyordum. Kalmuk gelip karşısında durunca oturduğu yerde bluzunun düğmelerini çözmeye başladı. Kalmuk verdiğim parayı avucunda tutuyordu. Onun yanına oturdu. Kız sırtüstü yattı. O zaman Kalmuk iki markı ona verdi. Kız, parayı örme bir keseye koydu. Kalmuk pantolonunu sıyırdı. Hiç konuşmuyorlardı. Dalların arasından bakıyordum. Kız birdenbire gülmeye başladı. Kalmuk'u kendine çekti, ona sıkı sıkı sarıldı. O sırada bacaklarını da ayırmıştı. Kalmuk kızın başını tuttu, kuma bastırdı. Kızın üstünde çalkalanıp duruyordu, belden aşağısının çıplak olduğunu gördüm. Güreşiyorlarmış gibi yapıyorlardı.

Çalıların arasında oturmuş düşünüyordum. Bu sır ne zaman çözülecekti? Kalmuk da beni aldatmıştı anlaşılan.

Artık heyecanım yatışmıştı. Gördüklerime ilgi de duymuyordum, çünkü yaptıkları can sıkıcı bir güreşe benziyordu.

Bende kalan bir markı Kalmuk'a vermemeye karar verdim.

O anda bir çığlık işittim, sanki bir kuş vurulmuş düşüyordu. Polin'di bu, çıplak bacaklarını Kalmuk'a dolamıştı, Kalmuk'un saçlarını avuçlamış çekiştiriyordu. Elleri kumda eğriler çiziyordu, doğrulacak gibi yapıyordu, bir ara yüzü öyle güzeldi ki... Korkunç bir yardımsızlık içinde inliyordu. Gördüm...

Çığlık yeniden yükseldi. Pek dokunaklıydı bu kez, Kalmuk Polin'i koltuk altlarından kavramış kaldırıp kaldırıp yere vuruyordu. Yarı çıplak iki vücudun kumda kıvrandığını, birbirine kenetlendiğini görüyordum. Kenetlenmişlerdi, ama birbirine karşı koyuyorlardı. Sanki birbirini boğmak istiyorlardı. Bağrışıyorlardı. Birbirini öldürmek istiyorlardı!..

Birdenbire ben de yardım çağırmaya başladım... "Hiii ahhhh!" diye bağırıyordum. Tıpkı Kalmuk'la boğuşurken

Polin'in bağırdığı gibi. Hiiii ahhhhh!.. Sırrın çözümünü görüyor, yardım çağırıyordum. Korkmuştum. Biri ölebilirdi...

Aşağıda, kum ocağındakiler sıçrayıp doğruldular. Polin yarı çıplak, üstü başı dağınık, arkasında Kalmuk, pantolonu ayaklarının üstüne kat kat yığılmış. Hiiii ahhh! Sıçrayıp çıktım çalılıktan. Çarptığım dallardan bir kuş yuvası düştü yere. Tarlada koşuyordum. Önümde kahverengi, pulluk izinden bir yol. "Sır!" diye bağırıyordu kafamda bir ses: "Sır! Birbirini öldürecekler!.." Çılgına dönmüştüm. Polin'e yardım getirmek için koşuyordum. Hiii ahhh!.. Bu çığlık kulaklarımda çınlayıp duruyordu. "Sır ölüm" diye düşünüyordum. "Birbirlerinden tiksiniyorlar o sırada..." Bütün insanları bu kötü sırdan kurtarmam gerekmiş gibi koşuyordum. Çiftliğe doğru koşuyordum. Ferd'e, Leo'ya, August'a, Binbaşı'ya, taylara, hepsine erişmek istiyordum.

"Boğuyorlar birbirini!" diye bağırmak istiyordum. "Yardım istiyorlar."

Çiftlik göründüğü sırada Kalmuk'un cebimdeki bir marklığını fark ettim. Mendilimin arasına sıkışmıştı. Yeşil bir çavdar tarlasına girip sindim. Kalmuk'u ele verdiğimi kavramıştım. Babama gidip olanları anlatırsa, babam beni tutar, cebimdeki markı bulursa –nasıl olur da benim bir markım olurdu– her şey ortaya çıkar, hırsızlığım, neden hırsızlık yaptığım. Kalmuk da yalan söyleyebilirdi. Onu kum ocağına gitmek için kandırdığımı, parayı benim verdiğimi, gerçek suçlu olduğumu söyleyebilirdi. Kızcağız benim param yüzünden öyle acı acı bağırıp yardım istemek zorunda kalmıştı.

Babamın Kalmuk'a inanacağı kesindi; çünkü Kalmuk daha yakında, savaş balosunda Çar'ı canlandırmıştı.

Çevreme bakınınca Kalmuk'u olanca hızıyla kente doğru koşarken gördüm. Polin'in enli gövdesi çiftliğe doğru gidiyordu. Olduğundan daha iri görünüyordu akşamüzeri.

Kalmuk'a yetişmeliydim, yolunu kesmeliydim. Eve ondan önce varmalıydım. Kapının önünde durup içeri girmesine engel olmalıydım. Bütün bunlar boşa giderse bir markı verirdim ona, yeter ki sussundu. Sırrı bildiğimi kimse bilmemeliydi. Hiç kimse, ben kendim bile unutmak istiyordum bildiğimi, anılarımı kusmak istiyordum. Dünyanın en aşağılık suçuna tanık olduğum kanısındaydım. Kalmuk ele verirse öldürürlerdi beni, kuşkusuz inanıyordum buna. Gerçekte bütün suç benimdi, bu cezayı hak etmiştim.

Kalmuk en az bir kilometre ilerimdeydi. İyi bir koşucu değildi, ama bizim eve kadar ona yetişilecek gibi de görünmüyordu. Sarı kıvrımlar yaparak kente uzanan toprak yolu bırakıp tarlalardan, ekinlerin içinden koşsam, bahçelerin başladığı yerde gene yola çıksam belki de Kalmuk'a vaktinde yetişmeyi umabilirdim. Koştum. Tarlalara akşamın ilk sisi çöküyordu. Saplar, yapraklar yavaş yavaş nemleniyordu. Çalılıkları, uyuklayan kuşların hafif bağırışları örtmüştü. Kırlangıçlar sessiz göletlere hızlı dalışlar yapıyor, göletlerden su sineği, sivrisinek bulutçukları kalkıyordu. Patatesler çiçeğe durmuştu. Bir adam boyu uzamış, koçanlarından atkuyruğunu andıran körpe, etsi, ak püsküller sarkan mısırlar arasında, geniş bir tarlada ilerlerken görüş alanım kapandı. Artık Kalmuk'u göremiyordum. Mısır sapları arasında tökezledim. Yeşil-tatlı bir koku içimi bayıltıyordu. Yapraklar yüzüme çarptıkça yanaklarım ince ince kesilmişti; düştüm, ellerimle yere dayanarak doğruldum, yönümü şaşırdım, bu mısır ormanının kargaşasında önceden tasarladığım her şey altüst oldu. Kendimi dışarı attığım zaman Kalmuk gözden yitmiş-

ti. Yanaklarım kanıyordu. Durmaktan korktuğum için gene koşuyordum.

Bittim, diyordum kendi kendime, sırrı gördüm, beni tutuklayacaklar. Babam beni evden kovacak, beni parmakla gösterecekler, beni zincire vuracaklar, çünkü ben gizlemeye çalıştıkları bir şeye dokundum.

Yorgunluktan bitkin, koşarak caddelerden geçiyordum. Kalmuk'a yetişmekten vazgeçmiştim. Şimdi babamın yanında olmalıydı. Geri dönüp tarlalarda mı saklanmalıydım? Kendimi öldürmeli miydim? Bunları başaramayacak kadar yorgundum.

Evde beni bekleyen şeyleri biliyordum, ama gene de eve doğru koştum. Hiçbir şey kum ocağının yanındaki çalıların altında yaşadığım son birkaç dakikadan daha korkunç olamazdı. Bütün caddelerde küme küme insanlar vardı. Öfkeli öfkeli konuşuyorlardı. Yüzleri kızarmıştı, yumruklarını sallıyorlardı. Arada bir bana rastlıyordu bakışları: Kızgın, hınçlı. "Ah," dedim kendi kendime, "çoktan öğrenmişler her şeyi. Kalmuk hepsini anlatmış onlara." Başımı omuzlarımın arasına gömdüm, tabanları yağladım. Biri bana vuracaksa, babam vursun daha iyi.

Pazar yerinden dörtnala geçerken gözüm Kasap D.'nin dükkânına ilişti. Kalmuk ak önlüğünü kuşanmış, tezgâhın arkasında sucuk kesiyordu. Ama Kasap D. dükkânın önündeki kızıl kumtaşından merdivende, büyük bir kalabalıkla kuşatılmış duruyordu. Bağrışıyorlardı, en çok kasap bağırıyordu. Bir ağacın arkasında durdum. Son gücümü toplayarak düşündüm: "Kalmuk beni ele verdi, belki de olanları yalan yanlış anlattı, sanki onun yaptığını ben yapmışım gibi. Ama babama hiçbir şey söylemiş olamaz, korkağın biridir çünkü. Bütün kent olanları duyarsa babam da duyar, diye düşünmüştür.

Benden önce eve varmış olamaz. Yoksa babam ben gelinceye kadar alıkoyardı onu." Çünkü babam gerçekten adil adamdı...

Bütün evlerin önünde insanlar toplanmış, öfkeli öfkeli konuşuyorlardı. Yıllardır birbirinden tiksinmiş komşular bile karşılıklı konuşuyorlardı. Benim sırlarını öğrenmem hepsini çok korkutmuş olsa gerekti.

Benim için tek kurtuluş yolu vardı: Eve koşmak, babamın ayaklarına kapanıp ona her şeyi apaçık söylemek. Babam gerçekten sayılan, sevilen adamdır. Beni bağışlarsa, kimse bana dokunamaz. Babamın ayaklarına kapanıp yalvarmak istiyordum: "Bağışla beni baba, yalnızca öğrenmek istedim... Bağışla beni, yanıldım. İnsanların o sırada birbirlerini öldürdüklerini bilmiyordum..." Sonra elini bana doğru biraz uzatırsa ona gördüklerimin hepsini unutacağıma, eskiden olduğum gibi uslu, sevecen olacağıma, düşüncesizlik etmeyeceğime, hep çocuk kalacağıma ant içecektim. Babam beni bağışlarsa hep çocuk kalmaya seve seve katlanırdım.

Umut, ateş kuru otları sarar gibi büyüyüverdi içimde. Pazar yerinden bizim sokağa koştum. İnsanlar her yerde toplanmışlar, benim suçumu konuşuyorlardı. "Koş!" diye bağırıyordum içimden, "koş, yoksa iş işten geçecek!" Ruhumu kurtarmam gerekiyormuş gibi koşuyordum. Bahçe kapısından yel gibi girdim, merdivenleri bir çırpıda çıktım, girişte durakladım. Korkunç boştu içerisi, mumyalanmış bir baykuşun pençelerinden donuk bir ışık yayılıyordu. O sırada babamın sesini işittim odasından. Telefonla konuşuyordu. Ne dediğini anlamadım, çünkü çok bağırıyordu. "Çok geç," diye düşündüm. "Ona telefon ettiler..." Şemsiyeliğin yanına yığıldım, başıma gelecekleri bekledim. Telefonun alıcısı sertçe yerine kondu ansızın. Kapının ardında üç sert adım sesi. Kapı açıldı, eşikte babam göründü. Yanakları buruşmuş, bıyıkları çekil-

miş, ceketi iki yana dalgalanarak. Yüzü bir haykırış gibiydi... "Baba!" diye inledim. "Baba!" Ellerimle ensemi kapattım. Bana vuracağını düşünüyordum. Babam bana vuracaktı... Birden elimde olmadan, yakarmaya başladım: "Ulu Tanrım, sen bize yardım et..."

Babam tutup kaldırdı beni, dizlerim tutmuyordu. Acınası bir paçavra yığınıydım, bitmiştim. Babam beni sarsarak korkunç bir sesle bağırdı: "Avusturya veliahtı vuruldu!.."

Ellerinde asılı duruyordum. Kekeleyerek sordum: "Kim vuruldu?.."

"Avusturya veliahtı. Bugün öğleyin, saat birde. Saraybosna'da..."

"Allaha şükür!" dedim, derin bir soluk aldım. Sevinçten kanımın dalga dalga damarlarıma yayıldığını duydum.

Babam çoktan bırakmıştı beni. Sendeleyerek merdivenleri indi. Olayı, ceviz ağacının altında Hugo v. Hofmannstahl'ı okuyan anneme duyurmaya gitti.

"Saraybosna..." Gülümsüyordum. "Saraybosna..."

Mutfağa gittim, ellerimi sabunlayarak yıkadım.

Gaston

Sarajevo suikastı beni büyüklerin dikkatinden kurtardı. Kalmuk bile bir markını almaya gelmedi. Babası birahanede, arkadaşlarıyla politik durumu tartışıp durduğu için boş vakitlerinde dükkânda kalmak zorundaydı. Birdenbire Avusturya'da herkesin kardeşleri, yakınları çıktı ortaya. Birahanenin iş bilir sahibi kapıya bayrak asmayı da unutmamıştı. Çakırkeyif olan adamlar türküler çığırıyor, bağrışıyor, Avusturya'ya verilen sözün tutulması gerektiğini söylüyorlardı. Ferd'e verdiğim sözden döndüğüm için ben de onlar gibi düşünüyordum. Ben de Avusturya'dan yanaydım.

Sırrı unutmaya karar verdim. Ferd haklıydı. Bunun için üzülmeye değmezdi. Çirkin, kötü bir şeydi bu. Hiçbir zaman yetişkin olmayacağıma çocukça bir coşkunlukla ant içtim. O iğrenç günün gözle görülen son anısını da kesinlikle ortadan kaldırdım. Ertesi pazar kilisedeki törende, o bir marklığı sadaka kesesine attım. Özel iç hizmetler için yardım toplanıyordu.

Sonra Ferd'e sırrı gözlerimle gördüğümü söyledim. Artık daha mutlu olup olmadığımı sordu. "Hayır," dedim. "Merak etmek daha güzeldi." Bu konunun üstünde bir daha durmadık. Gene onun yakın arkadaşı oldum. Artık Leo'yu kıskanmıyordum. Sırrı unuttum. Gene tasalanmadan, kıskanmadan yaşayabildiğim çiftlikte çirkin bir düş gibi yitti. O akşam babam olanları öğrenip beni dövseydi, kum ocağında gördüklerimin etkisinden hiç kurtulamazdım. Çocukların, cezalan-

dırılmadıkları zaman kötülüğü unutabileceklerini bilenler, bende olan bu hızlı değişimi anlarlar. Cezalandırılmamak tek başına her şeyi düzeltebilir. Sağlıklı bir vücudun hastalığı alt etmesi gibi.

Artık her gün çiftlikteydim, Leo oturma odasında süt içerek ödevlerimizi yaparken, Ferd'le birlikte atla dolaşıyorduk.

Hilde, karşılaştığımız zaman bana alaylı alaylı bakıyordu; ama bu da bana pek dokunmuyordu. Onun başına gelecekleri biliyordum, öcüm alınmış gibi geliyordu bana.

Binbaşı aşırı öfkeliydi o günlerde. Çoğu zaman odasına kapanıp mektuplar yazıyordu. Berlin'e yaptığı yolculuktan suskun, karamsar dönmüştü. Ertesi gün Ferd, o gece babasının vasiyetnamesini hazırladığını bana gizlice söyledi. Buna inandım, çünkü akşam yemeklerinde babam Avusturya'nın olanlara göz yumamayacağını söylüyordu. Annem ona gülüyor, insanların savaş çıkaramayacak kadar geliştiklerini öne sürüyordu. Babam başını sallıyordu. Ona göre hiçbir şey insanları doğru yola, Tanrı'ya döndürülebilmek için savaştan daha gerekli değildi. Annem bunu yalnızca sanatın başarabileceğini savunuyordu. "Ah, sanat," diyordu babam, "sanat yalnız seçkin kimseler içindir. Yığınlar, varlıklarının nedenini acılı yollarda kavrayabilir." "Sonra," diye ekliyordu, "iş bir savaşa varırsa biz kazanırız, çünkü en iyi ordu bizimki. En iyi önder, başkalarınınkiyle karşılaştırılırsa, en iyi ahlak da bizimki. Fransa'da doğumların azlığını ele al. Bu pek çok gerçeği dile getirir!" –Bir heykel gibi doğrularak– "Tanrı elbette bize yardım edecek. Çünkü ilk kurşunu onlar attı," diyordu.

Annem gülümsüyor, sesini çıkarmadan Hugo v. Hofmannstahl'ı okumak için salona geçiyordu. Babam meslektaşlarıyla savaşın belirtileri üstüne tartışmak için birahanedeki masasına koşuyordu.

O günlerde Binbaşı, Dr. Hoffmann'la bitmeyen bir kavgaya tutuşmuştu. Dr. Hoffmann'a göre bir savaş başlarsa bütün çarklar duracaktı. İşçiler, özellikle de işçilerin önderleri, bütün saldırıları baltalayacaktı. Savaş gibi bir ortaçağ kurumunu düşünmek bile anlamsızdı. Partinin programı savaşı yasaklıyordu. "Ya bize saldırırlarsa?" diye haykırıyordu Binbaşı. Hoffmann olanca ağırbaşlılığını takınarak koca gövdesiyle ayağa kalkıyor, bunun başka bir şey olduğunu, herkesin hep birlikte yurdunu savunacağını söylüyordu. "Öyleyse bize saldırırlar, siz de aranızda bölünürsünüz..." Hoffmann gene gülümsüyordu. "Enternasyonal'i unutuyorsunuz. Fransa'daki, bütün ülkelerdeki kardeşlerimiz bize saldırılmasına önceden engel olmayı bileceklerdir, tıpkı bizim onlara yapılacak saldırı planlarını altüst edeceğimiz gibi." Karşısında dünyanın en tatlı şakası yapılmış gibi gülüyordu Binbaşı. Hoffmann korkunç öfkeleniyordu. Gümüş topuzlu değneğini çalımlı çalımlı boşluğa sallayarak, Binbaşı'nın artık işin tadını kaçırdığını, haklı çıkmak için savaşı bile istediğini, bundan başka hiçbir şeyi önemsemediğini bağırıyordu. Oysa partinin kaygıları başka başkaydı. Partinin, kadınlara da erkeklere de eşit seçme hakkı, sekiz saatlik iş günü gibi pratik çalışmayı gerektiren amaçları vardı. Yılmadan uğraşarak her gün biraz daha yaklaşıyordu amaçlarına. Örneğin, Grandük bile Offenbach Belediyesi'ndeki sosyalist üyeleri tanımıştı.

"Offenbach..." diye gülümsedi Binbaşı, sanki Offenbach'ın nerede olduğunu bilmezmiş gibi şaşkın şaşkın saçlarını sıvazladı. Sonra Dr. Hoffmann'ı dostça akşam yemeğine çağırdı. O da bu çağrıyı kabul etti, öfkesi çabucak yatıştı.

O akşam eve dönerken Leo Silberstein, Almanya'da Binbaşı gibi bir ikinci adam olmadığını söyledi. Bunu araştırmaya gücüm yetmezdi, ama böyle olduğuna ben de inanıyordum.

Babası kırk gün hapis yattıktan sonra salıverilmesi gereken August, Binbaşı'nın bir işçi olmadığına yazıklanıyordu. O zaman Binbaşı'nın daha çok dostu olurmuş. Gerçekte "yoldaşları" diyordu August; ama ben, bu sözcüğü çok kullanan Dr. Hoffmann'a bir türlü ısınamadığım için onu kendi dilime çeviriyordum.

Savaş beni kaygılandırmıyordu. Oysa o günlerde hemen hemen herkes savaştan konuşuyordu. Savaş bana büyüklerin kendi aralarında sonuca bağlamaları gereken bir iş gibi görünüyordu, tıpkı "sır" gibi. Onların iğrenç ilişkilerine bir kez daha karışmak istemiyordum. Ancak, Binbaşı savaştan konuşursa onu dinliyordum, çünkü savaş sözü karşısında tüylerim diken diken oluyordu. "Sır" Ferd için neyse, savaş da benim için oydu. Savaşı bilmeden savaştan tiksiniyordum. Besbelli savaşta da insanlar, Kalmuk'la Polin'in kum ocağında yaptıkları gibi boğuşuyor, birbirlerini öldürmek istiyorlardı...

• • •

Temmuz başıydı. Savaş, diplomatların yumuşak demeçleriyle temmuz sonunda kutlanacak Avcılar Bayramı'nın ön hazırlıkları yüzünden günün konusu olmaktan çıkıyor, daha az konuşuluyordu. O sırada halam Waimar'dan bizi görmeye geldi. Halam ailemizin başkomutanı gibi bir şeydi. Heybetli yapısı ona bu yetkiyi veriyordu. Üstelik bakanlık danışmanı olan kocasının bakanlığa atanmasına da pek az kalmıştı. Kocasıyla yaptığı dünya gezisinden beri, ailemizde Venedik'ten öteye giden bulunmadığı için pek kurumlanıyordu. Mektupları birer buyrultuydu, yaşamı iyi bildiğini iddia ederdi. Kendini her alanda, özellikle çocuk yetiştirme konusunda tek başvurulacak kişi sayardı. Besbelli çocuğu olmadığı için böyleydi. Elinde Goethe'nin özgün bir mektubu vardı, ken-

dini bununla saydırırdı anneme. Babam ise, kocası bakanlık danışmanı olduğu için ona karşı çıkmaya cesaret edemezdi. Halam boş zamanlarını porselen toplamakla geçirirdi. Salonunda dört vitrin dolusu Çin işi çay fincanı, Fransız işi enfiyelikler, eski Sakson porselenleri vardı. Mektuplarını orada yazardı. Mektuplarında, ordudaki yazılı emirlerde olduğu gibi her şeyi en küçük ayrıntısına varıncaya kadar belirtildi. Yeni hıyar turşusu tarifelerinin ardından çocukların açık havada yıkanmasını salık verirdi. Yeğenim Kuno öksürük olunca halamın buyruğu üzerine göğsüne bir torba sıcak patates koymak zorunluydu. Kar yağınca halam günde iki kez ayakkabı değiştirmemizi yazardı. Aylardan martsa, soğuksa, Waimar'dan emir gelirdi: Çocuklar bu havalarda sokakta ağızlarını açmadan...

Halamın işi gücü gezmekti. Birlikleri denetleyen subaylar gibi ailelere baskınlar yapardı ansızın. Gittiği evde hemen bir gürültü kopardı. Hiç düşünmeden hizmetçileri kovar, beğenmediği resimleri duvarlardan indirip yırtar, kadife kapı perdelerini, odada toz tutacak ne varsa hepsini dışarı çıkartırdı; çünkü bu yaşam dolu kadının bir saplantısı vardı: "Mikrop korkusu." Öyle ki, yatak odasında ya da mutfakta bir ilaç görünce, şişeyi kaptığı gibi avluya fırlatarak parçalardı. Topumuzun gevşek kimseler olduğumuzu söylerdi. Ona göre hastalık bu gevşekliğin, bir de işini bilen hekimlerin buluşlarının sonucuydu. Kendisi hiç hastalanmazdı. Hava değişiklikleri onun sağlam yapısını etkileyemezdi. Biricik ilacın Harlemer damlası olduğuna ant içerdi. Valizinde bu ilaçtan on şişe bulundururdu hep. Bütün hastalıkları onunla iyileştirirdi. Gariptir, okula gitmemek için hastalık numarası yaparken yanı başımda dikilip iyileşmemi emrettiği zaman ona karşı koymayı başaramazdım. Doğrusu ya, göğsüme koyduğu bir torba

dolusu sıcak patatesin de payı vardı bunda. Çabucak hasta yatağımdan kalkardım. Halam ağzı kulaklarına vararak kıçıma bir şaplak atar, "Hadi bakalım yavrucuk," derdi, "gene yırttın kefeni!" Sonra, hastalığı adamakıllı önlemek için 15 damla Harlemer içirirdi bana. Korkunç bir halaydı...

Gelişinde halamı girişte karşıladım. Beni tutup hemen tavandaki lambanın altına çekti. Yanaklarımı okşarken bağırdı: "Aman Allah'ım, ne olmuş bu çocuğa! Sararıp solmuş. Nerede geçen yılki topaç gibi yanaklar?" Sonra beni önünde iteleyerek, şapkasıyla mantosunu bile çıkarmadan salona daldı. Venedik aynasının altına oturdu, sakınmasız bacak bacak üstüne attı. Öyle ki kocaman çizmesi havada düşmana çevrilmiş bir top namlusu gibi duruyordu. Afallayıp kalan babama doğru gürledi: "Bir şeyler olmuş olmalı!" (Halam gelince hep bir şeyler olmuş olurdu. Buna çok alışmıştık.) "Evet," dedi babam, çok utanmıştı; çünkü halam öfke içinde eteğini öylesine kaldırmıştı ki, çorap bağları görünüyordu. Annem hızla geliştiğim kanısında olduğunu söyledi. Benden ne istediklerini anlamıyordum. "Zırvalama!" diye bağırdı halam, beni yanaklarımdan tutarak parmaklarını gözlerimin altında dolaştırdı. "Artık düş azıyor mu?" Babam purosunun külünü düşürdü. "Çık dışarı!" diye bağırdı bana, "Çık!" Çıktım.

Leo Silberstein beni aşağıda, avluda bekliyordu. Ona sordum: "Düş azmak ne demek biliyor musun?"

"Ha," dedi Leo, elini olmaz anlamına sallayarak, "bunu sana söylersem, sonra benim söylediğim ortaya çıkarsa, düş azmaktan da Yahudileri sorumlu tutarlar..."

Sonra türkü söylemeye başladık: "Çingeneler güzel yaşar," ama ikinci dizeden sonra susmak zorunda kaldık. Çünkü Leo korkunç öksürmeye başladı. Öksürüğü kesilince çiftliğe yollandık.

• • •

O akşam, halamın başkanlığındaki toplantıda, yaklaşan yaz tatilinde annemle birlikte İsviçre'nin yüksek bir dağına gitmem gerektiğine karar verildi. Dağ epeyce yüksek olmalıydı. Halam 1000 metrenin altındaki yükseklikleri yeterli bulmuyordu. Gerçi politik durum babamı kaygılandırıyordu; ama halam, bir babanın politik duruma göre değil, çocuğunun sağlık durumuna göre davranması gerektiğini dobra dobra söyledi. Üstelik ona kalırsa, bütün bu savaş dedikoduları baştan sona zırvaydı. Dünyayı dolaşırken bir sürü Fransız'la tanışmıştı. Hepsi de bizim gibi insanlardı. Sözünü ettiğimiz savaş olamazdı, çünkü halamın bütün ülkelerde savaşın çıkmamasını sağlayacak bir yığın tanıdığı vardı. Daha geçenlerde Paris'teki dostları ona candan selamlarını ileten bir posta kartı göndermişlerdi. Yarın öbür gün onlara düşman demek zorunda kalırsa Allah belasını versindi.

Halam böyleydi. Kimsenin bir diyeceği yoktu. Gülünç iyimserliklerinden, ülkelerarası özel, içten bir posta kartı ilişkisi yüzünden Avrupa'daki gerçek gerginliği gözden kaçıran kimi aydınların kısır görüşlülüğü yansıyordu. O zaman bunu kavrayamamıştım, ama Waimar'lı halamın bir posta kartına dayanarak savaş çıkmayacağını savunduğunu sezmiştim.

Sekiz gün sonra kaymak kâğıdına basılmış, güzel, resimli kitapçıklar geldi. Hepsinde de havanın temizliği, çevrenin, hekimlerin salık verdiği ormanların güzelliği, benim yalnız Alman Tarihi Kılavuzu'nda okuduğum parlak sözlerle övülüyordu. Babamı en çok etkileyen doğal görünüş oldu. "Bak," diye seslendi bana, yabancı bir ad söyleyerek, "belirli günlerde, elverişli havalarda Montblanc buradan görülebilir. 4800 m. yüksektir." Vaktiyle dağlar bile övünmeye yarardı. Bunu, babam kendisine bu yaz nereye gideceğimizi soran bir arkada-

şına, "Oğlum Montblanc dolaylarına gidecek!" dediği zaman fark ettim.

Temmuz'un 12'sinde Ferd'e allahaısmarladık dedim. Bana sık sık yazacağına söz verdi. Leo'nun durumunu da bildirecekti. Leo birdenbire çok hastalanmıştı, ateşi yükseldiği için yatağından çıkamıyordu. August Kremmelbein, babası o gün hapisten çıkacağı için çiftlikte değildi.

Kızıl Binbaşı elimi sıkarken gülümsedi. Dr. Hoffmann İsviçre'nin, gönlündeki ülke olduğunu söyledi. İsviçre yalnız doğal bakımdan değil, politik bakımdan da onun ülküsüydü.

• • •

Bana güzel bir takım denizci giysisi aldılar. Anlaşılacağı üzere yenlerinde rütbe şeritleri de vardı. Başlığı da sırma işlemeliydi. Annem, Pampa çobanları gibi kocaman, yumuşak bir hasır şapka giymişti. Kathinka yükümüzü küçük bir el arabasıyla istasyona taşıdı. Babam biletlerimizi almıştı. Yaşamımda ilk kez ikinci mevkide yolculuk yapacaktım. Halam yetkilerini bir başka ailede kullanmak üzere bizden ayrılmıştı.

İstasyona girdiğimizde bizden başka Ekspres'i bekleyen yolcu yoktu. Biletlerimizi zımbalayan kondüktör saygıyla eğildi. Kırmızı kasketli adam da bizi askerce selamladı. Trenin gelmesine daha beş dakika vardı. Elimde kocaman bir demet kır çiçeği tutuyordum. Kathinka sabahleyin erkenden toplamıştı onları. Demet, ot kokuyordu. Çiçekler, keskin gün ışığında renk renk parlaşıyordu. Bir elimle kavrayamadığım için bu çiçek demeti yük oluyordu bana. Çiçeklerden kurtulmak için bu sudan gerekçeye sarıldım. Gerçekte herkesin toplayabileceği bu basit çiçeklerle ikinci mevkiye binmeye utanıyordum. "Kathinka'yı bozma," dedi babam, "çiçekleri ilk is-

tasyonda atabilirsin..." Sonra, sanki birlikte küçük bir komplo kurmuşuz gibi gülümsedi bana.

Annem alnına kolonya sürerken tren göründü. Babam, sanki böyle önemli bir anda Kathinka'nın gücüne güvenmiyormuş gibi bavulları kapıverdi. "Çabuk! Çabuk!" diye seslendi. "Tren yalnız iki dakika bekler burada!" Ama tren gelip durmamıştı daha. Annem biz bininceye kadar trenin bekleyeceği kanısındaydı. Babam ise, trenin yalnız tarifeye uyacağını söylüyordu. Kötü bir yasa gibi yaklaşan trenden korkmaya başlamıştım. Bu yasanın adı "iki dakika" idi. Bu iki dakika içinde her şey karara bağlanıyordu: Yabancı ülkeler, İsviçre, temiz hava, Montblanc, ikinci mevki, çiçek demeti... Bu iki dakikada hazırlanmadığım bir sınava girip çıkacakmışım gibi titriyordum. Bir ses: "Tarife!" diye bağırıyordu kafamın içinde. "Tarife, dikkat! Dikkat! Tarife emrediyor!" Yaşadığım, yaşayacağım ne varsa hepsi, büzüle büzüle bu iki dakikaya sığdırılmıştı. Tarife yasaydı. Bir dakika sonra olacakların hepsini tarife belirtiyordu. Ben, annem, bütün heybetiyle babam, kısaca bir adı olan herkes –orada olanların hepsi, kırmızı şapkalı adam bile– tarifeye koşullanmıştık. Anonim kurumların gücüyle ilk kez karşılaşıyordum.

Bir el beni tutup geri çekti. Annemdi bu. Tren geçti. Frenler sürtündü. Makine buğu püskürttü. Babam elindeki bavullarla bir bulutun içinde yitti. Yalnız, "Buraya! Buraya!" diye bağırdığını işitiyorduk.

Bir kapı açıldı. Biri beni kaldırıp dar bir basamağa bıraktı. Güneşi yansıtan pirinç bir çubuğa tutundum. Bir geçitteydim. Bir pencere aşağı indirildi. Babam dışarıda gülerek duruyordu. Bavulları pencereye kaldırdı, içeri alınmalarına yardım ettim. Her şey korkunç bir hızla olup bitiyordu. Ardımızda tarife vardı. Tarifenin yasası kondüktörlerin yüzlerine bağırı-

yordu. Yolcular saatlerine bakıyordu. İki dakika. Çabuk! Çabuk! Dışarıda babam gülüyordu, uygun bir uzaklıkta duran Kathinka da sevinçliydi, hepimiz sevinçliydik; çünkü tarifeyi alt etmiştik. Daha bir dakikamız vardı.

Pencerede duruyor, babamın söylediklerine hep "evet" diyordum. Artık çabuk olmamız gerekiyordu. Bu korkunç bir şeydi. Babam, salt vakit doldurmak için anneme daha önce söylediği şeyleri yeniden söylerken, karşımızdaki perona bir yolcu katarı girdi. Bizim gideceğimiz yönden geldiği için dördüncü mevkiin arabaları karşımızda durdu.

Arabaların birinden August indi. Kapıyı çarparak ardına kadar dayadı. Sonra elini içeri uzattı. Babasının elinden tutarken gördüm. Biraz da oğlunun yardımıyla indi. Belki de bir başına dolaşmaya alışmamıştı daha. Üstünde yabanlık giysileri, sanki bir dinsel törenden dönüyordu. Elinde kurşuni yelken bezinden bir bavul vardı. Yüzü solgundu. Giysileri oldukça bol geliyordu, omuz başlarında derin katlanmalar yapıyordu. August'un yüzü gülüyordu. Hep babasının yüzüne bakıyordu, onu ölümden kurtarmıştı sanki. Onları karşılamak için bekleyen üç işçi, Ocakçı Kremmelbein'ın elini sıktılar. Yakalarında kızıl karanfiller vardı. Biri yakasındaki karanfili çıkarıp ocakçının yakasına taktı. O sırada bavulu August almıştı. Yüzünde bayram günlerinin aydınlık sevinci vardı. Bir düdük. Trenimizin son kapısı da kapandı. Babam elini pencereden uzattı. "Hadi, iyi tatiller. Uslu ol!" Anneme, "Tarifeye göre sekizi on dokuz geçe Basel'de olacaksınız!" dedi. Frenler kısa bir sarsıntıyla çözüldü. Kırmızı şapkalı adamın eli, saat yelkovanının birden sıçrayışı gibi havaya kalktı. Babam gülümseyerek: "Vakit tamam!" dedi. Tren ağır ağır kalkarken ansızın bir korku aldı beni.

"August!" diye bağırdım, çiçek demetini umutsuzluk içinde salladım.

"August!" Beni duymuyordu, çünkü kendisini gördüğümü bilmiyordu. Artık trenin yanı sıra hızlı hızlı yürümeye başlayan babam, "Beni utandırıyorsun!" diye homurdandı. Annem ağzımı kapattı. Elinin aralığından August'a bağırıyordum, ama basınçtan boğuluyordu sesim. Yalnız elimi sallayabiliyordum. Babam pencerenin birkaç metre gerisinde koşuyordu. Şapkasını sallıyordu. Annem de küçük mendilini. Çiçek demetini kaldırıp indiriyordum. Kathinka önlüğünü sallıyordu. Artık istasyondan çıkmak üzereyken, trenin hızlanmaya başladığı sırada August'un dönüp kızıl bir mendil sallamaya başladığını gördüm, ama beni tanıyamadığını biliyordum. Ama birdenbire durdu. Sonra koşmaya başladı. Babamı görmüştü. Lokomotifi ilk makaslardan geçen trenin arkasından koştu. Kendimi annemin elinden kurtardım. August hızla atıldı. Bizim takımın en iyi koşucusu olması boşuna değildi. Sonunda arabaya yetişti. Babam bana, "Dönüşte yanaklarını kıpkırmızı göreyim!" derken bağırdım: "August! August! Dayan!" August son arabayı geçti, babamı geçti, sesimi işitecek kadar yakına gelebildi... O zaman elimdeki kocaman çiçek demetini ona doğru fırlattım. Yakaladı, uzun bir süre ona boşuna salladığım çiçekleri bu kez o bana sallamaya başladı. "Hurra!" diye bağırdım. August amuda kalktı. Peronun ortasında amuda kalktı. Babam epey gerisinde durmuş, alnındaki teri siliyordu. Çok ötede Kremmelbein ile yoldaşlarının kızıl karanfilleri parlıyordu. Artık korkmuyordum. Çünkü bir arkadaşım bana el sallamıştı.

• • •

Bizim bölme boştu. Dalgın dalgın yeşil kadifelere oturdum. Annem bir portakal soymaya başladı. Bir yandan da abone olduğu "Gençlik" dergisini okuyordu. Tren iyice hızlanmıştı. Ekin tarlaları sarı yüzeyler gibiydi artık; ormanlar

topluca gerilere kayıyordu. Ren'in sol kıyısından ilerliyorduk. Ancak Strassburg'da bizim bölmeye gelenler oldu. Durmadan Fransızca konuşuyorlardı. Onlardan utanıyor, Fransızcamı sınamaya kalkacaklar diye korkuyordum. Pencereyi kapamaya çalışan bir bayana yardım ettim –ama bunun için eliyle işaret etmişti annem– kadın, "Merci bien, mon cher..." dedi. Kızardım, kekeledim: "Oui, Oui, Madame..." Güldü, bana bonbon ikram etti. Sonra annemle Almanca konuştu.

Basel'de bizi dayım karşıladı. Bademli kurabiye yapan bir fırın işletiyordu. Çok da iyi bir solistti. Üyesi olduğu birliklerin eğlencelerinde –dayım sayısız birliğe üyeydi– aryalar söylerdi. Yaşamının en güzel günü İtalya Kralının karşısında Figaro'yu söylediği gündü. Kral, elini sıkarak kutlamıştı onu. Dayım, tıpkı Frankfurt Avcılar Bayramı'nda birinciliği kazandığı için Prens Heinrich'in herkesin önünde elini sıkarak kutladığı amcam gibi bu olayla övünürdü.

Figarocu dayım, Richard Wagner'e sövmeye başladı. Sonra Kayzerimize sövdü. Biraz şarap içtikten sonra Fransa'yı övdü. "Almanlar!" diye haykırdı. "Dünyada kendilerinden üstün kimse olmadığına inanırlar. Oysa hiçbiri dünyayı bilmez!" "Alfons!" dedi annem. "Neden boş yere heyecanlanıyorsun. Bütün bunlar politika..." O sırada pis bir şeyi atıyormuş gibi salladı elini. "Evet, Allah için öyle!" diye bağırdı dayım. Masanın üstünde sallanan şarap bardağını sıkıca kavradı. "Sizin Schwablılar politika yapmıyorlar mı peki?" "Hayır!" diye yanıt verdi annem, dayıma gücenmiş gibi başını çevirdi. Dayım gözlerini iri iri açmış, purosunu emerek ıslatıyordu. "Öyleyse neyle uğraşıyorsunuz bütün gün?" Anneme dik dik bakıyordu. Onu tembellikle suçlar gibiydi. Annem gülümsüyordu. "Ben bir ev kadınıyım, anneyim, görevlerimi yapıyorum. Boş vakitlerimde sanatla uğraşıyorum..."

Kurabiye fırıncısı, Figaro solisti ayağa kalktı. "Evet," dedi. "Sanat, çok iyi –ben de türkü çığırıyorum– ama gene de bu dünyada olup bitenleri bilmeden düpedüz yaşanamayacağı kanısındayım. Hele sizin yaygaradan geçilmeyen Almanya'nızda..." "Günlük olaylar beni ilgilendirmez," dedi annem. "Ben boş zamanlarımı güzel bir ülkede yaşarım. Kitaplarım bana yeter." Dayım ayakta, kımıldamadan duruyordu. Döşemeyi incelemeye başladı. "Güzel ülke..." diye mırıldandı: "Peki, ne demek oluyor bu? Özel bir cennet. Sanat neden onun biricik anahtarı olsun... Sana kalırsa sanatın dışındaki her şey bumbar. Kayzerinizin, karşısında direnmeyen her şeyi yutacak gibi ağzını açması senin için yalnızca günlük olay, bok... Başka ülkelerde sizin için neler söylendiğini hiç mi duymadın Allah aşkına? Size, her gün söylediklerinize, yaptıklarınıza göre değer biçiyorlar, küçük sanatınıza göre değil. İtalya Kralı'nın önünde söyledikten sonra kendi kendime şöyle dedim: 'Alfons, bu, bütün İsviçre için iyi oldu. Kötü söyleseydin bütün İsviçre için kötü olacaktı.' Ama sen, sanki her şeyden kesinlikle ayrılabilen özel bir sanat varmış gibi konuşuyorsun..." "Neden böyle öfkeleniyorsun?" diye sordu annem, çok şaşırmıştı. "Ben yalnızca politika beni ilgilendirmiyor, dedim. Sonra Kayzer'in beğenmediğin söylevlerinden beni sorumlu tutman garibime gidiyor." "Elbette sorumlu tutarım!" diye bağırdı dayım. "Bizde böyle konuşmaya kalkan olsa ağzını yırtıverirler. Ama biz, biz İsviçreliyiz!" Uzun uzun gerindi, içkisinden bir yudum aldı, sonra piyanoya geçti. Rigoletto'dan arya söylemeye başladı. Annem, sanki yetişkin bir insanmışım gibi bana, "Eh, sonunda aklını başına topladı," dedi. Kızıl Binbaşı'yı düşündüm, ama yabancı bir ülkede yüksek sesle konuşmaya cesaret edemedim.

Erkenden yatmaya gittik. Dayımla bir odada kalıyordum. Ben soyunurken dayım bir dolabı açtı, çamaşırların, çorapla-

rın arasından bir tüfekle bir kılıç çıkardı. Tüfeğin namlusunu sevecenlikle okşarken, bunun bir karabina olduğunu söyledi. Kılıcı da teğmen olduğu için taşıyormuş. Her yıl Alpler'de başarılı savaş denemeleri yapıyorlarmış. Sonra anadan doğma soyundu, yıkandı. Su, üzerimdeki örtüye kadar sıçradı. Şaşakalmıştım, çünkü teğmenin böylesini hiç görmemiştim.

Ertesi gün öğleyin dayım fırındaki işini bıraktı, bizi istasyona götürdü. Peronda anneme şunları söyledi: "Anna, Avrupa'da işler karışık görünüyor. Bugünkü gazeteleri okudun mu? Yaygaracıların tutumu değişmiyor." "Ben hiç gazete okumam," diye gülümsedi annem. Dayım omuzlarını silkti. "Pek yakında büyük bir gürültü kopacak sanırım. Ama siz burada güvenliktesiniz." Sonra bavullarımızı sergenlere yerleştirdi. Ona, dönüşte Basel'de bir süre kalacağımıza söz verdik. Tren kalkarken kısa bir türkü söyledi.

Yolda anneme, dayımın büyük bir gürültüyle ne demek istediğini sordum. Öfkeli öfkeli, başını kitabından kaldırmadan: "Şu herkesin sözünü ettiği yok olasıca savaş!" dedi annem.

Sonra pencereye yanaşıp dışarı bakmaya başladım. Solothurn'a gidiyorduk.

Çok güzel bir gündü. Bütün pencereler açılmıştı. Rüzgâr renkli dalgalarla içeri akıyor, kurşuni perdelerde güneşin güleç benekleri oynaşıyordu. Pek çok kimse türkü çığırıyordu.

Annem de bana karşı çok iyiydi. Durduğumuz bir sürü küçük istasyon kasabalarından birinde bana bir kutu çikolata aldı: Gala Peter.

İki saat sonra ince, mavimsi bulutlar arasında belirsizleşen bir sıra dağı göstererek: "İşte orası," dedi. Artık akşam olduğu için yanımda oturuyordu, beni koluyla sarmıştı: "Oraya gidiyoruz." Eliyle, yaklaştıkça yavaş yavaş büyüyen, kabaran dağları gösteriyordu.

Gördüklerim çok güzeldi, ama gene de hayal kırıklığına uğradım. Yemyeşil bahçeleriyle küçük kasabalar, maviye çalan çayırlar, açık sarı yollar, çiçeklerle bezenmiş küçük istasyon yapıları, demiryolu boyunca gerilere doğru kayan, arada bir titreşen, parlayan, ses veren telgraf telleri, renkli çitlerin arkasından çok yakın tanıdıklar gibi el sallayan insanlar. Dağ, önceden kurduğum kadar yüksek olmadığı için hayal kırıklığına uğramıştım.

"Melibokus* kadar var yok," dedim anneme, "1000 metreden yüksek değil." "Evet," dedi annem, "ama yanlış düşünüyorsun. Dağların yüksekliği deniz düzeyinden ölçülür. Biz, denizden en az 300 metre yüksekteyiz." Bana sudan bir açıklama gibi göründü bu, çünkü karşıdan bakıldığında en çok 700 metre olduğu söylenebilecek bir dağın 1000 metre yüksekliği olduğu başka türlü nasıl savunulabilir ki?

Büyükler her şeyi gizli ölçülere vuruyorlardı. Uyanık olmak gerekti.

Solothurn'a girince dağa adamakıllı yaklaştık. Ormanlık yamaçlarında ak bir leke parlıyordu. Kırmızı yanaklı olmakla görevlendirildiğim sanatoryum. Camlı taraçasından güneşin sarı ışınları yansıyordu.

Annem bağırarak sanatoryumun adını söyledi peronda. Üniformalı bir adam atıldı, bavullarımızı aldı. Sessizce izledik onu. İstasyon bahçesinin ak boyalı tahta parmaklıklarından bezelyeler taşıyordu.

Bavullarımızı götüren adam istasyonun önündeki alanda durdu. Bavullarımızı, söylene söylene, kapalı bir binek arabasının üstüne fırlattı. Sonra kapıyı açtı, sürmeli, küçük bir merdiven çekti, binmemizi emretti. Arabanın kıtık dolu oturakları pirinç çivilerle bezenmişti. Kapıda bilmediğim çiçeklerden bir de-

* Melibokus: 517 metre yükseklikte bir dağ. *-çev.*

met asılıydı. Annem bunların Alp menekşesi olduğunu fısıldadı kulağıma. Üniformalı adam atlara da etkili birkaç söz söyledi. Yerine geçti, kamçısını şaklattı, atlar hafif bir koşu tutturdu. Solothurn'un içinden geçiyorduk. Katedralin önünde çarmıha gerilmiş, başı acıdan arkaya çekilmiş, taştan, pek dokunaklı bir İsa vardı. Anneme, burada insanların Katolik olup olmadığını sordum yavaşça. Başını salladı, alnına kolonya sürdü.

Arabada yalnız değildik. Karşımızdaki sırada çok şişman, parmakları yüzükten görünmeyen eliyle, iri memelerinin arasındaki derin yarığı yelpazeleyen bir kadının yanında gazete okuyan kara, ham ipek bereli bir adamla sol yanlarında benim yaşlarımda bir çocuk oturuyordu. Oğlan lastik bir şeridi sapan gibi kullanarak sırma işlemeli başlığıma ufak bir kâğıt topu atınca, kadın ellerine vurduğuna göre oğullarıydı besbelli. Anası Fransızca azarladı onu. Bu yaşta bir çocuğun lise son sınıf öğrencileri gibi rahat Fransızca konuştuğunu hiç görmemiştim. Kolunu hiç çekinmeden annesinin omuzuna attı, annesi başını sallayarak "Eh bien," deyinceye kadar kulağına anlaşılmaz bir duygululukla konuştu, konuştu. Bu, anladığım biricik söz oldu. Okulda öğrendiğime göre "peki" demekti. Çocuğun buna karşılık annesine söylediği "alors" ise "o zaman" anlamına geliyordu. Oğlana hayran kaldım, çünkü karşılarında korkudan titrediğim bütün öğretmenlerimden daha iyi Fransızca konuşuyordu.

Dağdaki ormana girince adının Gaston olduğu kulağıma çalınan çocuk, pantolonunun sol cebinden küçük, kurşuni bir lastik top çıkarıp bana attı, güldü. Top burnumun ucuna çarptı, sonra sıranın altına yuvarlandı. "Hélas!" diye seslendi Gaston, çabucak döşemeye kaydı. Annem, üstümde yeni giysilerim olduğu için benim de onun gibi yapmak isteyeceğim kaygısıyla, kolumdan sıkı sıkı tuttu. Gaston'dan çok utandım.

Topu yerden alıp bana attı. Tutup ona attım. Tuttu. Böylece, birbirlerinin dilinden anlamadıkları için kuşkulu kuşkulu bakışan annelerimizin arasında top oynamaya başladık.

Araba sanatoryumun önünde durunca Gaston, durağın geniş alanına atladı, topunu havaya, diklemesine fırlattı, ellerini çırptı, sonra topu yakaladı. Annem, birlikte odamıza gitmemi emretti. Ama akşam yemekte gene gördüm Gaston'u. Yemeği, geniş girişteki küçük masalarda yiyorduk. Gaston, ana-babasıyla karşımızda oturuyordu. Ben, Fransız yemeklerini ilk kez tadarken güldü bana, ben de ona başımı salladım. Bana Ferd'i anımsatıyordu. Yalnız esmerdi, gözleri kımıl kımıldı.

Babasının ayırdığı yumuşak ekmek içlerini ezerek, onlardan gülünç insan heykelcikleri yapıyor, sonra bunları ters çevrilmiş şarap bardaklarına oturtup kürdanla şişliyordu. Biri annesinin çorbasına düştü. Babası kulağını çekince Gaston Fransızca konuşmaya başladı. Babasının öfkesi yatışıncaya kadar konuştu. Yemekten sonra taraçada karşılaştık. Gaston topunu o kadar yükseğe fırlattı ki, top akşamın yumuşak ışığına asılmış bir yuvarlak gibi saniyelerce havada kaldı. Top ön bahçenin çakıllarına düşüp taşları şakırdatınca bağırdım: "J'aussi!" "Ben de!" demek oluyordu bu. Gaston beni anladı. Duvara tırmanıp aşağı atladık, topu çakılların arasından aldık. Topu fırlattım, top ağaçların karanlık dallarına girip yitti. Şaşırıp kaldım. Gaston: "Ça ne fait rien!"* diye seslendi.

Bu, kolaylıkla anladığım üçüncü Fransızca söz oldu. Oysa ancak dördüncü sınıfta öğretilirdi.

O akşamdan sonra gündüzleri Gaston'dan ayrılmadım. Söylediklerimizi anlamakta güçlük çekiyorduk, ama isteklerimizi dile dökmemiz gerekmeden anlaşıyorduk.

* "Zararı yok" -Yayımcı.

Annem arkadaşlığımıza ses çıkarmadı. Gaston olmadan sanatoryumda yaşayamayacağımı vaktinde fark etmişti. Bruchsallı, iç salgı bezleri şişmiş kızı saymazsak bizden başka çocuk yoktu.

• • •

Sanatoryum gerçekte sanatoryum değildi. Denizden 1000 metre yüksekte olmasından yararlanan bir oteldi. Dinlenecek yer olarak ağaçları bodur, ama sık ormanları gösteriyorlardı. Arada bir İsviçre'nin şenelmiş bir bölümünde olduğumuzu göstermek için, boyunları çıngıraklı inek sürüleri geçiyordu otelin önünden. Bu oteldeki en güzel şey Alp ışımalarıydı. Alpler ışıyınca -bu, içlerinde en yükseği Jungfrau olan uzak dorukların aşırı ısınmış bir soba gibi kızarmaya başlamasıydı- üniformalı bir uşak, boru çalarak bütün konukları toplayıp pek seyrek görülen bu doğal güzellik üstüne söylev çekiyordu. Biz boru sesine üç kez koştuk, sonra gitmekten vazgeçtik. Çünkü Jungfrau hep aynı renklerle ışıyordu. Üniformalı uşak da her defasında Jungfrau'un hiçbir zaman o akşamki kadar güzel olmadığını söylüyordu. Gaston bunu ikinci işitişinde katıla katıla gülmeye başladı. Ancak birkaç İngiliz çiftin hayranlıkları her defasında tazeleniyordu. Jungfrau'u daha iyi görebilmek için dürbün bile kullanıyorlardı.

Biz, otlağa gitmekten hoşlanıyorduk. Gaston'un binmeye bayıldığı kocamış bir katırla, koşturuldukları zaman kıç atarak insanı güldüren öküzler vardı orada.

O günlerde babamdan, bizden 1000 metre aşağıdan, mektup aldık. Politik durumun güven verici olduğunu, Kayzer'in bir gün önce kuzey gezisine çıktığını yazıyordu. Annem gülümsedi, bir Rus kadınıyla dereden tepeden konuşmaya başladı. Ben de Gaston'la oynadım.

• • •

Büyüklerin dünyası ile aramdaki çatışma, kum ocağında başımdan geçenlerden kısa bir süre sonra, kendi istenç gücümle Ferd'in eşsiz anlayışı karşısında epey yatışmıştı; ama şimdi Gaston'la birlikte geçirdiğim günler beni sessiz, kesin bir kurtuluşa götürüyordu. Şimdi aldatmacaları, tuzakları insanların arasını sık sık açan dil yoktu. Tartışmalardaki kendini beğenmişlik, sözlerle "haklı" çıkmaya çabalamanın yıkıcılığı yoktu. Bizi harekete geçiren şeyleri anlatmamız gerekmiyordu. Gözlerimizle, duyularımızla anlaşıyorduk. Yaptığımız her şeyi yiğitçe yapıyorduk. Bir top, bir sopa, biçimlenişinde serüvenler gizli bir taş için kavga ediyorsak, kavgamız sessizdi, somuttu. İnsanların gerçek niyetlerini gizlemelerine yarayan ahlak, görev, "haklı olmak" gibi sözlerin ötesindeydi. İkimizin de istediğimiz bir taşın, taşı ondan önce gördüğüm için ya da onda sekiz, bende ise ancak beş tane taşlaşmış istiridye var diye benim olması gerektiğini Gaston'a anlatamıyordum. Bir taş için uzun uzun, birimiz üstün gelip o taşı alıncaya kadar boğuşuyorduk. Tek bir söz, yanlış anlaşılma, yalan yoktu; yiğitçe savaşılıyordu. Kiminde çevikliğiyle Gaston kazanıyordu, kiminde yumruklarımla ben kazanıyordum. Böylece beğendiğimiz şeyleri kardeş kardeş dövüşerek paylaşıyorduk.

Yaşam, benim için ilk olarak tek anlamlıydı, tehlikesizdi. Tuzaklardan, yalan yanlış sözlerden arınmıştı. Ot ottu, toprak topraktı, hayvan hayvandı, yaşam gerçekti. Sağlığımdaki düzelme gözle görünüyordu. Annem babama, dağ havasının bana çok yaradığını yazdı.

Ben yalnız Gaston'la birlikte yaşadığım için, temmuz sonunda, oteldeki insanlar arasında uyumun bozulduğunu hiç fark etmedim. Önceleri değişik renklerden, başka başka uluslardan olan insanlar hep birlikte oturmuş, gezmiş, akşamla-

rı taraçada dans etmişlerdi; ama o zaman, bayraklarındaki renklere göre birbirlerinden ayrılmaya başladılar. İngilizler, Alp ışımalarını birlikte seyretmekten hoşlandıkları Almanlardan; Fransızlar, eskiden birlikte dans etmeyi pek sevdikleri Avusturyalılardan uzaklaştılar. Fransızlar, daha birkaç gün önce görünüşleriyle alay ettikleri İngilizlere; Avusturyalılar, kadınları, dans ederken Fransız kadınlarından daha çok kazıklaşan Almanlara sokuldular, insanlar bölündüler, bilinmeyen bir yasaya göre kümelendiler. Herkes belirli bir bölümün parçasıydı. Bu duruma en çok direnenler Ruslar oldu. Birkaç İngiliz efendisi etkili uyarmalar yaptılar, ama onlar, kocaları çok önceden yurtlarına dönmüş Viyanalı üç güzelle gene de gezintiye çıktılar. Girişte, tahta göğüslü İngiliz kadınlarıyla görüştüler. Sıcak bir öğle sonrası bu Ruslardan biri, Viyanalı bayanlardan birinin odasından çıktıktan sonra, aralığın köşesinde pusuya yatmış bir Fransız efendisi onu adamakıllı kalayladı. Rus hırsızlık etmişti sanki.

Bu değişmeyi fark ediyordum, ama bütün gün Gaston'la birlikte olduğum için üzerinde durmuyordum. Yalnız yemek vakitlerinde otele gidiyorduk, ama daha sonra bölünme kesinleşince, bunun anlamını kavradım. Kimse Gaston'la bana karışmıyordu. Biz şimdilik çocuktuk.

Bu bölünmenin başladığı günlerde –girişte, duvara, Avusturya'nın ültimatomunu duyuran telgraflar asılmıştı– babamdan bir mektup geldi. Özel ulak.

Babam, ufukta kara bulutlar belirdiğini, Kayzer'in kuzey gezisini yarıda bıraktığını, Avusturya'da büyüyen coşkunluğu, kardeşliği yazıyordu. Çabucak eve dönsek çok iyi olacaktı. Arkadaşları savaş çıkacağına bire karşı on koyarak bahse giriyorlardı. Kendisi bunun Alman ulusu için büyük şeyler tasarlayan Tanrı'nın buyruğu olduğuna inanıyordu. Annem

mektubu öbürlerinin arasına koydu, politika denen budalalığı bir yana bırakmak gerektiğini söyledi. Hofmannstahl'ın yeni çıkan kitabı onu çok ilgilendiriyordu. Öte yandan ille de savaş çıkarmak zorundaysalar, her zaman eve dönmeye vaktimiz olurdu bizim. Ben de tıpkı onun gibi düşünüyordum. Savaştan bana neydi? Bu onların savaşıydı. Ben bundan payımı almıştım. Gerçi "Kızıl Binbaşı"nın, önceleri Avusturya'ya duyduğum yakınlığın, babasına sonsuz güvenen Ferd'in anıları kafamda kımıldıyordu, ama Gaston'un pencerenin altında çaldığı ıslık siliyordu bu görüntüleri. Ceplerime iki top sokarak odadan fırlıyordum. Kendimi aşağıda, taraçada, Gaston'un karşısında bulur bulmaz topun birini yere vuruyordum. Gaston gülüyor, topun ardından sıçrıyordu. Sonra otlağa koşuyor, kendimizi ılık çimlere atıyorduk. Gaston yalınayak koşmak için ayakkabılarını çıkarıyordu. Aşağıda, puslu-mavi ovadaki göller, gümüş yüzeyler gibi parıldar, otlayan ineklerin durgunluğu bize ninni etkisi yaparken, 1000 metre aşağımda olanların hepsini unutuyordum. Sağlığım yerindeydi, bu yüzden gözümün görmediği şeylere ilgim yoktu.

Oysa akşam, yemeğimin yanında Ferd'in bir mektubunu buldum. Ferd şunları yazıyordu: "Leo ağır hasta. Yakında ölecek. Her gün ona gidiyorum. Sana selamı var, sağlığına kavuşmanı diliyor. Ne zaman geleceksin? Avusturya, Sırbistan'a savaş açtı. Babam artık olacakları hiç kimse önleyemez, diyor. Aklınız varsa İsviçre'de kalın. Artık Almanlara çıkış izni verilmiyor."

"Anne!" diye bağırdım. "Avusturya, Sırbistan'a savaş açtı..." "Biliyorum," dedi annem gülümseyerek, özenle kızartılmış bir pilici parçalıyordu. "Telgrafı girişe astılar. Ama Sırbistan'dan bana ne?.."

Gaston'a baktım. Bana işaret verirken annesi azarladı onu, kulağını çekti. Gaston çok üzgün, başını eğdi. Korka korka çevreme bakındım. Nereye baktıysam küçümseyen bakışlarla karşılaştım. İngilizler Fransızlarla kadeh tokuşturuyordu. Ruslarla birlikte çoğunluktular. Avusturyalılar gitmişti. Bruchsallı aile de gitmişti. Bizden başka Alman yoktu.

Herkes tatlısını yerken genç bir Fransız kalktı, piyanoya geçti, yabancı bir parça çaldı. Çok güzel bir parçaydı: Marseillaise... Salonda bulunanlar ayağa kalkıp hep bir ağızdan söylediler. Hepsi –Fransızlar, İngilizler, Ruslar–, Gaston da. Annesiyle babasının arasına sıkışmış, boynunda peçetesiyle. Bana, beni görmemiş gibi bakıyordu. Ancak annesiyle babası batan güneşe döndükleri zaman elini salladı, sanki kendisine yardım etmemi istiyordu. Gittikçe daha güçlü söylüyorlardı. Hepsi de bize bakıyordu. Annem hiçbir şey işitmiyormuş gibi tınmadan yemeğini yiyordu. Ben yiyemiyordum. Annemle beni, kötü insanlarmışız gibi hınçla gözlediklerini seziyordum. "Anne!" diye bağırdım, tatlı tabağımı iterek, "Anne biz ne yaptık?!"

O sırada III. Napolyon'a benzeyen yaşlı bir bey, aşırı şaraptan sendeleyerek bize yaklaştı. Yüzü, yakasındaki rozet gibi kırmızıydı. Elindeki küçük bir kamışı sallıyordu. Masamızın önünde durdu. "Levez-vous!" diye bağırdı anneme, "Levez-vous!"*

Titredim, çünkü sesi Brosius'unkinin tıpkısıydı.

Annem ona baktı, sanki ilk kez görüyordu onu. Kaşlarını kaldırdı, adamın buruşmuş giysilerini gözden geçirdi. "Prusyalı!" diye bağırdı Fransız, elindeki kamışı var gücüyle masamıza vurdu. Annem ayağa kalktı. Ondan bir baş daha uzundu, kamışı adamın elinden çekti aldı, kaldırdı, hızla salonun ortasına fırlattı. Ortalıkta çıt yoktu. İki garson Fransız'ı

* Ayağa kalkın! -Yayımcı.

yakalayıp sıkı sıkı tuttular. Annem bana işaret etti. Salondaki ölü sessizliğinde kapıya yürüdük. Biz kapıyı kaparken III. Napolyon'a benzeyen adam bağırdı: "Vive la Revanche!" Arkamızdan öfkeli, azgın bir alkış koptu.

Annem adamın sarhoş olduğunu söyledi.

Odamıza gittik. Kapıcı, babamdan bir telgraf getirdi: "Hemen gelin!"

Annem saçlarını düzeltiyordu. Ben pencerenin yanında durmuş Gaston'u arıyordum.

Altımızda türküler söyleniyordu. Belki Gaston da onlarla birlikte söylemek zorundaydı.

• • •

Ertesi sabah kahvaltımızı odamıza getirttik.

Annem iki gün içinde döneceğimizi babama telgrafla bildirdi.

Gaston'u arıyordum. Kaldığı odanın yakınına sokuldum. Ama III. Napolyon'a benzeyen sakallı adamın köşeyi döndüğünü görünce kaçtım oradan.

Otlağa koştum, inekler her zamanki gibi otluyordu. Otlar da değişmemişti. Gaston'u arıyordum. Onunla oynamak istiyordum. Ona benimle birlikte gelmesini yalvarmak istiyordum. Yalnız ikimiz kaçar giderdik. Büyükleri dilediklerini yapmaya bırakırdık. Her şey bir daha yıkılmıştı. Savaşı, Fransa'ya savaş açılmasını öne sürmek için yeter nedenleri olan annemin uğradığı hakareti düşünmüyordum. Büyüklerin kötülüğü yüzünden benden uzaklaştırılan Gaston'u düşünüyordum yalnız.

Küçük bir çalının arkasına uzanmış onu düşünürken otelden çıktığını, otlağa koştuğunu gördüm. Gözetlenmekten

korkuyormuş gibi çevresine bakmıyor, sonra kendini kurtarmak istiyormuş gibi koşmaya başlıyordu. Mendilimi bayrak gibi çalının üstüne yaydım. Ak bir bayraktı.

Gaston çabucak sesimi duyabileceği yakınlığa geldi. Yamacı soluk soluğa tırmanıyor, arada bir taşlarda tökezliyordu. Ona seslenmeye cesaret edemiyordum. Çünkü çevremdeki sessizliğe güvenim yoktu. Belki de inekler ansızın Alman'a, Fransız'a ya da İngiliz'e dönüşerek bizi süserlerdi.

Gaston bayrakçığımı görmüş olmalıydı. Doğru çalıya yönelmişti, iki dakika içinde yanımda olacaktı. Sonra birlikte saklanırdık. Gaston geliyordu. Onu çalının bürümcüğü arasından görüyordum. Başında bere vardı, üç renkli bir kelebek boyunbağı takmıştı. "Gidiyor," diye düşündüm. "Sırtında yeni giysiler var. Bana allahaısmarladık diyecek." Gaston'un seslendiğini işittim: "Mon ami!" "Mon ami!" Çevresine bakmıyordu. Çalının arkasından çıktım. Gaston "Mon ami!" diye haykırarak kollarıma atıldı. Sonra oturduk. Otlar yüksekti. Güneş tepemizdeydi.

Gaston terlemişti. Ak mendilimle yanaklarını sildim. Aşağıda otel görünüyordu, olanları umursamıyormuş gibi, gönderindeki İsviçre bayrağını ağır ağır dalgalandırıyordu.

"Nous partons," dedi Gaston biraz sonra, "Aujourd'hui?" diye sordum. "Oui, le soir." Ona elimi uzattım. "C'est défendu," diyerek gülümsedi. "La guerre..." Ama sonra, yeryüzündeki bütün okullarda çocuklara öncelikle öğretilen bu sözleri işitince hıçkırmaya başladığımı görüp, kolunu omuzuma attı. İri iri açtığı gözlerini gizli tedirginliklerle dolu topraklara dikerek, o türkülü sesiyle çocukluğumun şu en unutulmaz sözünü söyledi: "La guerre, ce sont nos parents-mon ami..."*

* "Savaş demek, ailemizdeki büyüklerimiz demektir -dostum..." -*Yayıncı.*

Sonra kolunu çekti. Artık birkaç dakika sonra onu yitireceğimi biliyordum. Ona büyükler üstüne bildiklerimin hepsini anlattım. Onların kavgalarını, çoktandır unuttuğum sırrı, çiftlikte yaşayışımızı, Ferd'in eşsiz arkadaşlığını, Leo'nun acılarını, August'un cesaretini, 'Kızıl Binbaşı'nın yapayalnız bırakılışını, Ferd'e verdiğim sözü tutmayışımı, bunun nedenini, Hilde'nin kancıklığını, Kalmuk'u, Polin'i, Brosius'u, Bay Silberstein'ı, Eczacı J.'yi, babamı, Persius'u, Ocakçı Kremmelbein'ı, hepsini anlattım. Hiçbir şeyi abartmadım, bütün kötülüklerimi utanarak itiraf ettim. Ama ağzımdan sarhoş sayıklaması gibi dökülen bu söz kalabalığı dönüp dolaşıp onun dediğine geliyordu: "La guerre, ce sont nos parents!"

Gaston söylediklerimden hiçbir şey anlamıyordu, çünkü Almanca konuşuyordum. Ama beni dikkatle dinliyor, başını sallıyordu. Sonra bana en güzel toplarından birini armağan etti. Ben de ona sedefli çakımı verdim. Gaston ayağa kalktı. "Adieu!" dedi, elimi tuttu. Benden burada, çalının arkasında ayrılmak zorunda olduğunu biliyordum. Annesiyle babası bizi birlikte görmemeliydi. Elini sıktım "Adieu!" dedim, "Adieu!..."*

O anda nal sesleri işittik. Bir çukurdan atlı bir birlik çıktı. Aşağı yukarı elli kişiydiler, değişik renklerde üniformalar giymişlerdi. Bunlar, İsviçreli subaylardı. Otele doğru dörtnala gidiyorlardı. Yalnız nalların çakıllardaki tınıltısı işitiliyordu. Subayların keplerindeki kokartlar güneşte parlıyordu. "Hélas!" diye bağırdı Gaston. Hemen atlıların arkasından koştuk. Her şeyi unuttuk, gözümüz güzel atlarla alacalı binicilerinden başka bir şey görmüyordu.

Çok hızlı koşuyorduk, ama gene de onlara yetişemedik. Atlılar yönlerini değiştirmediler. Gaston koşarken bana işaret

* "Elveda!.." –*Yayıncı.*

ediyor, hayran hayran el çırpıyordu. Ben de kendimi unutmuştum, hiçbir şeyden sakınmıyordum. Atlar taraçanın önündeki geniş alanda duruyordu. Hemen aralarında dolaşmaya başladık. Işıltılı tüylerine, güzel eyerlerine imrenerek bakıyorduk. Subaylar, otelin sahibiyle görüşen bir adamın çevresinde toplanmışlardı. Her biri bir başka renk üniforma giymişti; bu renklilik çok hoşuma gitmişti. Bir atın önünde durduk. Karayağız, güçlü bir attı bu, Gaston binmek istiyordu. Yakınımızda bizimle ilgilenen kimse yoktu. At dostça soluyordu bize. Subaylar bir çember konumunda duruyor, bir ortak noktaya bakıyorlardı. Bu nokta, komutanlarının ağzıydı.

Gaston eliyle beni çağırdı. Üzengiyi tuttum. Ufak tefek olan Gaston ata binebilmek için benim omuzlarıma oturdu.

O anda biri Gaston'u yakalayıp omuzlarımdan aşağı çekti. Yere yuvarlandım. At ürktü. Yattığım yerden Gaston'un babasını gördüm; oğlunun yanaklarına iki tokat attı, sonra elini bana doğru salladı: "Fi donc, un Prussien!"

Sendeleyerek doğrulduğumda Gaston gözden yitmişti. Atların arasından taraçaya koştum. Girişte, duvara asılı bir telgrafı okuyabilmek için itişip kakışan bir kalabalık vardı. Odamıza, anneme koşarken aralıkta son kez işittim Gaston'un sesini, ağlıyordu. Babası dövüyordu onu.

Annemin karşısında yabancı bir adam duruyordu. Kurabiyeci dayım. Üniformalıydı. Önce tanıyamamıştım.

"İşte böyle," dedi, eliyle masaya vurdu: "Haklı mıymışım?"

"Evet," dedi annem, "insanlık çıldırmış. Hemen bu akşam gidiyoruz."

Aşağıda, girişte, Rusya'nın Avusturya'ya savaş açtığı, Almanya'nın savaşa hazırlandığı haberi asılıydı. Her yerde marşlar söyleniyordu.

Avcılar Bayramı

O gece yola çıktık. Kurabiyeci dayım bize bir araba sağladı. Bizi Solothurn'a kadar geçirdi. Yolda, her şeyin pek birdenbire olup bittiğini, bu konuda kimin suçlu olduğunu kimsenin bilemeyeceğini söyledi. Belki de suçlular, savaşta yenilecek olanlardı. Bu hep böyle olmuştu. Annem susuyordu. Ben, Gaston'u düşünüyor, gözlerimi yumuyordum.

Dayım Solothurn'da bizden ayrıldı. Sınır birliklerini örgütlemek için öbür subaylara katılıp dağlara dönmesi gerekiyordu. Bu durumdan çok sevinçliydi. İyi bir dağcıydı, doğayı da seviyordu.

Trene binerken annemin kendisine bolca bahşiş verdiği hamal, Almanya'nın savaşı kazanacağını söyledi. Peronda, Batı İsviçre'de garsonluk yapmış, şimdi yurtlarını Sırplardan kurtarmak için coşkuyla geri dönen bir küme Avusturyalı vardı. Setrelerini çıkarmışlardı, hep birlikte söylüyorlardı: "Tanrı Kayzer'i korusun." Bitirince bağrıştılar. O sırada tren kalktığı için değil, savaş için bağrışıyorlardı.

Bizim bölmemizde yaşlı bir bey oturuyordu. Hemen, çok iyi tanışırmışız gibi bizimle konuşmaya başladı. Otel faturasının arkasına Avrupa ordularının savaş gücünü gösteren sayılar yazdı, topladı, birbirleriyle karşılaştırdı. Rusların sayıca üstünlüğünün, Alman birliklerini yürek gücüyle giderileceğini söyledi anneme. Çünkü bu savaşı yüreği pek olan kazanacaktı. Avrupa'da, bu bakımdan en üstün durumda olan Almanya idi. Bir üniversite profesörü olarak, gençliğimizin tepeden tırnağa

ülkücü olduğunu, çok iyi yetiştiğini biliyordu. Ulusumuzun yeryüzündeki varlığının büyük hikmetini göstereceği saat gelmişti. Son yılların özellikle halk arasında yayılan kaba maddeciliği, onu umutsuzluğa düşürmüştü, ama şimdi yaşamın gene ulu bir anlamı vardı. İnsanlığın Almanya'da son sığınağını bulan yüce erdemleri –bağlılık, yurtseverlik, bir ülkü uğruna ölmeye hazır olmak– şimdi tacirliğin, bakkallığın üstüne yeni bir güneş gibi doğuyordu. Savaş, ortalığı arıtan kurtarıcı bir şimşekti. Yeni Alman ulusu bu ortamda doğacak, savaşı kazanarak insanlığı sığlıktan, madde dünyasında hayvanlaşmaktan, Batı demokrasisinden, duygu uyuşukluğundan kurtaracaktı. Bütün yozlaşmaları yok edecek, insanlığı evrensel ülkünün doruğuna çıkaracak üstün insanların egemen olduğu, yönettiği yeni bir dünya yaratacaktı. Güçsüz olanlar yol ortasında kalacaktı. Savaş, insanlığı kötü öğelerden arıtacaktı. Yarınlar güçlülerindi, güçsüzler ezilecekti.

Profesör çok alçak sesle konuşuyordu. Gözlüklerinin kalın camlarında kırılıyordu ışık. Karşısında oturan annem dikkatle dinliyor, sözlerinin çoğunu dudaklarını kımıldatarak yineliyordu. İlk kez savaşla ilgilenmeye başlamıştı. Belki adam bir üniversite profesörü olduğu için, belki söyledikleri akla uygun göründüğü için, belki de bu görüşlerin politikayla ilişkisini göremediği için –ne olursa olsun– Basel'e yaklaşırken profesör savaşın sanatta büyük gelişmelere yol açacağı kehanetinde bulununca, onun mantığına yenildi. Savaşa, yeni bir şaire bağlanır gibi bağlandı. Annem sınır istasyonunda trenden inerken, zamanın büyük günlere gebe olduğunu söyledi.

Profesör yanımızda yürüyordu. Dağınık saçları yüzüne dökülmüştü, benzi kül gibiydi. Sıska omuzları yukarı doğru çekilmişti. Dilini dişlerinin arasında sık sık şaklatıyordu. Sanki dişlerinin arasında onu rahatsız eden et parçacıkları

kalmıştı. Topallıyordu. Onun neden güçlüleri savunduğunu anlayamadım.

Kendini anneme tanıtınca annem onun ünlü bir kişi olduğunu yavaşça söyledi bana. Bavulunu taşımam gerekiyordu.

Bekleme salonu tıklım tıklımdı. Bir telgraf elden ele dolaştırılıyordu: Almanya Rusya'ya, Avusturya'daki kardeşlerimizden ötürü savaş açmıştı.

Savaş türküleri, bu arada "Ren Boyunda Nöbet" söyleniyordu. Profesör de birlikte söylüyordu annem de. Bu büyük şenlik beni korkutuyordu, çünkü henüz Gaston'u düşünmeden edemiyordum. Gaston burada olsaydı ben de seve seve katılırdım onlara.

"Bakın şu halka," diyordu profesör, anneme, "şu coşkuya, şu birliğe bakın. Bir bu bile savaşı yasal kılmaya yetmez mi?" Türkülerle, bağrışmalarla çınlayan bekleme salonunu gösteriyordu. Herkes "kardeş" diyordu birbirine. Pek az kimse birbirini tanıyordu, ama hepsi el sıkışıyordu. Çoğu işçiydi. Kasketlerinden belli oluyordu. Çalıştıkları ülkelerden, İsviçre'den, İtalya'dan, Fransa'dan dönüyorlardı. Masadan masaya dolaşıyor, yazlıktan dönen burjuvalarla kardeş oluyorlardı. Yahudi'ye benzeyen bir adam, yanında kaygılı oldukları anlaşılan iki kızıyla bir köşede oturmuş, durmadan bira ısmarlıyordu işçilere. İşçiler türkü söyleyince o da söylüyordu. İşçiler "Hepimiz kardeşiz!" diye bağırıyorlardı. Adam büyük bir coşkunlukla başını sallıyor, biraların parasını ödüyordu.

"Olağanüstü değil mi?" diyordu profesör. "Bütün çelişkiler ortadan kalkıyor!"

Annem başını sallıyordu. Sonra "yığın yaşantısı" üstüne bir şeyler söyledi.

"Savaş eşsiz bir estetik ve haz kaynağıdır," diye yanıt verdi profesör. "Halk ruhunun böylesine taştığını ilk kez görüyorum."

Limonatama bakarak Gaston'u düşünüyordum. O da bizimle birlikte türküler söyler miydi?

Adamın biri bir masaya çıkıp sınırın kapatıldığını bağırarak söylerken, saat gecenin üçüydü. Bunun yanıtı korkunç bir uluma oldu. Hepsi aldatıldıkları kanısındaydılar. "Evimize gitmek istiyoruz! Kardeşlerimize gitmek istiyoruz!" Sonra gene türküler başladı. Profesör, artık tren yoksa sınırı yürüyerek geçeceğini söyledi. Burada, İsviçre'de ne işi vardı. İsviçre besbelli yansızdı.

Saat altıya doğru İsviçreli bir memur, yirmi dakika içinde sınırı geçecek son bir tren hazırlanabildiğini duyurdu. Salon sevinç çığlıklarıyla doldu, sanki bayram vardı.

Herkes trene akın etti. O kargaşalıkta profesörü yitirdik. Geçitte bavullarımıza oturduk. Annem önemsemedi bunu, artık güçlüklere katlanmak gerektiğini söyledi. Basel'i geride bıraktık. Ren Nehri göründü. Herkes pencerelere atıldı. Erkekler şapkalarını çıkardılar. Kadınlar, erkeklerin omuzlarına sevecenlikle yaslandılar. Sonra kilisede olduğu gibi, ciddi bir tören havası içinde türkü söylemeye başladılar. Kiminin gözleri yaşarmıştı. Geçitlerde bir başlarına kalan çocuklar sessiz, şaşkın, büyüklerin bu gösterişli törenini seyrediyorlardı.

Mülheim'da ilk Alman askerlerini gördük. Mavi-yeşil yünlüden yeni üniformalar giymişlerdi. Çelik başlıklarına da aynı renk kılıflar geçirilmişti. Demiryolunda askerî güvenlik önlemleri alınmıştı. Her yüz metrede bir nöbetçi bekliyordu. Köprülerde karakollar kurulmuştu. Hepsi çılgınca selamlanıyordu. "Ren boyunda nöbet!" diye bağrışıyordu kadınlar. Erlere meyve, sigara, çikolata atıyorlardı. Kimileri elleriyle öpücük göndererek teşekkür ediyorlardı. Bunlar subaylardı.

Köylerde bütün damların üstünde bayraklar dalgalanıyordu. Markgraeflar sabahının yumuşak aydınlığında bir sarı-

kırmızı renk cümbüşü parıldıyordu. Bayraklar bağ kulübelerinin üzerinde çırpınıyor, kilise kulelerinin çatılarından, çiftlik ambarlarından sarkıyor, istasyonları şenlendiriyor, tahta parmaklıkların arkasında durup "hurrra!" diye bağrışan çocukların ellerinde sallanıyorlardı. Sarı ile kırmızı. Buğday ile gelincik. Havada bunların tadı vardı.

Freiburg'a yaklaşırken bütün tren hep bir ağızdan türküler söylüyordu. Herkes birbirini tanıyordu. Tanışmayan insanlar ekmeklerini paylaşıyor, karşılıklı sigaralar ikram ediyor, birbirlerinin çocuklarına çikolata veriyorlardı. Çocuklar biraz korkuyorlardı, çünkü bu kadar çok iyi insanı hiç bir arada görmemişlerdi.

Annemin yanında pencerenin dibinde oturuyor, kımıldamaya cesaret edemiyordum. Düş gördüğümü sanıyordum. Azıcık kıpırdasam bu düş bitecek, insanlar eskiden oldukları gibi gene birbirlerine düşman olacaklar gibime geliyordu. Soluğumu tutarak Tanrı'ya bu mucizeyi esirgemesini yakarıyordum.

Artık Gaston'u düşünmüyordum. Bayraklarla türkülere kapılmıştım. Annem beni öpüyor, tanımadığım adamlar beni omuzlarına alıyor, kadınlar bana çikolata veriyor, saçlarımı okşuyor, genç kızlar kardeşleriymişim gibi konuşuyorlardı benimle. İnsanların bu alışılmamış sevgisi başımı döndürüyordu.

Tren Freiburg'a girerken perondan bağrışlar yükseldi. Fantezi ceketler giymiş üniversiteliler trene atladılar. Pencerelerden kendilerine çiçek veren kızları öptüler. Yaşlı adamlar omuzlarında taşıdıkları bastonlarına küçük bayraklar bağlamışlardı. Tüfeklerinin namlularına gül demetleri takılmış erler armağanlara boğuluyordu. Sanki hepsinin doğum günüydü. Büfedeki garsonlar bile güler yüzlüydü. Arabaları boşaltan kondüktörler sevimli amcalar gibi gülüyorlardı.

Yanımızdaki yolda uzun, kırmızı bir yük katarı bekliyordu. Hayvan taşımada kullanılan arabaların sonuna kadar açılmış olan kapılarından gülen, gün yanığı, yuvarlak asker yüzleri meyve hevenkleri gibiydi. Arabalar yeşil dallarla, bayraklarla donatılmıştı. Üstlerine tebeşirle resimler çizilmişti. Ak giysili bir sürü kız sevinç içinde askerlere koşuyor, göğüslerine çiçekler takıyorlardı. Trenin ortalarında, ikinci sınıf bir arabanın önünde subaylar göz alıcı üniformalarıyla bir aşağı bir yukarı gidip geliyor, askerî bir bando şen türküler, donanma marşları çalıyordu. Sevimli bir er, ak giysili kızlardan birini kalçalarından tutup ağzından şapur şupur öpünce bütün istasyon bir hurra kopardı. Durmadan yeni askerî trenler geçiyordu. Açık arabalara oturtulmuş toplar bile çiçeklerle, dallarla bezenmişti. Subayların bölmelerinde, dallarında alacalı şeritlerle tek tük sucuklar asılı ufak kayın ağaçları bile vardı. Herkes, en çok da askerler gülüyordu.

Yoksa dinlenmeye, eğlenmeye mi gidiyorlardı?

Trenimiz kalkıp tatlı bir çabuklukla istasyondan çıkarken askerî bando çalmaya başladı: "Almanya, her şeyin üstünde Almanya." Kalabalık hep bir ağızdan gürledi: Marş! Bayraklarla şenlenmiş, aydınlık göğe doğru bir ilahi gibi yükseldi; herkes şapkasını çıkardı; subaylar selam durdu, erler tüfeklerini, öğrenciler ellerini kaldırdı; kadınlar yumuşak kollarını erkeklerin omuzlarına doladı; kızlar, giysilerinden de arı bir sesle söylüyorlardı. Tren hızlandıkça marş da artan bir gürlemeyle ağıyordu. Kendimi marşa kaptırmıştım. Artık hiçbir şeyi ayırt edemiyordum. Sanki bin anam, bin babam vardı...

O sırada annem bana doğru eğildi. Yüzünü saçlarıma sürerek, sıcak bir sevecenlikle kulağıma fısıldadı: "Olağanüstü değil mi?" Ona sarıldım. Beni yukarıya, kendine çekti.

Geçitlerde âşıklar gibi birbirine sarılmış, şen, güler yüzlü insanları kastederek "Evet," dedim.

"Bizim iyi halkımız. Onun ruh güzelliğinden kuşkulanarak nasıl da yanılmışız," dedi. Ağlıyordu.

Öğrenciler yanı başımda, kapının önünde bir savaş türküsü söylüyorlardı: "Düşman kurşunuyla gelendir, ölümlerin en güzeli..."

Tren, Baden'in ekin yüklü tarlaları içinden akıyordu. Bütün köyler, kasabalar şenlik içindeydi.

Gözlerim kamaşıyordu. Dünya değişmişti. Savaş dünyayı güzelleştirmişti.

• • •

Offenburg'ta ikindiye kadar bekledik. Yollar askerî trenlere verilmişti. Atlı birlikleri, ağır topçuları gördüm. Annem tren boyunca koşuyor, istasyon kitapçısından aldığı kitapları askerlere dağıtıyordu. Yazık ki bunların hepsi eğlendirici romanlardı. Ama subayların hepsi, ciddi durumlarda okumak için sırt çantalarına "Faust"u koyduklarını söylüyorlardı.

Beş saat sonra kentimize yaklaşırken, gökte donanma fişekleri patlıyor, toplar atılıyordu. Avcılar Bayramı'nın üçüncü günüydü. Avcılar kralı taç giyecekti bu akşam. Babam istasyonda bekliyordu. Elindeki küçük bir bayrağı sallıyordu. Bizi görünce "Hurra!" diye seslendi. Bütün tren bağrıştı: "Hurra!" Kathinka, biz inerken, gülerek bavullarımızı aldı. "İşte geldiniz..." dedi babam.

"Ya, işte geldik..." Sonra babam, annem, ben, üçümüz kol kola çıkışa doğru yürüdük. Kathinka sevinç içinde, elindeki bavullarla soluk soluğa arkamızdan geliyordu.

İstasyon caddesine sapınca babam bir sürü bayrağı gösterdi eliyle: "Bunların pek azını Avcılar Bayramı dolayısıyla

birlik üyeleri asmıştı. Gördüğünüz bayrak cümbüşü son olaylardan doğdu. Fransızlarla her an savaşa girebiliriz. Herkes bir kurtuluşu bekler gibi bekliyor bunu."

Gaston adı son kez aklıma geliverdi. Ama bu bayrak kalabalığında, günlerden pazarmış gibi caddelerde dolaşan insanların gülüşmelerinde, bayram alanından kulağıma belirsiz parçaları gelen müzikte çabucak yitti. Çocuklar panayırlardaki satıcıların arasında tek başlarına durakalıp, en candan arkadaşlarını nasıl unuturlarsa, ben de öyle unuttum Gaston'u.

Silberstein'ın pazar yerindeki mağazası aydınlatılmıştı. Yeni bir bayrak, balkondan, yaldızlı harflerin üzerinden yere kadar sarkıyordu. Bunun kentimizdeki en büyük bayrak olduğunu söyledi babam. 8 nolu vitrinde ayakta duran mankenlerin balmumu sarısı ellerinde kızıl-ak-kara bayrakçıklar vardı. Ak giysili mankenlerin bellerine kuşaklar bağlanmıştı. Bunlardan başka, Bay Silberstein mankenlerin hepsine kumral takma saç yaptırmıştı. Bir ayaklığın üstünde duran haki üniformalı manken gene de hepsinden göz alıcıydı. Sağ eliyle, sanki öbür mankenlerin başlarını kesecekmiş gibi kılıcını kınından sıyırmakta olan bir subayı canlandırıyordu. Camda, çiçekli kitap harfleriyle, "İç tüzüğe uygun, modern üniformalarınızı bize ısmarlayınız. En iyi kalite, en dayanıklı kumaş" yazılıydı. "On parle Français" ile "English spoken" yazıları kazınmıştı camdan.

Leo'yu düşündüm. Evlerinde pek az ışık vardı. Babam, Leo'nun dün akşam aşırı bir kanama geçirdiğini, bu sabaha kadar kendini bilmeden yattığını söyledi. "Ölecek," dedi ardından. "Yazık, önümüzde güzel günler varken..." Pencerelere baktım. Perdeler hiç kımıldamıyordu.

Akşam yemeğimizi çabuk çabuk yedik. Babam bayram yerine vaktinde yetişmemiz için sıkıştırıyordu. Saat sekizde

ödüller dağıtılacaktı. Sonra orada en son telgraf haberleri öğrenilebiliyordu. Avcılar Birliği Başkanı, yarım saatte bir durumu Frankfurt'taki bir gazeteden soruyordu. Yarım saat sonra bayram yerindeydik. Burası geniş bir çayırlıktı. Ortasına kocaman bir çadır kurulmuştu. Sağda avcıların atış yeri vardı. Çadırdaki iki orkestradan biri durunca öbürü çalmaya başlıyordu. Büyük bir büfeye üst üste, beş bira fıçısı konmuştu. Garsonlar Bavyera'dan özel olarak gönderilmişti. Hepsi de çok şişmandı.

Çadırın önünde August'u buldum. Beni görünce "Hurra!" diye bağırdı. Elinde kızıl-ak-kara bir bayrakçık vardı.

Babam: "Ne var delikanlı?" diye seslendi ona.

"Gel!" diye beni çağırdı August. "Babam da burada..."

Annem, başıyla gidebileceğimi işaret etti. August'la birlikte koştum.

Ocakçı Kremmelbein, bir sürü yoldaşıyla birlikte, sağdaki orkestranın yanında, büyük bir masada oturuyordu. Hepsinin eskiden kızıl karanfil taktıkları göğüslerinde, şimdi kızıl-ak-kara kurdeleler vardı. August bana bir sandalye çekti, bira getirdi. Birayı masaya koyarken Ocakçı Kremmelbein elini masaya vurdu. "Yoldaşlar!" diye haykırdı. "Almanya saldırıya uğradı. Bu, gün gibi açık. Kolay aldatılamayacağımı bilirsiniz. Yurdumuzu savunmamız gerekiyor." "Doğru," dedi yoldaşlar. Bira bardaklarını kaldırdılar. "Durum, bilimsel bir kesinlikle böyle," diye ekledi Kremmelbein. "Şimdi egemen sınıflar emekçi halka saldıran düşmanlara karşı durmak için bizi gerekserken, elbette başka türlü davranamayız." "Doğru!" dedi yoldaşlar. Bira bardaklarını kaldırdılar. "Demek istiyorum ki, Almanya savaşı kazanırsa, sekiz saatlik iş günü, seçme hakkı, grev hakkı gibi belirli isteklerimizde direneceğiz." "Hurra!" diye bağrıştı yoldaşlar. Bardaklarını üçüncü kez kaldırdılar.

"Savaş bizim için en iyi iştir. Burjuvazi bizi gereksiyor. Kesin bir pazarlığa tutuşacağız." Yoldaşlar kıvançla gülümsediler. "Fransa'da Jaurès'yi kurşuna dizdiklerini hiç unutmamalıyız. Biz sosyalistlerin görevi, onun öcünü almaktır. Orada bunun için savaşacağız!" "Kahrolsun Fransa!" diye haykırdı yoldaşlar. Onlar susunca burjuvalar haykırdı: "Kahrolsun!" Çadır gümbürdüyordu.

Kremmelbein bir masanın üstüne çıkarak bağırdı: "Her Alman işçisi, yurdunun güvenliği için kanının son damlasına kadar dövüşecektir. Alman halkı; tehlike kapıya dayandığında en yoksul oğullarının, en sadık oğulların olduğunu göreceksin!"

Çadırda kıyamet kopuyordu. Orkestralar ikisi birden Kremmelbein'ı selamlıyordu. Bütün masalarda herkes ayağa kalkmıştı. "Yaşa Kremmelbein, var ol!" "Yaşasın Almanya!" diye bağırırlarken, artık üniformalı olan Persius masamıza yaklaştı, elini Kremmelbein'a uzattı: "Her şeyi unutalım, artık birleşelim. Tehlike anında hiçbir parti söz konusu olamaz." Kremmelbein gülümsüyordu. Persius'un elini aldı. "Herkesin bir görüşü vardır Sayın Doktor. Eskiden siz her şeyi polis gözüyle görürdünüz. Ama şimdi, yurdumuz tehlikedeyken unutalım bunları. Barış olunca gene görüşürüz." "Evet," dedi Persius, elinde olmadan esas duruşa geçti. "Savaşı kazanınca..."

El sıkıştılar. Müzikle selamlandılar. Kremmelbein ile Persius kuşatıldı. Bütün çadır birdenbire coşkuyla "Ren Boyunda Nöbet"i söylemeye başlarken Persius Bavyeralı garsonlara bağırıyordu: "Bu masada içilecek bütün biralar benim hesabıma yazılsın!"

O sırada Dr. Hoffmann'la Brosius'un çadıra daldıklarını gördüm. Ellerini çılgınca sallıyorlardı. Babam arkamda durmuş, oradan Kremmelbein'la yoldaşlarının fırdolayı, elden

ele dolaştırdığı domuz pirzolasından almıştı. Boruyla Alman ordusunun saldırı işareti verildi. Hoffmann çadırın ortasındaki sahnede duruyor, değneğini sallıyordu. Yanında Brosius. Hoffmann elinde bir gazetenin yıldırım baskısını tutuyordu. "Susun!" diye bağırdı. Kısa, yerinde bir susmadan sonra sevecen bir sesle dua ediyormuş gibi konuştu: "Biraz önce Fransa bize savaş açtı..."

"Hurra!" diye gürledi çadır. İnsanlar ellerini yukarı fırlatarak sandalyelerin üstüne sıçradılar. Sanki oradan, gelecek güzel günleri daha iyi görebileceklerdi.

Babam omuzlarıma vurarak gülüyordu. İki avcı kardeş tüfeklerini havaya doğrultup ateşledi. Ortalık kucaklaşanlarla doldu. Kremmelbein gene masanın üstüne çıkıp "Jaurès'in öcünü alalım!" diye bağırdı. Yoldaşlar da bağırdılar. Jaurès'in bir Alman ulusal kahramanıymış gibi hep bir ağızdan haykırılan adı çadırda uğuldarken, Dr. Hoffmann'la Brosius sahnede el sıkışıyordu.

"Halk yoldaşları!" diye bağırdı Hoffmann. "Bu tehlike günlerinde bütün ufak tefek kavgalarımızı unutalım. El ele verelim: işçiyle burjuva, köylüyle işçi. Son ana kadar barış isteyen, bize saldırıldığı için kılıcını çekmek zorunda kalan Kayzer'imizin adına ant içelim, bu fırtınalı günlerin en güzel sözünü gerçekleştirmeye söz verelim. Artık partileri tanımıyoruz, yalnızca Alman ulusunu tanıyoruz!"

Ant içenlerin kaldırdıkları eller bir orman gibi sardı beni. Ben de elimi kaldırdım.

Çadır, sanki bir dev konuşuyormuş gibi sarsıldı: "Ant içiyoruz!" Herkes söylemişti bunu, artık kimse bir başına değildi. Dünya ne kadar şenlikliydi!..

Orkestra şükran duasının ilk kıtasını çaldığı sürece ellerimizi indirmedik. Ancak ikinci orkestra çalmaya başlayıp

Alman ulusal marşına geçerken bira bardaklarımızı kavrayıp kaldırdık, hepimiz birbirimize gülerek orkestraya katıldık. Kimsenin ezbere söyleyemediği üçüncü kıtaya gelince Brosius bağırdı: "Susunuz! İyiliksever, barışsever Kayzer'imizin, kahraman silahlı kuvvetlerimizin şerefine üç defa..." "Sağ ol! Sağ ol! Sağ ol!"

"Diple!" diye emretti Brosius. Bardakları ağzımıza dayadık, biralarımızı hiç duraksamadan içip bitirdik. Genzime bira kaçtı. Denizci giysimin yakasından giren damlalar donuma aktı. Brosius elini Hoffmann'ın omuzuna attı. Birlikte öylece indiler sahneden. Onlara gösteriler yapıldı. Şişman garsonlar beş yeni fıçı koydular büfeye.

Oturduğum yerde bir gevşeme geldi bana. Başım tatlı tatlı dönüyordu. August yanımda oturuyordu ama sesi çok uzaklardan geliyordu. Gözlerimi güçlükle açıyordum. Kremmelbein büfede Persius'la içiyordu. Babam da yakaladığı bir yoldaşa ikramda bulunuyordu.

Bira, acı acı midemden ağzıma geliyordu. Arada bir masalar, masalarda oturan insanlar dönüyor, çalkantılı sularda yüzen mantarlar gibi alçalıp yükseliyorlardı. "Şimdi herkes eşit", diyordu yanı başımda August. "Artık hiç kimse başkalarından farklı değil." "Evet," dedim dilim dolanarak, karşımdaki yüzlerden birini boş yere tanımaya çalıştım. "Artık ben de hiçbir fark görmüyorum..."

Her şey dönüyor, yüzler siliniyordu.

Geriye kaykıldım yavaşça. Yalnızca biradan değildi bu... Annem bana kahve getirmişti. Ben kimi sözcükleri ağzımda yuvarlarken gülmeye başladı. Kahveyi içince açıldım. Brosius'u seçtim birdenbire. Önümde duruyordu. Yeni bir yasa gibi güçlüydü. Bana gülümsedi. Elini omuzuma koydu: "Hadi hadi, bir bardak bira dokunmaz bir Alman gencine!"

Ayağa kalktım. Sallanıyordum. Ama onun gözlerine bakınca esas duruşa geçerek bağırdım: "Başüstüne Sayın Dr. Brosius." "Bravo!" dediğini işittim. Sonra uzaklaştı. Kıvanç içinde sandalyeme çöktüm. Öğretmenim Brosius beni ilk kez övmüştü.

Önümde, yetişkinlerin nefretiyle kötülüğü beni erkenden şaşkına çeviren, sırrı beni verdiğim sözden döndüren, hırsızlığa sürükleyen, bana yaşamımın ilk ölüm korkusunu yaşatan, hep çocuk kalacağıma ant içiren dünyası... Bu acılar dünyası, önümde yeni bir ışıkla aydınlanıyordu. Nereye baksam bu dünyanın insanları kucaklaşıyorlardı. Eskiden birbirlerine kötü oldukları ölçüde iyiydiler şimdi. Persius'la Kremmelbein, Brosius'la Hoffmann birbirinden tiksinmiyordu. Birlikte içiyor, birlikte söylüyorlardı. Gözlerinde aynı parıltı vardı. Dünya gençleşmişti. Savaş dünyayı iyileştirmişti.

"Ah, anne," diye kekeleyerek kucağına yığıldım annemin, "savaş ne güzel şey..."

August'la birlikte beni çadırdan çıkardılar. Dönüp arkama bakınca dumanlar arasında şen insanlar, büfede kardeşliğin şerefine testiyle bira içen Brosius'la Hoffmann'ı gördüm.

Dışarıda, açık havada sallanmaya başladım. August götürüyordu beni. Mavi, kırmızı, yeşil ışıklarla aydınlatılmış, içi kurtuluş savaşlarından türlü sahnelerle dolu bir askerî müzenin önünden geçerken, yurtseverlik gürültüleriyle dolup taşan bayram gecesinde türkü söylüyorduk: "Yakardık adalet Tanrısının huzurunda..."

Ağustosun ikisiydi. İlk kez sarhoş oldum...

• • •

O gece Leo Silberstein öldü.

Ertesi sabah, saat dokuzda, Ferd v. K. bize uğrayıp Kathinka'ya söylemiş. Ben uyuyordum. Saat on birde, Ferd

gene geldi. O sırada dişlerimi fırçalıyordum. Tiftik tiftik dişlerimin arasında kalmıştı bira köpüğü. Caddede trampet çalınıyordu. Banyonun kapısı açılıverdi. Kapıda babam göründü. Şendi. Arkasında Ferd'i gördüm. Çok solgundu. Dışarıdan trampet sesleri geliyordu.

Babam sevinçle, "Sivil savunma birlikleri hizmete çağırıldı!" dedi. Kendisi sivil savunmadaydı. Sonra sevincini paylaşmak için mutfağa, annemin yanına koştu. Ağzımı çalkalıyordum. Ferd içeri girdi.

"Leo öldü," dedi. Sonra bana elini uzattı. Caddede trampet seslerinin ardı gelmiyordu.

"Bu gece üçü yirmi geçe ölmüş. Sabah nasıl olduğunu sormak için uğramıştım. Öldüğünü söylediler..."

Yatağıma oturdum. Çabuk çabuk giyinmeye başladım, çünkü böyle yarı çıplakken Ferd'le ölü Leo'yu konuşmaktan utanıyordum.

"Onu bir kez daha görmek istersen, bugün saat dörtte gelip seni alayım. Saat yedide tabuta koyacaklar. Yarın üçte gömülecek. Savaş yüzünden çabuk olmaları gerekiyor. Gömme töreni için hahamın da çok az vakti var. Öbür gün akşam, havrada cepheye gideceklere bir konuşma yapması gerekiyor. Bütün atlara el kondu. Öbür gün tören için at bulunup bulunmayacağı da belli değil."

"Evet," dedim Ferd'e, "bana uğra. Leo'yu görmek istiyorum."

"Hep senden haber sorardı. Aklına geleni hemen yaptığın için çok severdi seni. Sık sık seni konuşurduk. Leo her şeyi merak etmeni çok beğenirdi. Bu yanın hoşuna gidiyordu. Sen dönmeden ölürse satranç takımını sana vermelerini vasiyet etti. Babası verecek."

Titremekten bir türlü giyinemiyordum. "Leo öldü," diye düşünüyordum. "Gene de bana bir şey armağan ediyor. Oysa ben, teşekkür bile edemiyorum ona."

O zaman Ferd beni avutmak ister gibi konuştu: "Öldüğü iyi oldu. Babam onun tam vaktinde ölen insanlardan olduğunu söyledi. Leo artık yaşamamalıydı. Savaş boyunca aşırı duyarlığı yüzünden çok acı çekecekti."

"Ah," diye yanıt verdim, "ne yazık ki şimdi, insanlar birbirlerine karşı iyiyken öldü. Oysa artık Brosius'tan bile korkmayacaktı."

"İnsanlar iyi miymiş?" Pis pis güldü Ferd. "Kucaklaştıkları, hep birlikte türküler söyledikleri için mi böyle düşünüyorsun? Önce ben de öyle sanmıştım. Ama babam onların neden böyle iyi, el ele göründüklerini bana anlattı. Nefretlerini başka uluslara karşı kullanmak zorundalar da ondan. Bunu anlamıyor musun? Eskiden tek tek insanlar kötüydü, şimdi ise uluslar. Dün Brosius'la Silberstein, Persius'la Kremmelbein savaşıyordu. Bugün ise Ruslarla Avusturyalılar, Almanlarla Fransızlar. Aynı şey."

Gözlerimi ondan ayıramıyordum. Onu anlayamıyordum. Ama söyledikleri doğru olmalıydı, çünkü babası anlatmıştı ona. İyi de, Fransızların Kremmelbein'la, Rusların Bay Silberstein'la ne ilişkisi vardı? Ben Almandım. Almanların birleşmesi benim için büyük bir olaydı. Uluslardan bana neydi? Ben, büyüklerin kötülüğünü Almanya'da görmüştüm. İnsanlar gene Almanya'da birdenbire iyi olmuşlardı. Benim için dünya Almanya'ydı. Çünkü görebildiğim her yer Almanya'ydı.

"Ferd," dedim. "Seni anlamıyorum."

Ferd gülümsedi: "Senin de baban var." Bana yaklaştı, ellerini omuzlarıma koydu: "Savaş hoşuna gidiyor diye kınamıyorum seni. Savaş herkesin hoşuna gidiyor, sen de herkes gibisin. Babanla birlikte kıvanabilirsin. Ama benim babamın düşünceleri onlarınkine tümüyle karşıt. Onun için ben, babamla birlikte üzülmek zorundayım. Babam sağ olmasaydı... Ben de senin gibi olmayı isterdim." Ağlıyordu.

Ansızın, büyük bir güçsüzlükle dizlerime düştü elleri.

"Ferd," diye haykırdım. "Ne'n var Ferd?"

"Ah," diye yanıt verdi, durgundu, gözleri yaşlıydı. "Babam haklı. Ama siz yaşayabilir..."

Ne demek istediğini anlamadım, ama onu seviyordum. Birlikte, yatağımda uzun uzun oturduk. Caddede aralıksız trampetler çalınıyordu gene.

"Ferd," dedim bir süre sonra, onu avutmak istiyordum: "Neden böyle üzgünsün? Bütün insanlar birbirlerine karşı gerçekten iyiler."

O uzun başını kaldırarak gülümsedi: "Şimdi bir başka türlü kötüler, o kadar. Babam hepsini eksiksiz anlattı bana."

Ona karşılık vermek istedim, ama Ferd ayağa kalktı.

"Saat dörtte sana uğrarım. Sonra Leo'ya gideriz."

Bana elini uzattı. Kapıda, sanki söylemeyi unutmuş gibi, "Dün akşam bütün atlarımızı götürdüler," dedi.

Sonra gitti. Sonunda neden ağladığını öğrenmiştim.

Giyindim. Babam geldi, öğleyin konaklamak için evimize asker geleceğini söyledi.

İki alay kentimizde konaklıyordu. Bavyera'dan gelmişlerdi. Sivillerden daha çok gürültü ediyorlardı. Hassa alaylarıydı bunlar. Mutfakta, Kathinka'nın yanında beş er oturuyordu. Bir yüzbaşı salonumuzda piyano çalıyordu. Annem çeviriyordu nota defterinin yapraklarını. Babam şarap getirdi. Yüzbaşı piyanonun önünde oturuyordu. Kılıcını pedalların arasına sokmuştu. Aydın bir yüzbaşıydı. Bach'ı çalıyordu. Konuk odamızdaki masanın üstünde çelik mavisi güzel bir revolverle "Faust" yan yana duruyordu. Annem Hofmannstahl'ın "Küçük Dramlar"ını armağan etti ona. Yüzbaşı kitabı el yatkınlığıyla karıştırdı. Annemin altlarını çizdiği dizeleri oldukça duygulu bir sesle okudu. Ferd bana uğradığı sırada yüzbaşı, Alman

ulusunu birleştirdiği için savaşı öven babamla aynı kanıdaydı. Ancak, babamın savaşın tanrısal bir cezalandırma olduğu görüşünü, düşmanların cezalandırılması biçimine soktu.

"Evet," diyordu durgun, inançlı yüzbaşı, "düşmanı yenip geriye döndüğümüz zaman her şey başka olacak. Savaş bizi kardeş yaptı, bu kardeşliği koruyalım." Sonra gene Bach'ı çalmaya başladı.

Ayaklarımın ucuna basarak dışarı çıktım, girişte bekleyen Ferd'in yanına gittim. Bir tören havası çökmüştü üstüme. Bach'ın ağır bir kantatının etkisinde, Leo'nun ölüsüne gitmek için bayraklar dalgalanan caddelere çıktık. Yabanlıklarımı giymiştim. Annem, denizci başlığımın sırmalarını kara tülle örtmüştü. Bahçeden bir demet ak karanfil toplayıp birlikte götürmem gerektiğini söyleyerek elime vermişti. "Zavallı arkadaşın öldü," diyordu babam. Ferd, Brosius'tan kendi eliyle yazdığı bir başsağlığı kartıyla bir demet çiçek geldiğini, Bay Silberstein'ın bunları görünce sevinçten ağladığını anlattı. Artık herkes Leo'ya karşı iyiydi. Öldüğü için. Bu mucizeyi savaş mı yaratmıştı? Ben buna inanıyordum. Ferd'in yanında o çok hareketli caddelerden geçerken gene "Savaş ne güzel şey..." diye düşünüyordum.

Durmadan birlikler geçiyordu. İstasyondan geliyorlardı. Çelik başlıklarına dallar takılmış, tüfekleri çiçeklerle bezenmişti. Pazar yerinde bir orkestra konser veriyordu. Bay Silberstein'ın evindeki büyük bayrak dalgalanıyordu. Mağaza tıklım tıklım doluydu. O gün açılmış bir bölümden yeni bayraklar, kâğıt çiçekler satın alıyorlardı. Bay Silberstein kasanın yanındaydı. Sağ eliyle kasanın kolunu çeviriyor, sol eliyle paraları içeri koyuyordu. Alıcılarına ayrı ayrı gülümsüyordu. Tıpkı 8 nolu vitrindeki mankenler gibi gülümsüyordu. Üst kattaki pencerelerden birinin kırmızı perdeleri kapalıydı.

"Leo orada yatıyor," dedi Ferd. Eliyle gösterdiği yere baktım. O güzel, büyük bayrağın solundaki pencereydi bu.

Bayram günlerindeki gibi kalabalık olan pazar yerinden karşıya geçmeye çalışırken, istasyondan beri hareketli bir marş yaklaşıyordu. Yeni, oyun havasını andıran bir müzikti. Fanfarlar. Karşıya geçince sıkışıp kaldık. Bir toz bulutu içinde atlar göründü. Güneşin gümüşlediği mızrak uçları toz bulutunu delip çıkıyordu. "Atlılar!" diye bağırdı biri. "Mızraklı atlılar," diye düzeltti bir bilen. Fanfarlar gürledi. Bir duvarın arkasında duruyorduk. Leo'ya ulaşmak olanaksızdı. Karanfil demetini sıkı sıkı kucaklamıştım. Birkaç çiçek koptu, yere düştü.

Yürüyüş kolunun başı pazar yerine kıvrıldı. Fanfarların keskin çığlıkları bize yöneldi. Atlılar çalımlı çalımlı yaklaşıyordu. Sonsuz bir hurra koptu kalabalıktan. Mendiller sallanıyor, kaldırımlara çiçekler yağıyor, ellerde bayraklar yükseliyordu. Atlılar başlarıyla selam veriyor, erler sivri uçlarında flamalar dalgalanan mızraklarını, subaylar kılıçlarını eğiyorlardı.

O sırada çiçeklerime saldırdı biri. Narin bir el, kucağımdan kopardığı karanfilleri, tutam tutam subaylara attı. Karanfiller nalların altında parçalandı. Elimde kalan çiçekleri denizci gömleğimin içine sokarak kurtarmaya çalıştım, ama o el oraya da uzandı, demeti bütünüyle kaptı. Hurra diye bağırarak bir subaya fırlattı. Subay çabuk davranıp yakaladı demeti, atının alın kayışına sıkıştırdı. Sonra bize doğru öpücükler gönderdi eliyle. Geriye baktım. Arkamda Hilde duruyordu.

"Hurra!" diye bağırdı, subaya el salladı. Omuzlarından tuttum: "Çiçeklerimi çaldın!" "Evet!" Güldü Hilde. "Neden kendin atmadın çiçekleri?" "Onlar Leo'nundu!" diye bağırdım. "Öldü!" diye bağırdı Hilde. Elimden kurtuldu, öpücüklerine karşılık veren subayın ardı sıra yürüdü.

"Bırak gitsin." Ferd, beni tuttu. "Leo'nun çiçeğe bu kadar ihtiyacı yok."

"Olsun!" dedim, caddeye koştum. Yerden, atların çiğnemediği çiçekleri topladım. Çoğu ezilmeden kalmıştı daha. Aralarında güller de vardı.

Sonra Leo'ya gittik. Özel girişten geçmemiz gerekiyordu.

Mağaza itişip kalkışan insanlarla doluydu, Bay Silberstein kasanın dibinde duruyordu. Yanında, Paris'ten tam vaktinde dönen, bayraklar, bezekler satan kızıl saçlı oğlu vardı.

Çıngırağı çalarken Frida, hizmetçi kız bize kapıyı açtı. Bizi, yaslı durumlarda hizmet edenlerde görülen belirsiz bir gülümsemeyle, oturma odasına götürdü. Bayan Silberstein orada oturuyordu. Bizi görünce başını salladı. Bize sandalye gösterdi. Küçük bir çıngırağı çaldı. Frida göründü. Bir tepside küçük ekmek dilimleriyle bir şişe şarap getirdi. Bayan Silberstein bardaklarımızı doldurdu, içtik. Sonunda, birkaç ay önce Ferd'in emri üzerine geri çevirdiğim şarabı içiyordum. Bayan Silberstein kocasının mağazasında işi başından aşkın olduğu için özür dilediğini söyledi. Savaş dolayısıyla yeni işler çıkmıştı.

Elimdeki tozlu çiçek demetini sandalyenin altına gizliyordum. Bayan Silberstein birdenbire ağlamaya başladı. "Çok sakin öldü," dedi, hıçkırdı. "Kanamadan beş dakika önce kocam Rusya'ya savaş açıldığını söylemişti. Anlayabildiği son söz bu oldu."

Gözyaşlarını sildi. Ferd'le ben, yerimizde çok saygılı, dikkatli oturuyorduk.

"Yalnızken öldü. Gece mağazada çok işimiz vardı. Kanama durunca artık her şeyin bittiğini sandık. Ama iki saat baygın kaldıktan sonra birdenbire kendine geldi, gözleri ışıl ışıldı, yemek istedi. Yalnızca 'Dana külbastısı ile patates ezmesi,' dedi. Bu, en sevdiği yemekti. Kurtuldu dedik. Sabaha karşıy-

dı. Dana etini nasıl bulacaktım? Frida bir kasabı uyandırdı, et aldı. Ben o arada kocamla yeni gelen bayrakları, bezekleri elden geçirdim. Sonra eti pişirdim. Frida patates ezmesini hazırladı. Yemeği yukarı çıkardığımızda solgun, yatıyordu. 'Leo, külbastın!' diye seslendim. Yanıt vermedi. Frida bir çığlık kopardı. Patates ezmesini düşürdü. Kocam yazıhaneden koşarak geldi. Leo ölmüştü..."

"Evet," dedi Ferd. "Onu bir kez daha görebilir miyiz?"

Bayan Silberstein kalktı. Leo'nun odasına girdi, işaret parmağını ağzına götürüp sessiz olmamızı istedi. Ayaklarımızın ucuna basarak yürüdük.

"Burada," dedi Bayan Silberstein ansızın, lambayı yaktı.

Leo'nun ölüsü yüksek bir yatakta yatıyordu. Ayakucuna çiçekler yığılmıştı. Kapıda durduk. Ferd elimi tuttu. Leo'ya baktık.

Yüzünde temiz bir gülümseme vardı. Gözleri açıktı, biraz dönmüşlerdi. Önce sarı denebilecek akları görünüyordu. Yalnız sağ gözünün kara-mavi bebeğinde, göz kapağının altında incecik bir çizgi parlıyordu. Oda çiçek kokularıyla doluydu.

"Bunları Sayın Dr. Brosius gönderdi." Bayan Silberstein bir demet mavi yıldız çiçeğini aldı. Caddede askerî müzikle sivillerin hurraları sürüp gidiyordu. Bayan Silberstein ağlıyordu. Elimdeki çiçekleri Leo'nun üstündeki yeşil örtüye usulca bıraktım.

Ferd yatağın yanına gidip ölünün elini tutarken, aşağıdan uygun adımlarla uzaklaşan birliklerin ayak sesleri geliyordu. Bando neşeli, eğlenceli parçalar çalıyor, askerler hep bir ağızdan söylüyor, kalabalık bağrışarak onlara katılıyordu. Koşarak aşağı inip istasyona giden askerlere el sallamak isteğiyle kıvranıyordum. Birdenbire korkmaya başlamıştım Leo'dan. "Gitti, gitti!" diye düşünüyordum. Hilde haklı, Leo öldü. Neden böyle korkunç susuyor? Neden öldü sanki?

Ferd bana işaret etti. Titreyerek yaklaştım. Ferd Leo'nun elini aldı, avucuma koydu. "Allahaısmarladık, de ona!" Son gücümle bu soğuk, olağanüstü yumuşak eli tuttum. Bayan Silberstein yavaşça sümkürürken, şarabın etkisiyle ağırlaşan dilimle, kekeleyerek, iki kez, belli belirsiz "Allahaısmarladık..." dedim. Caddedeki müzik birdenbire kesildi.

Sonunda aydınlık oturma odasına dönünce, Bayan Silberstein bize bir daha şarap ikram etti. Kasketlerimizi aldık, teşekkür ettik. Ferd, Leo'yu son yolculuğunda uğurlamak istediğimizi söyledi.

"Yarın saat üçte," diye yanıt verdi Bayan Silberstein. Ferd elini öptü. Sonra çıktık.

Bay Silberstein bizi caddede gördü. Kasayı bıraktı, kısacık bacaklarıyla bize doğru koştu. Sağ koltuğunda bir satranç takımı vardı. "Leo'nun yanında mıydınız?" "Evet," dedi Ferd, "ona Allahaısmarladık dedik." "Ah," diye haykırdı Bay Silberstein, sonra gene: "Ah... Ah..." Başka bir şey diyemiyordu. Gözlerinin altındaki torbacıklar titreşiyordu. Gözyaşları boyunbağına dökülüyordu. Sol eliyle Ferd'e tutundu. Dudakları seğiriyordu, ağzından salyalar akıyordu.

Sonra dalgın gözlerle mırıldanır gibi konuştu: "Öldü, öldü artık, neden bir ay daha beklemedi? Savaş başlayalı kimse bize kötü gözle bakmıyor artık. Herkes bizi tanıyor... Leo, oğlum, 'Yahudi'ler de Alman oldu!.. Böyle dedi kaymakam. Bu sabah bana yeni bir üniforma ısmarladı... Ben, senin yanında oturamıyorum, elini tutup ağlayamıyorum. İşimin başından ayrılamam. Kasanın arkasından. Artık kimse babandan alışveriş etmekten çekinmiyor. Gülümsüyorum hepsine, o iyi insanlara... Sana çok az vakit ayırabildiğim için bana gücenme Leo. İşim böyle gerektiriyor. Ben işime karşı duramam. Mağazayı

kapamak, savaşa karşı olmak demek olur. Yahudiler Alman sayılmazlar sonra. Babana gücenme Leo..."

O sırada evlerinin balkonundan, neredeyse yere değecek kadar sarkan büyük bayrak, sert bir esintiyle katlanarak Bay Silberstein'ın başına dolandı. Bay Silberstein sendeledi. Ferd kurtardı onu. "Sağ ol," dedi Bay Silberstein, kasanın arkasında olduğu gibi gülümsedi. Sonra satranç takımını bana uzattı. "Leo bunu size vasiyet etti..." Titreyerek aldım kutuyu. Leo, kahverengi ağaç boyasının üstüne, mürekkeple şunları yazmıştı: "Dostum E.'ye, ilk gönüllü yenilgisine andaç."

Bay Silberstein kasasının başına döndü. Ona, gömme törenine katılacağımıza söz verdik. David Silberstein Ticarethanesi'nin köşesinden saparken Leo'nun kızıl saçlı ağabeyi mağazanın girişinde durmuş, Alman bayrağındaki renklerle, Gotik harflerle basılmış selüloit bir levhayı kapıya çakıyordu:

"Adiue" demeyi bırak,
Almanca "Allahaısmarladık" de!

Ferd'den ayrıldım. Eve geldiğimde annem bir gazeteyi bayrak gibi sallıyordu: Richard Dehmel* savaşa gönüllü katılacağını bildirmiş.

Rahatsız bir gece geçirdik. Durmadan askerî birlikler geçiyordu. Sabaha karşı Bavyeralılar gürültülü bir alarmla kaldırılıp götürüldüler. Kathinka gecenin üçünde kahve pişirdi. Yüzbaşı içten bir teşekkür mektubu ile imzalı bir fotoğrafını bırakmıştı: "Güzel günlerin anısına... Yüzbaşı Edgar v. P. Bavyera II. Kraliyet Avcı Alayı." Babam fotoğrafı aile albümüne koydu. Gün doğar, ilk kuşlar öterken, kentimizde Thüringerliler konaklıyordu.

* Richard Dehmel: Alman şairi (1863-1920). *-çev.*

Gömme Töreni

Ertesi sabah August'a gittim. Kiralık Kışla'nın gugukları askercilik oynuyorlardı. Küçük bir takım kurmuşlardı. Omuzlarında sopadan tüfekler vardı. Kendileri de bilmeden pek dokunaklı bir sesle türkü söylüyorlardı: "Üç zambak, üç zambak, mezarıma diktiğim üç zambak..." Takım, uygun adımlarla durmadan dolanıyordu.

İçeri girdiğimde Bayan Kremmelbein bir bavula giysiler yerleştiriyordu. August'un babası orduya katılma emrini almıştı. Öğle yemeğinden sonra hemen gidecekti. August'a mezarlığa gelip gelmeyeceğini sordum. "Evet," dedi, "geleceğim".

Saat ikide, Silberstein'ların evinin önünde toplandık. Tabut arabaya konmuştu. Bay Silberstein ile kızıl saçlı oğlu, cenazeyi bir faytonla izliyorlardı. Kaldırımda yürüyorduk. İstasyon caddesine kıvrılırken yukarıdan beş ağır topçu bataryası göründü. Önde boru çalan iki atlı vardı. Topların ağırlığından yer sarsılıyordu. Erler kundaklara iki sıralı oturmuş, türkü çığırıyorlardı. Cenaze alayını dörtnala geçiyorlardı. Cenaze arabası kenara çekildi. Pencerelerden hurra diye bağrışıyorlardı.

August da hurra diye bağırdı, kasketini havaya fırlattı. Bay Silberstein, silindir şapkasıyla selamladı.

Topçular dallar, çiçekler sallıyorlardı. Leo'nun cenaze arabası bir sokağın ağzına yanaştırılmıştı. Arabanın beygirleri, kaldırım taşları arasında bitmiş otları koparıyordu.

Üçüncü batarya yanımızdan geçerken bir cephane arabasının oku kırıldı. Atların ikisi de şaha kalktı. Sürücü dizginleri çektiği için yan üstü düştüler. Yürüyüş kolu durdu. Topçular kundaklardan atladılar. Toplar yolu tıkadı. Cenaze arabası sokağa birkaç metre sokuldu. Leo'nun babası bir subayla görüştü. Subay omuzlarını silkti. Araba onarılıncaya kadar yolu açamazdı. Savaştaydık. Askerlerin önceliği vardı. "Elbette," diye gülümsedi Bay Silberstein, "oğlum bekleyebilir Sayın Generalim..."

On beş dakika sonra cenaze alayı yola çıktı.

Araba onarılıp atlar yeniden koşulunca hepimiz hurra diye bağırdık. Cenaze arabasının beygirleri kişnedi. Bataryalar yanımızdan geçti. Topçular türkü çığırıyordu: "Barbara, yavaşça uzandı yere..."

Arkalarında yalnızca toz kaldı. Arada bir ağır namlulardan biri toz bulutları arasında görünüp yitiyordu.

Biz, cenazeyle ağır ağır arkalarından gittik. Adım adım.

Cenaze alayına katılanların çoğu mezarlığın önünden geri dönüyordu. Yahudi töresinin böyle olduğunu düşündük, biz de kente döndük. Her yerde bayraklar dalgalanıyordu. Ortalık çok renkliydi. August yolda, Leo'yu çiftliğe gömmek gerektiğini söyledi. Tayları seyretmeyi sevdiği çayıra. Ferd güldü. Sanki gönlümüzü kırmak istemiyormuş gibi yavaşça, "Ölüler de ana-babalarının oğludur, bilmiyor musunuz?" dedi. Sonra ayrıldık. Eve geldim. Babamın yazı masasında bir gazete-telgraf duruyordu: İngiltere, Almanya'ya savaş açmıştı.

Kathinka Thüringerlilerle birlikte mutfakta oturuyordu. Caddede türkü söyleyenler azalmıştı.

• • •

Kimse İngiltere'den böyle bir alçaklık beklemiyordu. Babam saat dörde doğru eve geldiğinde: "Çok düşman çok şeref getirir," dedi, ama gizli bir kaygısı var gibiydi.

Akşam okulda bulunmamız gerekiyordu. Müdürümüz bir tören düzenlemişti. Yarın yedek yüzbaşı olarak birliğine katılacaktı. Tören, toplantı salonunda şükran ilahisi ile başladı. Sonra Kalmuk, Hugo v. Kleist'ın "Germenya'nın Çocuklarına" adlı şiirini okudu. "Öldür, yeryüzünde seni yargılayacak güç yok..." dizesini, sözcüklere şehvetle basarak okudu. Okul orkestrasının çaldığı bir parçadan sonra müdürümüz konuştu. Bir sözü aklıma takıldı: "Sonunda barışın uyuşukluğu bitti. Artık çetin zamanlar başlıyor. Bize bugünleri gösteren Tanrı'ya şükredelim."

Sol yanından odacı yaklaştı, müdüre bir pusula uzattı. Müdür, sahnede çılgınlar gibi sıçramaya, elindeki kâğıdı bayrak gibi sallamaya başladı. "Hurra!" diye bağırdı. "İlk zafer!"

Lüttich alınmıştı. Alman orduları Belçika'da hızla ilerliyordu.

Müdür susulmasını istedi. "Geçen yıl, Sedan Bayramı için ezberlediğimiz o güzel şiir ne diyordu?"

Brosius'un parmağı ile tuttuğu tempoya uyarak, 250 çocuk, pürüzsüz bir sesle söyledi: "Paris nerede? İşte burada! Parmağımızı üstüne koyar, alırız Paris'i".

Orkestra bir parça çaldı, sonra Alman ulusal marşına geçti. El ele tutuşarak söyledik.

İkinci kıtadan sonra din dersi öğretmenimiz sahneye çıktı. Bir kâğıttan söylevini okudu: Her şey belliydi. Savaş alanlarında son sözü söyleyen Tanrı, bizim sancaklarımızın yanındaydı. Hep orada kalması için her akşam dua etmeliydik. Her şey anayurdumuzundu. Bu, Alman Tanrısı'nın en yüce buyruğuydu. Önümüzdeki fırtınalı günlerde ulusumuzu esirge-

yecekti Tanrı. Kuşkuya düşmekten kaçınmalıydık. Düşmanlarımız çoğaldıkça Tanrı bize daha yakın olacaktı, İsa'nın hiç sözünü etmedi. Bu, şaşırttı beni.

"Yılma ey küçük azınlık..." diye başlayan ilahi ile Luther ilahisini söyledik. Sonra bizi bıraktılar. Okul on beş gün kapalı kaldı. Okul bahçesinde yeni erleri eğitiyorlardı. Çok sevinçliydik, savaşı övüp duruyorduk.

Kentimizde kimse İngiltere'nin savaşa gireceğine inanmamıştı. İngilizler bizi gafil avlamıştı. Babam, İngilizlerin Germen olduğunu söylüyordu. Ünlü profesörün de Basel istasyonunun bekleme salonunda söyledikleri belleğimdeydi. İngilizler de sarışın ırktandı, bizdendi. Germen ruhu taşıdıklarını unutsalar bile Japonya ne güne duruyordu? Alman subaylarının yöneteceği Japon orduları, Hindistan'da İngilizlere saldıracaktı.

O zaman bunları pek kavrayamamıştım. Öyle ya, Japonya'nın Germen ruhuyla ne ilişkisi vardı?

Ama profesör ünlü kişiydi, her şeyi bilirdi.

Ferd'le caddelerde dolaşıyordum. Bayraklar pörsümüş, sarkıyorlardı. Yaprak kımıldamıyordu, bunaltıcı bir sıcak vardı. Batıdan bir fırtına yaklaşıyordu.

Ferd gülümsedi: "Her şey babamın dediği gibi... Sonunda savaşı yitireceğiz..."

Donakaldım. "Yalan söylüyorsun!" diye bağırdım. "Yoksa her şey boşa gider..."

"Babam da her şeyin boşuna olduğu kanısında..."

"İngiltere bize hayınlık etti," dedim kendimi toparlamak için. "Bunun cezasını çekecek!"

"Ne kadar aptalsınız," diye yanıt verdi Ferd, "İngiltere hiçbir savaşı yitirmemiştir daha."

Yanında yürüyor, ondan yavaş yavaş tiksinmeye başladığımı seziyordum. Bana, gene bir şeyi yasak etmek istiyordu: Almanya'ya olan inancımı, büyüklerin yeni, temiz dünyasına olan inancımı. Çünkü savaş kazanılmazsa bütün bu birliğin, kardeşliğin anlamı neydi? Tanrı bizden yana değil miydi? Lüttich alınmamış mıydı? Tanrı yalan söyleyebilir miydi?.. Evet, önceleri büyükler kötüyken, "Kızıl Binbaşı"ya inanmıştım. Ama şimdi, Kremmelbein bile Persius'a elini verirken, şimdi, savaş insanları birleştirip yenilerken, savaşı övmem, sevmem gerekiyordu.

Bütün benliğimle Ferd'e karşıydım. Ondan bulaşıcı bir hastalık taşıyormuş gibi, yavaş yavaş uzaklaşırken, ıslık gibi bir sesle, "Sen yarı İngiliz'sin zaten..." dedim.

Ferd yanıt vermedi. Yalnızca başını eğdi. Korkunç bir susmadan sonra, "Babam bu akşam alayında olacak!" dediğini işittim. Sessiz yürüyorduk. Neden ağladığını anlayamıyordum. Oysa ben, babam düşmanın yenilmesinde binbaşı olarak hizmet verebilseydi kıvanırdım. Benim babam, yalnızca başçavuş yardımcısıydı, sivil savunmadaydı... Gerçekte ağlaması gereken bendim.

Rahip S. belediyenin önündeki sahanlığa çıkmış halka konuşuyordu. Ateşli bir hatip olarak tanınırdı. Olağanüstü gür bir sesi vardı. Dinleyenler her tümcesinden sonra hurra diye bağırıyorlardı...

"İngiltere bize hayınlık etti!" diye haykırdı Rahip. Bulutları dağıtmak istermiş gibi ellerini salladı. "Kahrolsun İngiltere!"

Alandakiler hep bir ağızdan haykırdı: "Kahrolsun İngiltere!"

Rahip S. derin bir soluk aldı, sağ yumruğunu sıkıp kara bir bulut gibi aşağı indirirken gürledi: "Tanrı, bütün günahkârları gören, cezalandıran Tanrı... Tanrı İngiltere'yi cezalandırsın!"

Kalabalık bu sözü hep bir ağızdan art arda yineledi. Dua eden kadınlar gördüm. Kocaları ilenirken, ellerini kaldırmışlardı. Yukarıda Rahip, kollarını açmış bizi kutsuyordu. Hepimiz şapkalarımızı çıkardık. Askerler çelik başlıklarını çıkardılar. Ferd savuşmuştu.

August, ayaklı bir şamdanın yanında duruyordu. Beni görünce aşağı atladı. "Babamı D.'deki kışlaya gönderdiler. 14 gün içinde cepheye gidecek. Önce eğitimden geçmesi gerekiyor. Babam gene çavuş. Takımında kim varmış dersin? Yargıç Galopp." August'un ağzı kulaklarına varıyordu. "Savaş her şeyi düzeltti..."

Öfkelendirilmiş insanların arasından kendimize yol açmaya çalışırken, babamla Eczacı J.'nin bir birahaneden çıktıklarını gördüm. Omuzlarında birer tüfek, sağ kollarında ak kolçaklar vardı. "Geri hizmette görev aldık," dedi babam, tüfeğini gururla kaldırdı. "Kentin çıkışında nöbet tutacağız. Bütün sivil arabaları durduracağız. Fransızların otomobille Rusya'ya milyonlar değerinde kaçak altın geçirecekleri bildirilmiş. Bir de ortalıkta kaynaşan casuslar var. Kuşkulu herkesi tutuklamaya yetkiliyiz. Dur emrimizi üç kez dinlemeyeni vuracağız. Eve git, annene söyle, gece yarısına doğru Kathinka kahve getirsin bize. Gün doğuncaya kadar Kavaklı Köprü'de olacağız."

"Baba!" diye haykırdım, "gece yarısı kahveyi size ben getireyim..."

August da bana arkadaşlık etmek için izin istedi.

"Peki", dedi babam, saçlarımızı karıştırarak okşadı. "Peki delikanlılar. Parolamız Graf Haeseler..."

Sonra tüfeklerini omuzlarına vurdular, kentin çıkışına yollandılar caddenin ortasından. Yaya kaldırımından değil. Arabaymışlar gibi.

August'u akşam yemeğine çağırdım.

Evimizin önündeki bahçeliklere yaklaşırken, bir sürü oğlanın bir ağacın çevresinde sıçrayarak döndüğünü gördük. Ağaca birini bağlamışlardı. Gözleri pek keskin olan August birdenbire bağırdı: "Ferd'i yakalamışlar!" Hemen koşmaya başladı. Ben de yanı sıra koştum. Bu olay karşısında Ferd'e olan öfkem yitmişti. Onca kişiye karşı tek başınaydı. Bu bana pek dokundu. "Haugwitz ile bütün o hanım evlatları!" diye bağırdı August, beni üç-dört metre geride bıraktı. Kestirmeden gittik, yeşil çitlerden atladık. Ferd'e ne yapacaklarını konuşurlarken, uluyarak daldık hanım evlatlarının arasına. Ferd'i, okul çantalarının kayışlarıyla, bir dişbudağa tokalamışlar, yanına iki bekçi bırakmışlardı. Kalmuk'un sesini işittim o sırada: "Herkes gidip bir tokat atsın, sonra yüzüne tükürsün." Kalmuk sözünü bitirir bitirmez aralarına dalan August, karnına vurdu onun. Kalmuk çimlere yuvarlandı, yüzü kireç gibi oldu. August Haugwitz'i boyunbağından yakaladı hemen, üç kez ileri geri salladı. Sonra burnuna bir yumruk patlattı. Kan boşandı oğlanın burnundan.

"Köpekler!" diye bağırdı August, gözleri kanlanmıştı, "bire karşı on ha!" Sonra neredeyse hüngür hüngür ağlayarak Ferd'e atıldı, çakısıyla kayışları kesti. Ben o arada bekçilerden birinin işini bitirmiş, ötekini de kurt kapanına almıştım. "Kaptan!" August ağacın dibinde hıçkırıyor, Ferd'in tırmalanmış yüzünü mendiliyle siliyordu. Sonra morarmış bileklerini ovdu.

Haugwitz yaklaştı o sırada, burnunun altında kan pıhtıları vardı. August'a: "Biz, ona sizin kaptanınız olduğu için saldırmadık. Almanya savaşı yitirecek dediği için..."

"Evet!" diye bağırdı bir başkası, "öyle söyledi. Şimdi savaşta olduğumuz için ona arkadaşlık önerdik. Bize güldü, bizimle alay etti. Savaşı İngiliz hayınlarının kazanacağını söyledi. Casus o!"

Ferd, August'un yanında durmuş, ayakkabılarındaki çamuru otlara siliyordu. Pek kibirliydi. Olup bitenlerle hiç ilişkisi yokmuş gibi davranıyordu. "Yalancılar!" diye bağırdı August çakısını sallayarak, "Ferd öyle şey söylemez!" "Kendin sor ona!" dediler alaylı alaylı. August sıçradı, Ferd'i bileğinden tuttu: "Ne dedin onlara?" Ferd savurdu onu. Sonra o uzun başını kaldırdı, donuk akşam aydınlığında dedi ki: "Evet, Almanya savaşı yitirecek..."

Bu söz, hepimizi olduğumuz yere mıhladı. Bu sözü daha önce de işitmiştim, ama gene de başımdan vurulmuş gibi oldum. "Casus!" diye bağrıştı oğlanlar. August, Ferd'e yaklaştı, onu omuzlarından yakaladı, sanki derin bir uykudan uyandırmak istiyormuş gibi sarsmaya başladı. Bir yandan da "Kaptan! Kaptan!" diye sesleniyor, ağlıyordu...

"Ben babama inanırım," diye karşılık verdi Ferd. Gururlu bir yürüyüşle önümüzden geçerek yola doğru ilerledi. August hüngür hüngür ağlıyordu. "Bize hayınlık etti," dedi bana, "İngiliz o." Ben de onun kadar üzgündüm.

Kalmuk'un, çalılıkların arasından bir taş alıp Ferd'e attığını gördük o sırada. Tutturdu. Ferd sendeledi, sonra düştü bir kum yığınına. Haugwitz de bizimle koştu. Ferd'in başı yarılmıştı. Yumuşak büklümler yaparak ensesine akıyordu kan. August kalkmasına yardım etti. Haugwitz'e dedi ki: "Bunu, bir İngiliz'e bile yapmak kancıklıktır." Ferd'in başını mendillerimizle sardık. Yarası tehlikeli değildi. Kalmuk'un eline küt bir taş geçmişti çünkü. "Eve gideyim," diye mırıldandı Ferd, tek başına yürümeye başladı. August sıkı sıkı tuttu onu. "Biz de seninle geliyoruz." Ona destek olduk. Kentin kıyısındaki evlere ulaştığımızda Kalmuk, bir çalılığın arkasından çıkarak bağırdı: "Casus!"

Kalmuk neden İngiliz değil, diye düşündüm.

Çiftliğe gidiyorduk. August, Ferd'e sağduyusunu kullanması gerektiğini söylüyordu. Almanya elbette savaşı yitirmeyecekti. Bütün yoldaşlar bu görüşteydi. Ama o buna inanmıyorsa, bunu başkaları ile değil, yalnızca bizimle konuşmalıydı. Yoksa onu dayak yemekten kurtarmak August'a güç gelecekti.

Ferd gülümsüyordu yalnızca. Sonra birden ağırlaştı. Onu biraz taşıdık. Kustu. Elimde olmadan Leo'yu anımsadım; bir zamanlar onu okulun bahçesinden böyle çıkarmıştık. Ferd ansızın saatin kaç olduğunu sordu. August gülerek, "sekize beş var," dedi. Babası, ona nikel bir saat armağan etmişti ayrılırken. "Dokuzda, babam birliğine hareket edecek", dedi Ferd. Kollarını omuzlarımıza attı. Hafiften koşmaya başladık. "Birliğine gidecek", dedi August, "Öyleyse savaşı kazanacağımıza o da inanıyor."

"Hayır, bir subay olarak görevini yapıyor yalnız..."

August öfkelenmişti:

"Bizim babalarımız da görevlerini yapıyorlar!" "Ama boşuna olduğunu bilmiyorlar..."

August kulağıma fısıldadı: "Bana kalırsa hasta Ferd." Başımı salladım. Bana akla en yakın açıklama gibi göründü bu.

Çiftliğe yaklaşıyorduk. Kentten akşam yoklaması için çalınan boruların sesleri geliyordu. Gün kavuşuyordu.

Çiftlikte toplanmış büyük bir kalabalığın farkına vardığımızda, oraya aşağı yukarı 300 metre yolumuz vardı. "Durun!" dedi August, "Bir şeyler oluyor orada." Bağrışmalar işitiyorduk. Bisikletli üç jandarma hızla yanımızdan geçti. Yaklaşınca "Casus! Casus!" diye bağrışıldığını duyduk.

"Babama diyorlar!" dedi Ferd, "babamın yanına gideceğim."

Onu bırakmadık, ama elimizden kurtuldu, koşmaya başladı.

Avlu kapısına pek az kala ona yetiştik. Bağrışanlar yüz kişi kadar vardı, "İngiliz!" diye haykırıyorlardı. "Casus!"

Kimisi, yerden aldığı taşları panjurlara fırlatıyordu. Başlarında kâhya vardı. Jandarmalar kılıçlarına davranarak kalabalığı geri püskürtmeyi denediler. Kesek yağmuruna tutuldular. Sonra kalabalık ulusal marşımızı söyledi. O sırada Ferd'in en dışta olanların arasından sıyrılarak kapıya koştuğunu gördük. Birkaç kişi arkasından "Dur, dur!" diye bağırdı, taş atmaya başladı. Ferd tökezledi. Kalın bir sopa, bacaklarının arasından geçmişti. Jandarmalar çevresini aldılar.

"Ha ha!" diye bağırdı kalabalık, Ferd'i ele geçirmek için ilerlemeye başladı. August ağlıyordu. Ben de. Savaş konusundaki inançlarımız ayrıydı, ama gene de seviyorduk Ferd'i...

Kalabalık, jandarmalarla Ferd'i hiç acımadan taşa tutarak avlu duvarına sıkıştırıp kapıya doğru dalga dalga sokulurken kapı açılıverdi. Avluda Binbaşı v. K'nin, önünde iki kula at koşulu arabası duruyordu. Binbaşı bir şeyler düşünüyormuş gibi ağır ağır evinin önündeki aydınlatılmış merdiveni iniyordu. Birliğinin üniformasını giymiş, beline gümüş bir kuşak sarmıştı. Herkes olduğu yerde kalakaldı. Jandarmalar selam verdiler. Kalabalık sus pus olmuştu. Üniforma kör etmişti onları...

Binbaşı v. K. atların yanından, avlu kapısından geçerek kalabalığa doğru yürüdü. Geri çekildiler. Yavaş yavaş bitişikteki tarlaya geçip dağıldılar. Binbaşı batan güneşin ışığında, mülkünün önünde bir dev gibi durdu.

Üniforması pırıl pırıldı. Artık kimse "Casus!" diye bağırmıyordu. Jandarmalar esas duruşlarını bozmamışlardı.

"Onu yanlış anladık sanırım," dedi August, sarılı başıyla babasına sokulan Ferd'i gösteriyordu.

"Ferd!" diye bağırdı Binbaşı, oğlunu tuttu. "Ferd!"

"Saldırdılar bana..." Ferd iki büklüm oldu, babasının dizlerine tutundu.

Binbaşı oğlunu kucağına aldı, dikkatle eve götürdü. Jandarmalar, avlu kapısının önünde durdular, kılıçlarını çektiler. Bir çalının arkasına uzanıp bekledik.

Binbaşı'nın perdeleri indirilmiş arabası yarım saat sonra hızla çiftlikten ayrıldı. Ferd'in odasındaki ışık söndü. August, ertesi gün gelip Ferd'den özür dilememiz gerektiğini söyledi. O, yalnızca babasından işittiklerini söylemişti. Sonra, İngiltere de pek birdenbire çıkmıştı ortaya, Binbaşı kanısını değiştirmeye vakit bulamamıştı besbelli. August'a hayran oldum. Her şeyi yerli yerinde düşünüyordu.

Biz kente girmek üzereyken fırtına koptu. Sokaklardan koşarak geçiyorduk zifirî karanlıkta. Yalnız şimşek çakınca birbirimizi görüyorduk. Sık sık şimşek çakıyordu. Yorucu bir koşudan sonra bizim eve vardık. Babam çoktan gelmişti. Eczacı J.'nin öğütlerine uyarak Kavaklı Köprü'deki nöbetini bırakmıştı. Tüfeğin namlusu yıldırım çekermiş. Sonra, bu havada hiç otobüs geçmezmiş.

Fırtına gittikçe hızını arttırdığı için August'un benimle yatmasını uygun gördüler.

Ertesi gün Ferd'e gitmek istedik. Caddeye çıkarken çanlar çalıyordu. Geceki fırtınada ıslanan bayraklar kurumuş, şenlik içinde dalgalanıyorlardı. Yalnız kimisinin –ucuz olanların– rengi atmıştı. Belediyenin önündeki insanlar itişiyor, iki kişinin omuzlarında, kalabalığın arasında dolaştırılan, kan ter içinde bağıra bağıra bir telgrafı okuyan adama bastonlarını, şapkalarını sallıyorlardı. Yeni bir bayram başlıyordu.

Ferd'e gitmekte olduğumuzu unuttuk. Eve koştuk. Atlasımı çıkardım. Namur adını bulup altına kalın bir çizgi çektik. Ziyaretimizi ertesi güne bıraktık, ama zaferler birbirini kova-

lıyordu. Kent adlarının altını çizmekten vakit bulamıyorduk. August, alındığı bildirilen tutsakların sayılarını sevinçten uçarak büyük bir titizlikle topluyordu. Toplam, kentimizin nüfusunu aşınca şenlik yaptık. Düşen müstahkem mevkilerin sayıları durmadan çoğalıyordu. August, "usturuplu zaferler kazanmak," diyordu buna. Orduların ilerleyişini, meraklı bir kitabı okur gibi izliyorduk. Askerî bildirilerin özlü diliyle yazılmış, serüvenlerle dolu bir gezi romanı. Arada bir karşımıza yalnızca sayılar çıkıyor, hayal gücümüzü en çok da onlar körüklüyordu. 8 general, 15.000 er, 10 sancak... Bu bize yetiyordu. August'ta sayılara karşı bir tutkunluk başladı ansızın. Tanrı bizimleydi. Antwerp'in ilk siperleri düştü.

Artık evlerimizde yaşamıyorduk, yabancı bir ülkede yaşıyorduk. Paris, Ferd'lerin çiftliğinden daha yakın görünüyordu bize.

On gün sonra August'un babası cepheye gönderildi. Kremmelbein ailesi D. istasyonunun peronunda eksiksiz toplanmıştı. Kadın, başçavuş olması umulan kocasının göreviyle kıvanıyordu. Albayın söylevi bitip hareket işareti verilince, bu vakitsiz çökmüş kadın çavuşunu kucakladı. Erkeği kendisini kalçalarından tutup herkesin ortasında öpünce hafifçe kızardı.

"Ağlamak yok, analık," dedi Ocakçı, şakacıktan kadının yanaklarına vurdu. Bayan Kremmelbein gülümsedi. Kocası artık sıradan bir adam olduğu için gerçekten pek kıvançlıydı. August, babasının tüfeğini tutuyordu. Daha sonra Yargıç Galopp gelip babasının karşısında esas duruşa geçerek, kılıç kayışının tokalarını parlattığını bildirdiği zaman, yaşamının en güzel anlarını yaşadığını söyledi bana. Tren, savaşçıların şen türküleri, geride kalanların sonu gelmeyen sevinç çığlıkları arasında istasyondan kasıtlı olarak pek yavaş ayrılırken, Bayan Kremmelbein'ın da gözlerinden yaşlar akıyordu. Ama

kaygıdan değil, kendisinin de belirttiği gibi duyduğu şereften, bu büyük gösteriden. Babaları ayrılırken August'un küçük kız kardeşleri ağlıyordu. Ama Kızılhaç'tan genç bir hemşire onlara birer parça çikolata verince, ağabeylerinin ellerine tutuşturduğu kâğıttan bayrakları sevinçle sallamaya başladılar.

Sonunda o günlerde babam da göreve çağırıldı. D.'den döndüğünde üstçavuştu. Üniforma babama yakışmış, onu gençleştirmişti. Brosius ile Persius çoktan savaşa katılmışlardı. Dr. Hoffmann, sağlığı elvermediğinden bir komutanlığa yazıcı olarak verilmişti.

Alman orduları Fransa'nın içlerine sarkmıştı. August, Paris'in en geç 14 gün içinde düşeceğini hesaplıyordu.

Ferd'in hasta olduğunu öğrendik. O gün, babası gittikten sonra, nedeni bilinmeyen bir ateşle yatağa düşmüştü. Onu ziyaret etmemize izin verilmiyordu. Kırmızı perdelerin arkasında sayıklayarak yatıyordu. Sık sık babasını çağırıyordu. Uzak bir hısımı –Pomeranyalı yaşlı bir hala– gelmişti. Ferd'e o bakıyordu. August, Ferd iyileşinceye kadar savaşın bitmiş olacağını düşünüyor, o zaman ziyaretine gitmemizi, olup bitenleri unutmuşuz gibi davranmamızı istiyordu. O sıralarda Ferd hastaydı anlaşılan. Ben de onun gibi düşünüyordum. Ziyaretimizi erteleyebilmemiz işimize geliyordu, çünkü ilk tutsaklar o günlerde kentimize ulaşmıştı.

Çoğu kötü üniformalı Belçikalılardı. "Alaman," diyorlardı, "bum, bum...o...o..." Sallanarak ellerini yukarı kaldırıyorlardı. Onlardan üniforma düğmesi dileniyorduk. August on sigara karşılığında mavi bir kep bile ele geçirebilmişti. Çok geçmeden Fransızlar geldi. Üniformaları düzgündü, davranışları rahattı. Kendilerine Alman ordularının ilerleyişini haritada gösterdiğimiz zaman çoğu alaylı alaylı gülüyordu. Bir tek düğme bile satmıyorlardı. Buna karşılık kendilerini götür-

mekle sorumlu olanların emirlerine titizlikle boyun eğiyorlardı. Tutsaklardan birine, elimdeki sözlüğe sık sık bakarak Paris'in çok yakında elimize geçeceği kehanetinde bulunduğum zaman güldü: "Et les Russes..?"

Sesimi çıkarmadım, August'a koştum. Asker haklıydı. Yalan söylenecek gibi değildi. Ruslar, Alman sınırındaydı.

Kentimizde bu gerçeğe öfkelenmeyen kimse yoktu. Doğu Prusya'da düşman eline düşen dar bir şeridin, bizim batıda ele geçirdiğimiz toprakların yanında hiç önemi yok idiyse de buna kimse katlanamıyordu. Düşman, Alman topraklarına bir karış bile sokulmamalıydı. Birahanelerde büyük toplantılar düzenleniyordu. Rusların önünde geri çekilmemiz yüzkarasıydı. Özellikle yedekte bekletilen yoldaşlar, Paris'in alınmasını hiç çekinmeden bir ay erteleyip önce Çar'ı tepelemek gerektiğini bağıra bağıra söylüyorlardı. Toplantılarda Rusların bir an önce yenilmesini öngören sonuçlara varılıyordu. Dr. Hoffmann bunları yetkililere iletiyordu. Fransa'da kazanmaya alışılmıştı.

Yeni kahramanlıklar isteniyordu.

August'la birlikte günlerimizi hep istasyonda geçiriyorduk. Durmadan batıya gönderilen birliklere el sallıyor, uğurlanışlarını renklendirmeye yardım ediyorduk. Arada bir, savaş gönüllüleri kutsanırken, kiliseye de gidiyorduk.

• • •

Haugwitz'in çevresindeki oğlanlarla barışmıştık. Büyüklerden geri kalmak elimizde değildi.

Çok geçmeden ulaştırmanın yön değiştirdiğini fark ettik. Toplantılarda benimsenen tutumdan sonra... Trenler, istasyonda durmadan, gece gündüz, katar katar geçmeye başla-

dı. Fransa'dan geliyorlardı. Kentimizdeki son alay da kuzeye doğru gitti. Fransa'daki zaferlerin arkası kesilmiyor, hepsi de olağan karşılanıyordu. Bütün gözler Rusya'ya çevrilmişti. Alman topraklarına girilmişti. Kayzer gereğini yapmalıydı. Nasıl olsa yarın, Fransızların işi bitirilecekti. Tavşan gibi kaçıyorlardı. Doğu Prusya kurtarılmalıydı. Birahanelerde bunlar konuşuluyor, kiliselerde bile böyle açıktan açığa olmasa da bunlar öneriliyordu. Kırmızı yük katarları batıdan doğuya aralıksız akıyordu. Son olarak Namur'da olduğunu bildiğimiz August'un babası, bir gece yolcuğunda yazdığı posta kartını Osnabrück'ten göndermişti. Kayzer gereğini yapıyordu. Herkes büyük saldırıyı bekliyordu.

Büyük bir Rusya haritası satın aldım. August'la birlikte kalemlerimizi sivriltmeye başladık.

Fransa'daki zaferler seyreliyordu.

İşte o günlerden birinde, –bir haftadır büyük saldırıyı bekliyorduk– Ferd'i ziyarete gitmeye kesin karar verdim. Ferd'in ateşi düşmüştü. Annemin, Ferd'in durumunu sordurmak için sık sık çiftliğe gönderdiği Kathinka, onun bir gün önce yataktan kalktığını, o gün öğleden sonra üçle dört arasında halasının iteceği tekerlekli koltuğuyla parkta dolaşacağını söylemişti. Ama çok halsizmiş. Kentten ağır ağır çıktım. Evlerin çoğunda bayraklar indirilmişti. Tozdan, yağmurdan çabucak kirleniyorlardı. Sonra herkes, yalnız büyük zaferlerde bayrak çekmek için sessizce anlaşmıştı. Artık Silberstein'ın evi ile merkez komutanlığından başka yerde bayrak görülmüyordu. Kent pek sessizdi, çoğu kimse –asker gideli beri– gene günlük işlerine dönmüştü.

Annem reçel yapmaya, turşu kurmaya başlamıştı. Savaş, şenlikler, cümbüşler içinde gelmişti, ama gene de kimseye geçim kaygılarını unutturamamıştı.

Kentten çıktım, Kiralık Kışla'nın yakınından geçtim, – August, annesiyle Bavyera'daki dedesine gitmişti– Ferd'e ne söylemem gerektiğini düşünüyordum. Gerçi son olaylar bizim inançlarımızı doğruluyordu. Tanrı bizimleydi, bize zafer üstüne zafer bağışlıyordu. St. Quentin'de bir İngiliz ordusu yok edilmişti. Bütün bunlar Ferd'in yanıldığını gösteriyordu. Ben de Almanya gibi haklıydım. Onunla karşılaşmak beni gene de tedirgin ediyordu. Oysa Ruslara karşı girişilecek büyük saldırı, son kuşkuları da ortadan kaldıracaktı. Hastalık Ferd'i bütün olup bitenlere yabancı bırakmıştı. Belki de insanların yüce kardeşlik duygularının Ferd'lerin evinin kapısında bittiğini, nefret ile kötülüğün son olarak onunla babasına karşı alevlendiğini gördüğüm için korkuyordum.

Ferd korkunçtu benim için, çünkü yalnızdı.

Ona bahçede rastladım. Kahverengi battaniyelere sarınmış, yaseminlerin önünde, tekerlekli koltuğunda oturuyordu. Benzi soluktu, çenesi sivrilmişti, dudakları renksizdi. Bana el salladı. Yanındaki kırmızı bir sıraya oturttu beni. "Biliyor musun," dedi birdenbire, ellerini koltuğun yanlarına dayadı, "sekiz gün içinde iyileşeceğim. Bugün babama yazdım bunu!" "Evet," dedim. Sesindeki kesinlik beni şaşırtmıştı. "Buna ben de inanıyorum. Peki, ama baban nerede?" "Hakaret olsun diye, onu, kötü donatılmış yedek taburlardan birine verdiler, çünkü düşüncelerini biliyorlar. Sonra desteklenmediği için hep geri çekilmek zorunda olduğu az önemli bir cepheye, Doğu Prusya'ya gönderdiler."

Yüzü seğiriyordu. "Az önemli bir cephe mi?.." diyecek oldum. "Elbette, kesin sonuç alınabilirse batıda alınacak. Ama orada aptal, kıskanç generaller komutanlık ediyor." Susuyordum. "Babamın bütün bunları doğrulayan mektubunu gösterebilirim sana. Ruslar önemsizdir. Vistül'e kadar ilerlemelerine

ses çıkarmadan göz yummak gerekirken, budalaca şeref kaygılarına kapılıp batıdaki harekâtı aksatarak, orada gerekli olan birlikleri Doğu Prusya'ya çekiyorlar. Schlieffen Planı'na* aykırı davranıyorlar."

Söylediklerini anlayamıyordum. Schlieffen'i ne bilirdim ben? Ben, babasının onu gene kışkırttığını görüyordum yalnız. Bir şey demedim. Savaşın yıllarca süreceğini söyleyince bile sesimi çıkarmadım. Besbelli çok hastaydı daha.

Yasemin dallarının altında oturuyorduk. Onu son kez görüyormuşum gibi geliyordu bana.

O sırada kentte çanlar çalmaya başladı ansızın. Top da atılıyordu. Rüzgâr, türküleri, sonsuz hurraları, hafif ama belirli olarak bize kadar getiriyordu.

Yerimden sıçradım. Avlu kapısına koştum. Hizmetçi kızlar gülerek süthaneden dışarı uğruyorlardı. Çan kulesinin ta tepesinde iki büyük bayrak, coşkun bir güzellikle dalgalanıyordu.

Askere alınmayan yanaşmaların ürün kaldırdığı tarlalarda bağrışılıyordu: "Zafer! Zafer!" Kavaklı yoldan bisikletle gelen bir adam, elindeki gazeteyi sallayarak haykırıyordu: "Zafer! Zafer!" Ona doğru koştuk. Adamı bisikletinden alaşağı ettik. Sarhoşlar gibi gülüyordu. "100.000 Rus!" diye bağırdı, "100.000 Rus tutsağı, 800 top, bir düzine general, iki ordu bataklığa sürüldü, yok edildi! Zafer! Zafer!" Sonra elimizden kurtuldu. Kollarını yukarıda sallayarak, tarlalardan yığın yığın koşup gelen köylülere doğru koştu.

Neredeyse sendeleyerek Ferd'in yanına döndüm. Hizmetçi kızlar el ele tutuşmuş, çayırda dans ediyor, türkü söylüyorlardı. Çanlar çalıyordu. Ferd koltuğunda kımıldamadan oturu-

* Schlieffen, Alfred, Graf v. Mareşal, 1833-1913. Doğuda oyalama, batıda yıldırım savaşı yapılmasını planlamıştı. *-çev.*

yordu. Omuzlarından tutarak "Zafer!" dedim yavaşça. "Zafer" diye kekeledim. "100.000 Rus tutsak edilmiş."

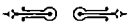
Ferd'in yerinden kalktığını, battaniyeleri sert bir hareketle silkip attığını, avlu kapısına doğru kazık gibi yürüdüğünü yarı bulanık görüyordum. Orada Binbaşı'nın arabası duruyordu. Ferd'in soylu halası, bastonuna dikkatle dayanarak arabadan indi. Ferd'i görünce bağırdı: "Oğlum! Oğlum!" Sonra ağlamaya başladı. Ferd ona doğru yürüdü. Sanki bacakları gövdesine menteşelerle tutturulmuş gibi hareket ediyordu. Boştaki elini kendisine uzatarak sevecen bir korku içinde topallaya topallaya gelen halasına yaklaşınca durdu. O gür, pürüzsüz sesiyle sordu: "Babama ne oldu?"

Halası hıçkırarak kolunu Ferd'in boynuna doladı, iki yanaşma atıldı. Ferd'i sıkı sıkı tuttular. Arabanın atları huysuzlandı. Çan sesleri kırlara yayılır, köylülerin hurraları tarlaları kaplarken Ferd, bu sevinç çığlıklarını bıçak gibi kesen bir sesle sordu: "Gerçeği söyleyin bana!"

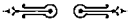
İrkildi halası. Ona bir telgraf uzattı. Ferd okudu telgrafı. Korkunç kahkahalarla gülerek kâğıdı buruşturup yere fırlatırken, herkes geri geri çekildi. Sonra dimdik eve doğru yürüdü. Halası arkasından, bastonuna dayanarak çırpınıyordu. "Oğlum, oğlum," diye inlerken, boştaki elini yeni bir dayanak arar gibi havaya uzatmıştı.

Yanaşmalardan biri buruşturulmuş kâğıdı açtı. Yüksek sesle okudu. Ayaklarım kıçıma değerek kente doğru koştum. "Kızıl Binbaşı vurulup öldü..." tümcesi zihnimi bir burgu gibi delerken, salt çiftliği saran yılgınlıktan, kapıldığım korkudan kaçmak için sesimin çıktığı kadar "hurra!" diye bağırarak, sokakların beni düşünmekten kurtaran sevinçli çığlıklarına karıştım.

İKİNCİ KISIM

SAVAŞ

Değişim

Tannenberg çarpışmalarından sekiz gün sonra babamın taburu Thorn Kalesi'ne gönderildi. Ayrılışımız çok içten oldu. Yaşlı yedeklerden kurulu taburun çarpışmalara katılması söz konusu olmadığı için, az törenli özel bir hava içinde ayrıldık. Annem, gene de bu ayrılığa sevindi. Savaş boylarının o yaştakilerin yeri olmadığını, onların savaşçıların artlarında güvenlik sağlamalarının yeteceğini söyledi.

Kızıl Binbaşı'nın ölümünün kentimizde –özellikle kadınlar arasında– yarattığı gizli kaygıların, annemin bu sözlerinde dile geldiğini o zaman anlamamıştım. Artık kimi kadınlar, kazanılan zaferlerin yeterli olup olmadığını şaka yollu sormaya başlamışlardı.

Oysa ben, sonunda babam da ilerilere gittiği için sevinçliydim; çünkü gerilerde kalması, hepsinin de babaları cephede olan arkadaşlarımın yanında, benim için utanç kaynağı olurdu.

August'la ikimiz, Haugwitz'in çevresindeki oğlanlara daha çok sokulduk. Büyüklerden gördüğümüz gibi biz de onlarla kardeş olduk. Kızıl Çete dağıldı.

Ferd'i düşünmekten kendimi alamıyordum. En yakın arkadaşımı yitirdiğimi biliyordum, ama tıpkı Kremmelbein ile Dr. Hoffmann'ın o günlerin mucizesi uğruna sosyalist programlarından vazgeçmeleri gibi ben de savaş uğruna ondan vazgeçtim. Artık Ferd'den söz edilmiyordu. Babasının ölümünden birkaç gün sonra halası Pomeranya'ya götürmüştü onu.

Babalarımız gittikten sonra kentimiz sessizleşmişti. İlk günlerin taşkınlıkları bitmiş, herkese bir ağırbaşlılık gelmişti.

Cephelerin gerilerinde, tıpkı kilise çatılarının altında Tanrı'nın muştularıyla güvenliğe kavuşan inançlı kimseler gibiydik. Tanrı bizimleydi, biz onun ulusuyduk, babalarımız onun aletleriydi.

Büyüklerin yüzlerine, yavaş yavaş, oruçlu kişilerde görülen bir kendine güven belirtisi geldi.

Hepsi de seçkin insanlar olduklarına inanıyordu. "Biz Almanız," derken sanki kutsal bir resimde yer almak durumundaymışlar gibi gözlerini iri iri açıyorlardı.

Kardeş olduklarını özellikle belirtiyorlardı. Sanki bu, birleşmelerinin bir ödülüydü.

Sesleri yumuşamıştı. Bağırmaktan, çirkin sözcükler kullanmaktan kaçınıyorlardı. Proletarya dedikleri yoksul insanları sevgiyle anıyorlardı. Artık hiç kimse küçük burjuvalarla gerektiğinden çok konuşmanın şerefiyle uyuşmadığı kanısında değildi. Sosyalist sözcüğü kulakları rahatsız etmiyordu. Hepimiz bir ulustandık. Savaş bütün toplumsal uçurumların üstüne köprüler kurmuştu. Bunun August'u çok sevindirdiğini fark ettim. Nereye gitse yakın ilgi görüyor, kucak dolusu ufak tefek armağanlar alıyordu. Annesine de her gün para, yiyecek veriliyordu. August, soylu aile çocuklarının alışkanlıklarını kazanmaya başladı yavaş yavaş. Konuşması bile değişti. Savaş onu inceltmişti.

O günlerde yalnız babalarımızı düşünüyorduk. Onlar, gözlerini gece gündüz yummayan kahramanlardı. Çocuk olduğumuza yanıyorduk, çünkü bizim kahraman olmamızı bu engelliyordu. Babalarımızı yeni, yüce bir sevgiyle seviyorduk, örnek insanlar olarak. Eskiden Homeros'un kahramanlarına, özgürlük savaşlarının yiğitlerine duyduğumuz hayranlık

yüzünden, eski Yunanlıların altın kaplamalı savaş başlıklarına ya da Lutzower'in kasketine bakarak kılığımıza biçim verirdik. Şimdi ise daha büyük bir titizlikle babalarımızda ülküleştirdiğimiz şeyleri kendimizde görme, uygulama çabasındaydık. Saçlarımızı kestirdik. Düz. Kabak. Üç numara. Çünkü savaşa gönderilirken babalarımızın tıraşı böyleydi. Hiçbirinin tarağa gelecek saçı yoktu.

Eylül sonlarında bir akşam, on beş oğlan çocuğu kararımızı verdik, berbere gittik. Koltuğa kasılarak oturup saçlarımızı makineye vurdurduk. Bir saat sonra berber saçlarımızı süpürürken; "Şimdi yeni erlere döndünüz," dedi.

Bu iltifattan gurur duyduk. Adam başına seve seve 40 fenik verdik.

Kızlar da saçlarının biçimini değiştirdiler. Dümdüz arkaya toplayıp topuz yaptılar. Saçları dalgalı olanlar bile yağlaya yağlaya saçlarını başlarına yapıştırdılar. Hepsi birbirine benziyordu. Bu yurtseverce benzeşim, kızlar arasında, bizim aramızda olduğundan daha çok tutuldu. Böyle taranmış saçlara "Alman biçimi" deniyordu. Babaları babamla birlikte Thron'a gönderilen kızların kimileri –bu arada Hilde– beliklerini de kestirdiler, götürüp resmî dairelere verdiler. Kimse belikleri ne yapmak gerektiğini bilmiyordu. Ama kızlar, bunun özgürlük savaşlarında da böyle olduğunu söylüyorlardı. Saçları almak zorundaydılar. Kızlar, birer alındı belgesi istediler. Sonra bu kâğıtları çerçeveletip duvarlarına astılar.

Genellikle kadınların savaş uğruna seve seve katlandıkları şeyler daha önemliydi. Süslenmeyi bir yana bırakmışlardı, çok sade giyiniyorlardı. Çekicilikleri kalmamıştı, ama saygıdeğer olmuşlardı. Waimar'daki halam Goethe'nin orijinal mektubunu satmış, parasını Kızılhaç'a bağışlamıştı. Fransa'ya düşman olmuştu birdenbire. Parisli dostlarının kendisini pek bayağıca

aldattıklarını söylüyordu. Daha 14 gün önce büyük bir içtenlikle kart gönderdikleri kimseye arkadan saldırmaları alçaklıktı. Fransa'yla bütün ilişkilerini kesmişti. Bu davranışını çok doğru buluyordum; çünkü birkaç gün önce annem, 93 bilim adamıyla sanatçının, tıpkı halam gibi bir açıklama yaptığını gazetede göstermişti bana. Annemin sevdiği bütün şairlerle, Basel'de karşılaştığımız profesör de bunların arasındaydı.

Ekim sonlarına doğru savaşın Noel'den önce bitmeyeceğini söyleyenler çoğaldı. Batı cephesi değişmiyordu. August da Paris'in Paskalya Yortusu'ndan önce alınamayacağını hesaplıyordu.

Babalarımızdan gelen mektuplar çok umut vericiydi, ama oyalıyorlardı bizi. Her çarşamba akşamı kiliseye, savaş dolayısıyla yapılan törene gidiyorduk. Rahip S. kürsüye çıkıyor, babalarımızın yaptığı işleri yüksek sesle, güzel sözlerle övüyordu. Onların Tanrı'nın sevgili, ölümsüz kulları olduğunu söylüyordu.

İnancımız sarsılmamalıydı. Tanrı'nın ulusumuzdan beklediği büyük işler ne yarın ne de öbür gün bitecekti. Bütün vaazlarında İsa'nın adını anmaması dikkatimi çekiyordu. Okulda, din derslerimizde de çabucak değişiklik yapılmıştı; İncil bırakılmış, bize Filistinlerle yapılan savaşlarla, Kenan Eli'nin alınışı öğretilmeye başlanmıştı.

Rahibin konuşmaları içimizi sevinçle dolduruyordu. Babalarımızla övünüyorduk. Ölümsüz işler başarabilmek için zaman gerektiğini çabucak kavradık. Gene de bir Yahudi oğlan, gevezelik edip, Herkül'ün bile yaptıklarını ancak on yılda bitirdiğini söyleyince dayak yedi; çünkü on yıl, bize göre, aşırı uzundu.

Babalarımız bizi nasıl bıraktılarsa öyle kalmaya ant içmiştik. Onları, dönüşlerinde de sınır boylarına uğurladığımız

seslerimizle karşılamak istiyorduk. Duvardaki resimlerimiz gibi, son gecelerinde yatıp uyudukları yataklar gibi, değişmemek, öylece kalmak istiyorduk.

Ruhsal durumumuz böyleydi. Bağlılıkla, hayranlıkla yoğrulmuştuk.

Bencil davranışların, babalarımızın seçkin alınyazılarını bozacağı kanısındaydık. Öyle ki, örneğin August, cephedeki babasına uzun bir mektup yazarak biriktirdiği parayla kendine yeni giysiler alsa ne diyeceğini, yoksa zafere kadar eskilerle mi yetinmesini uygun göreceğini soruyordu. Ben, iler tutar yanı kalmamış eski masamın yerine, odama bir yenisini koymayı babama danışıyordum. Yağlı kasketini başından çıkarmaya eli varmıyordu Haugwitz'in; çünkü babası, kasketine küçücük bir bayrak dikmişti. Artık mektuplarımızın sonuna "Senin Alman oğlun" diye yazıyorduk. Bu konuda da benzeşmiştik.

Savaşın o kış bitmeyeceği belli olduktan sonra annelerimiz suskunlaştı. Kendilerini yalnızca günlük işlerine verdiler; yıkadılar, pişirdiler, kotardılar, kocalarına paketler hazırladılar; çoraplar, boyun atkıları ördüler; toplantılar düzenlediler. Gerçekten pek hamarattılar. Savaş, onların günlük sorunlarından biri oldu. Onlar için büyük bir kardeşlik mucizesi değildi artık. Sessiz soluksuz hayran kalınacak bir kahramanlık destanı da değildi. Savaş onların çalışma alanlarını genişletmiş, onları sevindiren yeni nesneler getirmişti. Savaş daha çok çalışmalarını gerektiriyordu. Bize dokunan ilk şey de bu oldu.

O sırada okullar da açılmıştı. Savaştan önce bıraktığımız konuları sürdürmek zorundaydık. Çoktandır çantalarımızda toplanan kitaplarımızı çıkarmak, geçmiş bir zamanın yavaş yavaş solan kargacık burgacık yazılarıyla dolu defterlerimizi yeniden açmak zorundaydık. Çağımızın dışında kaldıkları

için bize ruhsuz görünen şeylerle, her sabah beş saat uğraşmamız gerekiyordu. Bizim çağımız. Altın çağımız.

Bunu kavrayamıyorduk, ama bizi bunu kavramaya zorluyorlardı. Savaşın şenlik olmadığını belli belirsiz sezmeye başlıyorduk. Savaş, günlük işlerinden biriymiş gibi konuşanlarla karşılaştıkça şaşırıyorduk. Savaşı gene övüyorlardı, ama bir mucizeymiş gibi değil, iyi bir meslekmiş gibi. Artık yeni, ek girişim programları uygulanmaya başlanmıştı. Çoğu kimseler geçimlerini bu yatırımlardan sağlıyordu. Yeni bir sanayi gelişiyordu. Bunun temsilcileri savaşın coşkun savunucularıydı. Ama başka nedenlerden... Yoksa bizim gibi...

Savaş iş olmuştu. Herkes savaşa alışmıştı.

Kentimizdeki yaşam kendi çıkarlarını gözetiyor, sürüp gidiyordu. Cephedeki erkekler iş için, uzak, tehlikesiz yolculuklara çıkan hısımlar gibi düşünülüyordu artık. Onlara kazançlarına göre değer biçiliyordu.

Önemli görevlerde bulunup da yuvalarından ayrılmayan yaşlı efendiler, yeni kazanç yolları araştırıyorlardı. Polonya'yı, Belçika'yı almak istiyorlardı. Savaşın sırtından zengin olmak istiyorlardı. Babalarımız, bunun sözünü hiç etmiyordu bize. Babalarımız savaş boylarına sürülmüştü, çünkü kendilerine saldırıldığını sanmışlardı. Gene bu yüzden birleşmişlerdi. Onlar kazanç peşinde değildi. Bizi korumak istiyorlardı.

Biz, savaşı büyük bir kardeşlik bilmiştik. Şimdi, birdenbire kazanç aracı olduğunu bildiriyorlardı. Savaş demek, Almanya zengin olmalı, şu, şu kömür ocakları, şu ya da bu deniz yolları Almanya'nın olmalı demekti.

Bunu kavrayamıyorduk. Almanya bir işletme, savaş bir girişim, babalarımız da yöneticileri evlerinde oturan bu işletmenin işçileri mi olmuştu? Kahramanlar ne zamandan beri işçilik yapmaya başlamıştı?

Annelerimiz de bu çelişkiyi anlamıyordu. Bunu düşünecek durumda da değillerdi, çünkü savaş onların ev kadınlığı görevini yeni ödevlerle zenginleştirmişti.

O zamanlar savaştaki bu değişimi çok iyi seziyorduk. Ancak bunu belirtecek sözleri bulamıyorduk. Düşüncelerimiz aydınlık değildi. Briey'deki maden ocaklarıyla, Belçika'nın Almanya'ya katılmasıyla, Polonya'da egemenlik kurmakla Tanrı'nın ne ilişkisi vardı? Okulda bize savaşın amaçlarının bunlar olduğu öğretiliyordu, her tarih dersinde. Coğrafya derslerinde de.

Oyunlarımızı yeni baştan düzenledik. Durmadan pekiştiriyorduk kardeşliğimizi. El ele tutuşup türküler söylüyorduk. Birbirimizi "Alman kardeş" diye çağırıyorduk. Birbirimize sonsuz bağlılık andı içiyorduk. Babalarımızdan gördüğümüzü yapıyorduk.

Ama bu birlik çok geçmeden canımızı sıktı. Bu birlikle ne yapmamız gerektiğini bilmiyorduk. Bize bir "düşman" gerekliydi.

Onu August yarattı. Adı Pfeiffer'di. Bir yıl önce halk okulundaki başarısından ötürü bizim sınıfımıza alınmıştı. Çok sıkılgan olduğundan kimsenin dikkatini çekmiyordu.

Savaşın gerçek yüzüyle ilk karşılaşmamı bu ince uzun, saz benizli çocuğa borçluyum. Öyküsünü onun için anlatıyorum.

Pfeiffer

Pfeiffer kızıl saçlıydı. Saçlarını, bizim savaş başlayalı beri yaptığımız gibi, kısa kestirirdi. Yüzünün kurşuni, çilli derisi hep biraz terliydi. Kanatları yumuşak, kalkık bir burnu vardı. Renksiz dudakları arada bir kavlardı.

Pfeiffer, 1914'ün Alman çocuklarına hiç benzemezdi. Kollarında kırmızı iplik ya da sırmayla işlenmiş çapalar olan denizci giysilerini kimse Pfeiffer'in sırtında görmemiştir. Yakası kapalı, kurşuni bir kazak ya da işçi gömleği giyerdi. Çirkindi Pfeiffer. Konuşurken gözlerini kırpıştırırdı.

Herkesin hizmetine koşardı. Ancak bir şeyle uğraşırken güvenlik duyardı. Çirkinliğini alçakgönüllülükle karşılamaya uğraşıyordu. Okulumuzda parasız okuyordu.

Babası, genellikle çok borçlu köylülerin iş götürdüğü küçük bir terziydi. Savaşın başından beri cephedeydi. Geride bıraktığı beş boğazı, karısı, gazete dağıtarak, çamaşır yıkayarak doyuruyordu. Pfeiffer her işi yapıyordu. Okulun bahçesinde, geçitlerde yerlerde sürünen kâğıtları topluyor, çöp kutularına atıyordu. Hayvanbilim öğretmeninin dilediği bütün böcekleri bulup getiriyordu. Saat tam birde konferans salonunun önünde bekliyor, öğretmenlerin düzeltmek için evlerine götürecekleri defterleri taşıyordu. Pfeiffer mektup götürüyordu, davetiye dağıtıyordu, evlerden bağış topluyordu, basımevlerinden en son zafer telgraflarını alıp getiriyordu. Küçük çocukları gezdiriyor; güzün yere dökülen kestaneleri onlar için

ipe diziyor, ilkyazın kızılağaçlara su yürüyünce dallarından kavallar yapıyordu. Pfeiffer çirkindi, çirkin olduğunu da biliyordu. Herkese hizmet ediyordu.

Oyunlarımızda düşman oluyordu Pfeiffer. Elbirliğiyle pataklanıyor demekti bu. Alman saldırısının günlük durumuna göre Rus ya da Fransız oluyordu. Babalarımızın zaferlerini onun sırtını çürüterek ya da kanatarak kutluyorduk. Pfeiffer durmadan hırpalanıyordu.

Okulun bahçesinde öğretmenler, sokakta rahipler, kırlarda yaşlı köylüler, her yerde bizi seyreden yaşlı başlı kimseler gülümsüyor, oyunumuzun gerçeğe daha uygun olabilmesi için bize öğüt veriyordu. Pfeiffer her şeye katlanıyordu. Yurtseverliğin şamar oğlanıydı.

Pfeiffer kurşuna diziliyor, süngüleniyor, gömülüyor, tutsak ediliyordu. Pfeiffer kaçarken vuruluyor, kovalanıyor, korkunç bir izlemeden sonra tepeleniyordu. Ara sıra onu bir tepeciğin arkasına sıkıştırıp kesek yağmuruna tutuyorduk. Sonra çimlerle kaplı yamaçtan aşağı yuvarlanarak, buruşmuş asker kasketiyle güz çiğdemleri arasında ölü gibi yatıp kalıncaya kadar dövüyorduk. Tutsak olunca kırdan kente kadar sürüklüyorduk onu. Casus olunca bodrum pençelerinden çıkarıyor, bir ahır kapısının önünde kurşuna diziyorduk. Onu kaçmaya zorluyor, sonra çığlık çağlığa kent dışına kovalıyor, yakalayıp bir kum ocağına sürüklüyorduk. Sonra yargılanıyor, ölüm cezasına çarptırılıyordu. Gözleri mendille bağlanan Pfeiffer, canının bağışlanması için yalvarmak zorundaydı. Ağlayarak ayaklarına kapandığı teğmen, oyunun pek seyrek uygulanan bir kuralına göre canını bağışlarsa, teğmenin ellerini öpmesi gerekiyordu.

Haugwitz teğmendi. August başçavuşluğa kadar yükselmişti.

Bu oyun Pfeiffer kurşuna dizilirken en heyecanlı noktasına ulaşıyordu.

Kurşuna dizmenin kurallarını Sachs'tan öğrenmiştik. Sachs'ın komisyoncu babası, kuzey Fransa'da, Argonnen'da çarpışıyordu. Her hafta oğluna, çarpışmalar üstüne ayrıntılı mektuplar yazıyor, geceleri çıkarılan keşif kollarını, ay ışığında düşman nöbetçilerinin boğazlanışını, baskınları, karakol çatışmalarını, bir çiftliğin ele geçirilişini, köylerin yakılışını, asker şakalarını, cephedeki şen, zafere inanır tutumu anlatıyordu.

Oyunlarımızı bu mektuplara uyduruyorduk. Ne yazık ki sözü geçen adamın cepheden 20 km. geride bir debboyu yönettiğini, kahramanlıklarla dolu bu olayları bir ordu gazetesinden aktardığını ancak altı ay sonra öğrendik.

Pfeiffer'i ormanda vurup öldürüyorduk. Bunun için bir ağacın tepesine çıkması, eline tüfek diye bir sopa alıp tetikte beklemesi gerekiyordu. Biz avcı kolunda kaygısız, türkü söyleyerek o ağacın altından geçiyorduk. Pfeiffer bizi görür görmez "Bum-Bum!" diye ateş ediyor, o sırada işaret parmağını elindeki sopanın altında tetik çekermiş gibi kımıldatıyordu. Önde yürüyenlerden ikisi yere düşüyor, geri kalanlar çalılıkların arasına gizleniyordu. Birimiz boru çalıyorduk.

Alçakça pusuya düşürüldüğümüz anlaşılıyordu. Kurtuluşumuz düşmana aman vermemekteydi. Ağaç kuşatılıyordu. Pfeiffer yukardan "Bum-Bum!" yapıyordu. Sopalarımız vuruşmaya hazır, yongaların üzerinde yatıyorduk. Üçümüzde kapsüllü oyuncak tüfekler vardı. "Dikkat, tam siper!" diye bağırıyordu Teğmen Haugwitz. August alarm düdüğünü öttürüyordu. "Yavaş yavaş, sürünerek ileri!" Sürünüyorduk. Pfeiffer'in bum-bumları gittikçe zayıflıyordu. Artık dudakları kurumuş, soluğu kesilmiş oluyordu. Ansızın "Arkadaş!" diye

bağırıyordu yanımda biri. Böylece yaralanmış olduğunu belirtiyordu. "Baldırından vurulmuş," diyordu teğmen, "doğru ilkyardım yerine!" Vurulan, orman yolundan aşağı, çarpışmalarımıza gönüllü hastabakıcı olarak katılan iki kızın oturduğu sıraya doğru topallaya topallaya gidiyordu. Kızlar yanlarında taşıdıkları eski mendillerle sözde yarayı sarıyorlardı. O sırada saçları, arada bir de dudakları yaralıya değiyordu. Kızların oyunumuza katılma nedeni bizim çoğumuz için de gerçek nedendi. Yaralanmak güzel şeydi. Ama en güzeli vurulup ölmekti. Çünkü kızlardan biri ölünün üstüne kapanıp onu öperek ağıda başlıyordu. Artık iyiden iyiye gelişmiş olan bu kızlar, üstlerine kapanıp ağlayabilmek için epey ölü bulabiliyorlardı. Öyle ki, "kahramanca ölmek" için aramızda ad çekmek gerekiyordu. Ama kahraman bir ölü, üstüne kapanan kızın öpücüklerine anlaşılır bir heyecanla karşılık verince kız, utancından kıpkırmızı, geri çekilip bağırıyordu: "Mızıkçı!" Ne de olsa Alman kızlarıydı...

Ben, Hilde'yle yaptığım deneme gözümü yıldırdığı için kahramanca ölmekten kaçınıyordum.

O arada, kuşatılan Pfeiffer'in sonu yaklaşıyordu. Bumbumlar iyice seyreliyordu. "Cephanesi tükeniyor," diyerek sırıtıyordu teğmen. Sonra cesaretle, ilerisindeki yeşil çitin arkasına sıçrayarak bağırıyordu: "Teslim ol!"

Bu çağrışa karşı Pfeiffer'in "Asla!" diye haykırması, üç kez "Bum-Bum!" yaptıktan sonra susması gerekiyordu. O zaman August'un komutasında çalılıkların arkasından çıkıyor, ağacın çevresinde toplanıyorduk. Önceden ad çekilerek görevlendirilen biri ağacın altına geçip Pfeiffer'e nişan alıyordu. Dalların arasına büzülüyordu Pfeiffer. Bu kez canına kıyılmasın diye ağlayıp sızlanması gerekiyordu. Tüfeğini aşağı atıp ellerini yukarı kaldırıyordu. Bacaklarını bir dala dolayıp

sallanarak, dilini peltekleştirerek bir dakika kadar yalvarıp yakarıyordu. Bunun üzerine er tüfeğini indiriyor, soran gözlerle teğmene bakıyordu. Bu anın gerginliği korkunçtu, her defasında etkiliydi.

Teğmen sol elini kalçasına dayıyor, kısa bir duraklamadan sonra: "Vur!" diyordu, "acıma!"

Her defasında bu "acıma!" sözünü işitince titriyordum. Kendimi Pfeiffer'in yerine koyuyor, onun adına korkuyordum. Savaşı ilk kez bambaşka bir gözle görüyordum. Kendimi zorlamam, "Oyun bu," diye düşünmem gerekiyordu. Ama etim bu düşünceye karşı koyuyor, ürperiyordu.

Birinde bu kancıklığa dayanamadım, kızların yanına koştum, yaralandığımı söyledim. Öylesine bir istekle "nerenden?" diye sordular ki, ne diyeceğimi bilemedim. Beni payladılar, bana korkak dediler, tahta kılıcımı kırdılar. Teğmen Haugwitz'e asker kaçağı olduğumu söylediler ama Teğmen Almanca ödevini bana bakarak yazdığı için onlara kulak asmadı.

Pfeiffer elleri yukarda ağaçta bekliyordu. Sızlanıyordu, gözlerini öylesine döndürüyordu ki yalnız göz akları görünüyordu. Boynu bükük, bir kanadı koparılmış sinekler gibi vızıldanıyordu.

Teğmenin kesin sözlerinden sonra er omuzlarını silkiyor, tüfeğini kaldırıyor, şimşek hızıyla omuz çukuruna yerleştiriyor, nişan alıp tetiği çekiyordu. Yalnız, "Bum" yerine "Bang" yapıyordu.

Pfeiffer acı bir çığlık atarak öne bükülüyor, kollarını alabildiğine açıyor, çatırdayan dalların arasından ıslak bir çuval gibi, cansız yere düşüyordu. Bunu büyük bir ustalıkla yapıyordu.

Yere düştükten sonra bir süre kımıldamadan yatması, gözlerini kapayıp soluğunu tutması gerekiyordu (Pfeiffer I'den

63'e sayıncaya kadar soluğunu tutabiliyordu). Sonra Teğmen onun yanına gidiyor, çizmesinin burnuyla dokunduğu gövdesini yarım sola döndürüyor, "Ölmüş" diyordu.

Ancak ondan sonra ayağa kalkıp üstünü başını silkebiliyordu Pfeiffer.

Yürüyüş kolunda "Gümüş renkli bir dağ keçisi vuracaktı bir Fransız" türküsünü söyleyerek ilkyardım yerine geliyorduk. O arada yaralılar iyileşmiş oluyordu. Kızlar artık işi biten mendillerini sallayarak bize yürekten hoş geldiniz diyorlardı. Elimizdeki sopaları fırlatıyor, "Var olun!" diye bağrışıyorduk. Elimizi sıkıyorlardı. Ondan sonra bu tehlikeli düşmeleri sırasında kas kirişleri sık sık burkulduğu için topallayarak yanımız sıra gelen Pfeiffer sıraya yatırılıyor, neresinden vurulduğu araştırılıyordu. Kızlardan biri –babası kentimizde ikinci rahipti, yakınımızdaki büyük kentin basınında, cephedeki "çetin yaşam" üstüne köylüklerde hizmet etmiş bir rahip gözüyle, savaşın belki de en iğrenç, en kaba şakalarıyla kaleme alınmış bir sıra yazılar yayımlıyordu– (Bitmez tükenmez denizaltı çarpışmaları sırasında, kentimizde verdiği bir vaaza "70.000 ton denize gömüldü..." diyerek, çekici bir giriş yaptığını çok iyi anımsıyorum). İşte bu kızıl-kumral gezici rahibin kızı, Pfeiffer'in üstüne eğilip gömleğinin önünü açıyordu. Pfeiffer gözleri kapalı kaskatı yatıyordu. Alnındaki ter damlacıklarında korku tomurcuklanıyordu sanki. Kız, göğsünün sol yarısını ortaya çıkardıktan sonra başparmağı ile işaret parmağını kullanarak sol memesini çimdikliyor, sırıtarak yanına sokulan ere dönüp heyecanlı bir sesle, "İyi nişan almışsın!" diyordu. Saygıyla eğiliyordu er. Kız ona elini uzatıyordu... Bir gün oyundan sonra, Pfeiffer'le ikimiz tarlalardan koşarak evimize dönerken bana dedi ki: "Yüreğimden vurulmuş olsaydım, düşmeden önce sağ ayağımın üstünde sekmem

gerekirdi. Gerçekten yüreğinden vurulanlar böyle anlaşılır."

Bunu nereden öğrendiğini sordum.

"Babam yazdı," dedi, "geçenlerde, bir günde üç kişi yüreğinden vurulmuş babamın bölüğünde..."

Pfeiffer'in savaşla biricik ilişkisi oyunlarımızdı. Kendisini hırpalatıp duruyordu.

Sanki içindeki insanüstü bir kuvvet bu çirkin, kızıl saçlı çocuğa yüzsuyu döktürüyordu. Çünkü ondaki bizim ona vurmamıza dayanma gücü, bizim vurabilme gücümüzden daha üstündü. Önce o, her zaman sırtına vurdurmaya hazır durumdaydı. Zaferlerimiz canımızı sıkıyordu. Onu öldürdükten sonra bile vurmaktan kendimizi alamıyorduk. Çünkü okulda, yurtseverlikten yozlaşmaya başladığımız o çağlarda, onun küçük günlük sorunları önemseyerek çözme çabası, her zaman bir şeyler yüklenmek, taşımak istemesi, bizim gözümüzde şerefsizlikti, erkeklikle bağdaşamazdı. Bizim için cepheden başka hiçbir şey yoktu. Kentimizde olup bitenler önemli değildi. Böyle şeylerle ilgilenenler birer alçaktı. Pfeiffer, böyle şeylerle ilgileniyordu. Onu bu yüzden hırpalıyorduk. Gerçi babası cephedeydi. Babasının nerede olduğu sorulunca "Dışarılarda" diyordu Pfeiffer. Oysa bu bize sorulunca, "Varşova dolaylarında," ya da "İngiltere açıklarında," ya da "Paris yakınlarında..." diye yanıt veriyorduk.

Pfeiffer ne şarapnel parçaları ne de general resimleri topluyordu. Cephenin durumlarını izleyeceği bir haritası bile yoktu. O, bunlarla uğraşacak yerde ulaklık ediyor, kimi evlerin önünü süpürüyor, böylece ayda kazandığı 3,50 markın hepsini götürüp annesine veriyordu. Bu on iki yaşındaki çocuk bir sivildi. Biz, bunu gerektiği gibi kavrayamıyorduk, ama seziyorduk. Onu bu yüzden hırpalıyorduk. O, sırtını sopaya çeviriyor, üstelik dayağa dayanıyordu.

1915 yılı Şubat'ında, güneşli, güzel bir öğle vakti, pazar yerinde durmuş, ordu adına el konacak atların seçimini seyrediyordum. Kestane ağaçlarının çıplak dalları altında doru, yağız yüz kadar at tepişip duruyordu. Ortalığı hoş bir at kokusu sarmıştı. Bir çavuş soğukta, kişneyen, tepinen atların arasında dolaşıyordu. Elinde büyük bir not defteri vardı. Beygirleri tutan, yaşlı, beli bükülmüş köylüler onu saygıyla selamlıyorlardı. Çavuş onları görmezlikten geliyordu. Onu, elinde korlaşmış bir demir taşıyan bir er izliyordu. Çavuş atlara bakıyor, dişlerini, tırnaklarını inceliyor, sonra arkasındaki ere işaret ediyordu. Er ata yaklaşıyor, çavuş defterine not alırken, elindeki kızıl demiri atın sağrısına bastırıyordu. At sıçrıyor, acı acı kişniyor, tepiniyor, ama iki er çabucak dizginlerinden tutuyordu. Hafifçe tüten, yanık kokan kılların arasında bir damga kabarıyordu: "XVIII. A-K." Eline, alındı kâğıdı verilen köylü gidiyor, çavuş ilerliyordu. Arkasından elinde kızgın demirle o er.

Pazar yeri at kişnemesiyle, nal sesleriyle dolup taşar, köylüler atları yatıştırmaya uğraşırken, Pfeiffer'i babasıyla birlikte köşeyi dönerken gördüm. Küçük terzinin benzi sarıydı, sakalı sipsivri uzamıştı. Tüfeğini ağır sırt çantasının üstüne asmıştı. Koşa koşa gidiyorlardı. Pfeiffer'in annesi üç gün önce gazete dağıtırken düşmüştü. Yerler takır takır buzdu. Gelip geçenler, ancak belli belirsiz inleyen kadını aşırı karanlık yüzünden çok geç fark edebilmişler, onu baygın durumda evine götürmüşlerdi. Hekim, iç berelenme, aşırı kanama var demişti. Pfeiffer'in babası bunun için izinli gelmişti. Hekim umut olmadığını söylediği için böyle koşuyorlardı. Pfeiffer, babasıyla, basık evlerinin avlu kapısından girip yiterken, alanda bir karışıklık oldu. Yan yana bağlanmış, damgalanmak üzere olan atlar boşandılar, dörtnala, tozu dumana katarak, kırlara açılan bir sokağa daldılar. Güçlü, yağız bir aygır vardı önde; atla-

rı sürükleyen o olmalıydı. Hayvanların gözleri yuvalarından fırlamıştı, burunlarından sarımsı buğular fışkırıyordu. Sekiz kadar vardılar, ama herkes alandaki bütün atların boşandığını sanmıştı. İnsanlar, sanki büyük bir evin ön duvarı yıkılmış gibi kargaşa içinde bağrışıyorlardı. Köylüler oraya buraya koşuyor, kırbaçlarını şaklatıyor, birbirleriyle çarpışıyorlardı.

Çavuş, bıyıkları dikilmiş, parmaklığa çıktı. Arkasından atları damgalayan er. Elinde tüfek vardı şimdi. "Ateş!!" diye bağırdı çavuş. Er, ateş etti. Keskin, pürüzsüz bir patlama şubat göğünü yardı.

Köylüler irkildiler. Halk, evlerinden dışarı uğradı. Kadınlar, çocuklarını kenara çektiler. El arabaları devrildi, içlerindekiler döküldü. Yağız bir at, gemi azıya aldı, parmaklıktan atladı, yaşlı bir postacıyı çiğnedi. Adamın kara çantasından renk renk mektuplar saçıldı yere. Postacının düşmesi yolun açılmasına yaradı. Çünkü daha önce çığlık çığlığa, sağa sola koşuşan kadınlar onun başına yığıldılar. Avlulardan bisikletli adamlar çıktı. Çavuş, bir hekimin evine koştu; sundurmadan bir motosiklet çıkardı. Büyük bir patırtıyla atların ardına düştü. Ben de bisikletimi aldım. Kentin kıyısındaki evlere varmadan kendimi bisikletli bir kalabalığın ortasında buldum.

Çok hızlı gidiyorduk, ama atlarla aramız gene de durmadan açılıyordu. Yalnız çavuş onlara yaklaşmış olmalıydı; çünkü atların kaldırdığı toz bulutu arasında benzin dumanından mavi kürecikler seçiliyordu.

Yolun tatlı inişinden aşağı hızla kayıyorduk. İçimizden biri konuştu:

"Budala beygirler. Neden hep şoseden giderler sanki? Sapsınlar tarlalara, kurtulsunlar elimizden."

"Sus," diye yanıt verdi bir başkası, "bu hayvanların yaptığını yapmayı hiçbirimiz göze alamıyoruz daha..."

Konuşanı görmek için arkaya baktım. Ama herkes bisikletin gidonuna eğilmiş karşıya bakıyordu. Yalnızca ayaklar çalışıyordu.

Beş yüz metre kadar gitmiş olmalıydık ki, ansızın ilerimizde bir ışık çaktığını gördük. Sanki bir şey patlamış ya da yanıp sönmüştü. Daha da hızlandık.

Toz bulutları durdu, yolun kıyılarına yayıldı, eriyormuş gibi oldu. Yer yer görüt verdi. Çöken, açılan toz kümelerinin arasında, yavaş yavaş at gövdeleri belirdi. "Bir terslik olmasa bari," dedi yanımdaki adam, başını kaşıdı.

Atların durduğu yere varınca hep birlikte yavaşlayıverdik. Ses vermesinler diye çıngırakları elimizle tutarak sessizce indik. Bisikletleri soğuk çimlere yatırdık. Gördüğümüz şey tüyler ürperticiydi.

Çavuş, bir sulama arkının üstündeki küçük köprünün taş korkuluklarına iki büklüm takılmıştı. Yüzü yere doğruydu, kızılımsı ak bir pelteyle sıvanmıştı. Ön kol kemikleri kırılıp göğsüne saplanmıştı. On metre kadar ileride motosikletin yarı kömürleşmiş kalıntısı tütüyordu. Motosiklet kendi kendine biraz gitmiş, bir kavağın altında devrilmişti. Yanmış lastiklerin pis kokusu iç bayıltıyordu.

Bir inilti duyduk, ayaklarımızın ucuna basarak, usul usul ilerledik. Kavağın arkasında, yol yükseltisinin tarladan başladığı yerde bir at yatıyordu. Yağız aygırdı bu. Bacakları karnına doğru bükülmüştü, başını toprağa sürtüyordu durmadan. Alnı parçalanmıştı, böğrü kanıyordu. Öbür atlar çevresinde kımıldamadan durmuş ona bakıyorlardı. Arada bir içlerinden biri yalıyordu aygırı, ama azıcık.

"Beygir miydi?" diye sordu biri. "Çavuş aralarına girmiş olacak. O sırada ezilmiştir," dedi bir başkası. "Belki yağız at tepmiştir onu. Genç aygırlar çabuk hınçlanır..." "Hayvanı

vurmalıyız, ölmemiş daha..." "Neyle vuracağız?" "Tabancası olan var mı?" "İşte orada," dedi, biri eliyle çavuşun ölüsünü gösterdi. Çavuşun sarı palaskasında bir Browning asılıydı. İki adam ölüyü kaldırdı. Yüzü, kan pıhtılarından hafif bir şaplamayla ayrıldı. Alnı ortadan ikiye yarılmıştı.

İlk kez ölü bir asker yüzü görüyordum. Bu bir kahraman yüzü değildi, basbayağı ezilmiş bir cisimdi.

"Sanki ön saflarda vurulmuş..." dedi bir adam. Üç gün önce Fransa'dan izinli gelmişti. "Gerçekten yaylım ateşe tutulmuş gibi..." diye homurdandı. Sonra palaskayı çözdü, çavuşu gene korkuluğa dayadı. "Kimde bir mendil var?" Kimsenin mendili yoktu. "Siz de pek tedbirsizmişsiniz be somun kahramanları..." İzinli er adamakıllı öfkelenmişti. Sonunda yaşlı bir saraç, yeşil önlüğünü çıkarıp çekine çekine ölünün yüzüne örttü.

İzinli er elinde tabanca, atın yanına gitti. "İşte böyle dostum," dedi, tabancayı kurdu. Hayvan başını erin eline dayadı yavaşça.

"Peki," dedi izinli er, tetiği çekti. Boğuk bir patlama oldu. At iki kez çırpındı, sonra katıldı kaldı. Çevresindeki atlar birkaç metre geriye sıçradılar. Başlarını eğdiler, buzlu çimlerde otlamaya başladılar.

"Bize bir araba gerek?"

Ona araba bulabileceğimi söyledim. Bisikletime atladım, kentin yolunu tuttum.

• • •

Eve geldiğimde akşamdı. Çok heyecanlıydım, yemek yiyemedim. Annem "Doğudaki Erlere Yardım Kurumu"ndaydı. Tek başıma oturdum, matematik ödevimi yarına nasıl yetiştireceğimi düşündüm. Çavuşun yüzü, büzülmüş ağzı geli-

yordu gözlerimin önüne. Sonra birdenbire, elimde olmadan Pfeiffer'i düşündüm. Gidip ona atlarla çavuşun öyküsünü anlatmaya karar verdim. İzinli erin sesi hep kulaklarımdaydı: "Sanki ön saflarda vurulmuş..." Ön saflarda vurulanlar böyle mi oluyordu? Kahramanca ölmek bu muydu? Oysa ben şimdiye kadar güzel şeyler kurardım ölümün öylesi için.

Düşünüp dururken Pfeiffer'in iyi bir matematikçi olduğu geldi aklıma. Ödevimi onunkine bakarak yazabilirdim. Annesinin başına gelenleri unutmuştum.

Pfeiffer'lerin evine vardığımda ortalık kararmıştı. Kapıyı vurdum. Bir pencere açıldı. Pfeiffer'in o çirkin yüzü göründü.

"Sen misin? Hemen geliyorum..." Az sonra girişte ayak sesleri işittim. Pfeiffer'i selamlarken çok solgun olduğunu fark ettim. "Gel hele," dedi, "gerçi..." yutkundu. Ağlıyordu.

"Nen var Pfeiffer?"

"Ah, anneme ağlıyorum. Annem ölüyor..."

Geri dönmedim. Söylenebilecek uygun bir söz de gelmedi aklıma. Öylece kalakaldım, kekeledim: "Matematik ödevi..."

Pfeiffer kolumdan tuttu, beni avludan geçirdi: "Sıkılacak bir şey yok, gel hele..."

Odada gazı tükenmiş bir lambanın aydınlığında, Pfeiffer'in babası masaya oturmuş yemeğini yiyordu. Yanında Pfeiffer'in küçük kız kardeşleri vardı. Kızıl saçlar, iri, şaşkın gözler. Sessizdiler. Yemek yiyenlerle, kapısı hafifçe aralık duran bitişik odada iş gören birinin çıkardığı seslerden başka hiçbir şey işitilmiyordu. "İyi akşamlar," dedim. Pfeiffer'in babası başını salladı.

Benim için masanın beri başına bir sandalye çekti Pfeiffer. Çantasından defterini çıkardı: "Al yaz," dedi. Sonra bitişik odaya geçti. Sofradakilerin yanına oturdum. Kımıldamaya cesaret edemiyordum. Sayılar gözlerimin önünde oynaşıyor, geometrik şekiller ezilip büzülüyordu.

Pfeiffer'in babası birdenbire lokmasını çiğnemeyi bıraktı, kulak kabarttı. Bitişik odadan iki kesik inilti işitildi. Sonra bir hastabakıcının fısıltısı, sonra gene sessizlik. Terzi durmadan saate bakıyordu. Sol eliyle ekmeği ufalıyordu.

"Karımın can çekiştiğini biliyor muydunuz?"

"Hayır," dedim, gözlerimi kaçırdım.

"Ben de bilmiyordum. İki gün önce telgraf çektiler. Gelmem için. Binbaşı gidiş-dönüş için üç gün izin verdi. Özel olarak. Herkese gereksemeleri var. Bu akşam dönmem gerekiyor. Onu on geçe..."

Sanki bir kitaptan okuyormuş gibi söyledi bunları. Kısa bir duraksamadan sonra bambaşka bir sesle: "Bir bitse... Vakit dolmadan bir bitse..."

Ürperdim. Kalkıp gidemiyordum; çünkü terzinin gözleri üzerimdeydi. Pfeiffer odada olsaydı çabucak elini sıkar, kaçar giderdim.

"Bir şeyler yer misiniz?" diye sordu terzi. Bana biraz lapayla patates uzattı. Yalnızca bir şey yapmış olmak için yedim. Patates dilimlerini ağzıma tıktım, çiğnedim.

Hekim bitişik odadan çıkıp su istediğinde saat dokuzu çeyrek geçiyordu. Terzi, soran gözlerle ona baktı, saati işaret etti. "Bir şey diyemem," dedi hekim, "her an ölebilir, ama iki-üç saat yaşayabilir de."

"Onu on geçe trenim kalkıyor," diye sızlandı terzi.

Hekim omuzlarını silkti. "Bu geceyi çıkarmayacağı besbelli." Sonra gene hastanın yanına döndü.

Terzi bileğindeki saati çıkarıp önüne koydu. Oda çok sessizdi. Saatin tıkırtısı işitiliyordu. Dokuz buçukta terzi odada gidip gelmeye başladı. Pfeiffer'in kardeşleri sobanın yanındaki köşeye sıkışmışlar, tahtadan yapılmış bir domino takımıyla oynuyorlardı.

Ona yirmi kala kapı açıldı. Terzi irkilerek olduğu yerde kalakaldı. Kapıda oğlu duruyordu.

"Geç oldu baba..."

"Öldü mü?"

"Hayır, artık gitmelisin..."

Terzi düşecek gibi sallandı. Masaya tutundu. Gözleri yuvalarından fırlamıştı. Başı sanki gövdesinden bağımsızmış gibi dimdik duruyordu. "Gitmiyorum!" diye gürledi.

"Gideceksin!"

"Hayır, o ölünceye kadar..."

"Saatlerce sürebilir bu..."

"Söyle doktora, çabuklaştırsın bu işi... Yapsın bunu... Yapsın... Ben böyle gidemem!" "Hayır!" dedi gene, bir sandalyeye oturdu.

Pfeiffer babasının yanına geldi, kulağına eğildi: "Onu on geçe..."

Sonra oldukça kurnaz, kandırıcı bir deyişle: "Biliyorsun, Binbaşı'ya söz verdin, iznini uzatmasını istemeyeceksin. Gecikirsen başına gelecekleri biliyorsun..."

Terzi çöktü. Pfeiffer onu ayağa kaldırdı, sırt çantasını getirip arkasına vurdu, tüfeğini omuzuna astı, çelik başlığını giydirdi. Sonra çarpışmaya hazır bir er gibi donattığı babasını bitişik odaya doğru itti, kapıyı araladı: "Vedalaş onunla..." dedi.

Terzi ne yaptı bilmiyorum. Onu odada çocukları öperken, Pfeiffer'le el sıkışırken gördüm. Pfeiffer, "Korkma, burada her şeye göz kulak olurum ben," dedi. Terzi başını salladı, sonra dışarı çıktı. Tüfeğinin dipçiği kapının kanadına gürültüyle çarptı.

Pfeiffer gelip yanıma oturdu. Hızlı hızlı soluyordu. "Önce her şeye göz kulak olmalıyım," dediğini işittim. Sonra bana döndü: "Babam sabaha kadar evinde kalsaydı ne olurdu? Onu

ararlardı. Söylediklerine inanıncaya kadar sıkıştırırlardı. Savaş böyle, her şey vaktinde yapılmalı. Yoksa ya hiç savaş olmaz ya da iş işten geçmiş olur..."

Sözlerini anlamadım, ama belleğimde kaldılar.

"Pfeiffer," diye sordum, "annen ölünce ne yapacaksın?"

Şaşkın, yüzüme baktı. Güldüğünü sanıyorum. "Çalışacağım, başka ne yapabilirim?" Utandım. Bunu fark etmiş göründü. "Bak," dedi, elimi tuttu, "sen bunu anlamıyorsun, daha çocuksun..."

"Ama yaşıtız biz?!"

"Hayır!" sesi çok acıydı şimdi, "senin durumun iyi..."

"Pfeiffer," diye kekeledim, "Pfeiffer, artık seni kimselere hırpalatmam." Pfeiffer gülümsedi. "Artık sizinle oynamaya vaktim olmayacak zaten. Belki de durumumuz böyle sürüp gitmeyecek; çünkü işler bildiğimiz gibi değil. Babamın dediğine bakılırsa ölenler kahramanlardan daha çokmuş..."

"Pfeiffer!" diye haykırdım, "bugün ilk kez bir asker ölüsü gördüm."

Ama o defterimi aldı, geometri çizimlerine başladı. Bitirince saate baktı. Onu on geçiyordu... Korktum, defterimi aldım, Pfeiffer'e elimi uzattım. O anda kapı açıldı. Mavi basma giysili bir hastabakıcı işaret etti. Pfeiffer başını salladı, bana bakmadan ölüm odasına gitti.

Gizlice, sanki bir şey çalmışım gibi defterimi paltomun cebine soktum. El yordamıyla aralıktan geçip merdiveni indim. Sokak aydınlıktı. Kar yağmıştı. Ayak seslerimi işitmiyordum.

Kahramanca Ölmek

August'a Pfeiffer'lerde olanları anlattım. "Evet," dedi, kaşları çatıldı. "Üç gün önce babam da buna benzer bir şey yazmıştı. Ateş altında kalmışlar. Bölükleri sekiz ölü vermiş. Artık o eski coşkunluk da kalmamış. Subaylar kendilerini esirgiyor, sık sık izin alıyorlarmış." August başka şeylere de bozuluyordu. Babası başçavuş olmamıştı daha. Yavaş yavaş Haugwitz'i, babaları subay olup da sık sık izinli gelen öbür oğlanları gene eskisi gibi görmeye başlamıştı. Onlardan yüz çevirdi, belediyede ayak işleri gören Pfeiffer'le arkadaşlığı ilerletti. Okulda Pfeiffer'i öğleden sonraları izinli sayıyorlardı. Her gün Kızılhaç'tan bir hastabakıcı geliyor, Pfeiffer'le kız kardeşlerine yemek pişiriyordu. Geçimleri Pfeiffer'in kazancıyla terzinin biriktirdiği er aylıklarına, bir de Kızılhaç'ın bağışlarına bağlıydı. Azla yetiniyorlardı.

Savaş sürüp gidiyordu. Savaşa hepimiz alışmıştık. Babalarımızın mektuplarında yurt özleminin ilk belirtilerini seziyorduk. Artık kahramanlıktan söz açmıyorlardı. Görevlerini yaptıklarını söylüyorlardı. Bununla ölümü kastediyorlardı.

Rahipler, birdenbire ölüm üstüne vaaz vermeye başladılar. Savaşta ölmek, ölümlerin en kutsalıydı. Alman askeri, ülküsü uğruna can veriyordu. Ölümün böylesi, Tanrı katında yücelmekti. Kentimizde, kilisedeki törenlerde kadınların çoğu ağlaşıyordu artık. Kiliseden çıkınca çocuklarını ellerinden sıkı sıkı tutuyorlardı. Postacıyı görünce sokaklarda koşuşturuyorlardı.

Bir zafer haberi gelince "hurra!" diye bağrışmıyorlardı. Ancak kocalarından mektup alır, erkeklerinin sağ olduğunu öğrenirlerse onaylıyorlardı zaferi. Sayıları durmadan çoğalan bu kadınlar savaşın görünüşünü değiştirdiler. Onu ciddileştirdiler.

1915 sonunda kadınlar, kentimizde gizlice egemen olmuşlardı. Gerçi gene "Tanrı ordularımızı muzaffer eylesin!" diye dua ediyorlardı; ama bununla barışı kastediyorlardı. Yardım kurumlarının toplantılarında, İncil söyleşilerinde buluşuyor, yalnızca bakışarak çabucak anlaşıyorlardı. Ufak tefek, günlük şeylerle ilişkili sözlerinde bile hepsinin sesinde aynı yankılanma vardı. Kentimize yavaş yavaş yerleşen ölüm, onların konuşmalarına gizli deyişler getirdi.

Rahiplerle postacılar ölüm ulaklarıydı o günlerde; salına salına köşeyi döndükleri zaman herkesin yüreği ağzına geliyor, ancak çalınan kapı ya da Tanrı adamının girdiği kapı bir komşusununsa yüreklere su serpiliyordu. Buna sık sık tanık oldum. Birkaç arkadaşımla birlikte rahibin girdiği evin kapısına sokulup soluğumu tutarak içeriye kulak verdim. Önce bir susku, sonra hep aynı şeyler: Bir çığlık, bir gürültü, o sırada rahibin bir yağ fıçısının boşalmasını andıran vurgusuz sözleri.

Sonraları çığlıkların yerine gülmeler işittik, arada bir sövgü. Sonra rahibin dudaklarını ısırarak, hızlı hızlı evden çıktığını gördük.

Bir gün, işçi evlerinde oturan bir ana, rahibin, biricik oğlunun ölümünü bildirme görevini yerine getirip ayrılmasından sonra, tamtakır odanın döşemesine gazyağı döküp evi tutuşturmuştu. Yangının kızıl alevleri, taze, derin bir yaradan fışkıran kan gibi şubat akşamında yükseldi. Kadın ölmek istiyordu, ama altmışlık üç-beş adam onu kurtardı. Çevresindekileri ısırdı, onlara vurdu. Son olarak, avluda, kendini alevler içindeki odadan zorla çıkaran yaşlı jandarmanın karnına,

halinden umulmayan bir kuvvetle vurduğu için, kurtarılmasından dört hafta sonra yargılandı. Yargıçla iki üyenin toplam yaşı iki yüz yılı aşıyordu. Devlet otoritesine karşı geldiği için ona beş ay hapis cezası verdiler. Sonunda hapishanede kendini asarak canına kıymayı başardı. Komşuları çıldırdığını söylediler. Yoksa oğlu öldüğü için kendisine iyi bir maaş bağlanacağı sırada böyle davranmazdı.

Bu, 1916'da oldu. Bir Alman ordusu Verdun dolaylarında çarpışıyordu. Yitikler her geçen gün büyük bir hızla artıyordu. Herkes altüst olmuştu. Ölüm, dağ gibi kabarıyordu. Sansürden kaçırılan mektuplardan, bu çarpışmaların çok kanlı, az başarılı olduğunu öğreniyorduk; ama gene de özellikle kentimizin bu yitiklerdeki payı bize pek büyük görünüyordu. Bir haftada öldüğü bildirilenlerin sayısı 22'ye ulaştı. Her gün okuldan eve döndüğümde, annem koşarak avluya çıkıp beni karşılıyor, korku içinde, telaşla, "Falancayla filanca vurulmuş!" diyordu. "Nerede?" diye soruyordum. "Verdun'da," diyordu. Hep Verdun'da. O zamanlar Verdun, ölüm nakaratıydı bizim için.

O günlerde büyük bir şaşkınlık içindeydi annem. Tanıdığım birinin ölümünü bana bildirdikten sonra, sanki dışarıda kalırsam başıma kötü şeyler gelecekmiş gibi telaşla eve sokuyordu beni. Sonra sofraya, dumanı üstünde yemeklerin başına oturtuyor, şaşırtıcı bir sevecenlikle okşuyordu. Yemekte en güzel parçaları bana veriyor, ben tıka basa doymadan boğazından bir şey geçmiyordu. Sonra piyanoya oturuyor, o yumuşak sesiyle çok sevdiğimi bildiği halk türküleri söylüyordu. Ona ıslıkla katılıyor, bir yandan da sobada elma pişiriyordum kendime. Bir zamanlar içyüzünü kavrayamadığım savaşı bu saatlerde unutuyordum. Savaşın getirdiği, alıp götürdüğü ne varsa, hepsi avluda konuşulmuş, acıları çekilmiş, son bulmuş

oluyordu. Kapımızı kapıyorduk. Kapımızın kilidi sağlamdı. Sanki tek insanmışız gibi soluyor, bakışıyorduk. Hiç konuşmuyorduk.

Bir gün annem içli bir halk türküsünün nakaratına geçerken ıslık çalmayı kesiverdim, çünkü elimdeki yerel gazetenin son sayfasını çevirmiştim: Sayfa kapkaraydı. Küçük dörtgenlere ayrılmıştı. Her dörtgene bir haç basılmıştı. Sayfada elli kişinin adı vardı. Son kez anılan elli kişinin adı. Gazete sayfasında bir mezarlık.

Büyük, kara bir sayfa, ölümün geometrik olarak böldüğü bir düzlem. Yer sağlamak için kilise haberleri bile ertelenmişti.

Başım ellerimin arasında gazeteye bakakaldım. Daha önce savaş üstüne düşündüğüm her şey bu mezarlık karşısında yıkıldı. Eskiden yaşayışlarını kavrayamadığım büyükler, şimdi hızını kavrayamadığım bir ölümle kırılıyorlardı. Sanki bütün kapılar yerlerinden sökülmüş, başımın üstündeki dam uçup gitmişti. Annem geriye döndü, elimdeki gazeteyi alıp yırttı, boynuma sarıldı. Sol eliyle meyve dolu küçük bir sepeti bana doğru çekerken umutsuzluk içinde haykırdı: "Ye! Ye!"

Salt onu sevindirmek için yedim. Sevindiğini görünce daha çok yedim. Hemen piyanoya geçti, çalınması yasaklanmış Viyana valslerinden birini bütün gücüyle çalmaya başladı; gözü pek, umursamaz, eğlendirici bir biçimde. Çalarken eliyle öpücükler gönderdi bana. Annemdi, ama gene de kızardım. Bütün gün gözünün önünden ayırmadı beni. Ev işlerini bırakıp bana aşırı ilgi gösterdi. Kathinka'ya avlu kapısını, panjurları kapattırdı. Sanki her an dışarı, sokağa çıkmamdan ya da ormana gitmemden korkuyordu.

Babamın yaşlı erlerden kurulu taburunun günlerden beri doğu cephesinde, ateş altında olduğunu biliyordum, ama gene de anlayamıyordum annemi.

Savaşı anlamıyordum artık. Erkekler cepheye giderken neden öyle gülmüşlerdi? Kadınlar şimdi kocalarını düşündükçe neden ağlıyorlardı? Pfeiffer'in sözü, ölenlerin kahramanlardan çok olduğu kulağımdan çıkmıyordu. Annem başımı iki eliyle tutup çevirdi, ilk sigarayı içmeme izin verdi.

O günü evde geçirdim, dışarı çıkmak da istemiyordum zaten; çünkü o haftalarda sokaklar bomboştu neredeyse. İnsanlar yalnız işleri gereği evlerinden çıkıyor, bunun dışında hepsi kozaya girer gibi evlerine kapanıyorlardı. Ölümün o olağanüstü, büyük bir salgın gibi dolaştığı açık havadan korkuyorlardı sanki.

Güneşli günlerde rüzgâr elverişli olunca Verdun'daki top seslerinin kentimizden işitilmesi de bunlara eklendi. Top seslerinin en iyi işitildiği yeri biliyordum. Burası kentin dışında, bir demiryolu geçidindeki bekçi kulübesinin yanıydı. Oraya sık sık gidip, tahta köprülerden hızla geçen yüklü arabaların gürültüsünü andıran top seslerine kulak kabartıyorduk.

Savaşta iki oğlunu yitirmiş yetmişlik geçit bekçisi, "Dinleyin! Dinleyin!" diyordu hep. "Bu gümbürdeyenler ağır toplar... Ağır toplar." Sonra bir saca küt bir bıçakla vurulmuş gibi gülüyordu: "Hepsi oraya gidiyor... hepsi... işte burada..." Eliyle bir katarı gösteriyordu. Beti benzi atmış yeni erlerle dolu, ışıkları karartılmış bir tren batıya gidiyordu. Korkarak evlerimize koşuyorduk. Gökyüzü ay aydınlığında, etleri sıyrılmış kemik bir kubbe gibiydi kentin üzerinde.

Birinde yolda "Ah," dedim August'a, "bize yalan söylediler savaş konusunda..." August güldü, başını salladı: "Her şey düzelecek artık, babamın dünkü mektubunda yazdığı gibi: Vaktiyle hepimiz sarhoştuk..."

• • •

O günlerde yaralılarla dolu bir tren durdu kentimizde. Durumları umutsuz görülen birkaç ağır yaralıyı indirdiler. Pencerelere gerilen uğursuz tüllerin arkasını görebilmek için perona kaçak olarak girmiştim. Yeni arabaların pencerelerinde buzlu camlar vardı. Trenin bir ucundan öbür ucuna doğru usul usul yürüdüm. Arada bir, arabaları birleştiren dar geçitlerde bir hastabakıcı ya da bir hekim görünüyordu. Üç-beş hafif yaralı basamaklardan topallayarak indi. Sargılarından formolün iç bayıltıcı kokusu yayılıyordu. Kiminin sakalı bir kabuk gibi yanaklarına yapışmıştı. Genç olanların gözlerinde ateşli bir parıltı vardı. Sanki bu yaz gününün sessizliğini garipser gibi alçak sesle konuşuyorlardı.

Ansızın bir el yapıştı omuzuma. Buraya gizlice girdiğim için cezalandırılacağımı düşündüm. Karşımda bir sağlık astsubayı duruyordu.

"Al!" dedi, bana bir sırt çantası uzattı.

Çantayı sırtladım, çok ağırdı, kayışları omuzlarımı incitiyordu.

"Hah şöyle, bir işe yara, aslanım," dedi astsubay. Beni dört erin dikkatle trenden indirdiği bir sedyeye doğru yürüttü.

Sedyede hiç kımıldamadan yatan bir adam vardı. Yüzü, garip bir katılıkla yukarı bakıyordu. Başı ak sargı bezleriyle adamakıllı sarılmıştı, gözleri görünmüyordu. Yalnız soluk burnunun ucuyla renksiz, kenetlenmiş dudakları görünüyordu.

Adam uyuyor gibiydi, arada bir dudakları seğiriyordu, sanki düş görüyordu.

"Çabuk!" dediğini işittim bir hekimin. Erler sedyeyi tekerlekli taşıyıcıya oturtup tokaladılar. Kısa bir işaret verildi. Hafif yaralılar ellerinden tutulup basamaklardan çekilir, uzun tren perondan ağır ağır ayrılırken sivil savunmadan yaşlı bir adam taşıyıcıya bağlanmış sedyeyi yavaş yavaş iterek peron-

dan caddeye çıkardı. Sırtımda çanta, onun yanı sıra yürüyordum. Bir süre sonra kentin merkezine ulaştık. Caddelerde kimseler yoktu, –hava çok sıcaktı çünkü– sivil savunmacı, "artık sağ değil sanırım," dedi. "Hiç sesi soluğu çıkmıyor..."

Korkuyla sedyeye baktım. Askerin sargılı yüzüne güneş vurmuştu. Taşıyıcı, bozuk yolda sarsılıyordu. Tekerlekleri inliyor, gıcırdıyordu. Uzun süredir yağlanmamıştı.

Beş dakika sonra adam, "Yüzüne kocaman bir sivrisinek kondu..." dedi. Durdu, usulca sedyenin başucuna gitti. Yorgunluktan bitmiştim; çantayı yere bıraktım. Çantanın ağırlığı, sıcak, fenol kokusu başımı döndürmüştü.

Sivil savunmacının ellerini salladığını, aşırı sıcaktan titreşen havada, belli belirsiz gördüm. "Artık hiç kımıldamıyor!" dedi neredeyse bağırarak. "Burnunu çektim, parmağımı tükürükleyip ağzına tuttum. Soluk yok..."

Sendeleyerek yanına gittim. Askerin yüzüne bakakaldık. Sarı-yeşildi. Sinekler üşüşüyordu yüzüne.

Adam birdenbire amansız bir korkuya kapılmış gibi sedyenin arkasına atıldı, taşıyıcıyı koşar adım caddeden aşağı sürdü.

"Koş! Koş!" diye bağırdı. Yaşının, gücünün elverdiği ölçüde hızlandı. Sedye, gıcırdayan tekerleklerin üzerinde, akıntılı sulara bırakılmış bir tabut gibi çalkalanıyordu.

Adam bütün dikkatini, özenini yitirmişti.

Koşa koşa gidiyordu.

Ben de ardı sıra koşuyordum. Çanta durmadan bacaklarıma çarpıyordu. Birkaç dakika sonra hastanenin gölgeli bahçesine saparken, askerin yüzündeki sargı çözüldü. Alnında iki santim eninde bir yarık vardı. Göz pınarlarına kan pıhtıları dolmuştu. Sırtımda çantayla zemin katta bekleyen bir başçavuşa gitmem gerekti. Ölü şimdilik oraya bırakılacaktı; çünkü hastane yaralılarla doluydu.

Ancak yarım saat sonra bir hekim, askerin öldüğünü onayladı. Bunu bir kâğıda yazıp başçavuşa verdi. Başçavuş bir tutanak düzenledi. Sivil savunmacıyla ikimiz imzaladık. Sonra başçavuşla birlikte arka çantasını boşalttık. Yünlü iki don, Paul Oskar Höcker'in bir romanı, destelenmiş mektuplar, seksen sigara, mendiller, kurşuni çoraplar, dilimlenmiş kuru çörekler, aspirin. Başçavuş bunların dökümünü yaptı. Askerin günlük tayını olan iki bezelyeli sucukla bir kutu peksimete el koydu. Sonra gene kâğıtlar düzenledik.

Sıra en zor işe, askerin karısına mektup yazmaya geldi. Başçavuş'un elinde basılı form olmadığı için mektubu bizim yazmamız gerekiyordu. O günlerin bütün parlak, başçavuşun dediği gibi, böyle durumlara uygun düşen sözlerini birer birer denedik, ama hepsini yadırgadık. Çünkü askerin ölüsü yanı başımızdaydı.

Sonunda bana on sigara uzattı başçavuş, bu işi benim yapmamı istedi. Kendisi kantine geçti; kumral hastabakıcı kızların sırtına keyifli keyifli, pat pat vurdu. Bir mumun altına oturdum. Dışarıda akşam kızıllığı, yanımda ölü, yazdım: "Sayın Bayan K. Ne yazık ki kocanız bugün G. hastanesine kaldırılırken öldü. Gerçekten çok üzgünüm. Üzerinde bulunan şeyleri ilişikte alacaksınız. Gömülmesi konusunda bir isteğiniz varsa, bize telgrafla bildirmenizi dileriz. Yoksa kocanız buradaki askerî mezarlığa gömülecek. En derin saygılarımla..."

Ben mektubu bitirince başçavuş yanıma geldi, sevinçle omuzuma vurdu. Adını, ancak bir generale yakışacak iri harflerle, mektubun altına yazdı. Üstüne bir de mühür bastı, benimle postaneye gönderdi. Ölünün olup bitenlere bir diyeceği yoktu.

Akşam eve geldiğimde annem Brosius'un öldüğünü söyledi. Başımı eğdim.

• • •

Birkaç hafta sonra –kentin kıyısındaki tarlalarda tutuşturulan ilk patates sapları tütüyordu– okulumuzda, öğrencilerden başka halkı da çok etkileyen, sonunda resmî makamların el koyduğu bir olay geçti.

Sessiz, kendi halinde, yalnız yaşayan, kambur olduğu için askere alınmayan bitkibilim öğretmenimiz, 1914'te şenliklerle, cümbüşlerle yedek yüzbaşı olarak cepheye gönderilen müdürümüzün yerine vekil atanmıştı. Bu adam, kendini ufak tefek bilimsel araştırmalara verdiği, üstelik gerekli ön bilgileri edinebileceği aşamalardan da geçmediği için yönetici olabilecek durumda değildi. Böyleyken müdürlük görevinin bütün sorumluluklarını yüklenmek zorunda kaldı. O günlerde müdürlük adına yapması gereken işlerden biri de kazanılan her zaferden sonra bir konuşma yapmaktı.

Zaferlere hiçbir zaman gönülden inanmadığı için cephedeki değişmeleri haritada göstermekten, çarpışma alanlarını belirtmekten, ele geçirilen toprakların, tutsakların toplamlarını bulmaktan çok bitki dermesini tamamlamaya ilgi duyduğu için emir gereğince tören salonunda hep bir ağızdan türküler söylenerek kutlanan her zafer, onun bir öğle sonrası bütün boş vaktini alan, işini aksatan bir olaydı, onu öfkelendiriyordu. Aile kaygıları yoktu, kendi kabuğuna çekilmişti. Onun için savaşı çalışmalarına bir engel olarak gördü önce. Bununla birlikte kendini sık sık kabuğundan sıyrılmaya, bilmediği bir konuda konuşmak için kürsüye çıkmaya zorlayan zafer bildirileriyle durmadan rahatsız edilmesine duyduğu kişisel öfkesi yüzünden savaşın olgularıyla hemen, yakından ilgilenmeye başladı. Gene bu konuda, yaradılışı gereği, resmî ağızlardan söylenenlerin karşıtı olan bir görüşü de çabucak benimsedi.

Daha 1915'te, arkasından demokrat olduğundan başka hiçbir şey söylenemeyen bu sessiz adam, artık kesin bir savaş düşmanıydı.

O günlerde yalnız altmışını aşmış hekimlerle savaşın işinden gücünden ayırmadığı kimselerin toplandığı birahanelerde ondan çabucak tiksinildi; çünkü öbürleri Rus topraklarında herhangi bir kesimin kazanılmasından ya da Fransa'da 500 metre uzunluğunda bir siperin ele geçirilmesinden dört köşe olurken o, mesleğinden gelen bir titizlikle son yitiklerin toplamını hesaplıyor, bulduğu sonuçları, Tanrı'nın zafer sarhoşu beyleri doğru yola iletmesi umuduyla onlara sunuyordu. Ona bozguncu diyorlardı. Yılın en ağır sövgüsüydü bu. O, gülerek bir kenara çekiliyor, korkunç bir özenle artakalan ölülerin hesabını yapmaya koyuluyordu. Bu yüzden birahanelerdeki şenlikli, gizli oturumlara alınmıyordu. Bütün yurtseverlerin nişan tahtası olmuştu. Ama kadınlarla küçük adamların sevgisini kazandı. Onu biz de seviyorduk, çünkü babalarımız izinli gelince hemen evimize gönderiyordu bizi.

Resmî çevreler onu gizli gizli izliyor, meslektaşlarından birinin onun için her ay düzenlediği bir raporu ilgililere gönderiyorlardı.

Savaştan önce büyük bir aşırılıkla kendini bilimsel araştırmalara adayan, varlığını hiç kimsenin fark etmediği bu adam, çabucak meslektaşlarının nefretini, savaşa karşı olan kadınların gizli hayranlığını kazanarak, kentimizdeki durgun yaşamın merkezinde yer aldı. Kentimizdeki yaşam durgundu, çünkü yalnız ellisini aşkın erkeklerle kocasız kadınlar kalmıştı geride.

Bitkibilim öğretmenimiz, Verdun dolaylarındaki çarpışmaların başlamasını görülmemiş, taşkın bir öfkeyle izliyordu. Bir akşam ayininde rahip, bir düşman mevziinin ele geçiril-

mesini Tanrı'nın bizden yana olduğunun yeni bir kanıtı gibi gür sesle kutlayınca vaazın ortasında kiliseden çıkıp gitti. Bu çalımlı davranışıyla yetinmeyerek, çıkıştaki sadaka kutusuna o zamanlar binlerce kişinin andaç olarak topladığı küçük, keskin şarapnel parçalarından birini attı.

O günden sonra yenilmesi kaçınılmazdı artık, çünkü rahip de açıkça onun düşmanlarının yanında yer aldı.

Resmî görevliler pusuya yatıp fırsat kolladılar. Bekledikleri fırsat ellerine geçti.

Kentimizin acısına katlandığı yitikler günden güne artıyordu. Durmadan bölünen, küçülen bir sayıya benziyorduk. Çoğunluk zaferi düşünmüyordu artık. Yalnız ateş kesilsin, yeterdi. Daha birkaç ay önce kadınlar şöyle dua ediyorlardı: "Tanrım, sen yiğitlerimizi koru." Şimdi ise ellerini daha gösterişsiz kenetleyerek, neredeyse umutsuz: "Tanrım," diyorlardı, "sen evimizin direğini yıkma..."

Biz gençler için kimse kaygılanmıyordu. Savaşın gerçek yüzüne alışmıştık. Eskiden şenlik yapmamız gerekiyordu, şimdi ise yas tutmak zorundaydık. Bütün gözler cepheye çevrilmişti. Babalarımız kahraman değildi artık. Neden uzaklara gittiklerini de bilmiyorduk. Onlardan sanki her gün ölebilirlermiş gibi söz ediliyordu. Onlar artık Briel için savaşmıyorlardı. Direniyorlardı düpedüz.

Zaferler yalnız resmî yapılara bayraklar çekilerek kutlanıyordu. Kadınlar evlerine kapanıyor, kazanılan zaferde kocalarının payı yoksa seviniyorlardı. Haritalarımızı, babalarımızın bulunduğu cephe kesiminin, o günkü zaferin kazanıldığı yerden ne kadar uzak olduğunu anlamak için kullanıyorlardı. Her kilometre için seviniyorlardı. Gene o günlerde Bay Silberstein mağazasına yeni bir bölüm eklemişti: "Yas Giysileri!"

• • •

Bırakılmışlığımızı dile getiren, bizi günün konusu yapan ilk etkili sözü bu kambur öğretmen söyledi.

Öğleden önce, saat on bire doğru, bitkibilim dersinde, parmaklarının ucuyla tuttuğu bir ballıbabanın döllenmesindeki sırları büyüleyici bir sesle anlatırken –öyle ki, babası üç gün önce vurulup ölen Becker bile kulak kesilmişti– birdenbire kapı vuruldu, odacının buruşuk yüzü göründü. Odacı, girişinden ürken öğretmenimize bir kâğıt uzattı. Öğretmen kâğıdı okudu. Kısaydı, ama uzun uzun okudu. Sonra boğuk bir sesle, "Herkes tören salonuna," dedi. Odacıya döndü: "Dışarıya bayrak çekin."

Ballıbaba döşemeye düşmüştü. Onu aldım, kürsünün üstüne koydum. Kambur müdür vekili kürsüde oturuyordu. Gözlerini tozlanan çiçekten ayırmadan, "Kaiser, Largo'yu çaldırınız..." dedi. Kaiser, "Hendel'den mi?" diye sordu. Savaşta ölen bir daire müdürünün oğluydu, okul kuartetini yönetiyordu. Öğretmen, kamburunu salladı gibi geldi bana.

On dakika sonra nemli, soğuk tören salonunda toplanmıştık, yoklama yapılmıştı. Yaşlıların emriyle resmî kutlama törenlerine katılan gençlerin o sessiz soluksuz bekleyişi içindeydik. Kocaman saksılara dikilmiş defnelerin arasında Largo çalınıyordu. Ellerini nereye koyacaklarını bilemeyen çocukların şaşkınlığı içinde sessiz, karşımıza bakıyorduk. Largo uzun uzun yankılanıyordu. Blücher'in karşımdaki duvara yağlı boya ile gerçek büyüklükte yaptığı "Caub Yakınlarında Ren'i Geçiş" tablosundan dakikalarca, elimde olmaksızın gözlerimi ayıramadığımı fark ettim.

Öğretmenler kurulu sahnedeki yerini aldı. Bitkibilim öğretmenimiz defnelerin arasından göründü. Beli bükülmüş-

tü. Kamburunun üstünde ağır bir yük taşır gibiydi. Üstüne kızıl-ak-kara bir bayrak serili kürsüye geçti. Gözlerini boşluğa dikti. Aşağıdan müzik öğretmenliğimizi yapan kızıl saçlı, veremli öğretmen adayı ses verdi: "Tanrı'ya şükürler olsun." Sonra incecik parmağını emredercesine yukarı kaldırdı. İki yüz oğlan o beylik ilahiyi söylemeye başladık. Becker yanımdaydı, ağlıyordu. Babası, Becker'in kutsanmasına altı ay kala vurulmuştu. Törende altın saatini oğluna armağan edeceğine söz vermişti. Oysa saat Verdun önlerinde bir çukurdaydı şimdi. Bir süre işlemiş, sonra içine sızan balçıktan durmuştu. Becker çoktan beri saati dilinden düşürmüyordu. Şimdi o da babası gibi yitmişti. "Gelin yığın yığın..." O anda Becker'in babasını bir ölü yığınının üstünde gördüm. Saati bir kösteğin ucunda, gövdesinden aşağı, korkunç bir umutsuzlukla sarkmış sallanıyor, oğluna –boşuna– ulaşmaya çabalıyordu.

Müdür vekili kürsüde duruyordu. Gözleri kocaman kocamandı. Hepimize birden bakıyordu. Bunu fark ediyorduk. Bekliyorduk. Hemen arkasında öğretmenler kurulunun, gençliğin askerî eğitimiyle uğraştığı gerekçesiyle orduya alınmayan tek üyesi, saçları ortadan ayrılarak taranmış, dinç beden eğitimi öğretmeni duruyordu. Dudakları kızıl bir çembere benziyordu. İlahinin sesleri küçücük, eğitilmemiş erler gibi dökülüyordu ağzından. Coşkun, ama yanlış söylüyordu: "Tanrı'ya şükürler olsun..." Ürperiyordum. Söylemek elimden gelmiyordu.

Müdür vekilinin hiç durmadan başını salladığını birdenbire fark ettim. İlahinin son sesleri bizi oğul arıları gibi sarmıştı. Yalnız onun başına bakıyorduk. Korkunç bir düşünce onu kulaklarından tutup çekerek ileri geri sallıyordu sanki. "Şükran ilahisi söylensin..." Son olarak bu yankılandı çevremizde. Müzik öğretmeni parmağını aşağı indirdi. Sessizlik. Herkes konuşmayı bekliyordu.

Öğretmenimiz bugün daha da kamburlaşmıştı. Başını öne uzattığını; parmağını boşluğa, sanki orada büyük, pelteleşmiş bir yalana sertçe batırdığını gördüm. Yüzü güzeldi; karşımızda, yukarımızdaydı. Binlerce acıdan örülmüş bir çelenkle bezenmiş gibiydi. Bugün bile sevdiğim, varlığımızı uyaran o pürüzsüz sesi, sağlık dolu bir rüzgâr gibi esti üzerimizden.

"Düşmanı yendik!" diye bağırdı, yardım çağırır gibiydi. "Vaux'ya girdik!" "Vaux nedir?" "Bir ad, bir tepe, yeryüzünde bir siğil..." "Yendik!" "Bayraklar asılsın!" "Bayram edilsin!"

Veremli müzik öğretmeni boru çaldı.

O sırada bitkibilim öğretmenimiz setresinin cebinden büyük bir kâğıt çıkardı. Kurbanlıkların gözlerine bağlanan bir bez gibi havada salladı. Okudu. Okudu.

Ölüler... Ölüler... Ölüler... Son haftalarda Verdun önlerinde can veren kentlilerimizin adları. Korkunç, büyük bir geçit töreni.

Ansızın biri bağırdı yanımda. Becker'di bu. Babasının adı okunmuştu. Büyük bir altın saat gördüm. Tam karşımda, durmadan gerilere doğru uzaklaşıyordu. "Vaux!" diye bir inilti yükseldi kürsüden, "Vaux..." Sonra bir hıçkırık. "Yendik." "İşte karşılığı!" Ölülerin listesini bir daha okudu.

Öğretmenlerin sarardığını gördüm. Aramızda fısıldaşanlar vardı. Öğretmenimiz geri dönemezdi artık. O etkili sesiyle durmadan konuşuyordu; artık kendisi için zafer şenliklerinin bittiğini, burada kendisine emanet edilen körpecik insanların karşısında türküsünü söylemeye zorlandığı savaşın yıkıcı, ağulu etkilerini görmek için sokaklardan şöyle bir geçmenin yeteceğini söylüyordu.

"Hayır! Hayır!" diye bağırdı. "Ben bunu yapmayacağım! Hesap ettim, bugüne kadar Verdun önlerinde 100.000 ölü verdik."

Elindeki yitik listesini salladı.

Sonra birdenbire sahneden aşağı atladı. Arkasından kürsü devrildi, bardaktaki su döşemeye döküldü. Sıraların arasından koştu. "Çocuklar!.. Çocuklar!.." diye haykırıyordu. Salonun ortasına gelince kollarını alabildiğine açtı. Hepimizi içine kapatan büyülü bir çember çizdi: "Siz de yapmayın!" "Siz de yapmayın!"

Başlarımızı eğdik.

"Söz verin!"

Başlarımızı kaldırıp bakıştık.

O anda, sağdan beden eğitimi öğretmeninin geldiğini gördüm. Yüzü öfkeden şişmiş, kızarmıştı. Arkadan müdürün koluna yapıştı, onu hızla çekti. Gerileyerek açtığımız yoldan, hepimizin önünden döve döve kapıya götürdü. "Yürüyün!" diyordu ıslık gibi. "Siz ne yaptığınızı bilmiyorsunuz." Sonra kamburuyla ensesinin arasına yine iki kez vurdu.

Müdür direnecek gibi oldu, ama onun yüzünü görünce büzüldü kaldı. Kapının önünde yere düştü. Beden eğitimi öğretmeni onu tuttu, bir bohça gibi kaldırıp dışarı çıkardı. Bütün bunlar biz ne olduğunu anlamadan, göz açıp kapayıncaya kadar olup bitmişti.

Din dersleri öğretmenimiz kürsüden hım hım konuştu: "Susun!" Müdürümüz çok üzücü, ruhsal bir bunalım geçirmişti. Evimize gitmeli, ölçülü davranmalıydık. Okulun yönetimini şimdilik o almıştı üstüne.

Zafer şenliği daha sonra yapılacaktı.

Ama zafer şenliği hiç yapılamadı. Çünkü iki gün sonra, çabucak toplanan disiplin kurulunca görevinden uzaklaştırılan müdürümüzün ruhsal durumu bir sanatoryumda incelenirken Vaux gene Fransızların eline geçti.

Açlık

Babam, o haftalarda gönderdiği mektuplarda, yaşadığımız dönemin artık parlak olmadığını, tersine ciddi olduğunu yazıyordu. Rusya'da bulunduğuna seviniyordu. Litvanya'da savaştığı cephe kesiminde sık sık, bütün gün bir tek kurşun atılmadığı oluyormuş. Erler çarpışmaya istekli değilmiş. Yalnız emir verilince ateş ediyorlarmış. Ruslar da çok tembelleşmişler, sabahtan akşama kadar siperlerinde oturup türkü çığırıyorlarmış. Savaşın bu kadar uzayacağını kimse ummazmış. Batıdaki arkadaşlarının kahramanca savaşmasını gerçek bir hayranlıkla izliyorlarmış. Çabucak sonuca varmaları, şerefli bir barış sağlamaları umuluyormuş. Babam Rusya'da olduğu için biz de sevinçliydik. Birkaç ay sonra Kowno'da sivil bir göreve atanınca geniş bir soluk aldık.

Kentimizde asker toplanıyordu. Arta kalan, ellisine varmamış erkekler azınlığı, ayda bir, belediyede bir hekim yüzbaşının karşısına çıkıyordu. Ondan sanki şeytan görmüş gibi korkuyor, onu aldatmak için ellerinden geleni yapıyorlardı. Parası olanlar, uzmanlardan aldıkları, önemli hastalıkları olduğunu bildiren belgeler gösteriyorlardı. Birdenbire miyop oldular, nefes darlığına, arada bir gelen yürek çarpıntılarına tutuldular. Hele bir fabrikatör kudurma belirtileri gösterdi, evindeki mobilyaları parçaladı. Bir sağlık yurduna kaldırıldı da ancak o zaman içi rahat etti. Orada dilediği kadar kalabilecekti, çünkü uzak hısımlarından birinin erken bunamadan öldüğünü ortaya çıkarmak mutluluğuna ermişti.

Parası olmayanlar da işin püf noktasını buldular. Yoklamadan önce evlerindeki merdivenleri üç kez koşarak inip çıkıyorlardı, yürekleri olağanüstü çarpıyordu böylece. Ya da gizlice uzun süre aç duruyorlardı. Bunlar da işe yaramayınca, umutsuzluğa düşenler, hırsızlık yapmaya başladılar. Tutuklanmak için her şeyi yapıyorlardı; çünkü hapishane yoksul bir serseriyi soğuktan, aç kalmaktan kurtardığı gibi onları da şimdilik cepheye gitmekten kurtarıyordu. Gazetelere geçmiyordu bu olaylar. Gazeteler, gene de savaş sanki dün patlamış gibi yazmaktaydılar; ama ilan sayfalarındaki ölüm haberlerinin çoğalmasına engel olamıyorlardı. Gerçi savaş açıktan açığa övülüyordu; ama artık sözlerin düşüncelerle bağdaşmadığını hemen fark ediyorduk.

Çoğunluk, bakanlarla generallerin umut verici konuşmalarından tek tük sözleri bilinçli olarak benimsemiş, onlara inanmış görünüyordu; ama bu inanmışlık, davranışlarıyla çelişiyordu.

Gerçek düşünceler, yoklamalar sırasında ortaya çıkıyordu. Yoklamalarda yakasını kurtaranların sevinçleri, para yedirerek herhangi bir kuruluşa yazıcı olarak girmek mutluluğuna erenlerin aydınlık, güleç yüzleri görülmeye değerdi.

Hekim yüzbaşı kentimizde çarçabuk, eski kıyıcı krallar gibi egemen oldu. Ona ölümün, dirimin efendisiymiş gibi davranıldı, dalkavukluk edildi, hınç duyuldu. Verdiği raporlara dayanılarak yurt içindeki kışlalarda patates soymakla görevlendirilenlerin karıları ona şarap gönderdiler. Sonra da generallerin sert sözlerini dillerinden düşürmediler. Herkes korkudan, istenildiği gibi konuşuyordu. Çünkü savaşa karşı çıkanların gereği ilk yoklamada düşünülüyordu. Artık cepheden daha da düşünceli dönen askerler bile dillerini tutuyordu, izinleri buna bağlıydı. Yalnız arada bir şakalaşırken gerçek

düşünceleri belli oluyordu. Amcama, hafif yaralı olarak kentimizden geçerken savaşın durumunu sordum. Güldü. "Kapa çeneni de türkü çığır," dedi. Somme'dan geliyordu.*

O günlerden birinde, Kathinka sofrayı kurarken annem, "Bu kış çetin geçecek," diyerek iç geçirdi. Soframızda biraz yağsız sucuk, ince ince dilinip üstüne azıcık salça gezdirilmiş şalgam, adam başına üçer patates vardı. Ekmek ancak cücelere yetecek kadardı. Çamur gibiydi.

Bu yiyeceklerin karşısında dua eder gibi oturmuş bekleşiyorduk. Belki de soframızı dilediğimiz gibi donatacak bir mucize bekliyorduk. Durgun, isteksiz, peçetemi açarken –çünkü aylardan beri hemen her gün aynı şeyleri yiyorduk– annem çekine çekine başımı okşadı, yavaşça, belli belirsiz, "Elimden bir şey gelmiyor," dedi. "Yarın birkaç yumurtayla biraz et bulabilirim belki... Belki un da alırım..." Ağlıyordu.

"Anneciğim, ben severek yiyorum bunları. Ama güzel bir değişiklik olurdu elbet." Yalan söylüyordum anneme. Kaşığımı alıp sararmış şalgamlara hızla daldırdım.

O zaman, savaş başlayalı beri sofraya bizimle birlikte oturan Kathinka, elime hafifçe vurdu. Bana dik dik baktı, sonra ellerini kenetledi.

Sandalyelerimizde dimdik oturduk. Caddeden bir bölük yeni er, emir üzerine marş söyleyerek atış alanına doğru uygun adım geçerken, bağıra bağıra, başkaldırarak dua ettim: "Ey sevgili efendimiz İsa, konuğumuz ol, bize armağan ettiğin şeyleri kutsa." Ekmek tabağında, yılın "süzme sözü" kırmızı kitap harfleriyle yazılmış parıldıyordu: "Vesika ekmeği hiç yoktan iyidir..."

---

* Somme: Kuzey Fransa'da bir ırmak. 1914-15 yıllarında Somme boylarında kanlı çarpışmalar oldu. *–çev.*

Kathinka patateslerini, annem de iki dilim sucuğunu bana verdi. Ondan sonra yatıştım, yemeye başladık.

Kathinka önümüzdeki pazar günü Yukarı Frankonya'da, köyde yaşayan ana-babasına gidip tereyağı getirmek dileğindeydi. Annem bunun için ona güzelim bluzlarından birini, okumayı seven yaşlı babasına da Felix Dahn'ın üç ciltlik bir kitabını armağan etti: "Roma Dolaylarında Savaş".

"Sağ olun!" dedi Kathinka, sevinç içinde ellerini cebine, kızıl-ak-kara bir bayrakçık işlenmiş önlüğüne sildi. "Ha," dedi, "tereyağlı çörek de getiririm. Bana güçlük çıkarmazlar..." Jandarmaları kastediyordu. Jandarmalar bir aydan beri kentin girişlerini tutmuş, dışarıdan gelenlerin üstlerinde yasaklanmış yiyecek arıyorlardı. Kathinka'ya güveniyorduk; çünkü tereyağlı çörekleri neresine sakladığını biliyorduk: Uzun yün donunun içine.

Savaşın utanmazlığı, jandarmaların orayı arayabilecekleri kerteye varmamıştı daha.

Kış baştan sona sert geçti. Savaş cepheden içerilere, halkın içine sıçradı. Açlık, birliği bozdu. Çocuklar, ailelerini doyurmak için yiyecek çalmaya başladı. August'un annesi, günde iki kez kiliseye gidip dua ediyordu. Bulduğu yiyeceği son kırıntısına kadar August'la kız kardeşlerine paylaştırıyor, kendisi günden güne eriyordu. Kadınlar, dükkânların önündeki umutsuz kuyruklarda bekleşirken, kocalarının ölümünden çok çocuklarının açlığını konuşuyorlardı artık. Savaş, eski kaygıları yenileriyle değiştiriyordu.

Yeni bir cephe açıldı. Bunu kadınlar tutuyordu. Jandarmalarla askere alınmayan denetçilerin birliğine karşı. Gizlice ele geçirilen her yarım kiloluk tereyağı ve gece karanlığında sağlanması başarılan her çuval patates için evlerde şenlik yapılı-

yordu. Tıpkı iki yıl önce ordularımızın zaferlerini kutlamak için yapıldığı gibi.

Düşman halkının vergi ödemekle yükümlü tutulduğu verimli bölgelerde bulunan kimi askerler, izinli gelenlerle ailelerine yiyecek paketleri gönderdiler. Yiyecek depolarını yönetenler, ekmek karnesi dağıtan belediye yazıcıları; tarlaları ya da sürüleri verimli olan köylüler saygı gördüler. Eskiden varlıklı, sözü geçen akrabaların arandığı gibi aranmaya başladılar. İçinde büyük kovalarda taze süt bulunan ya da ocaklığında bir domuz budu sallanan köy mutfaklarından birine girince, yıllar önce bir burjuva salonunu ya da bir piyanoyu gördükleri zaman August ile proleter arkadaşlarının üstüne gelen o çekingenliği duyuyorduk.

Bizdeki serüven eğilimlerini kamçıladığı için bu değişiklik aslında hoşumuza gidiyordu. Çiftlik avlularından yasak yumurtalarla sıvışmak, bir jandarma görünce kendimizi otların arasına atarak, yüreklerimiz çarpa çarpa dakikaları saymak çok güzeldi, tehlikeliydi. Jandarmayı atlatmak, mutlu bir zafer koşusundan sonra annelerimizce kahramanlar gibi kutlanmak olağanüstü, yaşanılası bir şeydi.

August özel bir taktik geliştirmişti. Ortaya bir jandarma çıkınca, üstündeki bütün yasak yiyecekleri sırtımdaki torbaya tepiyor, kendi çantasını otla tıka basa doldurduktan sonra şişkinliği hemen göze batan yüküyle yola düşüp tek başına tasasız, jandarmaya doğru gidiyordu. Jandarmaya varmadan az önce korkmuş gibi yapıyordu. Jandarma durduruyordu onu. August şaşırmış gibi davranıyordu. O arada ben, tarlalardan koşarak yasak yiyeceği kurtarıyor, evimize, güvenliğe kavuşturuyordum. Jandarma, tavşanlarına götürdüğü otlar için August'a bir şey diyemiyordu.

Bu olaylar pek eğlendiriyordu bizi. Savaşı unuttuğumuz oluyordu. Ardı arası kesilmeyen ölümü kanıksamıştık. Ölüm, günlük konuşma konusuydu. Artık ele geçirdiğimiz bir domuz budu, bizi Bükreş'in alınmasından daha çok etkiliyordu. Bir ölçek patates, bize Mezopotamya'da bir İngiliz ordusunun tutsak edilmesinden daha önemli görünüyordu.

Oysa ölüm, elini kentimizden çekmiş değildi. Rahipler gene ölüme övgü düzüyordu. Dul kadın görmeye alışmıştık. Onları saygıyla selamlıyor, dullar çoğaldıkça titreşiyorduk. Bir kadın kocasının ölüsünü yurdundaki mezarlığa gömmeyi başarırsa, biz de sessiz, ağırbaşlı, cenazenin ardına düşüyorduk. Gene aynı titizlikle evlerden son altınları topluyor, karşılığında kocalarına önemsiz izinler verildiği için çoğu kadının imzaladığı yeni savaş tahvilleri dağıtıyorduk. Kimse bizim ne düşündüğümüzü sormuyordu. Savaş büyüklerin işiydi. Biz, ortalıkta yapayalnız dolaşıyorduk. Savaşın kötü bir hastalık olduğunu çoktan öğrenmiştik, çünkü herkesin ondan korunmaya çabaladığını görüyorduk. Cephedeki askerler bile yaralandıkları zaman seviniyorlardı. Artık birlik de kalmamıştı. Açlık, birliği darmadağın etmişti. Herkes komşusunun da kendisi gibi aç olup olmadığını araştırıyordu. Cepheye gitmemek için her çareye başvuranlara tabansız deniyordu. Oysa onların canlarını kurtarmaktan başka kaygıları yoktu. Bunu çok olağan karşılıyorduk.

1917 baharında, August'la ikimiz bir çalılığın arkasına uzanmıştık. Küçük bir torba unu büyük bir dikkatle oraya kadar getirmiştik. Bu dokuz kilo un, kutsanma törenimiz için annelerimize gerekliydi. Büyük Paskalya Yortusu'na bir hafta kalmıştı. August yüzükoyun yatmış, bir ot sapını dişleyerek yolu gözetliyordu. Torbayı çalılığın ta ortalarına soktum, üstünü küçük dallarla örttüm. O saatlerde bir jandarma kolu-

nun yoldan geçtiğini biliyorduk. Bu, akşam çıkarılan son koldu. Jandarmalar geçtikten sonra karanlığa sığınıp torbacığımızı kente ulaştırmak istiyorduk. Ben unu kaçırma görevini yaparken, August jandarmaların dikkatini üstüne çekecekti.

August kasketini kaşlarına doğru birdenbire çekerek düşünceli düşünceli, "Babam kutsanma törenime gelemiyor," dedi.

"Neden?"

"Yüzbaşıya bütün arkadaşlarının önünde savaşın bir kapitalist düzeni olduğunu bağıra bağra söylemiş de ondan."

"Peki, yüzbaşı ne yapmış?"

"Onun tutumu pek gülünç. Önce köpürmüş, bağırıp çağırmış; ama yoklamadan iki saat sonra babamı sığınağına çağırtmış. İnsan olarak kendisinin de böyle düşündüğünü; ama onun üstü olarak böyle gösterilere göz yumamayacağını söylemiş. Babam anlayışlı olmalı, boşu boşuna başını ağrıtmamalıymış onun. Tek başına yapabileceği bir şey yokmuş çünkü. Nasılsa bütün bu dolaplar günün birinde kendiliğinden dönmez olacakmış. Fransızlar da aynı boka batmışlarmış. Tutsak subaylardan öğrenmişmiş bunu..."

"Şunu iyi bil," dedi August daha da ciddileşerek. "Yüzbaşı savaş başlayalı beri cephedeymiş. Olup bitenleri çok iyi biliyormuş..."

"Evet, ama baban niye gelemiyor kutsanma törenine?"

"Teğmen olmak için yanıp tutuşan Galopp, olayı alay komutanlığına bildirmiş. Bu yüzden babama izin vermiyorlar şimdilik. Yüzbaşının, babama verilmesini çok önceden uygun gördüğü demir haç nişanını da vermiyorlar..."

August'un yanına uzanmış, her şeyin gene savaştan önceki gibi olduğunu düşünüyordum. Persius'u, Ocakçı Kremmelbein'ın tutuklanıp götürüldüğü akşamı anımsadım.

Büyükler bizi şenlikleriyle aldatmışlardı besbelli. Verdiği sözden hiçbir zaman dönmeyen tanrılarıyla bile aldatmışlardı bizi. Yoksa rahipler yanlış mı anlamışlardı onu.

Bir açıklama arıyordum. August'a, büyük bir öfke içinde, sanki savaşın sırrını bana bir o açıklayabilirmiş gibi yavaşça sordum: "Kapitalist ne demek?"

August dakikalarca derin derin düşündü. Sonra, "Az para harcayıp çok zengin olan azınlık," dedi.

Anlamadım. "Kimler var bu azınlıkta? Adları ne?"

August yanıt vereceği yerde sol cebinden babasının bir mektubunu çıkardı. Sabit kalemle yazılmıştı mektup, şöyle başlıyordu: "Sevgili herkes." August bir resmî belgeyi okuyormuş gibiydi. Önemle tuttuğu mektubu neredeyse gözlerine sokacaktı. Babasına tıpkı bir uzman hekime inanır gibi inanıyordu. Ağır ağır, Alman yazı diliyle konuşur gibi okudu: "Bu azınlıkta şunlar vardır: 1. Generaller, çünkü savaş onların mesleğidir; 2. Bakanlar, çünkü Belçika ile Polonya'yı almak istiyorlar; 3. Büyük sanayiciler, çünkü mermi yaparak milyonlar kazanıyorlar. Bu üç tipe bütün ülkelerde rastlarsın. Savaş bu yüzden sürüp gidiyor. Onların parlak sözlerle, idealist bir felsefeyle halkı aldatan sürüyle yardakçısı vardır. Bunlar rahipler, öğretmenler, çoğu yazarlar, gerçeği söyleyemeyecek kadar budala ya da kokuşmuş burjuva şairlerdir. Kapitalistleri destekler, gerçeği, proletaryanın çektiklerini bile bile görmezlikten gelirler. Ama gene de hoş görmelidir onları. Onlar sınıflarının kurbanıdır, doğdukları günden beri söyledikleri şeylerden başka hiçbir şey işitmemişlerdir; belki kendileri de inanıyordur bunlara. O çevrelerde alışılmış düşüncelere karşı çıkanların başına gelenleri bilirsiniz. 'Kızıl Binbaşı'yı anımsayın. Görüyorum ki onların da kimini bir düşüncedir aldı; savaş kesin konuşuyor. Yüzbaşım bunun olumlu bir örneğidir.

1914'te beni de aldatmayı başardıklarını itiraf ederim. O zaman bilimsel düşünmeyi bir yana bırakmış olmam, yaşamım boyunca karşılaştığım en güçlü uyarmadır. Şimdi çarpışmasız geçen günlerde, gene eski kitaplarımı okuyorum. Onları bana gönderdiği için August'a teşekkür ederim (Bugüne kadar birini bile ele geçiremediler. Alaydaki yoldaşlar, hepsini canla başla okuyorlar). Şimdi dünyam aydınlık. Biliyorum ki o zaman böyle düşünseydik, bu kanlı kırım gerçekleşmezdi. Önceden bu kadar çok barut, mermi üretilmeseydi savaş olmazdı. Her şey amacına ulaşmak ister. Barut patlamalıdır. Bu mektubu koruganda yazıyorum. Günlerden pazar, ortalık sessiz. Dayanın! Bu, artık böyle sürüp gitmeyecektir. August'a, kutsanma günü için izinli dönenlerden biriyle gönderdiğim bir kilo içyağını ve evdeki gümüş saplı bastonumu armağan ediyorum..."

"Babam akıllı adam, değil mi?" diye sordu August. Mektubu gururla, sevecenlikle katladı.

"Evet," dedim, "ama abartıyor gibi geliyor bana."

"Neden?"

"Babamın, sonra benim bildiğim bir yığın insanın savaşta hiç çıkarı yok; ama gene de savaşı böyle açıklamıyorlar. Bana kalırsa Fransızlar saldırdı bize. Her şey hemen sona erse, buna babam da çok sevinir, ama hiçbir zaman böyle şeyler yazmaz..."

"Senin baban da yardakçı," diyerek güldü August. Kalktı, çantasını çabucak otla doldurdu.

Yolda bir jandarma göründü. August büyük bir ustalıkla adamın dikkatini çekerken ben de dokuz kilo unu atlaya sıçraya kente soktum.

• • •

Çok yalın, sessiz geçen kutsanma törenimizden sonra Rahip ilk kez savaşın sözünü etmedi. Tersine, bir an önce barışın aydınlık günlerine ulaşması umulan geleceğimizden konuştu. Annelerimizi uyarmak cesaretini bile gösterdi: "Ey Hristiyan kadınları, kocalarınızın kaygısına kapılıp Tanrı'nın size bağışladığı çocuklarınızın körpe ruhlarını unutmayın. Onları zamanın bütün kötülüklerinden koruyun. Çocukluktaki izlenimler insanı ömrü boyunca etkiler!" Bunları söyleyen yeni, çok yaşlı bir rahipti. Pastor S. cephe gerisinde vaazlar veriyordu. İşte bu sessiz, beklenmedik kutsamadan sonra kentimizden üç sınıf öğrenci köylere gönderildi. Köylülere yardım edecektik. August'la ikimiz aynı yere düştük.

Annem buna çok sevindi. Çünkü ilgililer köylülerin çalışmamıza karşılık bizi yedirip yatıracaklarını bildirmişlerdi.

Spessart'a geldik. Bizi beş köye dağıttılar. Evin geniş odalarından birinde, ot döşeklerde yatıyorduk. Sabahları avludaki tulumbada elimizi yüzümüzü yıkadıktan sonra işyerlerimize gidiyorduk. Köylerde kaldığımız sürece bizi din dersleri öğretmenimiz denetledi. Biz çalışırken o, köyün rahibiyle ya da yaşlı bir öğretmenle skat oynuyordu.

Sabahın beşinde elimizde aletler, kurşuni, kaba saba bir arabaya doluşup alaca şeritler gibi tepelere uzanan tarlalara gidiyorduk. Bir inek, hantal adımlarla sarı kır yollarını izliyordu. Önde evin kadını oturuyor, elindeki kamçıyla hayvanın kemikleri sayılan sırtına konan sinekleri kovuyordu. Sabahları hava çok yumuşak oluyordu. Haziran güneşi dağların ardındaydı. Köy aşağıdaki nemli karanlık çukurda kalıyordu.

August'la ikimiz arabanın kanatlarına yaslanıyorduk. Yolun çok taşlı ya da bozuk olduğu yerlerde inip ineği yedmemiz gerekiyordu. Önümüzde büyükbaba yürüyordu: Kocamış, yetmişini aşkın bir köylü. Tırpanı omuzunda, inekten

çok daha hızlı gidiyordu. Suskun bir adamdı, kendi kendine konuşmaktan hoşlanıyordu. Onun için hepimizden önce yola çıkıyordu. Onu sık sık, ıssız arazideki tümseklerden birinin tepesinde görüyorduk: Olduğundan daha iri, belirgin, sabah aydınlığında, bükülmüş gövdesiyle bir hayal silüet gibi.

Kadın, yol ayrımlarındaki taştan yontulmuş çarmıha gerili İsa'ların önünden geçerken haç çıkarıyordu. Galiçya'daki kocasına, gelip ürünü kaldırması için izin verilmemişti bu yıl.

O da büyükbaba gibi pek az konuşuyordu. Bize iyi davranıyordu, özellikle August'a. Dediğine göre August'un saçları tıpkı kocasınınkiler gibiymiş. Sık sık okşuyordu August'un saçlarını.

Çayıra vardığımızda büyükbabayı orada, ot biçerken buluyorduk. Tırpanı her kaldırışında bir sövgü mırıldanıyordu. Daha sonraları kadın, onun ürüne, hayvanlara el koyan jandarmalarla denetçilere ilendiğini söyledi. Pek aklı başında değilmiş artık. Daha yakınlarda, pancarların başları kesilirken, iri pancarların jandarma olduğunu iddia etmiş birdenbire. Deli deli gülerek bıçağıyla doğramış pancarları, domuzlara atmış. Ondan sonra yatışmış, birkaç gün içi gülmüş. Sonraki denetimde elinde pancar bıçağı, çılgınca saldırmış jandarmalara. Artık boş kalan at ahırına kapamışlar onu. Orada bütün gün, bütün gece ilahiler söylemiş, ancak sabah olunca çıkmış dışarı. O günden beri hiç konuşmuyormuş.

Büyükbabaya bakıyorduk. Tırpanı kaldırınca elinden dirseğine kadar kalın kalın damarların kabardığını görüyorduk.

Sonra tırmıklarımızı alıp otları toparlamaya başlıyorduk. Havada tatlı, yumuşak bir koku salınıyordu. Üçgüller çiçek açıyordu.

Öğleyin Mienchen geliyordu köyden. Bize toprak testilerde taze süt, yumuşak peynir, katkısız undan yapılmış bir somun

getiriyordu. Kadın, ekmeği göğsüne dayayarak her birimize üçer kalın dilim kesiyordu. Büyükbaba ekmeğini süte doğruyordu. Onun çiğneyemediği kızarmış kabukları da August'la ikimiz yiyorduk. Üç günde bir islenmiş domuz budu vardı.

Kadının August'a gizlice başka şeyler de verdiğini fark ettim. Yumurta, bolca içyağı ile kan sucuğu. Artık August'un saçlarını daha sık okşuyor, onu dizinin dibinden ayırmıyordu.

14 günde iki buçuk kilo aldım. Bunu anneme yazdım.

Annem hemen geldi. Kadına, karşısında kızarıp bozardığı, yapma incilerle, sırmalarla alabildiğine bezenmiş güzel bir giysi, büyükbabaya da yeni bir pipo armağan etti. Ayrılırken yaz tatilini de orada geçirmem için kadınla anlaştı. August kendisinin de köyde kalacağını açıkladı. Artık savaştan adamakıllı etkilenen kentimize dönmek istemiyormuş.

Annemle istasyona gittim. Çok solgun görünüyordu. Yolda, Kathinka'nın hastanede yattığını anlattı bana; dizanteriye tutulmuş. Bu hastalık pek çok aileyi kırıp geçirmiş, çünkü aç insanlar yarı olgunlaşmış meyveleri kapışıyor, çiğ çiğ yiyorlarmış. Bir tek elma bile dalında olgunlaşamıyormuş. Çocuklar yol boylarındaki ağaçların meyvelerini daha yeşilken silkiyorlarmış. Annem böyle sapa, savaşın kolayca erişemeyeceği bir yerde olmama seviniyormuş; ama akşam yemeklerinde yalnızlıktan bunalıyormuş. Artık eskisi gibi şiir okumak da gelmiyormuş içinden. Bir lüksmüş bu, şimdi çok iyi anlıyormuş böyle olduğunu. Yalnız İncil avutuyormuş gönlünü, özellikle Yuhanna'nınki. Bütün bu savaş İncil'de çok önceden bildirilmişmiş. Belki de dünyanın sonu geliyormuş. Kadınların çoğu inanıyormuş buna, Eczacı J.'nin karısı da. Kocası cephede ölmüş. Durdum. "Bay J. mi?" diye sordum, "Bay J. mi?"

Annem hiçbir şaşkınlık belirtisi göstermedi, olanları duraklamadan anlatıyordu: "Evet, düşün bir, Hilde, D.'de ta-

nıştığı bir havacı subayla, buna karşın nişanlandı. Orada bir manastırdaydı üstelik geçici olarak. Anlatılanlara bakılırsa, subaylara hiç rahat vermezmiş. Brüksel'e bile gitmiş kimisiyle. Babasının ölümüne hiç tepki göstermemiş. O sırada, sonradan nişanlandığı subayla birlikte Berlin'deymiş; yardımseverlerin düzenlediği bir baloda dans ediyormuş. Bayan J. onmaz artık. Hilde, biricik çocuğuydu, daha on sekizine basmamıştı..."

Sonra tren geldi. Annem beni öptü, meyveleri ermeden yememem için yalvardı. Kentimize döndü. El çantasında kalın bir islenmiş domuz budu dilimi, bluzunun altında bir kalıp tereyağı vardı.

Köye geldim. August'la kadın avlunun önünde oturuyorlardı. Türkü çığırıyorlardı.

Birkaç haftadan beri August'un sesi kalınlaşıyor, omuzları genişliyordu. Kadın fark etmişti bunu. Okşayıp duruyordu August'un saçlarını.

"Eczacı J. vurulmuş..." dedim.

"Yaa," dedi, August, "Hilde'nin babası." Şaşmamış göründü. Ansızın kadının kulağına eğilerek kıkırdadı: "Bu kız sevgilisiydi onun..."

Kadın arzulu, atıldı: "Onun da bir yavuklusu oldu demek..?"

"Evet!" Gülüyordu August. "Nasıl olduğunu öğrenmek istiyordu."

Kadın kahkahayı bastı. Ağzı alabildiğine açıldı, göğüsleri fırladı. Kolunu August'un boynuna dolarken böğürdü: "Öğrendi mi, öğrendi mi?" Kaçtım oradan, yattığımız yere doğru. Ne istiyorlardı benden? Giderken birahanede din dersleri öğretmenimizi gördüm. Bir sürü şişenin arkasında oturuyordu. Rahiple birlikte bir gazeteye bakıyordu. Makedonya'daki bir

zaferin gelişimini kestirmeye çalışıyorlardı. "Manastır!" diye haykırdığını işittim. "Manastır'da yeneriz!" Sonra gene skat oynamaya koyuldular.

Manastır'ın nerede olduğunu çıkarmam için uzun boylu düşünmem gerekti.

August yatmaya çok geç geldi. Pencereden girdiğini gördüm. Birkaç dakika sonra da horladığını işittim. Gecenin ıssızlığına doğru "İçyağı! İçyağı!" diye bağırdı, sonra derin uykulara doğru rahat bir horultu tutturdu.

Sabaha kadar uyanık yattım. Arkadaşlarım kedi enikleri gibi birbirine sokulurken, gökyüzüne bir leylak rengi gelinceye kadar üşüdüm durdum. Hiçbir şey düşünmüyordum. Yalnız köylü kadının sesi kulaklarımdaydı. Köyün yaşlı yanaşması çan çalarak bizi uyandırırdı. Kimi oğlanlar avlunun ayazına çıkarlarken, odanın bozuk havasına doğru yüksek sesle sordum: "August, kadın neden öyle güldü?"

"Buradayım!" diye yanıt verdi August. Geldi, başucuma dikildi. Yalnız adını anlamıştı. Ürktüm. Gözlerim yanarak kalkmaya çabaladım. August sıkı sıkı tuttu beni: "Gel, yıkanalım..."

Tulumbaya gittik. Köyün ilk arabaları tarlalara doğru yola çıkıyordu.

Birden trampet çalındı.

Kısa, belirli vuruşlarla çalınan trampet, tenekeden yapılmış bir çocuk trampeti gibi ses veriyordu. Havlularımızı çıplak omuzlarımıza attık, sokağa koştuk. Bakımsız, yosunlarla kaplanmış kilisenin önünde, 1870 savaşında ölenler için dikilmiş anıtın dibinde, büyükbaba, iç gömleğiyle duruyordu. Titrek karnında küçük bir oyuncak trampet vardı. İki tahta parçasıyla durmadan dövüyordu trampeti. Herkes evinden dışarı uğruyordu. Hepsi de yaşlı erkeklerle kadınlardı.

Büyükbaba yeni ağaran günün solgun ışığında, anıtın önünde ak pak duruyor, trampet çalıyordu. Kendisine doğru koşanlar çoğaldıkça daha da neşeli çalıyordu. Herkes çok telaşlıydı. Rahip bile geceliğiyle fırladı evinden. Ahırlardaki hayvanlar huylandı. Danalar, kesimevlerindeki gibi böğürüyorlardı.

Büyükbaba birdenbire elini kaldırdı, susulmasını istedi. Sabah rüzgârı gömleğini şişiriyor, ak saçları bayrak gibi dalgalanıyordu. Bir baykuş, çan kulesinin sol çatı penceresinden öfkeli çığlıklar atarak öttü.

"Köylüler! Köylü Kardeşler!" diye cıyakladı büyükbaba. "Jandarmalar gene gelip mallarımıza el koyarsa, tırpanlarımızı, pancar bıçaklarımızı alıp tepeleyelim onları. Tarlalar bizim, ekinler bizim, domuzlar bizim; kentlilerle Prusyalılar savaşı sürdürmek istiyorlarsa, kendi göbeklerini kendileri kessinler. Bizim olan bizde kalsın istiyoruz! Tanrı'ya şükürler olsun, Tanrı'ya şükürler olsun, köylü kardeşler..."

Sendeledi, sonra toparladı kendini, gene trampet çalmaya başladı. Köylüler irkildiler. Kadınlar bağırıyor, ağlıyor, yaşlılar çatlak sesleriyle haykırıyorlardı: "Doğrusun büyükbaba, doğrusun, doğrusun..."

Büyükbaba trampet çalıyordu. Birdenbire oynamaya başladı. "Kutsal anamız, kutsal anamız," diye de bir türkü tutturdu.

"Deli," diye fısıldadı August, "ama haklı."

Rahip evine koşmuş, az sonra tören giysileriyle dönmüştü: "Anthes!" diye bağırdı, "Tanrı'nın gazabına uğrayacaksın. Kitap, Kayzer'in olanı Kayzer'e ver, demiyor mu?"

"Hayır, hayır!" diye seslendi Anthes rahat rahat. "Kılıcını kınına koy, çalma..."

O zaman rahip şöyle bir dikeldi, oynamakta olan büyükbabaya doğru ok gibi fırladı: "Geri dur!" diye gürledi. "Geri dur! Yönetenlere boyun eğ demiyor mu kitap!"

O zaman Anthes, büyükbaba, sindi. Yalın ayaklarının uçlarına basarak usul usul, bir hayvan gibi rahibe sokuldu. Hızla sıçrayıp oyuncak trampeti rahibin kafasına vururken ıslık gibi bir sesle bağırdı: "Seni şom ağızlı seni! Seni jandarma seni!"

Sonra yere yığıldı. Köylüler diz çöküp hep bir ağızdan dua ettiler. "Kutsal Meryem! Ulu anamız, kutsal Meryem..."

Rahip, diz çökmüş topluluğa bir göz attıktan sonra korucuyla zangoca işaret etti. Adamlar büyükbabayı götürdüler, yangın tulumbalarının konduğu yere. Ertesi gün, kapalı bir arabayla çevredeki en yakın ilçe hapishanesine götürüldü. Orada, iki gün sonra, kendine gelmeden öldü. Rahibin yarası pek ağır değildi. Tepesindeki saçlar azıcık eksilmişti.

Avluya döndüğümüzde kadın, büyükbabanın dün akşamdan beri durmadan saçmaladığını söyledi. Gece odasına kilitlemiş onu, sabahleyin kırılan camların sesiyle uyanmış, büyükbabanın mutfaktan bıçak aldığını işitir gibi olmuş, ama ona engel olacak gücü bulamamış kendinde. Daha sonra trampet sesini işitince utancından çıkamamış evden. Büyükbaba, Yukarı Bavyera'daki eski bir dostundan, jandarmaların köylüye çektirdiği eziyeti anlatan bir mektup almış, bütün bunlar o mektup yüzünden olmuş.

Kadın, muhtarlığa gidip tutanağa geçirtti bunları. Dönüşünde bize dedi ki: "Şimdi burada uzun süre kalmanız gerekecek. Çayırı ben biçmek zorundayım çünkü."

Ona söz verdik. Kolunu August'un boynuna doladı. Akşam avlu kapısında oturuşları geldi aklıma. August güldü.

Tarlaya gittik.

• • •

Köye gelen sınıflar, sekiz gün sonra din dersleri öğretmenimizin gözetiminde geri döndüler. August'la ikimiz kaldık. Eskiden büyükbabanın olan odada kalıyor, bir yatakta uyuyorduk. Temmuz sıcaktı, işimiz ağırdı. Ürünü bir an önce kaldırmak gerekiyordu, kentlerde açlık vardı çünkü. Annem şöyle yazıyordu: "Dün belediyenin önünde gösteri yapıldı. Gösteriye katılanların çoğu işçi aileleriydi. Kadınların kucaklarındaki çocukların incecik kollarını kaldırarak hiç durmadan 'Ekmek! Ekmek!' diye bağrışmalarını işitmek ürkünçtü. Kimisi sıcaktan bayılıp düştü. Bayan Kremmelbein da. Ama bunu August'a söyleme sakın. Durumuyla ilgilendim, hekim onayı ile günde yarım kilo yağsız süt alacak, ama korkarım onu da çocuklarına içirecektir. Kathinka hastalandığından beri Yukarı Frankonya'ya, ailesine gidemedi. Yalnız verilen tayınla beslenmek zorunda kaldım. Arada bir başım dönüyor, gözlerim kararıyor. Aşırı uyuyorum. Baban, olabileceği kadar iyi. O da savaştan umudunu kesti. Savaşın ne zaman biteceğini kimse bilmiyor. Kıştan önce sona erse bari, çünkü yakacak kömür yok. Kimin aklına gelirdi bunlar?.."

Mektubu August'tan sakladım, ama iki gün sonra her şeyi annesinden öğrendi. Bayan Kremmelbein şöyle yazıyordu: "Sevgili oğlum, ne zaman gelip bize bir şeyler getireceksin? Cuma günü fenalık geçirdim. Belediyenin önüne gidip daha çok ekmek karnesi istedik. Ama belediye başkanı pencereye bile çıkmadı. Kızgın güneşin altında belki yirmi dakika bekledik. Sonra belediye başkanını çağırdık. Ama gene görünmedi. Daha yüksek sesle çağırdık. Sonra bağrışmaya başladık. İki jandarma üstümüze yürüdü. Pek korktum birden, kaçmak istedim, bayılmışım. Ötesini görmedim, her şey siliniverdi.

Beni eve getirmişler, ama bunu da bilmiyorum. Aşırı sıcaktan olacak. Arkadaşının annesi bana süt sağladı. Şimdi çocuklarıma verebileceğim bir şey var, onun için gönlüm rahat. Küçük Erni çok zayıf düştü, vücudunda sivilceler çıktı. Hekim, besin yetersizliğinden diyor. Baban sık sık yazıyor. Yazdıkları öylesine doğru ki, hiçbir şey anlamıyorum. Dikkatli olması, yüzbaşının dediklerini yapması için ona yalvarıyorum. Yiyecek bir şey buldukça dilimizi tutmalı, geniş yürekli olmalıyız. Ben yalnız çocuklar için korkuyorum. Hemen bir şeyler getiremez misin? Birkaç yumurta? Pazar günü doğru dürüst bir şey girerdi kursağımıza. Ne olacağını yalnız Tanrı bilir. Rusya'da yeni bir saldırıya girişmek istiyorlar. Neden böyle yapıyorlar? Seni unutmayan annen."

August hemen kadınla konuştu. Ona saçlarını okşattı; kadın bacaklarını bacaklarına yapıştırsın diye yancağızına oturdu. Gece kocasının bisikletine atladı, kadının verdiği yumurtaları, patatesleri, domuz yağını annesine götürdü. Ondan sonra her cumartesi böyle oldu.

Dönünce kadınla bahçede oturdu. Şarap içip türkü söylediler. Söyledikleri türküyü Kathinka'dan duymuştum: "Anamla babamın mezarındaki çimler, en güzel yerim benim yeryüzünde." Ben, kadının on beş yaşındaki kızı Mienchen'le domino ya da ünlü ordu komutanlarının resimleriyle bezenmiş kâğıtlarla iskambil oynuyordum.

August değişiyordu. Sesi gittikçe daha çok kalınlaşıyordu. Kadın seviniyordu buna. August, birinde, ayağa kalkıp kapının çerçevesine tutunarak kendini hoşa giden bir biçimde, birkaç kez yukarı çekince, kadın onun körpe vücuduna bakarak dedi ki: "Böyle gidersen yaman bir yavuklu olacaksın günün birinde..."

Yanımda oturan Mienchen elimi tuttu, sıktı, sonra başıyla evet, dedi bana. August kadınla bahçeye gidince, Mienchen ağzını kulağıma dayayarak fısıldadı: "Sen de güzel bir yavuklu olacaksın..." Geri çekildim. Benden ne istiyordu? Savaşın örtbas ettiği "sır" gene mi ortaya çıkmıştı? Savaş yitirilmiş miydi yoksa?

Mienchen çoktan kucaklamıştı beni. Güçlü elleriyle başımı tutup yüzüne çekti, gün çalığı dudaklarıyla ağzımdan öptü. "Hayır! Hayır!" diye bağırarak savundum kendimi. Ama iyi gelişmiş, kuvvetli kollarıyla sıkı sıkı sarıldı bana. Burnumdan yakaladı, başımı kaldırdı; su mavisi gözleri birdenbire kapkara olmuştu. Sonra saçlarımdan kavrayarak, "Sen yavuklumsun benim!" dedi.

"Ama ben istemiyorum."

"Sus!" dedi, "benim de bir yavuklum olsun istiyorum. Köyün bütün kızları, arkadaşlarınızdan birini yavuklu edindi. Şimdi kente dönen yavuklularına paket paket yumurta, sucuk gönderiyorlar. Tıpkı eskiden cephedeki askerlere gönderdikleri gibi. Benim de kentli bir yavuklum olsun istiyorum!"

Bunları söylerken çok küstahtı, eliyle de masaya vurdu. "Aptal köy oğlanlarını istemiyorum ben. Soylu, güzel konuşan birini istiyorum." Sonra başını omuzuma dayadı, gözlerini kırpıştırarak dudakları hafif aralık, saçlarını yanaklarıma sürterken dedi ki: "Evine dönünce ben de sana paketler gönderirim..."

Odaya akşamın ilk hafif karanlığı çökmüştü. Bahçede August'la kadının gülüştüklerini işitiyordum. Cebimde annemin mektubu hışırdadı. "Arada bir başım dönüyor, gözlerim kararıyor, aşırı uyuyorum." tümcesini gördüm. Küçük Erni'nin sivilcelerini gördüm. Annemle çoğu pazarları bura-

ya, köylü kızlara gelen, onlarla ormana giden arkadaşlarımın solgun yüzlerini gördüm; Bayan Kremelbein'ın söylediklerini işittim: "Dilimizi tutmalıyız." Sonra Mienchen, "Benim yavuklum musun?" derken onu yavaşça kendime çektim, başımla evet deyip ağzından öptüm. "Yumurtalar..." diye düşünüyordum o sırada: "Yumurtalar, domuz yağı..."

Sonra kadın geldi odaya, gaz lambasını yaktı. August'un saçları karmakarışıktı. Koltuğuna iki şişe şarap sıkıştırmıştı. Kadın tütsülenmiş domuz budu getirdi, içtik, yeniden akşam yemeği yedik. Mienchen elimi kucağına çekmişti. Sıcacıktı elim. Kadın August'la fısıldaşıyordu. Aşırı bir taşkınlıkla gülüyordu August. Yatmaya çok geç gittik. August çakırkeyifti, çırılçıplak soyundu. Adamakıllı kıllanan sol bacağını kurşuni badanalı duvara dayadı. "Kadının böylesi dayanılır gibi değil..." dedi.

Hiçbir şey demedim, çünkü Mienchen'i ikinci öpüşümde şimdiye kadar hiç bilmediğim bir ılınma yayılmıştı etime.

• • •

Ertesi gün –hava yağmurlu olduğundan hayvanlara kepek getirmek için değirmene gitmişti kadın– Mienchen mavi önlüğünü yumurtayla doldurmuş geldi. Bana olanca içtenliğiyle gülümsüyordu. "Annene gönder bunları..." Birlikte yumurtaları paketledik, üstlerine çoraplarımı koydum, en üste de bir pusula: "Seni unutmayan oğlun..."

August o gece eve giderken götürdü paketi. Mienchen'i öpücüklere boğdum. "Ah canım!" diye soluyordu.

Mienchen'in yalnızca öpülmek istediğini çabucak fark ettim. Ondan ötesine, "sır" olana evlenmek diyordu. Bu işi daha sonraya, savaşın bitimine erteledik.

Biçilen ekinler, ellerinden bir şey gelmeyen yaşlı köylülerin yanları sıra yürüdüğü, gıcırdayan, hantal arabalarla taşındı. Muhtarlığın avlusundan harman makinesinin gürültüsü geliyordu. Ben Mienchen'le evde kalıp hayvanlara baktım; çayırdan ya da yoncalıktan, küçük el arabasıyla yeşil yem taşıdım. Kadın, August'la birlikte biçilen ekinleri taşıdı. Muhtarlığın avlusundaki harman makinesinin yanında iki jandarma duruyor, verimi denetliyordu. Tahıla el konuyordu. Köylüler, 1914'te Fransızlardan tiksindikleri gibi tiksiniyorlardı jandarmalardan. Belki de daha çok, çünkü çekip vuramıyorlardı onları.

Artık "düşman" diyen kimse, jandarmaları kastediyordu. Jandarmalardan biri gelip ambarı denetlerken Mienchen yumruğunu sıkıyordu. August sakladığı ürünü, eti gözden kaçırmak için elinden geleni yapıyordu. Geceleri yaşlı köylüler, tütsülenmiş domuz butlarını tarlalarda açtıkları çukurlara gizlice gömüyor, domuzları ormanda boğazlıyorlardı. Halk, hükümeti köstekliyordu. Yoksa savaşı mı kösteklemişti bu halk? Annem kentte Kathinka'yla birlikteydi. Onlara Mienchen'in aracılığıyla yardım ediyordum. August her cumartesi akşamı gözünü karartıp bisiklete atlıyor, gidiş geliş 50 kilometre yol alıyordu.

Artık savaştan değil, yalnız açlıktan konuşuluyordu.

Annelerimiz, babalarımızdan daha yakındı bize.

• • •

Tatil bitmek üzereydi, ama bunu ne August düşünüyordu ne de ben. Köylü olup çıkmıştık, kente dönmek aklımızın ucundan bile geçmiyordu. Geceleri jandarmalar ortalıktan çekilince, kadın, akbuğday unundan tatlı çörekler pişiriyor-

du. Nasıl olduysa, August'un doğum günü geldi birdenbire. Körpe bir domuzu, somağını bağlayıp keskin bir bıçakla boğazlamasına izin verdi kadın. Hayvan hiç sesini çıkaramadı. Gece kızarttık domuzu. Kadın yufka bile açmıştı. Savaştan önce aşçılık ettiği kentte öğrenmiş bunu. Sabaha kadar domuz eti yedim. Mienchen fenalaştı. Ama August gömleğinin kollarını sıvamış, dumanı tüten tencerenin başına geçmiş, habire tıkınıyordu. Kadın elini August'un omuzuna koymuştu, tutkulu bir sesle fısıldıyordu: "Ye! Ye!" Sırtında annemin armağan ettiği o güzel giysi vardı. Gür, kumral saçları güzel bir papak gibi duruyordu başında; bacaklarını ayırmış, sere serpe oturuyordu. Sık sık dudaklarını yalıyordu. Kuvvetli pençeleriyle August'un bardağına, taşıncaya kadar şarap dolduruyordu. Mienchen avluda inliyordu. Tulumbanın yanına kustu.

"Kaç yaşına basıyorsun?"

"On altı," dedi August, ağzını şapırdattı.

Kadın bardağını kaldırdı, "Şerefe!" dedi.

Avluya çıktım. Mienchen ağzını çalkalıyordu o sırada.

"Ah sevgilim, çok fenayım." Onu sıkı sıkı tuttum. Sonra odasına götürdüm. Odası çatı katındaydı. Mienchen'i yatağına oturttum. Çıkıp gitmek isteyince ağlayarak yere düştü. "Soy beni sevgilim, elim ayağım tutmuyor." "Ama Mienchen," dedim, korkmuştum, "benim seni soymam olmaz ki..." "Ah," dedi, "ayol kimse fark etmez ki. Annemle August baş başa kalmak istiyorlar. Sen soy beni hele..." "Mienchen!" dedim öfke içinde. "Annen için neler söylüyorsun öyle?" Aslında onu soymaya korkuyordum. Ama yanıt vermedi Mienchen. Uyumuştu.

Kunduralarını usulcacık çıkardım. Böyle yatamayacağını, yatağın pisleneceğini düşündüm. Sonra ev yününden örülmüş kara çoraplarını çıkardım. Esmer bacaklarını gördüm. Çok

biçimli, körpecik. Uzun uzun düşündükten sonra etekliğini, mavi bluzunu, çekine çekine, yavaşçacık çıkardığım zaman önümde incecik bir gömlekle kaldı. Sessiz soluyordu; beliklerinden biri göğsüne düşmüştü. Titriyordum. Mienchen'i yatırırken etinin sıcaklığını duydum. Daha geçenlerde onu ikinci kez öperken beni saran o garip duyguya kapıldım gene. Ona dokunmaya cesaret edemiyordum. Mienchen yarı uyanarak bir keten bluzu avuçladı: "Gömleğimi çıkar..." Mienchen'i usulca doğrultarak gömleğini göğsünden sıyırıp çıkardım. Anadan doğma yattı uyudu. Geri geri çekilerek vücudundan uzaklaştım. Dışarıda fırtına vardı. Mum söndü.

"Ne güzel kız," dedim yavaşça, karanlıkta onun esmer vücudunu gördüm. Zorlu rüzgâr odaya işliyor, ay ışığında güzel, sessiz kabarıyordu kızın memeleri.

O zaman Kalmuk'un beni aldattığını sezdim. Sır, bir başka türlüydü. Kalmuk'un bana çalılar arasından gösterdiği gibi olamazdı. "Para. Paraydı her şeyi bozan. Çalmıştım parayı, onun için iğrençti..."

"Mienchen!" diye seslendim, yatağa atıldım, "Miecnhen! Sevgili Mienchen!.."

Onu öpmek istedim, vereceği yiyecekleri düşünerek değil, içimden gelerek. O sırada Mienchen yarı doğruldu, uykulu uykulu fısıldadı: "Sevgilim, geceliğimi giydirsene bana." İstediğini yaptım. "Mienchen," diye fısıldadım, kulağından öptüm, ama kız sağına döndü, derin bir soluk aldı, sonra sessiz, uyuyakaldı.

Rüzgâr kesilmişti, ay ahırların ardında batmıştı. Çok karanlıktı.

Ayaklarımın ucuna basarak odadan çıktım. Oturma odasına döndüm. Oda bomboştu. Sobanın yanındaki Meryem Ana tasvirinin altında acınası bir mum alevciği vardı.

Usulca odamıza gittim. August orada yoktu. Soyundum. Çıplak, yatağa uzandım. Ağaçlarda, çalılıklarda tüneyen kuşlar düşlerinde bağrışıyordu.

Böyle saatlerce mi yattım? Yoksa hep aynı dakika mıydı yaşadığım? Mienchen'in vücudunu gördüm. Öylesine güzel, öylesine uyumluydu ki, dokunulursa bozulacak sandım. Onu daha kimsecikler görmemiş olsa gerekti. Yoksa bu kadar güzel olabilir miydi? Sır da yalnız seyredenler için iğrençti besbelli.

Ama kilisenin çan kulesindeki saat ansızın çok tok bir sesle çalınca, birkaç gün önce çanları top yapılmak için sökülüp götürülen kuleden gelen bu çınlama bana savaşı anımsattı.

O sırada kapı usulca aralandı. August içeri girdi. Ceketi kolundaydı. Pantolonunun askısı neredeyse yerde sürünüyordu.

"August" dedim.

"Evet!" diye yanıt verdi. "Uyu, uyu..."

Ceketini sandalyeye astı, sonra soyunmak istedi. Çok garip kokuyordu. Yabancı, ama hiç de fena olmayan bir koku.

"August," dedim, "seni bekledim..."

"Ahırdaydım." Kısa bir susmadan sonra: "Hayvanlar huylandı." Çıplak yatıyordum yatakta. August pantolonunu güçlükle çıkardı.

"Ahırda ışık yoktu ama..."

"Işık yakmadım..."

Yatağın yanında, çıplak duruyordu. Çok yalvaran bir sesle: "Hadi, yer aç bana..." dedi.

Kenara çekildim.

August güçlükle çıktı yatağa. Yanı başıma uzandı. Bir süre boş yere uyumaya çabaladıktan sonra, gecenin bütün koyuluğu ile odamıza çöken karanlığına doğru konuştu: "Sana yalan söyledim..."

"Evet," dedim, sol ayağımı serinletmek için yorgandan dışarı çıkardım.

"Ahırda değildim..."

"Hayvanların hiç sesi soluğu çıkmadı..." Ayağımı pencereden giren temiz hava akımına kaldırdım.

"Kadının yanındaydım. Şimdiye kadar..."

Ayağım yatağa düştü. Soğuktu hava. Gün ağarıyordu.

Uzun uzun sustuk.

Dışarıda, tarlalarda gün doğumunun camsı durgunluğu.

Usulca kalktım, pencereyi kapattım. Üşüyordum.

İşte o zaman August, sanki kapalı olmaktan güven duymuş gibi yavaş yavaş anlatmaya başladı:

"Durmadan saçlarımı okşadığı için, yanıma oturunca bacaklarını bacaklarıma yapıştırdığı için ondan korkmuştum önceleri. Ama sonra, annemden o mektup gelince, Erni'nin sivilceler çıkardığını öğrenince, bunlara karşılık bana yumurta veriyorsa bunda ne kötülük olabilir, diye düşündüm. Bana pek çok şey verdi, senin bildiğinden çok. Siz yanımızdayken beni okşamakla yetindiği sürece her şey iyiydi. Ama yukarıda, ekinler yığıldıktan sonra, Mienchen'le ikiniz köye gitmiştiniz, işte o zaman beni bir tokurcunun arkasına oturttu; başımdan tuttu, öptü. Öpülmenin böylesi hiç başıma gelmemişti. Nasıl diyeyim, sanki aynı anda gülmek, ağlamak ya da uçmak gibi bir şey. Vücudumu da olağanüstü bir tatlılıkla okşuyordu. Sesimi çıkarmazsam ayrılırken bana tütsülenmiş bir domuz budu vereceğini söyledi. Hiç sesimi çıkarmadım. Ama siz, onun sandığından daha önce döndünüz. O zaman beni bıraktı.

"O günden sonra akşamları onunla bahçede oturup şarap içmek zorunda kaldım. Bana karşı çok sevecendi. Ama hiç de anaca değildi sevecenliği. Hep domuz budunu düşünüyor, dediği şeyleri yapıyordum."

August solgundu. Pencerenin önünden ilk kırlangıçlar geçmeye başlamıştı. August'un yanına oturdum. Korkuyordum.

"Ama sonra," diye sürdürdü August, "yaptığı şeyler hoşuma gitti. Onu öperken güçlendiğimi duyuyordum. Sırada otururken kendini hep biraz arkaya veriyor, ben de ona eğilmek, onu sıkı sıkı tutmak zorunda kalıyordum. Gözlerini yumuyor, garip garip gülüyor, vücudunu vücuduma bastırıyordu. Bu öyle hoşuma gidiyordu ki, domuz budunu bile unuttum... Ama birinde ortalık oldukça kararmıştı, ağzını kulağıma dayadı, bir gece yanına gitmem gerektiğini fısıldadı... Bana sarılmıştı. Uzun süre bırakmadı beni. İçeri girince kolumu kalçasına dolattırdı. Merdivende kendini bir daha öptürdü. Bunlar önceki gün oldu. Bugünse alıp götürdü beni. Sen Mienchen'le yukarıdayken birden ayağa kalktı, lambayı söndürdü. Odasına karanlıkta çıkardı beni. Soyundu. Ne yapmam gerektiğini bilmiyordum; ama ötesini düşünemezdim artık, yatağa girip öptüm onu. Bana sarıldıkça sarıldı, sonra ikimiz birlikte giysilerimi çıkardık. Onun üstüne düştüm... Kulaklarımı ısırdı; bu korkunç kamçıladı beni, adamakıllı sarıldım ona, sonra uçar gibi oldum. Dünyanın en ağır taşını kaldırabilirdim, öylesine güçlüydüm. Çok hoş kokuyordu... Korkunç güzel bir şeydi; kadın inliyordu, ama sanki hafiften türkü çığırır gibi..."

August elleri başının altında, ağzı yarı açık, gözleri kapalı, öylece yatıyordu. Titreyerek sordum ona: "Sır güzel miydi?"

"Evet," diye yanıt verdi. "İnsanı öyle güçlendiriyor ki..."

Dışarıda horozlar ötüşüyordu. Damların üzerinde ilk dumanlar salınıyordu. August'un yanında oturuyor, onu inceliyordum. Çıplak yatıyordu, sabah aydınlığında derisi parlıyordu.

Gözlerini açıp bana baktığında ağlıyordu. Duru, sessiz gözyaşları yüzünden göğsüne süzülüyordu.

"Nen var, August?" diye seslendim.

Yanıt vermedi. Yüzü seğiriyordu. Vücudu da seğirmeye başladı. Gözyaşları göğsünden aşağı akıp gidiyordu.

"August!" diye haykırdım, büyük bir korkuya kapılarak yanına yattım, onu kollarımla sararak korumaya çabaladım. O da bana sarıldı. Ben kulağına heyecanla: "O kadar güzeldi de neden ağlıyorsun peki?" diye fısıldarken bana daha sıkı sarıldı, kekeleyerek dedi ki: "İkinci defasında kadının iniltisi arttıkça arttı, yabansılaştı. Sonra ansızın birinin adını haykırdı... 'Schorch! Schorch!' Bana adamakıllı kenetlendi, omuzumu ısırdı..."

"Schorch mu?" diye sordum usulca.

"Evet," diye yanıtladı August. Birden ağlamayı bıraktı. "Kocasının adı... Bir yılı aşmış izin alıp gelmeyeli..."

Sessizdik. Birbirimize sarılmıştık, sıkı sıkı. Korkuyorduk; çünkü çok aşağılara düşebilirdik.

Sonra çözüldü August. Yatağın kenarına oturduk. Artık ağlamıyordu.

"Aslında beni hiç sevmedi. Aslında bizi öperken düşündükleri biz değildik. Bizi yalnızca onların yerine koydular."

"Onların yerine koydular," dedi bir daha, kolunu boynuma doladı.

Mienchen bize sesleninceye kadar öylece oturduk.

• • •

Sabahleyin sap yığdık. Kadın hiç konuşmadı. August onun yüzüne bakmadan, "Öğleyin gidiyoruz. Yarın dersler başlıyor," deyince başını salladı, o kadar.

Öğleden sonra odamızda denklerimizi bağlarken August'un çamaşırlarının yanında kocaman, tütsülenmiş bir domuz budu duruyordu.

"Alsana şunu."

Almayı çok isterdim, ama cesaret edemedim.

August domuz budunu alıp aşağıya kadının odasına götürdü, yatağın üstüne bıraktı.

Evde kimse yoktu. Kadın muhtarlığa, iki Rus tutsağı istemeye gitmişti. Mienchen'i de birlikte götürmüştü. İstasyona gittik.

Birkaç saat sonra kentimizin silik silüeti belirirken August dedi ki: "Neden eli boş döndüğümüzü sorarlarsa her şeyin çok pahalandığını, paramız olmadığını söyleyelim..."

Bir ay sonra Bayan Kremmelbein çocuklarıyla birlikte kentimizden ayrıldı. Bavyera'ya, baba evine gitti. Orada daha çok yiyecek vardı. August bir çiftliğe yanaşma oldu.

Homeros ile Anna

O zamanlar babam, Kowno'dan, önemli olduğu için metnini anımsadığım bir mektup göndermişti: "Oğlum ortaokulu bitirdikten sonra D.'deki Hümanistlik Liseye gitsin isterim. Orada eskiçağın özünü öğrensin, ondan örnek alsın. Çünkü bu çetin çağda, oğlumun öncelikle bir kişiliği olsun istiyorum. İngilizceyi ve yüksek matematiği daha sonra da öğrenebilir..."

Bu emre karşı geldim. Savaş son dostumu da elimden almıştı, ama gene de kentimizden ayrılmak istemiyordum. Kentimizi biliyordum. Yeni insanlarla karşılaşmaya cesaretim yoktu.

Benden yana olan annem, babama şöyle yazdı: "Oğlun öncelikle bir kişiliği olmasından kaçınıyor."

Babamın yanıtı acıydı. Onun yiğit duyarlığına karşı koyamadık:

"Çocuklarımız kendilerinin en iyi durumda olmalarını istediğimizi anlamıyorlarsa, kendileri için duyduğumuz kaygılara saygıları yoksa, kendi bildiklerini okumaya başladılarsa, babalarının burada, yabancı ellerde her gün ölümü göze almaları boşuna demektir..."

Ürperdik. Bu, cephenin sesiydi. Bu, vaktiyle babalarımız olan o adamların sesiydi; ama şimdi, yıllarca bizden uzak kaldıktan sonra, yadırgadığımız gür, güçlü, bir anıt gibi ağır, etkileyici bir sesti. Bizim üstümüze ne biliyorlardı? Nerede olduğumuzu biliyorlardı, ama görüşlerimizi, düşüncelerimizi hiç bilmiyorlardı artık.

Ama bizden daha iyiydiler onlar, ne de olsa ölümü göze alıyorlardı. Baş eğdik. Öncelikle bir kişiliğim olsun diye her gün trenle D.'deki Hümanistlik Liseye gitmeye başladım.

• • •

Lisenin yapısı kırmızı tuğladandı. Kurşuni kumtaşlarıyla berkitilmişti. Asker gibi sıralanmış birkaç hüzünlü ıhlamur bulunan bahçesini dökme demirden bir parmaklık çevreliyordu. Parmaklığın ortaçağ mızrağı biçimindeki çubukları karaya boyanmış, bazalttan bir tabana oturtulmuştu. Dondurucu rüzgârları yırtan temrenleri ürkünçtü. Parmaklığın önünden geçen herkesin yüzüne ölçülü, ciddi bir anlam geliyordu. Ana yapının kalınlığında, mermere büyük harflerle oyulmuş bir tümce vardı: "Bilmek erktir."

Yapıların koridorları karanlıktı, ıssızdı. Nereye bir parça ışık düşse kurşunileşiyordu. Avlulara düşen ışık bile eskimiş gibiydi. Duvarlar kurşuniydi, pencereler kurşuniydi, yazı tahtası kurşuniydi, kitapların kapları kurşuniydi, öğrencilerin benizleri kurşuniydi, öğretmenlerin bakışları kurşuniydi, müdürün pörsümüş sakalı kurşuniydi.

Şunlar yasaktı: 1. Koridorlarda koşmak; 2. Merdivenlerden basamakları atlayarak inip çıkmak; 3. Derste gülmek; 4. Pencereleri izinsiz açmak.

Öğretmenlerin hiçbiri 50 yaşın altında değildi. Yaşlıca olanların hepsi hastalıklıydı. Onun için de kocamışlardan daha huysuzdular. Sağlığı yerinde olanlar cephedeydi. Öğrenciler "iyiler" diyordu onlara.

Ben bir alt sınıfa alındım. Özel Grekçe dersleri almak zorundaydım. Bana ders veren profesör damlalı bir adamdı. İlletiyle kurumlanıyordu. Hastayken bile "görevini" yapıyor-

muş. Buna dayanarak arkadaşlarımla bana her gün edatlarla, kural dışı fiillerle işkence ediyordu.

Savaş bu okulu hiç etkilememişti. Burada savaş, yazılması bitirilmediği için henüz ders konusu olmayan bir tarih bölümü sayılıyordu. İkide bir babası vurulan öğrenciler oluyor, sıralarda kollarına kara şerit bağlayan gençlerin sayısı artıyordu, ama bunlar kürsüde hiç söz konusu edilmiyordu. Profesörler, kırtasiyeciliğe boğulmuş bir öğretim kuruluşunun kuleleri gibi yükseliyordu üzerimizde. Biz açlık çeker, ders aralarında birbirimizin ekmeğini çalarken, onlar bizi Latinceden, Gerekçeden değerlendiriyorlardı. Lisenin önündeki alanda yaşlı yedeklerden kurulu bir taburun sağlık bölüğü arazi eğitimi görür, subayların sert komutları havayı bıçak gibi keser, manevra fişeklerinin kibirli patlamalarından pencere camları tir tir titrerken, biz dersliğin daracık uzayında oturuyor, Troyalı yiğitlerin ya da Sezar'ın atlı birliklerinin donanımı ile oyalanıyorduk.

Verdun'dan, Verdun kurbanlarından hiç haberi olmayan, buna karşılık Akhilleus'un savaşçılarının nasıl donatıldığını en küçük ayrıntısına kadar bilen profesörler vardı. Savaş üstüne her nasılsa konuşmaları gerekse, söyledikleri şeyler Homeros'un bir çevirisi oluyordu. Onlar için yalnızca kahramanlar vardı; geri kalanlar, görevleri savaş alanını kanlarıyla boyamak olan "ayaktakımıydı." Bir zaferi kutlarken yalnız günlük haberlerde adları geçen generallerden söz açıyorlardı. Homeros'tan alınmış takma adlar veriyorlardı onlara; Rusya'da savaşın ereklerine bir türlü ulaşamayan, durmadan geri çekilenler "ayağına çabuk" diye anılırken, Fransa'daki saldırılar karşısında parmağını kımıldatamayanlar "zorlu yumruk" oluyordu.

Böylece savaş kırk yılda bir anılsa bile, iğretilemelerle bozulmuş olarak veriliyordu öğrencilere.

Ama okula başladığım sıralarda, bunları dinleyen, çoğunun babası subay ya da savaşın sivil sözcülüğünü yapan yüksek memurlar olan öğrencileri bile bir kaygıdır almıştı. Çoğu zaman açtılar. Çekilen güçlüklerden hiç söz açmayan eğiticilerin tutumlarına yavaş yavaş başkaldırmaya başlıyorlardı.

Bu, ilk kez Homeros incelenirken açığa vuruldu.

1917 Aralık'ının kurşuni bir gününde –belki de savaşın en zorlu açlık ayı idi– Odysseia'dan "Yavukluların Şöleni"ni okuyorduk. Sıkılgan bir genç olan Mahr, elinde kitabı, kürsünün önünde durmuş, bu şölenin yemek listesini hemen hemen hiç yardım görmeden çeviriyordu. Soğuktu, kömür kıttı. Paltolarımızı giymiştik. Profesör kürsüde dimdik duruyor, Mahr'ın doğru çevirip çevirmediğini denetliyordu. Titreşerek izliyorduk bu yemek listesini. Her şey birdenbire başladı. Önce arkamdakilerin biri "ah!" diye içini çekmeye başladı. Sonra sağımdakilerden birinin gizli gizli yalandığını gördüm. Öbürleri, bu besleyici dizeleri parmaklarıyla, heyecanla izliyorlardı. Ağzımın sulandığını fark ettim. Mahr, karşımızda çeviri yapıyordu.

Kızartılmış kazlar, kebap edilmiş öküzler, Kıbrıs şarabı, taze ceviz içi sertliğinde tereyağı, kesilirken damlayan yağları tatlı cızırtılarla tutuşan yaban domuzu çevirmeleri, gözlerimizin önünde hora tepiyordu. İç gıcıklayan taze koyun butları, kuyruklarından tutulup silkildiğinde etleri yaprak yaprak dökülen pişmiş balıklar, İthaka oğlaklarının şehvetli yumuşaklığı, kayalıklardaki yuvalardan toplanmış kuş yumurtalarının insanı heyecana getiren sarıları ağzımızı sulandırıyor; kırmızı şarabın keçi tulumlarından fışkırması, sığırların böğürtüsü, horozların çığlıklaşan korkusu, avluda yarı çıp-

lak uşakların boğazladığı öküzlerin umutsuz debelenmeleri arasında çalgıcıların kavallarını, yavukluların patırtısını işitiyorduk. Bu dizeler arasında kendimizi yitiriyor, ete, kemiğe bürünen benzetmeler karşısında yalanıyorduk. Eklemlerimiz tutulmuş, kanımız çekilmişti. Parmağımızı bile kımıldatamıyor, Homeros'u ilk kez kötü bir ders konusu olarak değil de her büyük sanat için söz konusu olduğu gibi, etimizle yaşıyorduk. Açlığın kamçıladığı hayal gücümüz bizi, ağızlarından sıcak külbastıların kızıl-kahverengi suları akarken İskityalı bir köle kız için zar atan yavukluların yerine oturtuyordu. O sırada profesörün soğuk, ince sesi bir iğne gibi battı bize: "Mahr!" diye bağırdı, 'ki' değil o, 'için'!"

Ama Mahr'ın hiç sesi çıkmıyordu artık. Kitabı gözlerinin önünden çekmişti. Profesör bağırarak sürdürmesini söylerken mırıldandı: "Yapamayacağım artık..."

Profesör kürsüden aşağı sıçradı. Küçümseyen bir gülüşle: "Ha, ha," dedi, "hazır değilsiniz gene. Peki oturunuz!" Sonra gözlüklerini alnına kaldırdı. Not defterine özenle, şehvetle bir "beş" karaladı. Ama Mahr, yaşamının ilk karşı çıkışını yapmaya cesaret etti: "Hayır, ben hazırım. Ama çeviri yapacak gücüm kalmadı. Çok açım..."

"Aç mısınız?" Profesör bu sözcüğü ilk kez işitiyormuş gibi döndü. "Aç mısınız?" Bunun dersimizle ne ilişkisi var?"

Sonra iteledi Mahr'ı. "Oturunuz, oturunuz!" Kürsüye dönerken o iğneleyici sesiyle: "Şimdi öbür parçaya geçiyoruz. Parça, yavukluların ölümü üstünedir. İyonyalıların Atina ağzını kullanmadıklarına dikkat ediniz."

Mahr sallanarak yerine geçti. Profesör, yüksek sesle okuduğu altı hecelik dizelere ince uzun parmağı ile tempo tutmaya başlamıştı.

İlk başkaldırma o sırada oldu. Arka sıralardan başladı. Homurtu çabucak yayıldı. Yeğinleşti. Ayaklar döşemeye vuruluyordu. "Susunuz!" diye bağırdı profesör. Öfkeli bir tepinmeyle karışık homurtuyla karşılaştı. Kendimizi saklamak için sanki utanıyormuşuz gibi başlarımızı eğmiştik, ama içimizde homurdanmayan yoktu. Profesör, kendisinden beklemediğimiz bir gerilemeyle yenik düştü. Homurdanmayı sürdürdük. Beni yakaladı, sıramdan hızla çekti. Enseme iki kez vurdu. Ama homurtu kesilmedi. Birkaç kişi mürekkep emdirilmiş kâğıt topakları attı profesöre. Yakası lekelendi. Gözlüğü yana kaydı. Beni bırakınca elimdeki silgiyi suratına fırlattım. Gözlüğü düşüp kırıldı. Profesör sınıftan dışarı çıktı. Ardından yuh çektik.

Kazanmıştık. Dayanışma tamdı. On dakika sonra okul müdürü, yanında profesörle geldi. Uzun, sert bir konuşma yaptı. Sınıfta iki saat kalacağımızı, benim ayrıca iki saat hapsedileceğimi homurdanarak bildirdi. Seve seve katlandık bu cezaya, çünkü nasıl düşündüğümüzü göstermiştik. Ben, o andan sonra yitirilmiş bir öğrenci oldum. Habire beş alıyordum. Sınıfın en kötüsüydüm. İstediğim kadar öğrenebilirdim, ama bu amaçsız çabadan çabucak vazgeçtim, çünkü olaydan birkaç hafta sonra Anna'yı tanıdım.

• • •

Anna kondüktördü. Homeros çağından kalma değildi. Günümüzün gerçek kişilerinden, demiryollarında çalışanlardan biriydi.

Erkek kıtlığına kıran girmişti neredeyse. Erkeklerden boşalan işleri kadınlara gördürmeyi deniyorlardı. Anna da bu denemeye katılanlardan biriydi. Her sabah D.'ye gittiğim A 7708 nolu yolcu katarında hizmet ediyordu. Önce sesini tanıdım onun.

1917 yortusu geçmiş, Rus Devrimi kentimizde yapılan şenliklere de umut dolu bir sevinç katmıştı. Gerçi açlık sürüyordu, ama herkesin keyfi yerindeydi. Devrim yapan Rusya'nın eninde sonunda yenileceğine inanılıyordu. Gazetelerde Sovyetler'in çağrılarını okuyordum. Babasının August'a yazdığı, savaşı bir kapitalist düzeni olarak nitelendiren o mektuplara benziyordu. Bu çağrıların bizde neden sevinçle karşılandığını kavrayamıyordum; çünkü aynı sözleri sabahları D.'ye giderken cephane fabrikalarında çalışan işçilerden de dinliyordum. Sayıları gittikçe azalan izinli erler de, "Aslında Ruslar gibi davranmak gerekirdi. O zaman bu palavraların sonu alınırdı," diyorlardı. Ama yalnız sövüyor, hiçbir şey yapmıyorlardı.

O soğuk, kurşuni sabahların birinde, yorgun işçiler arasında oturuyordum. Ansızın hepimizin bildiği bir istasyonun adı aydınlık, çınıltılı bir biçimde seslenildi. Budalaca, eskimiş bir adı vardı istasyonun, ama öylesine yeni bir söyleyişle seslenilmişti ki, hepimiz ocak ayının o hüzünlü sabahlarından birinde cıvıl cıvıl, yankılı, rahat, şen bir türkü gibi yayılan bu ada kulak verdik. Pencereyi açınca peronda duran Anna'yı gördüm. Kahverengi bir kazak, dar bir pantolon giymişti. Kasketi yana devrikti; kara, gür bir saç dalgası düşüyordu alnına. Kusursuz olduğunu söylemek gereksizdi. Soluğu yumuşacık, buğu buğu dalgalanıyordu soğukta. Yanaklarını büyük bir önemle şişirip düdük çaldı. Somurtkan istasyon şefine eliyle bir öpücük gönderdi, sonra bir sevinç çığlığı atarak kalkan trene atladı.

O sabahtan sonra her gün gördüm onu. Tren istasyona girerken hep peronun ortasında, Anna'nın arabasının çoğu zaman karşısında durduğu bir yağ deposunun önünde bekliyordum. Onu görünce mutlu oluyordum. Daha yolda, istasyona giderken Anna'yı düşünmek bile içimi sevinçle dolduruyordu.

Ayakta kalmayı göze alarak onun hizmet ettiği arabaya biniyor, kapı aralıklarından sesini dinliyordum. İstasyon aralarında türkü söylüyordu çoğu zaman. En sevdiği türküler şunlardı: "Neme gerek güzel bahçe, yollarında başkaları dolanır, güllerini dererken..." "Savaş boylarında, çıplak taşlar üstünde, gerindim yorgun bedenimle..." Özellikle son kıtayı sık sık, belirgin bir acıyla yineliyordu:

"Bir kurşunla vurulup öldüm,
Artık dönemem yurduma,
Ağlayıp yazık etme gözlerine
Kendine bir başkasını bul.
Yiğit, yaman bir delikanlı olsun,
Annemarie...
Benim bölüğümden olmasın yalnız...
Benim bölüğümden olmasın..."

Dışarıda, buzlu tarlalar üzerinde son bulutlar geceyi dağıtıyordu. Bölmelerdeki sıralarda işçiler yatmış uyuyorlardı. Giysileri yağ, ter kokuyordu. Uykularında sık sık öksürüyorlardı. Yüzleri sabah aydınlığı gibi, ağızlarından sızan salyalar gibi kurşuniydi. Aralıktan gözetliyordum: Anna bitişikteki cılız gaz lambasının altında oturuyor, türkü söylüyordu.

Okulda geçirdiğim amaçsız saatlerde Anna'nın sesi kafamda yankılanır oldu. Yüzü, kural dışı fiillerin köklerini açıklayan profesörün önünde durduğu yazı tahtasında beliriveriyordu. Dikkatsizliğim yüzünden sık sık azarlanır oldum. Öğleleri okul bitince hemen istasyona koşuyor, dördüncü mevki bekleme salonunun kapısı önünde durarak içeride yaşlı birkaç kondüktörle birlikte oturduğu masada küçük bir tastan çorbasını kaşıklayan Anna'yı gözetliyordum. Onu görünce çok mutlu oluyordum. Önünden geçerken kendisine takılan askerlerden birine karşılık verince kederleniyordum.

Günlük vakit çizelgemde değişiklik oldu. Anna'yı görebildiğim birkaç saatçikti günümü değerlendiren. Bunun dışında kalan saatler Anna'yı beklemekle geçiyordu. Sözde ders hazırlamak için odama kapanıyor, yatağıma uzanıp onu düşünüyordum. Yalnızca onu düşünerek saatlerce, öylece yatabiliyordum. İnsan âşık olunca sonsuz zamanı vardır.

Onunla konuşabileceğimi hiç sanmıyordum; ama onu her gün görmek bile büyük mutluluktu. Yatağıma uzanıp Anna'nın yüzünün hayaline kapılınca, sık sık, hafiften hafife başım dönüyordu. August'un bana anlattığı o duygu gibi: Aynı anda gülmek, ağlamak ya da uçmak gibi bir şey. Gözlerimi yumuyor, Anna'nın sesini dinliyor, dudaklarını görüyor, kendimi delikanlılığın o esrarlı, hüzünlü şehvetine bırakıyordum. Bunun benim gözümde günahla ilişkisi yoktu. Bunu hiç düşünmüyordum bile, o baş dönmesi dakikalarında Anna'yı her zamankinden çok daha belirgin görüyordum. İsteğim de buydu benim.

Bitkin, mutlu, uyuyakalıyordum. Sık sık böyle uyuduğumu çabucak fark eden annem çok kaygılandı. O, açlığa bağlıyordu bunu.

Aydınlık bir sabah –marttı, Fransa'da son saldırılar başlamıştı–o bekleyişlerle dolu sabahlardan biriydi. Yağ deposunun önünden onu gözetlerken bana işaret etti. Beni görevliler bölmesine aldı. Tren tıklım tıklımdı. Çekine çekine bindim, Anna trenin işini bitirinceye kadar bekledim. Arabaya atlayıp ardından çarparak kapadı kapıyı, omuzuma vurarak, "Tanışıyoruz değil mi?.." dedi. Şaşkınlık içinde biraz geri çekildim, pancar gibi kızararak kekeledim: "Evet, sizi sık sık görmüşlüğüm var..." Anna güldü, yanıma oturdu. Dolaklar içinde bile kusursuz canlılıklarından hiçbir şey yitirmeyen bacaklarına, ağzı sanki bir şeyler bekliyormuş gibi kıpırtısız

dururken, gözleri kıpır kıpır bakışan yüzüne gizlice bakıyordum. Göğsünde kocaman bir saat kösteği ile işaret düdüğünün örülmüş kordonu sarkıyordu.

Bölmede bizden başka, istasyon aralarında çoğu zaman uyuyan, damlalı, kocamış bir kondüktör vardı.

Anna birden kasketini çıkardı, kalın beliğini düzeltmeye başladı. Bana da tokalarıyla taraklarını tutmak düştü. Yanında, elim ayağım titreyerek oturuyordum, ama gene de tokalarından birini cebime sokacak gücü buldum kendimde. Anna fark etmedi bunu; çünkü bir istasyona giriyorduk. Çabucak kapıyı açtı, basamaktan atlarken bana seslendi: "Bir dakika, hemen geliyorum..."

Tokayı gizlice cebimden çıkarıp kokladım.

Anna döndüğünde cesaretimi iyice toparlamıştım. Ona okulumuzdan küçük öyküler anlattım. Öğretmenlerimizin takma adlarını saydım, olaylar uydurdum, saçma sapan konuştum; çünkü onun karşısında susarak oturmak dayanılır şey değildi.

Onu güldürmeye çalıştım; zor olmadı. Anna gülmeyi seviyordu.

D.'ye varınca bana dedi ki: "Tatlı çocuksun. Her gün gelebilirsin yanıma. Çekinme. Bizim babalıkla sıkıntıdan patlamak işten değil. Habire uyur..."

O sabah Grekçe dersinde gene dikkatsizliğim görüldüğü için bir saat hapsedildim.

Her saban Anna'nın yanına, görevliler bölmesine biniyordum. Yaşlı kondüktöre bir paket tütün armağan ettim. Hiç sesini çıkarmadan uyumaya koyuldu. Uyanıkken de konuşmuyordu. Bunun nedeni sorulunca suratı asılıyor, elini nefretle, "adam sen de" gibilerden sallayarak, "Her şey boşuna," diyordu. Savaşta iki oğlunu yitirmişti.

Anna'yla ikimiz savaşı umursamıyorduk. Gerçi Anna'nın bir sözlüsü olduğunu hemen öğrendim, ama Anna onu çoktandır görmediğini, artık yüzünü bile anımsamadığını söyledi. Görevi, Anna'yı proleter bir ailenin bunaltıcı sıkışıklığından kurtarmıştı. Şakacı bir kız olmuştu, elinden geldiği sürece gülümsüyordu. Askerler geçerken mendil sallıyordu onlara, ama askerler karşılık vermiyorlardı artık. Anna'nın yanında mutluydum. Birlikte olmadığımız zamanları da onu düşünerek geçiriyordum.

Ona her şeyi anlatıyordum. Homeros'un büyük kahramanlarını çabucak belledi. Onu çok etkileyen Ayaks oldu. Ayaks'ın çılgınlığı çok hoşuna gitmişti. Akhilleus'un şımarık, kendini beğenmiş olduğunu söyledi. Odysseus'a saygılıydı. Kurnaz bir savaşçı diye anıyordu onu. "Yalnız," dedi, "neden bir kadın yüzünden on yıl taşkınlık ettiklerini anlamıyorum. Ama belki de onları heyecanlandıran başka şey yoktu..." "Penelope kazın biri. Kocasına bağlılığı kendisiyle evlenmek isteyenlerin çokluğundan. İsteklisi bir kişicik olsaydı..." Böyle derken gözlerini kısarak bana baktı, güldü. Usulca elini tuttum.

Okulu ilk kez o günlerde astım. Saat on ikiye kadar işi olmayan Anna'yla birlikte kantine gittim. Büfeden bir bardak birayla beş tane sigara istedi. Adam istediklerini önüne koyunca beni kastederek, "Arkadaşıma da..." dedi. Büyük övünç duydum.

Öğleyin odama kapanıp ilk düzmece özür pusulamı yazdım. Annemin imzasını bir saat uğraşarak, güzelce taklit ettim. Her olasılığa karşı birkaç yedek pusula daha hazırlayıp bunlardan birini ertesi gün okula götürdüm. Her hafta, Anna boş kalınca sırayla başım ağrıyor, ateşim ya da sürgünüm oluyor, Anna'yla kantine ya da ormana gidiyordum.

Anna tam o günlerde açan düğünçiçeklerini çok seviyordu. Ona kucak dolusu düğünçiçeği topluyordum. Körpecik çimlere bakakalıyor, çoğu zaman el ele tutuşup koşarak çayırlara dalıyorduk.

Anna'yı seviyordum. O da benden hoşlanıyordu.

Bana sık sık sigara tutuyordu.

Grekçe profesörü güzün sınıfta kalacağım kehanetinde bulundu. Bana acıdılar, paskalyada yeni bir sınav hakkı tanıdılar.

Ben Anna'yla birlikteydim. Savaşla, kural dışı fiillerle ne işim olabilirdi?

Ormana yaptığımız gezilerden eve döndüğüm zaman yüzümün güldüğünü gören annem seviniyordu. Omuzlarımın genişlediğini, pısırıklığımı yenmeye başladığımı fark etti. Sesim kalınlaşınca pek kurumlandı, bunu babama yazdı. Kentte açlıktan sararıp solmuş, barışı sağlayacağını umdukları saldırıların sonucunu sabırsızlıkla bekleyen insanlar arasında Anna'nın çığırdığı türküleri ıslıkla çalarak dolaşıyordum. En hoşuma giden türküyü daha yakınlarda kantinde, izinli bir erden dinlemiştim: "İpekliler, kadifeler giymiştim, Hamburg'taydım." Ezgi, Anna'nın saçlarını anımsatıyordu bana.

Yaşamımda ilk kez kendime güven duyuyordum. Anna'yı tanıdığımdan beri Kalmuk'un beni aldattığını kesinlikle biliyordum artık. Anna'nın sırrı da kendi gibi güzel olsa gerekti. Anna'yı severek bu sırrı paylaşmak istiyordum.

Ama bir sabah görevlilerin bölmesinde bunu denemeye, Anna'yı kendime çekmeye kalkınca beni öyle bir itti ki arkaya yıkıldım. Sonra, "Herkes yapabilir böyle..." dedi. "Anna," dedim, ona yakardım. Beni kollarına aldı, anaca salladı, çok hafif bir sesle konuştu: "Sen böyle olmamalısın..." Beni bir şeyden korumak ister gibi yüzüme bakıyordu. Buna karşın dudakla-

rına eriştim, o zaman gözleri kapalı, hiç kımıldamadan birkaç dakika durdu. Sonra sıçradı, ayaklarını yere vurarak bağırdı: "Bitti!" Birdenbire uyanan yaşlı kondüktör, "Vardık mı?" diye sordu. "Neredeyse," dedi Anna. Oturdu, bana bakmaya başladı. O sabah ormana gittik. Çimlerin üstüne, Anna'nın yanına oturdum. O yatıyordu. Yalnız iki saat vaktimiz vardı. 12'ye doğru benden ayrılmak zorundaydı. Birden elimi tuttu, "Sen böyle olmamalısın..." dedi. Sonra özellikle kendisine asılan yaşlı erkeklerin elinden çektiklerini anlattı. Erkekleri cephede olan kadınların çoğunu elde ettikleri için artık her kuşun etini yiyebileceklerini sanıyorlarmış. Ama Anna, işinden olmayı da göze alarak onları tersliyormuş. "Seni işte bu yüzden, böyle şeyler istemediğin için seviyorum. Son kez bir yıl önce izinli geldiğinde, beni yalnızca yatağa götüren, bütün gün benimle ilgilenmeyip birahanelerde sürten sözlüme benzemediğin için çok seviyorum."

Susunca ağladığını gördüm. Elimi tutmuş okşuyordu.

"Anna!" diye seslendim. "Seni seviyorum! Anna, seni her zaman seveceğim. Seni tanımadan önce bunun nasıl bir şey olduğunu hiç bilmiyordum. Hep iğrenç bir şey olduğunu düşünüyordum. Ama sen, sen öyle güzelsin ki..."

Tutkumdan korkarak beni kollarına aldı. Ona Kalmuk'u anlattım. O zaman Anna bana sıkı sıkı sarıldı. Saçlarımı, yanaklarımı, ellerimi okşarken hiç durmadan: "Zavallı çocuk" diyordu. "Zavallı, temiz çocuk..."

Sevecenliği karşısında coşarak boynuna sarıldım, kulağına fısıldadım: "Seni seviyorum, gerçekten seviyorum seni..." Ama öpmek isteyince engel oldu. Dedi ki: "Beni gerçekten seviyorsan bunu kanıtlamalısın..."

Sıçrayarak doğruldum: "Bunu kanıtlarsam sen de gerçekten sevecek misin beni?"

Başını salladı, ayağa kalktı, dolaklarındaki otları silkti. Ona bir yığın düğünçiçeği topladım.

• • •

Sekiz gün sonra Anna'nın sözlüsü vuruldu. Anna saatlerce sustu. Kendisini avutmak isteyince dedi ki: "Bırak, üzülmene neden yok." Sözlüsünün resmini büyüttürdü, çerçeveletti, baba evinin en güzel odasına astı. Sonra gene eski haline döndü, eskisinden daha bir neşeli oldu. Ona sevgimi kanıtlamak için elimden gelen her şeyi yapıyordum.

Mayıs sonlarına doğru geçen yılın ürünü tükenmek üzereydi. "Şu savaşı bir an önce kazansalar..." diyordu annem. Okulda bizi sınıf sınıf ormana götürüp ağaç yapraklarını yolduruyorlardı. Yapraklar hayvan yemi olarak kullanılıyordu. Hayvan pancarları insanlara gerekliydi.

Bilim adamlarının öğütlerine uyarak kırlara gidip ısırgan topluyorduk. Topladığımız otlar sebze gibi pişiriliyordu. Tiksindirici bir yemekti bu; ama bilim adamları, kalorisi bol, vitamin değeri bakımından en güzel yemeklerden bile üstün olduğunu savunuyorlardı. Bunu sayılarla kanıtlıyorlardı. Biz de Alman olduğumuz için sayılara inanıyorduk.

Sokakta bir beygir düşüp ağır yaralansa, kesilip yüzüleceği belediye bahçesine taşınırken ardına sürüyle kadın, çoluk çocuk takılıyordu.

Anna, her sabah kız kardeşlerinin açlığını anlatıyordu. Kendinden hiç söz açmıyordu, ama yavaş yavaş eridiğini fark ediyordum. Kathinka'nın Yukarı Frankonya'ya yaptığı serüvenli yolculuklar sonunda bir yüzüne ara sıra birazcık tereyağı sürülen ekmeğimi paylaşmaya zorladım onu. Anna önemle kaçındı bundan, ama zorlamalarım karşısında direncini ça-

bucak yitirdi. "Beni gerçekten bu kadar çok mu seviyorsun?" diye sordu, ekmeği hırsla ısırdı.

Ömrüm boyunca bir dilim ekmeği böylesine sevinçle, vecd içinde ikiye böldüğüm olmadı. Anna ilk kez o zaman öptü beni.

Anna'nın neşesi azalmaya başladı. Sık sık, hiç umulmazken uyuklayıveriyordu. Karşısında oturuyor, kaygı içinde soluğunu sayıyordum. İstasyonlara yaklaşınca onu uyandırmam gerekiyordu. Solgun, gözlerinden uyku akarak istasyonların adlarını sesleniyordu. Sesinin eski duruluğu kalmamıştı.

Tayınının yarısını açlıktan ağlaşan kardeşlerine verdiğini çok sonraları öğrenebildim.

Zayıfladıkça daha çok seviyordum Anna'yı. Beni ona bağlayan yalnızca güzelliği değildi, güzelliği de bozuluyordu çünkü. Benim sevdiğim Anna'ydı yalnız. Ama bunu nasıl kanıtlamalıydım?

Temmuz sonuydu, saldırılar hızını yitiriyordu. "Aman Allah'ım" diyordu annem. "Daha bir kış nasıl..." Kentimizdeki kilise çanlarını da götürdüler. Rahip bile gözyaşlarını tutamadı. Kalmuk askere alındı. Saklandığı buzdolabından çıkarıp götürdüler onu. Dizanteri salgını D.'yi kırıp geçiriyordu. İlk uçak saldırıları başladı. Alarm verilince okulun kilerine doluşmak zorundaydık. Profesörler çok öfkeleniyorlardı buna. Dersler aksıyordu çünkü. August, babasının sonunda izinli gelebildiğini, cepheye dönmek istemediğini yazıyordu. "Tanrı'ya şükür," diyordu, "babamı dün tutukladılar..."

O günlerde babam Rusya'dan bir kaz gönderdi.

Annem, izinli erin getirdiği kazı almak için yakınımızdaki büyük kente gitti. Bana bıraktığı pusulada son trenle döneceğini, gece M.'de kendisini beklememi yazıyordu. Orada tren istasyona girmek üzereyken, paketi benim demiryolunda

tetikte beklediğim yere atacaktı. Sonra M.'nin çıkışında buluşup ormandan geçerek kazı gizlice evimize iletecektik.

Bu önlem zorunluydu, çünkü kentimizin istasyonunda görevli jandarma kolları adamakıllı berkitilmişti.

Akşam vakti hazırlandım. Küçük bir işçi köyü olan D.'ye gittim, D.'de karartma vardı. Demiryoluna bir göz attım, yakındaki tarlada, içinde bırakılmış saplar yüzünden fırın gibi yanan boş bir patates çukuruna gizlendim. Orada bir saat oturdum.

Trenin köreltilmiş ışıkları görününce yolun yamacına attım kendimi. Yanık kokuyordu. Otlar kavrulmuştu.

Yerin titrediğini, sarsıldığını, gürüldediğini, kumların akıştığını duydum. Makine başımın üstünde ansızın buğu püskürttü. Gözlerimi yaladı buğu, kulaklarıma doldu. İki metre kadar solumdan, vızlayarak bir paket uçtu, "pat" diye yere düştü. Yere adamakıllı yapıştım. Kulak kesildim; yakınlarda kimse yoktu. Trenin kırmızı ışıkları yavaş yavaş yitti.

Kalktım, karanlıkta paketi buldum, gürültü etmeden bir dirseği döndüm, tarlalardan geçerek köyün çıkışına vardım. Orada küçük bir köprünün arkasına saklanıp annemi bekledim.

Annem gelince hiç konuşmadık. Şoseyi bırakıp ormandan geçen patikaya saptık. Yer iğne yapraklarıyla kaplıydı. Ayak seslerimizi yutuyordu. Annem eğilerek kulağıma fısıldadı: "Tam altı kilo..."

Hızlandık.

Baykuşların bağrışlarını, yaban güvercinlerinin gurultularını, ağaç gövdelerinde özsuların yükselişini, ayaklarımızın altında ezilen çalıların çıtırtılarını işitiyor, soluğumuzu tutuyorduk.

Kente yaklaşınca, kuzeydeki ıssız sokakların birinden içeri sızmak için sapa bir yol buldum. Annem kestirmeden gitti. Bu

arada eve varıp ateşi hazır etmek istiyordu. Kazı hemen o gece pişirmeye karar vermiştik.

Mutfağa girdiğim zaman annem kucakladı beni. Sonra komşular koku almasın diye pencere aralıklarını kıtıkla tıkadı. Bahçeye çıkıp yeşil salata topladım. Annem ocakta cızırtılarla pişen kazın başında duruyordu. Küçük mutfağımız eriyen yağların tatlı kokusuyla doluverdi.

Annem kazı parçalara ayırırken, ben de son şarap şişemizi, mantarını sevinçle patlatarak açtım. Aslında bu şarabı babamın bir kahraman olarak döneceği güne saklıyorduk. Şişesi gerçek kalay kâğıdıyla sarılıydı.

Sonra yedik.

Bir saat sonra annem inledi: "Artık yiyemeyeceğim..." Fenalaşmıştı. Onu merdivenden çıkardım, odasına götürdüm. Öylesine doymuştuk ki, birbirimize "iyi geceler" dilemeyi unuttuk.

Bu alışılmamış yağlı yemeğin kokusundan ağırlaşmıştı başım. Yatağıma uzanınca birden Anna'yı anımsadım. Onu, başı duvara dayalı, solgun, uyuklarken gördüm; hiç solumuyordu.

Hemen yatağımdan fırladım, olağanüstü bir güvenle usulca mutfağa girdim. Karanlıkta kazı yakaladım, bıçakla etlerini kemiklerinden kazıdım. Butlardan biri de artakalmıştı. Etleri sıyrılmayan üç kemiği kırarak kopardım.

Hepsini kâğıttan bir külaha doldurup odama sıvışırken parmaklarım kanıyordu.

"Anna," diyordum, "Anna..." Paketi çantama, Homeros ile Dilbilgisinin arasına koydum, ikisi de yağlandı.

Sonra uyudum. Her yer pırıl pırıldı. Anna düşümde beni öptü.

Ertesi sabah istasyona dar attım kendimi. On beş dakika önce gelmiştim. Tren istasyona girerken Anna'ya işaret ettim.

Bindim, tren kalkınca çantamı açıp paketi Anna'ya gösterdim. Külahın ağzını usulca araladım, eti ona doğru uzattım. "Nerden buldun bunu?" Sesi kuşkuluydu.

"Al, al!" dedim sevinçten tıkanarak, "senin bu."

"Sen nerden buldun bunu?" diye bağırdı Anna, omuzlarımdan tutup sarstı beni.

"Aldırma!" diye kekeledim, "önemli değil..."

"Hayır!" diye gürledi, öyle ki yaşlı kondüktör uyanır gibi oldu. "Hayır, bilmem gerek!" Böyle derken başımı tutmuş, gözlerimin içine bakıyordu.

"Ah, Anna," dedim, bakışlarının gücüyle ezilerek: "Annemden çaldım, Anna..."

O zaman duru bir çığlık atarak bana sarıldı, sevecen bir taşkınlıkla ağzımdan öptü. "Beni seviyorsun, beni seviyorsun!.." diye seslendi. "Ah, bana karşı çok iyisin!.."

D.'ye kadar öpüştük.

Orada, dönüşe kadar bir saat boş vakti olduğunu söyledi Anna. Sonra yumuşak hareketlerle en arkadaki arabanın üstüne tırmandı, son işaretlerini aşağı indirdi.

Onu istasyonun önünde bekledim.

Anna çabucak geldi.

"Dostum!" diyerek koluma girdi.

Kemerlerinden pis dumanlar yükselen kurşuni köprüden geçip ormana gittik.

Hiç konuşmuyorduk.

Orman, istasyonun yakınındaydı.

Köprünün kemerleri ormanı seyrek bir kesiminden aşıyordu. Yükleme istasyonundan geçen yollar ormanın gizliliğini bozuyordu. Gerçek bir orman değildi bu. Yol çevrelerinin ağaçlandırılmasıyla doğmuş bir yeşil alandı.

Bu ormanla yetindik, çünkü hiç vakit yitirmek istemiyorduk.

Bir sıra aradık.

Makasçı kulübelerinden birinin karşısında bulduk.

Bir kozayı andıran zeplin hangarı, sıradan pek uzak değildi. Hangarın üstüne, göğe yükselen ağaçlar, yollar resmedilmişti. Anna gülerek, bunun bir masal bahçesine benzediğini söyledi.

Oturduk.

Yakınlarda kimseler yoktu.

Paketi törenle çantamdan çıkardım, Anna'nın kucağına koydum. Elini sürmedi.

"Neden?" diye sordum, "yemek istemiyor musun?"

Başını salladı.

Ona sokuldum, paketi açıp kaz budunu çıkardım, havada döndürdüm. Hava kımıltısızdı, kurşuniydi, ama etin yağları parıldıyordu.

"Anna," dedim onu imrendirmek isteyerek, "yenilmeyecek bir parça mı?"

Gülümsedi, kaz budunu elimden aldı. Sonra beni okşadı.

"Et için değil. Bana bir gün ya yeter ya yetmez... Ama sen bu eti çaldın. Onun için. 'Çaldığın' için..."

Daha önce hiç göstermediği bir sevecenlikle kucakladı beni. Kulaklarımı dudaklarının olağanüstü yumuşaklığı ile okşarken fısıldadı: "Artık yalnız seninim. Ölünceye kadar..."

Sesi öylesine saygı uyandırıyordu ki, gözlerinde öylesine kutsal bir uysallık vardı ki, onu öpmeye cesaret edemiyordum.

"Sevişelim!" dedim yüksek sesle.

Köprünün yakın kemerlerinden hafif bir yankı yansıladı beni.

Anna, gizlenmek istiyormuş gibi sıkı sıkı sarıldı bana. Üniformasının yakasını açmama, işaret düdüğünün örgülü

kordonunun arasından göğsünü öpmeme hiç ses çıkarmadı. Yüreğinin vuruşlarını işittim.

Beni okşuyordu.

"Pazar günü" dediğini işittim, "pazar günü boşum. Bisikletle küçük, kuytu çayırları, fundalıkları olan daha güzel bir ormana gidebiliriz. Annen bırakır mı dersin?.."

"Elbette!" diye haykırdım coşkuyla. "Okulca geziye gideceğimizi söylerim ona!"

Anna mutlu, arkaya yaslandı.

"Sevişelim," diye fısıldadı.

Ona yaslanmıştım. En küçük kımıltısına bile kulak veriyordum.

Anna birdenbire ağlamaya başladı. Heyecandan titreyen parmaklarıyla üniformasının önünü kapadı, doğruldu. Yüzü seğiriyordu.

Ayağa kalktı. Saate baktı. Gitmek istiyordu.

Onu sıkı sıkı tuttum. Karşı koydu.

Onu sıraya oturttum.

Kollarımın arasına aldım.

"Anna?.."

Başını eğdi, tatlı bir şaşkınlık içinde ağlıyordu.

Onu bıraktım, hiç kımıldamadan öylece oturdum yanında.

Birkaç dakika sonra Anna elimi tuttu. Yüzüme bakmadan yavaşça dedi ki: "Ağladığım için eğlenme benimle, pazar gününü düşününce boşanıverdim."

Başını omuzuma dayadı, ayakkabılarıyla geniş çizgiler çekti kumlu toprağa.

"Şimdi beni çok sevdiğini bildiğim için, sözlümle aramda geçen her şeye çok üzülüyorum. İlk izninde olduydu. Kendimi savunamadım elbet. O günlerde kimse bir askerin dileğini geri çeviremezdi. Benim isteyip istemediğime pek aldırma-

dı üstelik. Bizimkiler uyurken sedire yatırıverdi beni. Sonra bozdu şeyimi..."

Anlamadım.

"Neyini bozdu sedirde?"

"Erdenliğimi..."

Yüzü solgundu, kaskatıydı, ama ağlamıyordu artık.

Ayağa kalktım, ileri geri dolaşmaya başladım. Kaşlarımı çatmış, ellerimi de arkamda bağlamıştım. Çünkü Anna o sözcüğü öylesine ciddi, öylesine saygılı söylemişti ki, bunun kesinlikle önemli bir şey olması gerekiyordu.

"Böyle olacağını biliyordum," dedi Anna, bitkin, ayağa kalktı. "Artık sevmiyorsun beni..."

Donakaldım. Korkmuştum. Elini tuttum. Bilgisizliğimden yüzüm kızararak, Anna'ya bakamadan kekeledim: "Bilmiyorum ki, sözlünün bozduğunu söylediğin şeyi, erdenliğin ne olduğunu bilmiyorum ki ben..."

O zaman Anna beni sıraya götürdü. Omuzlarımdan tuttu.

"Gerçekten bilmiyor musun?"

"Hayır!" diye yanıtladım. "Nereden bileyim? Savaş başlayalı beri kimse erdenlikten söz etmedi bana."

Anna güldü, sağ elini boynuma dolayıp başımı göğsüne çekerken sol eliyle dizine vuruyordu.

"Kız oğlan kız olmadığım için benden tiksineceğini sanıyordum. Gelecek pazar erden olmadığımı anlayınca beni bırakıp gideceğini düşünmüştüm az önce."

Anna gülüyordu, son gözyaşlarıyla karışıyordu gülmesi.

"Seni seviyorum!" diye seslendim, "sözlünden bana ne..."

Anna bana sarıldı. Ağzımdan öyle bir taşkınlıkla öptü ki, dudaklarım acıdı. Aşırı, ama güzel bir coşkuyla hıçkırdı: "Seni mutlu edeceğim dostum..."

"Ben de seni," diye karşılık verdim.

Birbirimize sarılmış duruyorduk.

Birkaç dakika sonra Anna'dan çözüldüm. Onu sırada, geri doğru kaydırdım, çimlerin üstünde duran paketten kaz budunu alıp getirdim.

"Al," dedim, "artık yemelisin ama!" "Evet," dedi Anna, "artık yerim..."

Budu aldı. Isırmadan önce bir daha gözden geçirdi. Sonra kokladı.

Yiyişini sessizce, gönlümce seyretmek için arkama yaslandım. Çok güçlü buluyordum kendimi.

Anna sararmış kemikten yağlı bir et parçasını sol kesici dişleriyle, özenle ısırıp tam koparmıştı ki kentten canavar düdüklerinin yırtıcı gürültüsü yükseldi. Sıçradık. Gittikçe artan bu gürültüye bütün fabrikaların düdükleri katılıyordu. Sanki damlar kuyruklarını dikip bağrışan kızgın kedilerle doluydu.

"Saat on iki oldu mu?" diye bağırdı Anna, üniformasının göğüs cebinden kocaman nikel saatini telaşla çıkardı.

On bire beş vardı.

O sırada kentin üzerinde ilk alarm atışlarının patırtısı koptu.

"Uçaklar!" diye bağırdı Anna, kaz budunu elinden düşürdü.

Bir saniye donup kaldık, sanki elimizden bir şey düşürüp kırmıştık.

Sonra kollarını yukarı kaldırarak bağırdı Anna: "Kaçalım!" Ardından koştum.

Zeplin hangarını savunan toplar ilk atışlarını yaptı. Birkaç saniye sonra şarapneller, altında koştuğumuz ağaçların arasında büyük bir patırtıyla dağıldı.

"Yat!" diye bağırarak kendimi yere attım.

Tepemde düşman makinelilerinin vızıltısını işittim.

Anna koşuyordu.

"Yere yat!" diye bağırdım. "Yere yat!"

Ama işitmedi beni. Köprünün en yakın kemerine doğru koşuyordu.

"Çılgınlık bu!" diye haykırdım, "düpedüz çılgınlık!!"

Yerimden fırladım, ağaç köklerine takılıp tökezledim, Anna'yı tutup yere yatırmak için ardından atıldım.

Tehlikeli bir alanda bulunduğumuzu biliyordum. İstasyon yakınında bir cephanelik vardı, üstelik stratejik önemi olan iki yol burada kesişiyordu.

Çılgına döndüm.

"Yere yat!" diye bağırıyor, ellerimle bir merminin patlayışını biçimlendiriyordum.

Ama beni işitmiyordu Anna.

Yolun sağında solunda küçük toz sütunları yükseliyordu.

Kumlu toprağa saplanan mermi parçaları.

Makas bekçileri rayların üzerinden fırtına gibi atlayarak koşuyor, ormana sığınmak için bir maymun çevikliğiyle barajdan yukarı tırmanıyorlardı.

Tatile çıkan çocuklarla dolu bir tren duruyordu istasyonda. Çocuklar, parçalanan bir kutudan saçılan konfetiler gibi, kapılardan dökülüyor, raylardan sıçrayarak kaçışıyorlardı.

Onların arasına düştüm. Ormana doğru koşuyorlardı. Aralarından sıyrılmaya çabaladım, ama bir sürünün ortak gücüyle beni geldiğim yöne sürüklediler.

"Anna!" diye haykırıyordum, "Anna!.."

Onu bir kemerin altında koşarken gördüm.

Sonra düştüm.

Çocuk sürüsü üstümden geçti, gitti. Kimileri beni görünce bağırıyor; besbelli beni ölü sanıyorlardı.

Gittikçe daha iyi işitiliyordu uçakların homurtusu. Gökyüzü motor gürültüsüyle doldu. Zeplin hangarının topları öfkeli öfkeli, ama amaçsız, ateş ediyordu.

İlk bomba o sırada düştü. Barajda bir kertik belirdi; sonra çürük bir diş gibi dağıldı. Toprağı dişledim. Tırnaklarımla otları kazıdım. Ağzım kumla doldu.

Korkudan fal taşı gibi açılan gözlerimin önünde iki karınca, yuvalarının üstünde bir çam yaprağı ile oynuyordu: Sessizce, insanlara uzak.

Yanı başımda çocukların sızıltısı: "Anneee!" diye uluyorlardı, "Anneciiiim!.." Ağızlarından Berlinli olduklarını anladım.

İkinci bomba. Ormanın ortasına. Çam gövdelerinin arasından misketler uçuştu. Çocuklar bağrıştı. Otlar bile yere yapıştı.

"Ulu Tanrım!.." diye seslendi Kızılhaç hastabakıcılarından biri.

Ayağa kalktım. Tehlikeyi atlattığımızı biliyordum. Uçaklar kente doğru keskin bir dönüş yaptı.

Zeplin hangarından topların gümbürtüsü geliyordu. Savunmaya çıkan uçaklar kentin üzerinde dolaşıyordu. Yükselmediler. Düşman filosu ikisini vurdu. Ormanın üzerinde kanatsız sinekler gibi düşüyorlardı.

Durdum.

"Anna!" diye seslendim misketlerle yırtılmış havaya doğru, "Anna!.."

Ama kimse yanıt vermedi.

Hastabakıcılardan biri soluk soluğa: "Öylece yatın! Düşmanın dikkatini çekeceksiniz..." dedi.

İlerledim. Ormandan çıktım. Anna'nın, altına koştuğu kemere doğru.

Uçaklar kentin üzerinde kıyameti koparıyordu. Bulunduğum alandaki yol açıktı.

Koştum, "Anna!" diye bağırdım, "Anna!.."

Kimsecikler yanıt vermedi. Ağaçların arkasında adamlar yatıyordu. Demiryolu işçileri "Yat!" diye bağırıyorlardı bana, "Hey, yatsana!"

Durmadan gidiyordum.

Anna'yı arıyordum.

Ansızın, kentin ortasında amansız bir baraj ateşi açıldığını fark ettim: Top top patlayan mermilerden ışıklı bir duvar.

Uçaklar Grandük'ün sarayına yaklaşmıştı.

Çabucak döndüler. Kentin varoşlarına doğru öldürücü bir dirsek çizdiler.

Gizlendim. Uçakların geriye, istasyona döndüğünü görüyordum.

Motorların gürültüsü gittikçe belirginleşti.

"Geri dönüyorlar," diye sesleniyor arkamda biri, ama uçaklar tam tepemizde.

Zeplin hangarından gene ateşe başlıyorlar.

"Dikkat!" diye bağırıyor adamın biri.

Karanlık, ıslıklı bir ses havayı allak bullak ediyor.

Yere, yamyassı yapışıyorum. Kâğıt gibi.

Bir köprü, kızıl, parlak bir alevle ikiye bölünüyor.

Başımın üzerinde misketler uçuşuyor. Sıyırdıkları ağaçlar reçine salgılıyor hemen.

Filonun gürültüsü eriyip gidiyor. On dakika sonra ilk canavar düdüğü, kesik kesik öterek saldırının bittiğini duyuruyor.

Ayağa kalkıyorum. Bütün orman ayağa kalkıyor.

Ormanda, günlerden pazarmış gibi bir kalabalık.

Kızılhaç hastabakıcıları düdük çalarak çocukları toplayıp sayıyorlar: "Bir – iki – üç – dört – beş – altı – yedi – se-

kiz – dokuz – on – on bir –" Şarapnellerin yerini bu gürültü alıyor.

Yürüyorum. Sesleniyorum. "Anna!" Koşuyorum. Bir yardan iniyorum.

Toprak kırmızı.
Sonra dar, kaldırımlanmış bir yol.
Kaldırım sökülmüş.
Un ufak olmuş betonla kaplanmış.
Köprü kapalı, iki sivil savunmacı nöbet bekliyor.
"Anna!" diye bağırıyorum, "Anna!.."
Geri dönmemi söylüyorlar.
Kolumdan çekiyorlar.

"Yasak!" diyorlar. "Yasak!"

Bir otomobil geliyor. Camları sütlü. İki adam atlıyor aşağı.

Bir sedye getiriyorlar.

"Öldü mü?" diye soruyorum usulca, ayaklarımın ucuna kalkıyorum.

"Evet", diyor sivil savunmacı, "işte orada yatıyor..."

Tüfeğiyle gösterdiği yere bakıyorum.

İki büyük beton parçası arasında bir giysi öbeciği seçiliyor. Üstüne kahverengi çadır bezi çekilmiş. Birkaç metre ötede Anna'nın kasketi. Hiç bozulmamış. Kavrulmuş çimlerin üstünde duruyor.

"Anna mı o?!" diye soruyorum usulca. Başımı iki yana sallayarak.

"Tam isabet," diye yanıtlıyor adam. "Nesi kalmışsa toplayıp örttük."

SON

Yirminci yüzyılın ilk yarısında dünyamızı altüst eden iki büyük savaş –yaşanan derin üzüntü ve acılar bir tarafa– dünya edebiyatına, barıştan, kardeşlikten ve insancıllıktan yana çok güçlü bir soluk kattı. Alman yazar Ernst Glaeser ve onun başyapıtı *1902 Doğumlular*, karanlıklar ortasındaki bu "umutlu hava"nın bir parçası. Savaş koşullarını, savaşa giden yolları ve savaşın ta kendisini çocukların bakış açısıyla anlatmak ise bu "umutlu hava"ya ayrı bir renk kattı.

Sahiden de çocukların gözüyle anlatılan olayların, apayrı bir etkisi var: Gerçekle başka türlü kurulan bağlantılar, hayal gücünün daha çok devreye girmesi, büyüklerin ve cinselliğin dünyasına dönük özel keşifler, abartılar, çocukları genç yaşta olgunlaştırabilen deneyimlere rağmen korunan masumiyet…

Savaşın ve zorlu koşulların, çocukların gözünden anlatılması *1902 Doğumlular*'a da farklı bir güç ve hava katıyor… 1902 senesinde doğup, I. Dünya Savaşı'nı 12-16 yaşlarında karşılayan ve yaşayan çocukların gözleri, insanlığa dair çok şey anlatıyor.

1902 Doğumlular, özgün anlatım tarzı ve hem melankolik hem de mizahi ögeler barındıran diliyle; neredeyse bir "laboratuvar" özelliği sunan küçük bir Alman kasabasındaki gençlerin siyasi ve cinsel uyanışlarını, sosyal demokrat siyasetin enternasyonalizm ile milliyetçilik arasında sıkışmasını, açlık ve ekmek kavgasını çok canlı bir biçimde anlatıyor.

Sonuçta karşımıza, Ernest Hemingway'in sözleriyle "Olağanüstü güzel bir roman" çıkıyor…

yordam edebiyat
YordamEdebiyat
YordamEdebiyat

20 TL. KDV DAHİL
ISBN 978-605-172-156-9
9 786051 721569